İRADE-İ MİLLİYE

Ulusal Mücadele'nin İlk Resmi Yayın Organı

Aytül Tamer

TÜSTAV

İÇİNDEKİLER

Teşekkürler...

Bu kitap 2003 Eylül'de Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı'na Yüksek Lisans tezi olarak sunulan metni temel almaktadır. Prof. Dr. Korkmaz Alemdar danışmanlığında hazırlanan çalışma, Prof. Dr. İzzer Öztoprak ve Doç.Dr. Murat Güvenir'den oluşan olan tez jürisine sunulmuştur, katkıları için teşekkür ederim. Prof. Dr. Horst Unbehaun'a *İrade-i Milliye*'nin Türkiye'de bulunmayan sayılarını gönderdiği ve sorularımı cevapladığı için teşekkür ederim.

Bu kitabın TÜSTAV tarafından yayınlanması benim için anlamlı; çünkü TÜSTAV, çalışmalarını beğeni ile takip ettiğim bir vakıf. Ayrıca Erden Akbulut'a desteği, sıcaklığı ve yol göstericiliği için teşekkür ederim.

Tüm dostlarıma sevgileri ve destekleri için çok teşekkür ederim. Alanur Çavlin Bozbeyoğlu'na katkıları ve tablolar konusundaki heyecanımı paylaştığı için; sevgilerini her zaman hissettiğim Birgül Koçak ve Işıl Onan dostlukları için; Asuman Tezcan ve Bülent Tellan'a katkıları ve sıcaklıkları için; Barış Tığlı'ya "eşsiz" yorumları için teşekkür ederim. Sevgili hocam Korkmaz Alemdar'a "kelimeler kifayetsiz" olsa da çok teşekkür ederim. Ve son olarak sevgili aileme öğrenme serüvenimi her zaman sevgi ile desteklediği ve desteklemeye devam ettiği için teşekkür ederim. Bu kitap onlara adanmıştır.

Ağustos 2004

Aytül TAMER

Sevgili Anne ve Babam

Gülten ve Kadir Tamer'e

GİRİŞ

Kurtuluş Savaşı'nın ilk resmi yayın organı olan *İrade-i Milliye* Sivas Kongresi'nin hemen ardından, 14 Eylül 1919'dan 1922 yılı sonuna kadar Sivas'ta yayınlanmıştır. Amacı Anadolu'daki ulusal hareketin nedenlerini, hedeflerini ve Sivas Kongresi'nin sonuçlarını halka duyurmaktır. *İrade-i Milliye,* Anadolu'da Kurtuluş Savaşını desteklemek amacıyla yayınlanan ilk gazetedir.

İrade-i Milliye'nin incelenmesi iki açıdan önemlidir. Öncelikle basın tarihi açısından önemli bir eksikliğin giderilmesine yardım edecektir. Söz konusu dönemin Anadolu basını konusunda bilinenler hala büyük ölçüde Ö. Sami Coşar ve K.Yust'un yazdıklarına dayanır.[1] Bu kaynaklarda aktarılanların gözden geçirilmesi, yanlış ya da eksiklerin düzeltilmesi gerekmektedir. *İrade-i Milliye* I. Dünya Savaşı'ndan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar geçen zamanda topluma ilişkin bilinenleri geliştirmek için de önemlidir. Gazete yayınlandığı dönemin tanığıdır ve araştırmacı için çok önemli bir başvuru kaynağıdır. 17. yüzyıldan bu yana insanların yapmaya

---

[1] Ö.Sami Coşar,*Milli Mücadele Basını* (İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayını, t.y); K.Yust*, Kemalist Anadolu Basını* (Hz. Orhan Koloğlu, Ankara: Çağdaş Gazeteciler D.Y., 1995)

çalıştıklarını, yaptıklarını ve yapamadıklarını öğrenmek için gazeteler önemli bir kaynaktır.[2]

Bu çalışma kapsamında *İrade-i Milliye*'nin 14 Eylül 1919 ve 3 Aralık 1922 tarihleri arasında yayınlanmış 254 sayısından bugün mevcut olan 47 tanesi incelendi.[3] 1919 yılı Türkiye tarihi açısından önemli bir yıldır. Mondros Bırakışması'nın ardından Rumeli ve Anadolu'nun işgali, toplumsal tepkilerin ve hareketlerin nedeni olur. Yunanistan'ın işgali ise bölgesel hareketlerin farklı bir boyut kazanmasına yol açar, Sina Akşin'in dediği gibi ulusal mücadele sürecini "olgunlaştırır".[4]

Ulusal mücadelenin örgütlenme sürecinde ülkenin dört bir yanında dernekler kurulur ve kongreler düzenlenir.[5] Fakat varolan iletişim ağının zayıflığı nedeniyle dernekler arasında iletişim kurulamaz. Koşulların elverişsizliği ve teknik olanaksızlıklar yüzünden, kongrelerin yapılacağı geç duyurulduğu gibi alınan kararların da

---

[2] K. Alemdar, *Tarih ve İletişim,* (Ankara: Ümit Y., 2000) s. 258.

[3] Milli Kütüphane, TBMM Kütüphanesi, Ankara Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü Kütüphanesi, BYEGM Kütüphanesi'nde *İrade-i Milliye*'nin 14 Eylül 1919-24 Mayıs 1920 tarihleri arasında yayınlanan 1-39,41nci sayıları bulunmaktadır. Ayrıca *İrade-i Milliye*'nin Chicago Üniversitesi arşivinde de 68, 74(?), 84, 95, 118, 134, 254 numaralı sayıları bulunmaktadır.

[4] S. Akşin, *Türkiye'nin Yakın Tarihi*, (Ankara: İmaj Yayıncılık, 1998), s. 112

[5] Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler* ; Mütareke Dönemi (İstanbul: İletişim, 1999); Bülent Tanör, *Türkiye'de Kongre İktidarları.*(İstanbul: YKY, 2002)

ulaşması zaman alır. Hatta bazen kararlar yanlış bir şekilde iletilir.[6] İstanbul'da yayınlanan gazeteler Anadolu'ya oldukça geç ulaşmaktadır. Mustafa Kemal, *Nutuk*'ta bir İstanbul gazetesinin yayınlandıktan on yedi gün sonra Sivas'a ulaşabildiğini belirtir.[7]

4-11 Eylül 1919'da düzenlenen Sivas Kongresi, Anadolu'daki direniş hareketinin ulusallaşması ve merkezileşmesi adına Ulusal Mücadele'nin en önemli aşamalarından biridir. Tarık Z. Tunaya'ya göre, Anadolu Hareketi Sivas Kongresi ile "umumileşmiş", Temsil Heyeti eylemsel ve güçlü bir hükümet organı kimliğiyle Anadolu'ya hakim olmuştur.[8] Sivas Kongresi'nde, İtilaf güçlerine ve İstanbul hükümetine karşı kesin ve aktif bir tavır alınmıştır. Sivas Kongresi, "intihab-ı milli"den doğduğunu ve "vicdan-ı milli"yi temsil ettiğini ilan eder.[9] Kongrenin sonunda mücadeleyi duyurmak ve amaçlarını anlatmak *İrade-i Milliye* yayınlanmaya başlanır.

I. Dünya Savaşı sonrası Osmanlı İmparatorluğu'nun durumu ve Kurtuluş Savaşı'nı inceleyen temel kaynaklar bizim çalışmamız

---

[6] Erzurum Kongresi, İzmir'de "Cumhuriyetin ilanı" diye algılanırken, Konya'daki ulusalcı grupların kongreden haberleri yoktur. Tanör, *op.cit*, s. 123

[7] Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, (Ankara: TTK, 1989) s. 411

[8] T.Z. Tunaya, *Hürriyet'in İlanı*, (İstanbul: Cumhuriyet Yayınları, 1998) s.21

[9] (İntihab-ı milli: ulusal seçim) U.İğdemir, *Sivas Kongresi Tutanakları*, (Ankara: TTK, 1969) Beyanname giriş bölümü, Nizamname md. 6-7

açısından önemli bilgiler sunmaktadır.[10] *Nutuk*'ta yer alan belgelerin dışında Kurtuluş Savaşı yıllarında yayınlanan tüm bildiriler, telgraf yazışmaları ve Mustafa Kemal'in yazılarının transkriplerini içeren kaynaklar bulunmaktadır.[11] Ancak bu çalışmanın niteliği nedeniyle *İrade-i Milliye*'de yayınlanan bazı beyannameler, telgraflar ve mektuplar daha önceden transkribe edilmiş olmasına rağmen bir kez daha okunmuştur.

Bu dönemde genel olarak gazete ve dergi sayısında artış görülür. 1922 yılında Anadolu'da en azından 60 süreli yayın organı çıkmaktadır.[12] Aralarında Ulusal Mücadele'nin ilk zamanlarında yerel müdafaa-i hukuk cemiyetlerinin organları niteliğini taşıyan *Ayıntap* (Gaziantep), *İzmir'e Doğru* (Balıkesir), *Yeni Adana* (Adana), *Babalık*

---

[10] Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilali,*(İstanbul: Güneş Matbaacılık, 1965); S.Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele (1918-1919) I-II*, (İstanbul: İşbankası Y., 1998); M.Tayyib Gökbilgin, *Milli Mücadele Başlarken*, (Ankara: İşbankası Y., 1959); V.Cem Aşkun, *Sivas Kongresi* (İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevi, 1963); M.Gologlu, *Erzurum Kongresi* (Ankara: Nüve Matbaası 1968), *Sivas Kongresi* (Ankara: Goloğlu Yayınları, 1969), *Üçüncü Meşrutiyet* (Ankara: Başnur Matbaası, 1970); Z.Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü,I-II*, (Ankara: TTK, 1994); Bülent Tanör, *Türkiye'de Kongre İktidarları*

[11] Nimet Arsan (der.), *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri,* (Ankara: Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayını, 1964); Komisyon, *Atatürk'ün Bütün Eserleri*,(İstanbul: Kaynak Y., 1999); Mustafa Onar, *Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları,I-II*, (Ankara: Kültür Bakanlığı, 1995); Z.Güner-O.Kabataş, *Milli Mücadele Dönemi Beyannameleri ve Basını,*(Ankara: TTK, 1990); Seyfettin Turhan, *Atatürk'te Konular Ansiklopedisi,*(İstanbul: YKY, 1995). Ayrıca bkz. T.Acaroğlu, *Açıklamalı Atatürk Kaynakçası I-II,*(Ankara: İşbankası Y., 1981)

[12] Yust, *Ibid.,* s.130-132

(Konya) ve *İstikbal* (Trabzon) gibi önemli gazeteler bulunur. Bazıları da Anadolu hareketini destekleyen yerel güçler veya İstanbul'dan gelen aydınlar tarafından yayınlanan gazetelerdir: *Anadolu'da Yenigün* (Ankara), *Amal-i Milliye* (Maraş), *Anadolu* (Antalya), *Açıksöz* (Kastamonu), *Misak-i Millî* (Kayseri) ve *Satvet-i Milliye* (Elazığ) gibi. Kurtuluş Savaşı yıllarına kadar basın belirli bir entelektüel-seçkin sınıfa ait olmuştur. Ulusal mücadele yıllarında da basın entellektüel ve siyasi seçkinlerin kontrolünde devam etmiştir.

Anadolu'da Ulusal Mücadele öncesinde ve sırasında yayınlanmış gazete ve dergilerin farklı politik ve ideolojik bakış açıları vardı. Ancak Anadolu'dan düşmanların çıkarılması için mücadele ve bağımsızlık düşüncesi ortak noktaları idi. Bununla birlikte, hem İstanbul'da hem de Anadolu'da, ulusal harekete muhalif yayın yapan gazeteler de bulunmaktaydı. İstanbul basını, İtilâf devletlerinin uyguladığı sansür, Osmanlı saltanatına beslenilen sadakat duygusu veya İngilizler'e karşı duyulan sempati dolayısıyla, başta Ulusal Mücadele'ye mesafeli durur. Hatta bazı gazeteler Anadolu hareketine karşı, propaganda yaparlar. *Alemdar, Peyam-ı Sabah*, *İstanbul* bu gazeteler arasında yer alanlardır.

İrade-i Milliye, bu ortamda 14 Eylül günü "Amal ve metalib-i milliyenin müdafiidir" (Ulusal taleplerin ve dileklerin/isteklerin

savunucusudur) sloganıyla yayın hayatına girer. Yayınlanma amacı, ulus iradesinin ne olduğunu, niçin bağımsızlık mücadelesine girişildiğini, neler yapıldığını, memleketin neden bu duruma düştüğünü kamuoyuna duyurmaktır. Hareketin resmi yayın organı olması nedeniyle de Heyet-i Temsiliye ile İstanbul Hükümeti arasında süregelen yazışmaları ve telgrafları da yayınlar. *İrade-i Milliye*'nin 14 Eylül- 17 Aralık 1919 tarihleri arasında yayınlanan ilk on dokuz sayındaki baş makaleler genellikle Mustafa Kemal tarafından yazılır. Bu nedenle gazete ilk aylar boyunca Anadolu hareketinin resmi sözcüsü olur ve büyük bir etki yaratır. *İrade-i Milliye*'nin önemli bir kısmı propaganda için Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerine, belediyelere, belirli cemiyet ve birliklere gönderilir. İlk sayı büyük bir ilgi ile karşılanır, birçok yerden talep edilir. Ayrıca yurt dışında da ilgi uyandırır.[13]

*İrade-i Milliye'*nin üç yıl dört aylık yayın hayatını, Mustafa Kemal ve Temsil Heyeti'nin Ankara'ya gidişi ve ardından *Hakimiyet-i Milliye*'nin yayınlanması, Sivas'taki siyasi ve yerel çekişmeler, gazetenin yayınını üç kez kesintiye uğratır. Sonunda Aralık 1922'de kapatılır.

---

[13] Aşkun, *op.cit*, s. 161-*3*

Ulusal Mücadele tarihinde önemli bir yere sahip olan *İrade-i Milliye* ve diğer Anadolu gazeteleri üzerine literatürde eksik ve hatalı bilgiler mevcuttur.[14] *İrade-i Milliye* ilgili genel bilgiler C. Aşkun, Ö. S. Coşar, F. S. Oral ve E. B. Şapolyo tarafından kaynak gösterilmeden verilmektedir. Uzun bir zaman birçok araştırmacı sadece bu bilgilere dayanarak yazı yazmışlardır[15]. Yust'un çalışması daha ayrıntılı bilgiler verir. *İrade-i Milliye* üzerine en yetkin araştırma Horst Unbehaun tarafından yapılmıştır.[16] Unbehaun, Türkiye kütüphanelerinde bulunmayan sayıları inceleyerek önemli bilgileri gün ışığına çıkartmıştır.[17]

---

[14] Bugüne kadar Türkiye çapında bütün gazete koleksiyonlarını içeren bibliyografik bir tarama denemesi yapılamamıştır. Varolanlar kataloglar değişik kütüphanelerin veya belirli zaman aralıklarının gazete koleksiyonlarını kapsamaktadır.H. Duman, *İstanbul Kütüphaneleri Arap Harfli Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu*, (İstanbul: 1986); Fçelik- S. Akyüz, *TBMM Kütüphanesi Süreli Yayınlar Kataloğu*, (Ankara: TBMM, 1987); *Eski Harfli Türkçe Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu* (Ankara: 1987) Süreli yayınlar alanında yapılan bir sözlük çalışması da hatalı bilgileri tekrar ederek eksikleriyle deneme olmaktan öteye gidememiştir. O. Bayrak, *Türkiye'de Gazeteler ve Dergiler Sözlüğü,1831-1993*

[15] İnuğur, s.352-353; Güz, s.33-35; ve Yıldırım, s.325-330. Bazı yazarlar da eski eserlere dayanarak orada bulunan hataları da yeniden üretmiş bulunuyorlar.Örneğin *İrade-i Milliye*'nin iki sütun üzerine kurulduğu ifadesi: bkz. Şapolyo, s. 192; İnuğur, s.352; halbuki bu, ancak gazetenin ilk üç sayısı için doğru, daha sonra üç sütun üzerine, 19 Nisan 1921 tarihli no. 68'den itibaren dört sütun üzerine kurulmuştur; no. 254 (3 Kanunevvel 1922) beş bazen altı sütunlu çıkmıştır.

[16] H. Unbehaun, "İrade-i Milliye Gazetesi ve Milli Mücadele Döneminde Sivas Basını", *Atatürkçülük ve Modern Türkiye.* (Ankara:AÜ SBF, 1998)

[17] Bu tezin en önemli kaynaklarından biri olmakla birlikte Unbehaun'un çalışmasında da bazı hatalı ve eksik bilgiler bulunmaktadır. Kitabın ileriki bölümlerinde bu konuya ayrıntılı değinilecektir.

Kitabın birinci bölümünde *İrade-i Milliye*'nin yayın sürecinde Türkiye'nin genel durumunu kısaca değerlendirdik. Amacımız okuyucuya *İrade-i Milliye*'nin hangi koşullarda yayınlandığını, dağıtıldığını aktarmaya ve yayın politikasını etkileyen siyasal, ekonomik ve toplumsal koşullar hakkında bilgi vermeye çalışmaktır.

İkinci bölüm *İrade-i Milliye*'nin incelenmesine ayrılmıştır. Gazetenin mevcut 47 sayısındaki tüm haberler konu başlıklarına ve mahreçlerine göre tasnif edilerek niceliksel bilgiler elde edilmiştir. Tablo I ve II'de *İrade-i Milliye*'nin haber başlıklarının ve mahreçlerinin yüzde dağılımları verilmektedir. Gazetenin yayın politikasında etkili olan üç ismin -Mustafa Kemal, Hayri Lütfullah ve Halis Turgut- makaleleri üzerinden -ki bu makalelerin bazıları Ek III'te sunulmuştur- *İrade-i Milliye*'nin siyasi tutumu ve dönüşümü incelenmiştir. Buna ek olarak gazetenin iç ve dış siyasi olaylara karşı tavrı ortaya konmaya çalışılmıştır. Yayın politikasının yanı sıra gazetenin Sivas'ta varolan yerel siyasi ve ekonomik güçlerle ilişkisi değerlendirilmeye çalışılmıştır. Gazete Anadolu hareketinin 1919-1922 yılları arasında geçirdiği aşamalara tanıklık etmiştir. Anadolu hareketinin hem kavramsal hem de eylemsel anlamda geçirdiği aşamaları belirleyen iç ve dış dinamikleri ele almaksızın, *İrade-i Milliye*'yi ulusal ve uluslararası olaylardan ve olgulardan soyutlayarak incelemek yanlış bir

tarih yazımı olacaktır. Ayrıca Ek I'de *İrade-i Milliye*'nin üç farklı klişesini içeren sayılarının fotoğrafları yer almaktadır. Ek II'de 47 sayısının makale, haber ve ilan başlıkları sunularak gazetenin genel bir görüntüsü verilmeye çalışılmıştır. *İrade-i Milliye'*den yapılan alıntılarda ve Ek III'te yer alan transkriptlerde metne sadık kalınmıştır. Mikrofilmlerin kötülüğü veya gazetenin yıpranmışlığı nedeniyle okunamayan kelimeler "(?)" ile belirtilmiştir.

1919-1922 tarihleri arasında Sivas'ta yayınlanmış öteki gazetelerden *İrade-i Milliye* ve idari/yazı kadrosu hakkında bilgi elde edilmeye çalışılmıştır. Çalışma kapsamında aynı tarihlerde [1919-1922] Sivas'ta yayınlanan *Gaye-i Milliye*, *Mücahede-i Milliye* ve *İdare-i Milliye*'nin de incelenmesiyle *İrade-i Milliye* ile aralarındaki ilişkiler ve yerel koşullar ortaya konmuştur. [18]

[18] *İdare-i Milliye* Milli Kütüphane kataloglarında görülmektedir, fakat aslında varolan sayı *İrade-i Milliye*'nin 1 Mart 1920 tarihli 27inci sayısıdır. *Gaye-i Milliye*, Ankara Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü Kütüphanesi ve Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. *Mücahede-i Milliye* Cumhuriyet Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir.

I. BÖLÜM:

İRADE-İ MİLLİYE'NİN YAYINLANDIĞI DÖNEMİ

Avrupa kapitalizminin sömürgeci politikaları 19uncu yüzyılın ikinci yarısının gelişmelerine damgasını vurmuştu. Pazar paylaşımı ve rekabet 20inci yüzyılın başında insanlık tarihinin en büyük kıyımlarından birine yol açtı. I. Dünya Savaşı'nda on altı devlet savaştı ve 8.5 milyon insan öldü.[19] Paylaşım savaşı sonucunda çöken imparatorluklardan, varolma mücadelesi veren yeni devletler ve rejimler; yeni bir dünya ve sınırlar meydana geldi.

I. Dünya Savaşı'nın önemli sonuçlarından biri İttifak Devletleri safında savaşa katılan "Hasta Adam"ın ölümü oldu: Osmanlı İmparatorluğu parçalandı ve toprakları işgal edildi. I. Dünya Savaşı bittiğinde imzalanan barış antlaşmaları Türkiye için yeni bir savaşın başlangıcı oldu.

Mondros Bırakışması'nın ardından Türkiye'de farklı siyasetler güden iki iktidarın oluşu bu dönemin tarihine bakışımızı da etkiler. Bir yandan Saray ve İstanbul Hükümeti'nin Avrupa, Amerika ile ilişkileri ve Anadolu Hareketi'ne yönelik tutumu ve kararları değerlendirilirken

---

[19] Bu on altı devletin 1914 yılındaki sınırları dahilinde yönetimi altında bulunan uluslar hesaba katıldığında yaklaşık kırk beş ulus savaşa katılmıştır diyebiliriz. *The New Encyclopedia Britannica*, (Chicago: 1991) C.29, s.987.

bir yandan da Kongrelerin ve ardından TBMM'nin tüm dünyaya ve Saray'a, İstanbul Hükümeti'ne karşı güttüğü siyaset ve aldığı kararlar değerlendirilmelidir.

Osmanlı İmparatorluğu 30 Ekim 1918'de Mondros Bırakışması ile teslim alınır. Mondros bir dönemin sonu bir başkasının başlangıcıdır.[20] Bu süreç sadece Türkiye tarihi açısından değil, kendilerine hiçbir engel tanımayan "Düvel-i Muazzama"nın egemenliğine son verildiği ve diğer "mazlum" uluslara bağımsızlık yolunda örnek olduğu için de önemlidir. Mondros Bırakışması, "Düvel-i Muazzama"nın yüz yıldır uygulaya geldiği Osmanlı politikasının son noktası, Sèvres Antlaşması ise zaferi olur.[21]

1918-1922 yılları Osmanlı İmparatorluğu için iktidar boşluğu dönemidir; on iki kabine kurulur. Damat Ferit Paşa kabineleri hem Osmanlı Devleti hem de Kurtuluş Savaşı açısından önemli kararların alındığı dönemlerdir. İtilaf devletleri ile "iyi" ilişkileri olan Damat Ferit Paşa Anadolu Hareketi'ne karşı sert ve uzlaşımsız bir politika güder.[22] Erzurum ve Sivas Kongrelerine karşı tavrı ve özellikle Sivas Kongresi'ni engellemek için yapılan "gizli işbirlikleri" sonucunda

---

[20] Selek, *op.cit*, s.8

[21] T. Z. Tunaya, " Mütareke Döneminin Özellikleri (1918-1922)", *Türkiye'de Siyasal Gelişmeler- 1876-1938: Mütareke, Cumhuriyet ve Atatürk* (İstanbul: Bilgi Üniversitesi, 2002) s.5

[22] Ibid., s. 9-10; S. Akşin*, İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele (1918-1920)* C.I (Ankara: İş Bankası Yayınları, 1998) passim.

İstanbul ve Anadolu arasında büyüyen iletişimsizlik Vahideddin'in müdahelesini getirir. Özellikle Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin (ARMHC) Damat Ferit Paşa'yı yoğun bir şekilde eleştirmesi, yaşananların en büyük suçlusu olarak göstermesi sonucu Damat Ferit Paşa Hükümeti istifa eder. Ali Rıza Paşa ve Salih Paşa Hükümetleri döneminde gerginlik azaltılarak Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi ile ılımlı bir politika izlenir.[23] Kurulan diyalog sayesinde Amasya Protokolü (20-22 Ekim 1919) imzalanır ve İtilaf devletlerine karşı bir tavır takınılarak seçimler yapılır. 12 Ocak 1920'de açılan Meclis-i Mebusan'ın ilk işi (28 Ocak) Misak-ı Milli'yi ilan etmek olur. Altı ay süren bu olumlu gelişmeler 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgali ile sona erer.

Ancak İtilaf devletlerinin desteği ile Anadolu Hareketi'ne karşı sert politika güden Damat Ferit Paşa dördüncü hükümetini (5 Nisan 1920- 31 Temmuz 1920) kurar. İlk işi Kuva-yı Milliye aleyhine fetva yayınlatmak olur. 11 Nisan 1920'de Meclis-i Mebusan'ın dağıtılmasına karşılık, 23 Nisan'da açılan TBMM'nin de ilk kabul ettiği kanunlardan biri (29 Nisan) Hıyanet-i Vataniye Kanunu'dur: TBMM Hükümetine karşı çıkmak vatana ihanet sayılacak ve idam ile cezalandırılacaktır. Bunun yanısıra, TBMM 6 Mayıs'ta İstanbul ile

---

[23] Akşin, *op.cit*, C.II, *passim.*

resmi haberleşmelerin kesilmesine karar verir. Paris Barış Konferansı devam ederken 11 Mayıs 1920'de İstanbul'da Mustafa Kemal ve arkadaşları gıyaben yargılanarak idama mahkum edilirler.

İstanbul Hükümeti'ne göre I. Dünya Savaşı'na girişin ve yenilginin tek sorumlusu İttihat ve Terakki Fırkası'dır. Aynı zamanda Ermeni, Rum ve Arap tehcirlerinden Fırka sorumlu tutulur. Dolayısıyla İstanbul'a göre Anadolu Hareketi İttihat ve Terakki kaynaklıdır ve bu "eşkiyalar" devlete sadece felaket getirebilirler.[24] Hükümetin, Paris Barış Konferansı'nda sunduğu raporda da, I. Dünya Savaşı'na Almanya yanında girilmesi sorumluluğu İttihat ve Terakki Fırkası'na yüklenir.[25] Padişah ve İstanbul Hükümeti'nin Mondros Bırakışması ile başlayan genel politikası 10 Ağustos 1920'de Damat Ferit Paşa başkanlığındaki delegelerin Sérves Antlaşması'nı imzalaması ile sona erer.[26]

17 Ekim 1920'de TBMM'nin başarılı siyaseti sonucu Damat Ferit Paşa görevden çekilir ve Tevfik Paşa kabinesi kurulur. Tevfik Paşa Hükümeti bir yıl sürer. Bu süre zarfında Dersaadet yavaş yavaş etkisizleşir ve sonunda saltanatın kaldırılması ile Osmanlı Devleti tarihe karışır.

---

[24] *Ibid*, s. 25.
[25] *Ibid.*, s.7.
[26] *Ibid*, s. 21-28

Mustafa Kemal Paşa, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktığında ülkenin içinde bulunduğu durumu *Nutuk*'ta yalın bir biçimde anlatır: yenik, yorgun, fakir ve yönetil(e)meyen ülke işgal altındadır ve parçalanmaya çalışılmaktadır. Ancak bir avuç insan bu duruma karşı çıkarak mücadele etmeye hazırdır.[27]

Kurtuluş Savaşı'nın ve TBMM'nin ideolojik temelinde "Müdafaa-i Hukuk" yer alır. *Müdafaa-i Hukuk*, Osmanlı Devleti'nin hatalarından sorumlu tutulan, Mondros Bırakışması'nın haksız uygulamaları altında ezilen, sömürge halinde yaşatılmak suretiyle cezalandırılmak istenen Türklerin ulusal-bağımsız bir devlet kurarak yaşama hakkını İstanbul Hükümetine, Osmanlı'nın diğer unsurlarına ve İtilaf Devletlerine karşı siyasi ve askeri mücadele ile savunması ve elde etmesidir.[28]

Yunan işgali Anadolu Hareketi'nin hız kazanmasında önemli bir rol oynadı. 14 Mayıs 1919 tarihine kadar ülke toprakları İngiliz, Fransız ve İtalyan işgallerini görmüş olmasına rağmen Yunan işgali ve yönetimi altında yaşamak Anadolu halkı için çok farklı bir anlam taşımaktaydı. Balkan Savaşları sırasında Balkan milliyetçiliği sonucu yaşanan "etnik temizlik" uygulamalarını halk unutmamıştı. Dolayısıyla

---

[27] Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk,* (Ankara: TTK, 1989) C.I, s.1

[28] Tunaya, *op.cit*, s. 55. Daha kapsamlı bilgi için T.Z.Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler,* s.472-539.

İzmir'in işgali bu tehdidin akıllarda tekrar belirmesine ve halkın savaşmaya yönelmesine neden oldu.[29] İzmir'in işgali ile Anadolu'nun farklı yerlerinde kurulmuş olan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri'nin örgütlenmesi hızlandı. İzmir'in işgalini protesto etmek amacıyla birçok yerde mitingler düzenlendi.

A. Kongreler Dönemi

Kongreler dönemi, Anadolu ve Rumeli'de düzenlenen yerel ve yöresel kongrelerin farklılılığı ve çeşitliliği nedeniyle önemlidir.[30] Kurtuluş Savaşı'nda "liderlik öncesi ya da liderlik etkisi dışında oluşan" hareketlerin göstergesi olan kongreler, ulusal mücadelenin "sivil" yanını ortaya koymada önemli bir süreçtir. "İrade-i milliyeyi/ulusal amaçları" hedef edinmesi nedeniyle Sivas Kongresi'nden önce yapılan tüm toplantı ve kongrelerin açılımları değerlendirmelidir. Bu değerlendirme, Sivas Kongresi ve ardı sıra yayınlanan *İrade-i Milliye*'nin çıkış koşullarını anlamakta önemli bir etkendir.

Mütareke döneminde ilk dikkat çeken olgu, Cemiyetler Kanunu'na göre kurulan, ama bölgelerinin ve hatta ülkelerinin siyasal

---

[29] Akşin,*op.cit*, s.111-112

[30] Tanör, 1918-1920 yılları arası dönemi *Kongre İktidarları Dönemi* olarak adlandırır.

kaderini belirleme amacı güden derneklerin çokluğudur.[31] Kongre ile kastedilen, temsili güce sahip, ulusal ya da bölgesel direnişi düzenleyen, ülkenin ya da bölgenin siyasi ve idari geleceğiyle ilgili kararlar alan, bunların gerçekleşmesini sağlamak için gerekli yapıları oluşturmaya çalışan kuruluşlardır.[32]

Yerel kongreler, kararlarını ve faaliyetlerini duyurmak için başta basın olmak üzere çeşitli araçlardan yararlanmışlardır. Ancak coğrafi koşullara bağlı engeller nedeniyle belirli bir ölçüde bilgi akışı sağlanabilmiştir.[33] Örneğin, Üçüncü Balıkesir Kongresi (16-27 Eylül 1919) sonrasında Balıkesir Heyet-i Merkeziyesi'nin önemli bir çalışması, kongre kararlarını kamuoyuna duyurmak ve Kuva-yı Milliye bilincini yaymak amacıyla *İzmir'e Doğru*'nun (16 Kasım 1919- 27 Haziran 1920) yayımlanmasıdır.[34]

Erzurum Kongresi de diğer bölgelerden takip edilebilmiş, alınan kararlar bazı kentlerde gizlice çoğaltılıp dağıtılmıştır.[35] Fakat bu örnekler oldukça sınırlıdır. Kongrelerin yapıldığı ortamın/koşulların elverişsizliği ve teknik olanaksızlıklar nedeniyle, kongreler ve gruplar arası iletişim ağı oldukça zayıftır. Kongreler ve alınan kararlar geç

---

[31] Y.Özkaya "Ulusal Bağımsızlık Savaşı Boyunca Yararlı ve Zararlı Dernekler", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Kasım 1987, s. 139-186.
[32] Tanör,*op.cit,* s. 110-111.
[33] *Ibid.,* s.122
[34] Coşar, *op.cit, s.22-35*
[35] Tanör, *op.cit,* s. 122 (Bkz. M.Eğilmez, *Milli Mücadelede Bursa,* s.20.)

duyurulmakta, hatta bazen haberler yanlış bir şekilde iletilmektedir. Örneğin, Erzurum Kongresi, İzmir'de "Cumhuriyetin ilanı" diye algılanırken, Konya'daki milliyetçilerin kongreden pek haberleri yoktur. 27 Haziran- 12 Temmuz tarihleri arasında yapılan I. Balıkesir Kongresi'nden bir hafta sonra toplanan Erzurum Kongresi (23 Temmuz) arasında bir iletişim ağı yoktur. II. Balıkesir Kongresi Heyeti'nin (26-30 Temmuz1919), Erzurum'da yayınlanan *Albayrak*'tan ancak bir ay sonra (28 Ağustos 1919) haberi olur.[36] Kongre grupları birbirlerinden zamanında ve doyurucu doğru bilgiler alamamışlardır.[37] Kongreler arasındaki iletişim kopukluğu ve yetersizliği, farklı coğrafi bölgelerin yanısıra bazen aynı bölge içinde dahi görülebilmektedir. Örneğin, Kuzeybatı Anadolu ve hatta Balıkesir, I. Nazilli Kongresi'nden (6-8 Ağustos 1919) habersizdir.[38]

B. Sivas Kongresi

Anadolu'daki direniş hareketinin ulusallaşması ve merkezileşmesinde Sivas Kongresi en önemli noktadır. Sivas Kongresi, İtilaf güçlerine ve İstanbul hükümetine karşı kesin ve aktif bir tavır almıştır. ARMHC ve onun Temsil Heyeti'nin bütün ülkeyi ve halkı

---

[36] Tanör, *op.cit*, s. 123
[37] Ş.Turan, *Türk Devrim Tarihi* (Ankara: Bilgi, 1998) C.I, s. 276-287.
[38] *Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacı Muhittin Çarıklı'nın... Hatıraları,* s. 41 (Aktaran Tanör, s.123)

temsil eder sayılması, ulusallaşma bağlamında değerlendirilmelidir.[39] Sivas Kongresi "irade-i milliye"den doğduğunu ve "vicdan-ı milli"yi temsil ettiğini ilan eder.[40] Ve kongrenin sonunda mücadeleyi duyurmak ve amaçlarını anlatmak için hareketin sloganını taşıyan *İrade-i Milliye* yayınlanmaya başlanır.

Sivas Kongresi'nin "saf ve ulusal temsil" anlayışına dayanmasından yola çıkarak üyelerin ettikleri yemin önem kazanır.[41] 5 Eylül günü Kongre üyelerinin ettikleri yeminde "vatan ve millet" kavramları temel unsurdur. Aynı zamanda yemin, İttihat ve Terakki Fırkası ile ilişki içinde olunduğu, Anadolu hareketinin Cemiyet'in yeni bir diriliş hareketi olduğu gibi eleştirilere karşılık verilen bir cevap niteliğindedir.[42]

Sivas Kongresi'nin ulusal nitelikte olduğunu vurgulayan Tanör, bunun tam anlamıyla anti-emperyalist ve ulusal bilince işaret ettiğini dile getirir.[43] Sivas Kongresi'nde sınırların ortaya konması ve bir "vatan ve millet mevcudiyeti"nin ön plana taşınması ulusallaşmanın ve merkezileşmenin vurgu noktalarıdır.

---

[39] *Ibid*., s.226-7
[40] Sivas Kongresi Beyannamesi md. 8 ve 9, İğdemir, *op.cit*, s. 113-115.
[41] Tanör, *op.cit,* s. 226
[42] *İrade-i Milliye* , 14 Eylül 1335, No:1, s.3
[43] Tanör, *op.cit,* s.227

Sivas'ta ulusal harekette merkezileşmenin olgunlaşması Mustafa Kemal ve grubunun önderliğinin onaylanmış olduğunun göstergesidir. Temsil gücündeki zayıflıklara rağmen Sivas Kongresi geniş bir kitle tarafından benimsenir ve değişik bölgelerden destek telgrafları gelir. Kongre, ulusal mücadelede geniş bir kamuoyu oluşturulmasında önemli bir hizmet görür.[44] 20-22 Ekim 1919 tarihinde yapılan Amasya Protokolleri ile İstanbul hükümeti Sivas Kongresi'ni ve Anadolu hareketini tanır. Bu noktada *İrade-i Milliye*'nin de önemli bir katkısı olduğu düşüncesindeyiz.

C. Toplumsal Yapı

I. Dünya Savaşı'nın son yılllarında İstanbul'daki yaşam koşulları çok ağırlaşır.[45] Mondros Bırakışması imzalandığında Osmanlı İmparatorluğu iktisadi ve toplumsal açıdan tükenmiş durumdadır. Yiyecek ve giyecek stokları tükenmiş, ithalat yolları kapanmış, oldukça kötü koşullarda yapılan tarım sonucu, savaş öncesine göre ürün

---

[44] E.Kısıklı, "Sivas Kongresi'nin Milli Mücadelede Kamuoyu Oluşturulması Açısından Önemi", *Atatürk Yolu*, AÜ Türk İnkılap Ens. Dergisi, Mayıs 1988, s.29-42.

[45] Hayat pahalılığında ilk büyük artış 1917 Temmuz'unda görülür. Birçok maddenin fiyatı yaklaşık yüzde 1000 oranında artar. Bunun nedeni, kaynakların azlığı, ulaşım güçlükleri, enflasyon ve abluka dolayısıyla ithal malları stoklarının eriyişidir. Ayrıca çok yüksek miktarlarda dönen rüşvetçilik de inanılmaz boyutlara ulaşır. 1917 yılının yaz aylarında mısır unuyla "vesika" ekmeği çıkarılır "Amerikan Komiseri Lewis Heck'in 31 Ocak 1919 tarihli raporu" Orhan Duru, *Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları* (İstanbul: İş Bankası, 2001) s. 15-16.

yarıyarıya azalmıştır. Köylü üretici, ürünü satmaktan sakındığından, şehirlere sevkiyat neredeyse durmuş gibidir. Savaş sırasında ve sonrasında belirli bir kesimin haksız kazanç elde ederek palazlanması ve gıda dağıtımında yapılan yolsuzluklar karşısında halk sefalet ve bezginlik içindedir.[46]

Yakup Kadri Karaosmanoğlu[47] Anadolu köylüsünün yorgunluğunu, açlığını ve bıkkınlığını; Şevket Süreyya Aydemir, Anadolu'ya yaptığı ilk yolculuğunda çorak, bakımsız ve verimsiz topraklarla karşılaştığında yaşadığı hayal kırıklığını[48]; köylünün savaşmaktan üretmeye zaman bulamadığını anlatırlar.[49] Halkın gözünde, I. Dünya Savaşı'nın ve sonrasında yaşanılan bunalımların sorumlusu olarak İttihatçılar ve subaylar görünmektedir. Ordu halkına sevimsiz görünmektedir.[50]

---

[46] V. Eldem, *Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomisi*, s.130-131. Kemal Tahir'in *Esir Şehrin İnsanları* (İstanbul: Sander, 1972)*, Yorgun Savaşçı* (Ankara: Bilgi, 1968) romanlarında yaşam koşulları oldukça iyi anlatılır.

[47] Y.K. Karaosmanoğlu, *Yaban* (İstanbul: İletişim, 1999. 34. Baskı)

[48] Ş. S. Aydemir, *Suyu Arayan Adam (* İstanbul: Remzi Kitabevi, 1999) s. 75-77

[49] Ş.S.Aydemir, bir anekdotla köylünün durumunu anlatır: "Hemşehri sen ne iş yaparsın? -Esaslı bir işim yoktur bey, ikide bir askere gel derler, gider gelirim." *Tek Adam* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1999) C. III, s.164.

[50] Selek, *op.cit*, s.96. İsmet İnönü, İnönü Savaşları sırasında Bursa'dan dönen askeri kafiledeki subaylara Padişahın, yedi düvelin va hatta milletin kendilerine düşman olduğunu söyler. *Ulus*, 17 Mayıs 1968 Aktaran Timur, *op.cit*, s.16

Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının seferberliklerle sağlayabildikleri toplumsal desteğin ortaya çıkış biçimi, bağımsızlık hareketinde itici gücü olan kadronun, varlıklı-etkili Türk-müslüman çevrelerin desteğini yoğun çabalar sonucu elde ettiklerini gösterir.[51] İnsan gücünün ve ekonomik potansiyelin "seferber" edilebilmesi için, büyük arazi sahiplerine, tüccarlara, tarikat liderlerine, Kürt aşiret reislerine düzenli olarak başvurulmuş, yardım istenmiştir.[52]

Anadolu'daki toplumsal yapılar içinden bir bağımsızlık hareketi adeta zorla çıkarılmıştır.[53] Ulusal Mücadele döneminde Anadolu, kapitalist üretim ağlarını oluşturacak bir burjuva sınıfından yoksundu.[54] Ulusal Mücadele küçük burjuvazi ve yarı feodal ağalar öncülüğünde bir savaştır. Ulusal Mücadele'de öncü küçük burjuvazi, Osmanlı Devleti'ne başkaldırmış asker-sivil aydınlar ve Anadolu tüccarlarından oluşmaktadır.[55] Anadolu hareketinin temel itici gücü, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Batılılaşma çabaları içinden gelen asker-sivil bürokratlar ve aydınlardır.[56]

---

[51] Mustafa Kemal Paşa, *Nutuk*'ta ordu komutanlarına çağrıda bulunurken doğudaki toprak ağalarını da aynı şekilde harekete ve kongrelere katılmaya davet etmektedir. Selek, passim

[52] Selek ; D. Avcıoğlu, *Milli Kurtuluş Tarihi* (İstanbul:Tekin, 1991) passim

[53] Tezel, *op.cit*, s.137.

[54] Timur, *op.cit*, s.15.

[55] *Ibid*, s.18

[56] Tezel, *op.cit*, s.136

Mustafa Kemal ve arkadaşları aynı zamanda toplumun başat ideolojisi ile ters düşmemek için ikili bir taktik izlemişlerdir. Önce Halife-Padişah'ın, İstanbul Hükümeti'nin ve işgal kuvvetlerinin etkisi altında olduğu, kendisinden gerçeklerin gizlendiği, bu nedenle Anadolu hareketine karşı beyanlarda bulunduğu ileri sürülmüştür. Fakat İstanbul'daki dini güçlerin (Halife, Şeyhülislam) açıklamaları, eylemleri geçiştirilemez, halka farklı bir çerçevede sunulamaz hale gelince, Anadolu hareketinin yanında yer alan din adamları kullanılarak aynı silahla mücadele edilmiştir.[57]

[57] B.Oran, *Atatürk Milliyetçiliği; Resmi İdeoloji Dışı Bir İnceleme* (Ankara: Bilgi, 1999) s.77

4. Basının Niteliği

Osmanlı Devleti sınırlarında yayınlanan ilk Türkçe gazete sayılan *Takvim-i Vekayi* (1831) reformların "dahili ve harici" duyurulması için yayınlanmış resmi bir yayın organıdır. Osmanlı'da ilk Türkçe gazete Batı'daki gibi ekonomik ve toplumsal hayatın bir sonucu olarak çıkmadı.[58] Ancak gazeteye alışma veya alıştırma dönemi olarak nitelendirebileceğimiz 1860'lı yıllarda yayınlanan süreli yayınlar yeni açılımlar kazandırdılar.

Tanzimat ile devletin batılılaşma/modernleşme girişimleri, eğitim ve bürokraside yapılan reformların itici gücü aydınları basın yolu ile seslerini duyurmaya yönlendirdi. Tanzimat ile özgür bir ortama kavuşan Osmanlı toplumunun düşünceleri, arayışları ve politik yapılanmaları açısından gazete başlıca araç oldu. Kısa bir süre sonra bu özgürlük sona erdi ama sürgün gazeteleri aynı anlayış çerçevesinde yayınlanmaya devam etti.

1876 yılında Kanun-ı Esasi'nin ilanıyla "Matbuat kanun dairesinde serbest" oldu. II. Abdülhamit'in tahta çıkışı ve I. Meşrutiyet'in ilanı ile basın kısa bir dönem özgürlüğü tattı. Ancak bir yıl sonra Kanun-i Esasi "geçici" bir süreliğine rafa kaldırıldı. Böylece

---

[58] Bkz. Nesimi Yazıcı, *Takvim-i Vekayi-Belgeler* (Ankara:, G.Ü.BYYO, 1983); Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (Ankara: TTK, 2000) s.95-96; O. Koloğlu, *Takvim-i Vekayi* (Ankara: ÇGD, 1981) s. 1-13

basının gelişimi açısından karanlık ve otuz yıl sürecek olan İstibdat Dönemi başladı. Sıkı yönetim kararnamesine göre iktidar, insanların akıllarını karıştırmaya yönelik olduğunu düşündükleri tüm yayınları derhal durdurabilecekti.[59] II. Abdülhamid'in basın politikası sadece "baskı" demek değildir, basının illere yayılması, yerel tarım, doğal kaynaklar ve kültür konularının basında halkın yararına işlenmesine ve gazetelerin sade bir dille yazılarak köylere kadar ulaştırılmasına çalışılmıştır. Siyasal olaylardan uzak duran basın, derin edebi tartışmalara ve roman, öykü çevirilerine odaklanmıştır.[60]

Bu dönemde telgraf vazgeçilmez bir iletişim aracı konumuna gelmiştir. 19uncu yüzyılda atılan modernleşme adımlarının büyük bir çoğunluğu askeri alandadır. Telgraf da 1854'den itibaren askeri amaçlarla Osmanlı Devleti sınırlarında hızla yayılmaya başlamıştır. Telgraf geldiği ilk andan itibaren devletin önemli bir iletişim aracı olmuştur. Osmanlı Devleti'nin Batı'daki diğer yeniliklere karşı takındığı muhafazakar tutum ile telgrafın gelişi ve yayılışı arasındaki çelişki dikkat çekicidir.[61] II. Abdülhamid döneminde merkezi İstanbul olan bir telgraf ağı tüm vilayetlere hızla yayılmıştır. İstibdat

---

[59] S. İskit, *Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları. (*Ankara: Matbuat Umum Müdürlüğü Neşriyatı, 1943) s.52

[60] Koloğlu, *op.cit,* s.47.

[61] R.Davison, "The Advent of the Electric Telegraph in the Ottoman Empire", *Essays in Ottoman and Turkish History, 1774-1923: The Impact of the West* (Texas: University of Texas Press, 1990) s.133- 142

yönetiminin en güçlü aracı olan telgraf 1908 Devrimi'nde II. Abdülhamit'in aleyhine çalışmıştır. [62]

II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte İstanbul basınını hürriyet heyecanı sarar. İlk kez 25 Temmuz 1908'de gazeteler sansürsüz yayınlanır. İlk aylarda iki yüzden fazla gazetenin imtiyazı alınır. 1933 yılında İstanbul Matbuat Cemiyeti'nin yayınladığı yıllıkta 1908 ve 1909 yıllarında üç yüz elli üç gazete ve derginin adı yer alır.[63] II. Meşrutiyet'in ilk üç buçuk yılında altı yüz yedi dergi ve gazete yayınlanır.[64]

II. Meşrutiyet'in ilk yedi yılı basın açısından oldukça hareketli geçer. Yüzlerce gazete yayınlanır; haber gazeteciliğinde ve gazete tekniğinde ilerlemeler olur.[65] Bu gelişmeler sonucunda tirajlar da yükselir.[66]

I. Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte, endüstriyel olarak dışa bağımlı olan Osmanlı basını da bunalımdan payını alır. Gazetelerin hem sayfa sayıları azaltılır hem de fiyatlar arttırılır. Savaşın başında 10

---

[62] Telgraf merkezlerine gönderilen modern eğitimli telgraf memurlarının İttihat ve Terakki Cemiyeti sempatizanı veya üyesi olması da önemlidir .Davison, *op.cit*, s.156. Ayrıca bkz. Akşin, *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki* (Ankara: İmge, 2001) s.110-113;

[63] İskit, *op.cit*, s.96

[64] 1911, 1913 yıllarında yayınlanan Türkçe süreli yayınlar için bkz.A.E.Yalman, *The Development of Modern Turkey as Measured its Press* (New York: Ams Press, 1968) s.116

[65] Koloğlu, *op.cit*, s. 58.

[66] Yalman, *op.cit*, 87-88

para olan gazeteler 1918'e gelindiğinde 40 para, 1919 Şubat'ında ise 2 kuruşa satılmaktadır.[67] Savaş yıllarında sıkıyönetim, kağıt sıkıntısı ve maddi problemler nedeniyle birçok gazete kapanır, kapatılır. Ancak *Tanin, İkdam, Sabah, Tasvir-i Efkar* gibi İttihat ve Terakki yanlısı gazeteler yayınlarını devam ettirebilirler.[68] İttihat ve Terakki yönetimi gazetelerin Anadolu'ya dağıtımını da posta tekeli ile elinde tutmaktadır. İktidar *Tanin, Sabah* gibi gazetelerin dağıtımını destekler. İttihat ve Terakki Fırkası'nın yerel güçleri muhalif gazetelerin girişine engel olur.[69]

Osmanlı Türkçe gazete ile oldukça geç tanışmış olmasına rağmen Jön Türkler ve II. Meşrutiyet sürecinde toplumun gazeteye yönelik talebi hızla artmıştır. Genel olarak Osmanlı basını öğretici bir tarzda, siyaset, ekonomi ve düşünce tartışmalarını barındırır niteliktedir. Gazete, Osmanlı ve Türk aydını için her zaman düşüncelerini açıklamak, ideolojilerini yaymak, muhalefet etmek için bir araç olmuştur. Aydın, Jön Türklerden başlayarak, toplumu ilerletmeyi ve vatanı kurtarmayı görev bilmiştir. Ancak özgürlükçü amaçlarla yola çıkmasına rağmen arkasında harekete geçmiş bir kitle göremeyeceğine

---

[67] U. Kocabaşoğlu, "Tanzimat'tan Günümüze Gazete Fiyatları Üzerine Gözlemler", *Prof.Dr. Şerafettin Turan Armağanı* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, 1996) s.109

[68] Koloğlu, *op.cit*, s. 60.

[69] Yalman, *op.cit*, s.104

inandığı, toplumun belirli sınıflarına güvenmediği için baskıcı bir kimlik edinmiştir.[70] Aynı şekilde gazeteciler de özgürlük için mücadele etmişler, kitleleri harekete geçirmek için bilinçlendirici, öğretici yayınlar yapmışlardır. II. Meşrutiyet'in ilk aylarında da görüldüğü gibi birçok gruplar kendilerini anlatmak için gazete yayınlamışlardır. İstedikleri devrimi gerçekleştirmede halktan beklediklerini alamayan İttihatçılar baskıcı bir yönetim kurmuşlardır. [71]

Mondros Bırakışması'nın ardından İttihat ve Terakki iktidarı tarafından sürgün edilen, hapsedilen gazetecilerin dönüşüyle basını ittihatçılıktan arındırma akımı başlar.[72] Ulusal mücadele yıllarında yayınlanan İstanbul gazeteleri Anadolu hareketine bakış açılarına göre üç grupta incelenebilir: (1) Destekleyenler: *İleri, Yenigün, Akşam Tercüman, Tarik, Yeni Gazete* ve *Vakit*; (2) Karşı çıkanlar; *Alemdar, Peyam-ı Sabah, Tan, İstanbul* ve *Aydede;* (3) "tarafsız" görünen, eğilimleri değişken olan zaman zaman ulusal mücadeleye ılımlı bir yaklaşım sergileyen gazeteler: *Tasvir-i Efkar, İkdam, Tanin*. Anadolu hareketini destekleyenler sık sık sansüre uğruyor, gazeteciler sorguya çekiliyordu. Bununla birlikte, bu gazetelerin bir kısmı mandacılığa veya

---

[70] A. Oktay, *Toplumsal Değişme ve Basın* (Ankara: Bilim, Felsefe, Sanat Y., 1987) s. 39.
[71] Ş. Mardin, *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri* (İstanbul: İletişim, 1994) s. 219.
[72] *Ibid.*

"hayırlı bir dost devlet yardımına" olumlu yaklaşıyordu.[73] Anadolu Hareketi'ne muhalefet edenlerin özelliği Saltanat ve hilafet yanlısı olmaları, Hürriyet ve İtilaf Fırkası sempatizanı olmaları ve İtilaf Devletleri ile işbirliği içinde olmaları idi.

Savaş yıllarında İttihatçıların basına uyguladığı baskı, Bırakışma'dan sonra el değiştirerek devam etti. İstanbul basını için sansürlü günler başladı. Hükümetin Şubat 1919'da çıkardığı kararname her türlü yayının askeri yönetimden veya mülkiye sansür kurulundan izin alınmadan basılmasını yasaklıyordu. Anadolu'da eylemler şiddetlendikçe, Mustafa Kemal'in gücü arttıkça İstanbul basını için de sansürün şiddeti arttı. 16 Mart 1920'den sonra işgal kuvvetlerinin de katılımıyla sansür iyice ağırlaştı.[74]

Mustafa Kemal Anadolu'ya geçmeden evvel Mondros Bırakışması ve yabancı işgallerine karşı koyan İttihatçı kökenli ve yerel mücadele gruplarının çıkardığı gazeteler bulunmaktaydı: *Hukuk-ı Beşer* (İzmir), *İstikbal* (Trabzon), *Babalık* (Konya), *Öğüd* (Konya), *İkbal* (Trabzon), *Işık* (Giresun). Anadolu basınında güçlü bir İttihatçı hegemonyası vardı fakat I. Dünya Savaşı nedeniyle bu gazeteler azaldılar. Yust, bazı gazetelerin İttihatçılardan Kemalistlere geçtiğini,

---

[73] Kocabaşoğlu, *op.cit*, s. 110

[74] A.Kabacalı, *Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Basın Sansürü* (İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti, 1990) s.100-109

kapanmak zorunda kalan gazetelerin bir kısmının Anadolu Hareketi ile tekrar çıkmaya başladığını dile getirir.[75]

Ulusal Mücadele'nin başlangıcında Mustafa Kemal'in ilk girişimlerinden biri İstanbul ve Anadolu arasındaki haberleşme ağını kontrol altına almak olmuştur. "Kemalist" Anadolu'ya giren gazeteler sansüre uğruyor, belirli gazeteler bölgeye hiç sokulmadığı gibi telgraflara da engel olunuyordu.[76] Bir başka girişim ise Ulusal Mücadele'nin amacını yansıtacak bir gazete yayınlanmaktı. Bunun ilk örneği olan *İrade-i Millliye* işlevini kısa bir süre devam ettirmiştir. Ardından yayınlanan *Hakimiyet-i Milliye* ise uzun yıllar ulusal mücadelenin ve Cumhuriyet'in sesi olmuştur.

Ulusal mücadelenin hem Türkiye'ye hem de dünyaya "doğru" anlatılması amacıyla Anadolu Ajansı ve Matbuat Umum Müdürlüğü'nün kurulması ile son adımda atılmıştır. Böylece, Anadolu basınına ve dış basına verilecek haberlerde "tutarlılık" sağlandığı gibi yabancı haber kaynaklarından ve muhalif gazetelerden gelebilecek yanlış haberler de engellenmiş olur. Matbuat Umum Müdürlüğü'de Anadolu hareketine destek olan yayınlara maddi yardımda bulunur.[77] Tüm bu çalışmaların temelinde yatan düşünce "vatan, millet ve

[75] Yust, *op.cit,* s. 129.
[76] Atatürk, *op.cit,* s. 59.
[77] Koloğlu, *op.cit,* s. 61.

bağımsızlık" gibi kavramlar etrafında "yorgun ve bitkin" toplumun ulusal mücadele içinde varolmasını sağlamaktır.

Anadolu gazeteleri ise olanaklar açısından dış haberlere daha uzak olsalar da Türkiye ile ilgili haberlere gösterdikleri tepkiler açısından değerlidirler. Ayrıca İstanbul'daki sansürden daha az etkilenmekte olduklarından daha kapsamlı bir şekilde haberlere yer verirler. Anadolu gazeteleri kağıt, mürekkep ve matbaa harfleri gibi yoksunluklar nedeniyle bazen ambalaj kağıtlarına basılıyor bazen de boyutları küçültülüp, sayfa sayıları azaltılıyordu. Bu nedenlerle gazeteler bazen zamanında çıkamıyor, yayınları kesintiye uğruyordu.[78]

Anadolu gazeteleri ulusal mücadele boyunca farklı kaynaklardan yararlanmışlardır. Genel olarak haber kaynakları şunlardır: (1) Matbuat ve İstihbarat Genel Müdürlüğü tarafından İstanbul, Zonguldak, İnebolu, Antalya, İzmit, Adana, Kars, Trabzon ve Aydın'da kurulan şubeler; (2) Yabancı gazete ve dergiler; (3)Yabancı ajanslar; (4) Avrupa telsiz istasyonlarından askeri telsizlerle alınan bilgiler; (5) Bazı gazetelerin Avrupa ve Amerika'daki muhabirleri; (6) Türkiye'de yayınlanan Fransızca, Ermenice, Rumca ve İngilizce

---

[78] İ. Öztoprak, *Kurtuluş Savaşı'nda Türk Basın* (Ankara: İş Bankası, 1981) s.31

gazeteler; (7) Matbuat ve İstihbarat Genel Müdürlüğü'nün yurt dışındaki ajanları;[79] (8) İstanbul basını; (9) diğer Anadolu gazeteleri.

Ekim 1920'de Trabzon'da Rus Enformasyon Bürosu'nun açılması ile Anadolu Basını, Rusya ve Batı haberlerine ulaşabileceği ikinci bir yola kavuşur.[80] Anadolu Ajansı ve sınırlı bir bölgeye hitap eden Rus Enformasyon Bürosu haricinde geç de ulaşsa yabancı gazeteler önemli kaynaklardır. Ancak yabancı gazetelerden sadece yayınlanmasına izin verilen yazılar Anadolu gazetelerinde görülebilir.[81]

---

[79] *Ibid,* s. 33
[80] Yust, *op.cit,* s. 170
[81] *Ibid.,* s. 171.

II. BÖLÜM

İRADE-İ MİLLİYE: ULUSAL MÜCADELE'NİN İLK RESMİ YAYIN ORGANI

İrade-i Milliye'nin üç yıl dört aylık yayın hayatı boyunca geçirdiği evreler üç kısımda ele alınacaktır. İlk alt bölümde *İrade-i Milliye*'nin tarihçesi; ikinci alt bölümde, bağımsızlık mücadelesinin ulusal öğeleri; üçüncü alt bölümde ise uluslararası/dış dinamiklerin iç dinamiklerle ilişkisi ve ulusal mücadele üzerine etkilerinin *İrade-i Milliye*'de nasıl sunulduğu ortaya konulacaktır.

A. *İRADE-İ MİLLİYE*'NİN TARİHÇESİ

İrade-i Milliye'nin ilk sayısı, 14 Eylül 1919 Pazar günü Sivas'ta yayınlandı. Gazetenin yayınlanma amacı Anadolu hareketinin gerekliliğini savunmak ve bunun bir aşaması olan Sivas Kongresi'nin kararlarını duyurmaktı.[82]

Mustafa Kemal, ulusal mücadelenin başarılı olabilmesi için, hareketin sesini daha geniş kitlelere "doğru" ulaştırarak, ulusal bilinç

---

[82] *İrade-i Milliye*, ulusal istek, emir, buyruk anlamına gelir. Anadolu hareketinin temel çıkış noktası ve amacı ulusal isteği, gücü hakim kılmak olduğuna göre, gazetenin adı bu amaca uygun seçilmiştir.

oluşturmada etkili olacak bir gazete yayınlanması gerektiğini bilmektedir.[83] Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu karmaşık durumu ve bu arada yayınlanmaya başlayan gazetelerin politik görüşlerinin çeşitliliği karşısında ulusal mücadelenin bakış açısını yansıtan bir yayın organının varlığı zafere ulaşmada önemli bir etken olacaktır.

Propaganda amacıyla bir gazete yayınlama düşüncesini Mustafa Kemal'in Sivas Kongresi sona ererken ileri sürdüğü ve eyleme geçirdiği belirtilir.[84] Fakat, kongreden bir gün önce Mustafa Kemal'in gazetenin sahip ve sorumlu müdürlük görevini üstlenecek, İttihatçılar ve diğer gruplarla ilişkisi olmayan birinin bulunmasını istemesi gazete yayınlamasına Sivas Kongresi'nden önce karar vermiş olduğunu gösterir.[85] Ayrıca kongrenin 4 Eylül günkü ilk oturumunda başkanlık divanı seçiminde İsmail Hami (Danişmend)[86] Bey başkanlık divanı

---

[83] Fuat Süreyya Oral, yayınlanma gerekçesini "*kafalarda yaşayan kurtuluş fikri(nin) hayata kavuşturulması için Mustafa Kemal tarafından silahların en güçlüsü, basın gücüne"* başvurulması olarak açıklar. F.S.Oral, *Türk Basın Tarihi* (Ankara: Yy., 1968) s. 40 *İrade-i Milliye, Hakimiyet-i Milliye* ve Anadolu Ajansı bu bilincin en belirgin ve önemli örnekleridir.
[84] Oral, *op.cit*, s.40; Coşar, *op.cit*, s.113
[85] V.C. Aşkun, *op.cit,* s.161
[86] İsmail Hami Danişmend (1889-1967)**:** Cebel-i Garbi mutasarrıflarından Kamil Paşa'nın oğludur. 1887 yılında Merzifon'da doğmuştur. Mekteb-i Mülkiye'yi bitirmiş ayrıca "Kollej de France" da okumuştur. Sivas Kongresi'ne İstanbul delegesi olarak katılmıştır. Sivas Kongresi sıralarında yayınlanan *İrade-i Milliye* gazetesinde, Mustafa Kemal Paşa'nın kendisinin dikte ettirdiği makaleleri imzası ile yayınlandı. Temsil Heyeti ile Ankara'ya gelmeyen Danişmend, İstanbul'a gitmiş ve padişah hükümeti tarafından Barselona'ya

katipliğine seçilince gazete ile ilgileneceğini söyleyerek bu görevden çekilmesi de bu düşünceleri destekler:

> "Efendim, bendeniz hem yakında neşredilecek gazetemizde meşgul olacağım, hem de ihzarı encümen namına yazmakta olduğum muhtıra ile meşgulüm; hiç vaktim kalmıyor; heyet-i muhteremin hakkımda gösterdiği teveccüh ve itimada teşekkür etmekle beraber, maatteessüf arz-ı itizara mecburum" [87]

Kongre'nin 11 Eylül günkü son oturumunda bütçe konusu görüşülürken gazete çıkarılması tekrar gündeme gelir. Rauf (Orbay) Bey'in "propaganda için bir gazete çıkarılacaktı; arkadaşlarımızdan bir heyet bazı evrakımızın neşri ve yazılar yazılmasıyla meşgul olmalıdır" hatırlatması ile Mustafa Kemal bu heyetin hemen oluşturulması gerektiğini belirtir ve Rauf Bey, İsmail Hami, Vasıf, Süreyya ve Mehmet Şükrü Beyleri önerir.[88] Süreyya Bey görevi kabul etmeyince Mazhar Müfit (Kansu) Bey, Hüsrev Sami Bey'i önerir. İsmail Fazıl Paşa'nın "Bu *İrade-i Milliye* gazetesi daimi mi neşredilecek?" sorusuna Mustafa Kemal daimi ve haftada iki defa yayınlanacağını bildirir.[89]

şehbender olarak atanmıştır. Büyük zaferden sonra yurda dönmüş ve İstiklal Mahkemesi'nde yargılanmışsa da beraat etmiştir. Kemal Arıburnu, *Sivas Kongresi* (Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yayınları, 1997) *s.* 261

[87] İğdemir, *op.cit*, s. 1-2

[88] *Ibid.,* s. 104

[89] *Ibid.*

Kongre'nin Sivas temsilcisi Rasim (Başara) Bey[90], Mustafa Kemal'e sahiplik ve sorumlu müdürlük görevleri için Selahattin Bey'i (Ulusalerk)[91] önerir.[92] Yazıişleri müdürlüğü görevini ise Mazhar Müfit Bey (Kansu) üstlenir.[93] Hakkı Behiç (Bayiç) de gazetenin yazıişleri ile ilgilenmiştir.[94] Selahattin Bey, yayın izni almak konusunda sıkıntı çektiklerini, zorluk çıkaran yerel makamların geciktirmelerinden söz eder.[95] Oral ise, Sivas Valisi Reşit Paşa'dan gazete çıkarmak için

---

[90] Mehmet Rasim Başara: 1884'te Sivas'ta doğar. Sivas Sultanisi'nin ardından, İstanbul Darülfünun edebiyat bölümünden mezun olur. Bir süre Sivas'ta edebiyat öğretmenliği yaptı. Osmanlı Mebusan Meclisi'nin III üncü döneminde (1914) Sivas milletvekili olarak görev aldı. I.Dünya Savaşı'nın ilanından sonra kurulan "Vilayat-i Şarkiye Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti"nin kurucuları arasındadır. Mondros Bırakışması'nın ardından Sivas'a döndü. Anadolu hareketini destekledi ve Sivas Kongresi'nin düzenlenmesine yardımcı oldu. İlk BMM'de Sivas'ı temsil etti. TBMM'nin II, III ve V inci dönemlerinde de Sivas milletvekili olarak görev aldı. F.Çoker (Hz.), *Türk Parlamento Tarihi; I.Dönem (1919-1923)*, (Ankara: TBMM, 1995) C.III, s. 883-884

[91] Selahattin Ulusalerk, 1919 yılında 22 yaşında olduğuna göre 1898 yılında doğmuş olmalıdır. Lise eğitimini Sivas'ta tamamladığını biliyoruz. Lise öğretmeni Rasim (Başara) Bey'in desteği ile *İrade-i Milliye'*nin imtiyaz sahipliği ve sorumlu müdürlüğünü üstelenir. Aralık 1922'de Cebel-i Bereket'e yazı işleri müdürü olarak atanır. (İM, 3 Aralık 1922, No: 254) Vekalet Seferberlik Müdürlüğü şefi iken 20 Ocak 1941'de Lice Kaymakamlığına atanır. (BDA Belge No: 030111/150.34.12) Daha sonra Giresun Alucra ilçesi kaymakamlığına atandığını buradan da Diyarbakır mektupçuluğunu atandığını 12 Mart 1946 tarihli belgeden anlıyoruz. (BDA Belge No: 030111/181.9.3) 25 Nisan 1947'de Siirt mektupçuluğuna atanan Selahattin Ulusalerk hakkında başka bir bilgiye ulaşılamamıştır.(BDA Belge No: 030111/191.12.4)

[92] Aşkun*, op.cit,* s.161

[93] Mazhar Müfit Kansu'nun yazı işleri müdürlüğü görevini üstlenmesi konusu tartışmalıdır. Coşar, Aşkun ve Kansu [*Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber* (Ankara: TTK, 1997)] böyle bir bilgi vermezler. İnuğur, Güz ve Unbehaun, Mazhar Müfit Kansu'nun yazıişleri müdürü olduğunu söylemektedirler.

[94] Kansu, *op.cit*, s.483

kolaylıkla izin alındığını belirtir.[96]

Sivas Valisi Reşit Paşa[97], Sivas'ın hem kongre zamanı hem de ulusal mücadelenin en hararetli günlerinde önemli çalışmalarda bulunmuştur. II. Meşrutiyet'in ilan edilmesi için çalışmış, aydın bir yönetici olan Reşit Paşa yine de birçok insan gibi ilk zamanlarda oldukça temkinli bir tutum içinde Anadolu hareketine eklenmiştir. Özellikle Sivas Kongresi öncesinde bir yandan İstanbul'a telgraf göndererek süre gelen olaylar karşısında durumunu temize çıkarmaya çalışmış bir yandan da Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarına olumlu bir yaklaşım sergilemiştir. Reşit Paşa anılarında açık bir şekilde "politik" davranışlarını ve -görevi gereği- gerekliliğini anlatır.[98] Reşit Paşa,

---

[95] "Gazetemizin Kuruluşunun 22. Yıldönümü", *Ulus,* 14.9.1941, S.Ulusalerk ile *İrade-i Milliye* üzerine röportaj.
[96] Oral, *op.cit*, s.40
[97] Reşit Paşa, 1919 Haziran'ında Sivas valiliği görevini üstlenmiştir. 1304'de Mekteb-i Mülkiye'den mezun olan Reşit Paşa, idadi okullarında müdürlük ve öğretmenlik yapmış; daha sonra Konya-Siroz mutasarrıfı olmuştur. Bu görevde iken İttihat ve Terakki ile çalışmış ve Meşrutiyet ilanında bölgesi adına Sultan Abdülhamid'e telgraf göndederek "24 saat içinde Meşrutiyet ve Kanun-i Esasi ilan edilmediği takdirde Siroz livasında Veliahd Reşat Efendiye biat edileceğini" bildirmiştir. Meşrutiyetin ardından Edirne Valisi olur. Kastamonu ve Manastır valiliklerinde de bulunur. Ergani milletvekili olarak Osmanlı Meclisinde yer alır. I.Dünya Savaşının ardından "ittihatçı" olması nedeniyle bir süre boşta kalsa da daha sonra Sivas valisi olarak atanır. Bu görevinden de 1920'nin sonlarında ayrılır ve tekrar Kastamonu valisi olur. 1923 yılında İstanbul'da vefat eder. V.C.Aşkun, *Sivas Kongresi*, s.25.
[98] C.R.Yularkıran (Hz.) *Reşit Paşa'nın Hatıraları* (İstanbul: Tan Matbaası, 1939) passim.

İstanbul'la olan ilişkilerinde problem yaratmama kaygısı taşıması, gazete için iznin kolay verilmediğini düşündürtmektedir.

Söz konusu bilgilerin ışığı altında, gazetenin adı ve haftada iki defa yayınlanacağının belli olduğu ve yayınla ilgilenecek olan grubun önceden kararlaştırıldığı anlaşılmaktadır. Fakat kongrenin son oturumunda gazete yayınlanması için bir çalışma grubu seçilir. Bu, kongre üyelerinin onayının alınmasına dönük bir hareket olarak değerlendirilebilir.

İrade-i Milliye, Kongre bittikten üç gün sonra yayınlanır. Selahattin Bey bunu "baskı işlerinin yetişmemesi" ile açıklar.[99] Sivas Valisi Reşit Paşa'dan gerekli izin alındıktan sonra Sivas'ın tek matbaası olan Vilayet Matbaası'nda basılır.[100] Gazetenin adının ulusal mücadelenin parolası olan ve ulusal talep anlamına gelen "irade-i milliye" olmasına İsmail Fazıl Paşa (Ali Fuat Cebesoy'un babası) karar vermiştir.[101] Başlığın altında "Metâlib ve âmâl-i milliyenin müdafiidir" (Milletin taleplerinin ve ümitlerinin, dileklerinin savunucusudur)

---

[99] Aşkun*,* *op.cit*, s.163

[100] Sivas Vilayet Matbaası 1865/66 tarihinde kurulmuştur. U.Kocabaşoğlu, A. Birinci, "Osmanlı Vilayet Gazete ve Matbaaları Üzerine Gözlemler", *Kebikeç*, 1995, No.2, s.110

[101] Gazetenin adı için Rasim Başara'nın "İrade-i Millet" teklifi ilk önce kabul edilir. Ancak daha sonra değiştirilir. Aşkun, *op.cit*, s.161

ibaresi bulunur. Selâhattin Ulusalerk bu ibarenin o günkü anlamını şu şekilde dile getirir:

> "... o günkü metalib ve amal-i millîye en başta yurdu düşmandan temizlemekti. Bu şümullü, umumi hareket 1919 Eylül'ünde Sivas'ta kurulan kongre ile ve meşru bir savaş olarak belirtilmişti. *İrade-i Milliye* bu milli hareketin yayın alanında bayraktarı oldu."[102]

Anadolu ve Rumeli'nin birçok şehrinde kurulan Müdafaa-i Hukuk dernekleri İttihat ve Terakkiciler tarafından oluşturulmuştur.[103] Dolayısıyla Müdafa-ı Hukuk Cemiyetine bağlı kadroların yayınladıkları gazeteler de genellikle İttihatçıların elindedir.[104] Yust, *İrade-i Milliye*'yi resmi yayın organı olarak değil; yerel bir gazete, Sivas Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin organı olarak ele almaktadır.

İrade-i Milliye'nin üç yıl dört aylık yayın hayatı oldukça istikrarsız geçer. Mustafa Kemal ve Temsil Heyeti'nin Ankara'ya gidişi ve ardından *Hakimiyet-i Milliye*'nin yayınlanması ile etkisini-gücünü yitiren *İrade-i Milliye*'nin yayın hayatı, Sivas'ta varolan siyasi ve yerel çekişmeler nedeniyle de üç kez kesintiye uğrar ve gazete Aralık

---

[102] Aşkun, *op.cit.* s. 162-4.
[103] Akşin, *Jön Türkler...*, s.463.
[104] Yust, Müdafa-ı Hukuk Cemiyetleri içinde birleşmiş farklı eğimlileri şu şekilde gruplandırır: Tutucular (İtilafçılar, İngilizciler, dinciler), liberal milliyetçiler, Anadolucular (Islahat Grubu adı altında birleşen ve İstanbul'dan gelenlere karşı olanlar), radikal milliyetçiler (ittihatçılar), halk komünistleri (ılımlı grup). Yust, *op.cit*, s.10

1922’de kapanır. Bu süreci, gazetenin kapanmalarına ve geçirdiği idari değişikliklere göre dört bölümde incelemek mümkündür:

(1) Mustafa Kemal’in denetiminde çıkan ilk 16 sayı (14 Eylül – 15 Aralık 1919)

(2) Hayri Lütfullah’ın etkin olduğu dönem ve ilk kapatılma (22 Aralık 1919- Şubat 1921)

(3) Anlaşmazlıklar dönemi (18 Nisan 1921-Mayıs 1922)

(4) Halis Turgut dönemi (Aralık 1922).

1. Mustafa Kemal’in *İrade-i Milliye*’si

Mustafa Kemal’in ilk gazetecilik deneyimi Mondros Bırakışması’ndan sonra İstanbul’da Fethi (Okyar) Bey’le yayınladıkları *Minber*’dir. Sahibi ve başyazarı Fethi (Okyar) Bey’dir. Mustafa Kemal, hatıralarında ilk ve tek olduğunu belirttiği gazete yayınlama anılarını şöyle anlatır:

> “Fethi Bey İstanbul’da *Minber* isimli bir gazete çıkarırdı. Sahibi ve baş muharriri o idi. Fikirlerimizi birlikte neşretmek üzere ben de kendisi ile ortak olmuştum. Gazetenin ne derece muvaffak olduğunu bilmem. Herhalde benim bu ilk ve son gazeteciliğim muvaffak olmamıştır.”[105]

---

[105] F.R. Atay, *Atatürk’ün Hatıraları* (Ankara: İş Bankası, 1965) *s.*89

Mustafa Kemal, kendini "iyi polemik ilhamları" olan biri olarak değerlendirir; dolayısıyla da gündelik bir gazete çıkarmanın kendisi için en zevkli ticaret olduğuna karar verir. Bununla birlikte, Mustafa Kemal'e göre "*çok sürülmemesi için hiçbir sebeb olmayan bu gazete*" bekledikleri ilgiyi çekmez ve bu girişim ticari açıdan başarısızlıkla sonuçlanır. Falih Rıfkı Atay, Mustafa Kemal'in gazetecilik anlayışının temelinde "...yazacaksın yazdıracaksın, fikir kavgaları yapacaksın..." düşüncesinin olduğunu belirtir. [106]

Anadolu hareketinin ilk adımının atıldığı andan itibaren en önemli problem iletişimde yaşanılan sorunlar olmuştu. Bu nedenle Anadolu'nun her yanında işgallere karşı düzenlenen kongreler ve eylemler genelde yerel boyutlarda kalmıştı. Erzurum Kongresi'nden sonra broşürler dağıtılmıştı ancak asıl nokta, Anadolu hareketinin gerekliliğini ve amaçlarını halka duyurmaktı. İşte bu nedenle, fikir kavgasından öte bağımsızlık kavgasını duyurmak, destek bulmak için *İrade-i Milliye* yayınlandı.

Mustafa Kemal denetiminde 14 Eylül- 15 Aralık tarihleri arasındaki yayınlanan ilk onaltı sayı, gazetenin ilk dönemidir. "Temsil

---

[106] F.R.Atay, *Mustafa Kemal'in Mütareke Defteri ve 19 Mayıs* (İstanbul: Cumhuriyet, 1999) s.52.

Heyeti'nin resmi yayın organı" sıfatını taşıdığı bu dönemde *İrade-i Milliye*'de ulusal mücadelenin meşrulaştırılması amacıyla tüm yurttan gönderilen telgraflar, Saray'a ve hükümete gönderilen telgraflar ve imzasız olarak Mustafa Kemal'in yazıları yayınlanır.

İrade-i Milliye'nin ilk sayısında "Hareket-i Milliyenin Esbabı" başlıklı makale "İsmail Hami" imzasıyla yayınlanır.[107] Anadolu hareketinin nedenlerinin ve ulusal kongrenin ve Temsil Heyeti'nin amaçlarının açıklandığı bu makale, Mustafa Kemal tarafından İsmail Hami'ye dikte ettirilir. Ancak Mustafa Kemal'in yazıların imzasız çıkacağını belirtmiş olmasına rağmen İsmail Hami'nin kendi imzasını kullanması üzerine ilişkiler bozulur.[108] Mustafa Kemal ve Temsil Heyeti Ankara'ya giderken İsmail Hami'nin İstanbul'a bu nedenle döndüğü ileri sürülür.[109] Fakat gazetenin ikinci sayısında da baş makalenin "İsmail Hami" imzalı olması bu iddiayı zayıflatmaktadır.[110] Sivas Kongresi'nin önemli tartışma konularından olan Amerikan Mandası meselesinde manda taraftarı olan İsmail Hami ile Mustafa Kemal arasında fikir ayrılığının olması bu yol ayrılığının daha gerçekçi

---

[107] İM, 14 Eylül 1919, No: 1. Bkz. Ek III, s. 220
[108] Şapolyo, *op.cit*, s.192; Coşar, *op.cit*, s.114.
[109] Coşar, *op.cit*, s.114
[110] "Milletin İlk Adımı: Ferit Paşa Kabinesiyle Kat-ı Münasebet", İM, 17 Eylül 1919, No:2

bir nedenidir.[111]

Bu makaleler dışında İsmail Hami'nin imzası gazetede bir daha yer almaz. Mustafa Kemal'in kontrolünden çıkana kadar gazetede baş makaleler imzasız yayınlanır. Gazetede zaman zaman "Mustafa Kemal" imzalı bildiriler veya "ARMHC namına Mustafa Kemal" imzalı beyannameler yer alır. Fakat imzasız olan bazı makalelerin dil ve yazım tarzı nedeniyle Mustafa Kemal tarafından yazıldığını düşünmekteyiz.[112] Selahattin Bey'in gazetenin imtiyaz sahipliğini ve sorumlu müdürlüğünü üstlenmekle beraber gazetede yayınlanan makalelere bir katkısı olmadığını düşünmekteyiz.

İrade-i Milliye'nin 2 Ekim 1919 tarihli sayısında çıkan "Hareket-i Milliye En Muazzam Hareket-i Medeniyedir." başlıklı makalenin Mustafa Kemal'in kaleminden çıktığını doğrulayan kaynaklar vardır.[113] Bu ve diğer makalelerin Mustafa Kemal tarafından yazıldığının düşünülmesinin başlıca nedeni *Onuncu Yıl Nutku'*nda kullandığı üslup ve dile olan benzerliğidir.

---

[111] İğdemir, *op.cit,* s. 48-49. Bkz. M.Erol, *Türkiye'de Amerikan Mandası Meselesi(1919-1920),* (Giresun: İleri Basımevi, 1972) s.84-96.
[112] Mustafa Kemal tarafından yazıldığını düşündüğümüz imzasız makaleler şunlardır: "Padişahımız Ne Emir Ediyor? Hükümet Ne Yapıyor?" 28 Eylül 1919, No: 4; "Hareket-i Milliye En Muazzam Hareket-i Medeniyedir", 2 Ekim 1919, No: 5; "Asr-ı Zihniyet ve Tenakuzlarımız", 15 Aralık 1335, No: 16.
[113] Coşar, *op.cit*, s.116; Aşkun, *op.cit*, s.168.

> “Türk milleti teali ve terakki etmek için mandaya değil, bir parça sulha, bir parça sükuna muhtaçtır.
>
> Türk köylüsü çalışkandır. Türk genci zekidir. Türk toprağı feyyazdır.
>
> Türk toprağı dili diline, dini dinine, uymayan milletleri hariçten tahrik ve teşvik eyledikleri halde müsavi hak bahşederek asırlarca idare ve mazharı adalet etmiştir. Binaenaleyh Türk devleti müdebbirdir. Türk milleti bu günkü hareketi ile isbat-ı rüşt etmiştir.
>
> Türkler sağdır, medenidir ve yaşayacak, yükselecek ve pek ziyade yükselecektir.”[114]

Mustafa Kemal’in yazdığını düşündüğümüz diğer bir makale önemli tartışma konularından “batılılaşma-modernleşme” ile ilgilidir. “Asri Zihniyet ve Tenakuzlarımız” başlıklı makalede “Düvel-i Muazzama”nın ülkenin ve toplumun geleceği için ileri sürdükleri “asrileşme lüzum(u)” ve bunun şimdiye kadar Türkiye’de uygulanış şekli eleştirilmektedir. Aynı zamanda dönemin aydınları ve üstü kapalı bir şekilde manda taraftarları da eleştirilmektedir. Bu yazıdaki düşünceler Mustafa Kemal tarafından *Nutuk*’da dile getirildiği gibi cumhuriyetin ilanından sonra da uygulamaya geçirilmeye çalışılmıştır:

> “ Filhakika her asrın öyle hakim esasları olur ki o asırda beşeriyetin müfid (faydalı) bir unsuru olarak yaşamak isteyen her millet ve her cemiyet bu esaslara istinad (dayanmadıkça) etmedikçe bekapezir (devam eder)

---

[114] İM, 2 Ekim 1919, No: 5. Bkz. Ek III

olamaz; ve bunun hilafını (zıddını) düşünmek, her mütefekkir (düşünce sahibi) için mayub(ayıplanan) bir zihniyet ad olunur...

Asri zihniyet bizim bildiğimiz hücre-yi beşeriyetin cemiyetler ve hükümetler teşkil etmesinde en evvel amel olan müfide-yi müşterekeyi (ortak fayda) sıyanet-i reca (korunan ümit) esaslarda, ilm ve fennin, terakkiyat-ı umumiyenin (genel ilerlemenin) bugüne kadar vücuda getirmiş olduğu umdelere istinad edebilmek, onlarla kabil-i telif olmayan an'anat (gelenekler) ve esasatı tadil ve islah ederek istikbale kuvvet ve itimad ile yürümektir.... Bizim hesabımıza merhamet dileyenler bizden değildir."[115]

Mustafa Kemal denetimindeki *İrade-i Milliye,* ulusal mücadelenin destek bulması ve yayılmasında etkin olmuştur. Anadolu hareketinin geleceği açısından önemli olan bu üç ay (Eylül-Aralık 1919) boyunca *İrade-i Milliye* İstanbul'un durumunu ve Temsil Heyeti'nin amaçlarını "doğru" bir şekilde anlatarak görevini en iyi şekilde yerine getirmiştir. Anadolu'da ve İstanbul'da okunduğu gibi İtilaf devletlerinin temsilcileri tarafından da okunmuştur. İngiliz kuvvetlerinin Samsun'u boşaltmasının Sivas'ta fener alayı düzenlenerek kutlandığı ve "Kahrolsun işgal" diye bağırıldığı haberinin *İrade-i Milliye*'de yer almasına İngiliz işgal kuvvetlerinin ve İstanbul hükümetinin tepki göstermesi gazetenin etkililiğinin ulaştığı boyutları

---

[115] *İM,* 15 Aralık 1919, No: 16. Bkz. Ek III

ortaya koyar.[116] 17 Aralık'ta Mustafa Kemal Sivas'tan ayrılırken gazeteyi Ankara'ya götürmek ister ancak Sivas Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri ulusal mücadeleyi duyuracak bir gazeteye bu bölgede de ihtiyaç duyulduğunu dile getirince *İrade-i Milliye* Sivas'ta yayın hayatına devam eder.[117] Ankara'ya gidişi ve ardından *Hakimiyet-i Milliye*'nin yayınlanması ile *İrade-i Milliye* önemini yitirir.

2. Hayri Lütfullah Dönemi

22 Aralık 1919- Şubat 1921 tarihleri arasında *İrade-i Milliye* ilk kez kapatılır. Selahattin Bey (Ulusalerk) 42nci sayıya, yani 1920 yılının Mayıs ayı sonuna kadar imtiyaz sahipliği ile sorumlu müdür görevlerini devam ettirir. Selahattin Bey, 17 Kasım 1920 tarihinde Mustafa Kemal'e bir telgraf göndererek *İrade-i Milliye'*deki görevine başarıyla devam ettiğini ve vatanına daha çok fedakarlık borçlu olduğunu belirtir. Din ve ırkdaşları için hizmetlerine devam etmek amacıyla "Rusya veya Azerbaycan Hükümetleri nezdinde bulunan Büyük Millet Meclisi Hükümeti Sefaret heyetinde katiplik veya bir memurluk" talebinde bulunur.[118] Bu istek Selâhattin Bey'in gazetedeki görevini sürdürmek

---

[116] İM, 28 Eylül 1919, No: 4
[117] Aşkun, *op.cit*, s.164; Coşar, *op.cit*, s. 118
[118] B. Şimşir, *Atatürk ile Yazışmalar I* (Ankara: Kültür Bakanlığı, 1981) s.101-102

istemediğini gösterir. Siyasi alanda tecrübesiz olan Selahattin Bey, Mustafa Kemal'in Sivas'tan ayrılmasından sonra *İrade-i Milliye* üzerinde gittikçe şiddetlenen çekişmelerinin ortasında kalmış olmalıdır. Dolayısıyla, Selahattin Bey'in talebinin nedeni *İrade-i Milliye*'nin ilk kapanışı ile bağlantılı olabilir.

Gazetenin kapanışının 1920 yılının ikinci yarısında yani Mayıs ayından sonra olduğu kesindir. Bu dönemde gazetenin sorumlu müdürü Halis Turgut[119] olur. Coşar'ın, *İrade-i Milliye*'nin Halis Turgut

---

[119] M. Halis Turgut (Tarıkahya / Kethüdaoğlu) 1886'da Sivas'ta doğar. Babası Sivas tacirlerinden İbrahim Etem Efendi ve annesi Emine Hanım'dır. Nazife Hanım ile evliliklerinden Orhan Emin (Kethüdaoğlu), Etem (Tarıkahya) ve Emine dünyaya gelir. İptidaiyi ve rüştiyeyi Sivas'ta, lise öğrenimini 1907'de İstanbul'da Mercan İdadisinde tamamlar. İki yıl aradan sonra 1909'da Mülkiye Mektebine girer. 1912'de okulu bitirir bitirmez Sivas Vilayeti Maiyet Memurluğu görevine atanır. Nisan 1913'te Şarkışla, Ekim 1913'te Divriği ilçeleri kaymakam vekilliklerine, Aralık 1913'te Sivas Vilayeti Matbaa Müdürlüğüne, Mart 1914'te Sivas Belediye Başkan Yardımcılığına getirilir. I. Dünya Savaşı'nin ilk günlerinde askere alınır. Erzincan yedek subay talimgahında altı ay kadar bulunduktan sonra Şarkışla-Tercan Hattı Menzil Müfettişliği emrinde "Teşkilatı Mahsusa" Kıta Kumandanlığında, Kafkas cephesinde savaşa katılır.
1917'de Çarlık rejiminin sona ermesi sonucu Rusların Kars, Ardahan ve Nahcıvan bölgelerinden çekilmesi üzerine Halis Turgut'a Nahcıvan yönetimini oluşturma görevi verilir. Bu bölgenin Mutasarrıf Vekilliğine atanır. Kasım 1918'de hem görevinden ayrılır hem de terhis edilerek Sivas'a gelir. Ermeni tehciri'ne katıldığı gerekçesiyle, Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin hakkında tutuklama emri vermesi üzerine küçük bir milis grubu ile dağa çıkar. Elindeki kuvvetle Sivas Kongresi'nin güvenliği'ni sağlar.
Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Sivas Şubesini kurar ve Sivas Merkez Heyeti Başkanlığına seçilir. Yörede çıkan isyanların bastırılması için mücadele eder. Nisan 1920-Aralık 1920 tarihleri arasında Sivas Genel Meclis üyeliğinde ve Ziraat Odası Başkanlığında bulunur. Aynı zamanda TBMM II nci Dönem seçimlerine katılır. 5 Temmuz 1923'te yapılan seçimde

yönetiminde iki defa kapatıldığını belirtmesi, 1920'nin ikinci yarısından sonra Halis Turgut'un bu görevi üstlendiğini kesinleştirir. Fakat bu kapatılma hakkında bilgilerimiz sınırlıdır.[120] Kapatılmanın tam tarihini bilmemekle beraber nedeninin Sivas'taki siyasi çekişmeler olduğu kesindir.[121] *İrade-i Milliye*'nin üçüncü yılını kutlamak için Hayri Lütfullah'ın yazdığı bir makaleden bu ilk kapatılmanın Sivas Valisi Reşid Paşa ile alakalı olduğunu öğreniyoruz.

> "*İrade-i Milliye* hayat mesaisi içinde düşmanların takibatına maruz olduğu gibi bir iki kere de kendi zemini mesaisinde kardeş darbesine de maruz olmuş ve iki kere (?) tatile uğramıştır. Birinde Reşid Paşanın kahrına, diğerinde Cemal Bey'in gazabına uğramıştır." [122]

Yust, *İrade-i Milliye*'nin birçok sayısında yerel askeri yönetimde ve Anadolu'da sansürün varlığını tartışmaya açtığını belirtiyor. "Sivas Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin organı" olma sıfatıyla *İrade-i Milliye*, Sivas Askeri yetkililerinin gazete satışa çıkarılmadan önce sansürden

---

523 oy alarak Sivas'tan milletvekili seçilir. 25 Aralık 1923'te Meclis'e katılır. Mübadele, imar ve iskan, muvazenei maliye, dahiliye, ziraat, memurin muhakemat, kadastro ve yanık yerler için kurulan komisyonlarda çalışır.
Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurucusu ve yönetim kurulu üyesidir. Mustafa Kemal Atatürk'e suikast girişiminde bulunanlar arasında olduğu İstiklal Mahkemesince kanıtlanan Halis Turgut 14 Temmuz 1926 tarihinde idam edilir. Kazım Öztürk (Hz.), *Türk Parlamento Tarihi;TBMM II.Dönem(1923-1927)*, (Ankara: TBMM, 1995)s. 714-5

[120] *İrade-i Milliye'*nin 24 Mayıs 1920 tarihli 41inci sayısı ile Şubat 1921'de çıktığını bildiğimiz 67inci sayı arasında 2,5 aylık bir kesinti vardır.

[121] Coşar, *op.cit*, s.118; Unbehaun, *op.cit*, s.494

[122] Hayri Lütfullah, "İrade-i Milliye'nin Yevm-i İntişarı", İM, 14 Eylül 1921, No: 134

geçirmek istemelerini eleştirir. Bu eleştiriler sonunda Ankara'dan, Anadolu'da sansürün olmadığını bildiren bir resmi bir belge gelir.[123]

İrade-i Milliye ilk defa kapandığında Halis Turgut'un *İdare-i Milliye*'yi[124] çıkarttığını Gürel şöyle anlatır:

> "*İrade-i Milliye*'nin birinci kapanışından sonra, *İdare-i Milliye* 1920'de Hâlis Turgut tarafından çıkarılmıştır. *İrade-i Milliye* ikinci defa yayına başlayınca, bu gazete (*İdare-i Milliye*) kapatılır."[125]

İrade-i Milliye'nin diğer önemli ismi Hayri Lütfullah'tır. 20 Ocak 1920 tarihli sayıdan itibaren Hayri Lütfullah'ın adı gazetenin baş makalelerinde görülmeye başlanır. *İrade-i Milliye*'nin bu evresinde makalelerin birçoğunda "H. L." imzası ile yazan Hayri Lütfullah[126],

---

[123] Yust, *op.cit*, s.123 . BDA'de bu konuda bir belgeye rastlanmamıştır.

[124] Gürel'in *İdare-i Milliye*'nin yayınlandığını söylemekle beraber bu gazetenin resmi kayıtlı tek bir nüshası yoktur. *İdare-i Milliye*'nin*, Milli Kütüphane Süreli Yayınlar Kataloğu*'nda 1 Mart 1336/1920 tarihli bir sayısı kayıtlıdır. Fakat o kayıt altında *İdare-i Milliye* gazetesi değil, *İrade-i Milliye'*nin 27'nci ve 1 Mart 1336 tarihli sayısı bulunmaktadır.

[125] A.T.Gürel, "Sivas'ta Karanlıkta Kalan Bir Geçmiş: Sivas Basını", *Revak*/94, s.144. (Aktaran Unbehaun, *op.cit*, s. 495)

[126] Hayri Lütfullah: Sığırcızade Mustafa Hayri Bey (Hayri Lütfullah) 1888'de Sivas'da doğdu. Sığırcızade Lütfullah Bey'in oğludur. İlk ve orta tahsilini Sivas'ta tamamladıktan sonra Hukuk mektebine devam eder. Ancak son sınıfta iken ailevi nedenlerle öğrenimini bırakarak Sivas'a döner. Defterdarlıkta muhasebe kalemi Mümeyyizi, Miri Emlak Müdürü olarak çalışır. 1909'dan itibaren Sivas'ta yayınlanan *Vicdan'*da Hayri Lütfullah takma adı ile şiir ve yazılar yazar. İyi bir hatip, gazeteci ve şairdir. Ulusal Mücadele'ye katılarak Müdafaayı Hukuk Cemiyetinde ilk basımevi müdürlüğünde ve *İrade-i Milliye* yazı kurulunda görev alır.
TBMM'nin I inci döneminde Sivas milletvekili seçilir. 25 Nisan 1920'de Meclise katılır. Ancak Sivas Müdafaayı Hukuk Cemiyeti'nde ve İrade-i

Sivas'ta oldukça önemli bir ticari ve siyasi şahsiyettir. Makalelerinden yola çıkarak, Hayri Lütfullah'ın, Ulusal Mücadele'nin Kemalist çizgide bir destekçisi olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca sonraki yıllarda Cumhuriyet Halk Fırkası'nı destekleyen *Kızılırmak*'ta yazdığı yazıları ve devrimlere olan bağlılığı siyasi duruşunu netleştirir.[127] Yazılarında zaman zaman İttihatçılara karşı bir tutum içinde olan Hayri Lütfullah ile İttihatçı kökenli olan Halis Turgut arasında çekişme vardır.

İrade-i Milliye'de 12 Ocak 1920 tarihli 20inci sayıdan itibaren "Halka Doğru" başlıklı ve A.T. veya çok ender A.Turan imzalı yazılar yer almaya başlar. Bu köşeyi ve bazı şiirleri yazan kişi Ahmed Turan (Gürel)'dır. Zaman zaman köşenin adı "Hakka Doğru", "Mukaddesata Doğru" veya "İnsafa Doğru" olarak değişir. Ahmet Turan, Habibzade Ahmed Turan Ticarethanesi'nin ve Sivas Belediye Kıraathanesi'nin

---

Milliye'deki işleri dolayısıyla 30 Nisan'da bir buçuk ay izin alarak Meclis'ten ayrılır. İzni, Müdafaayı Hukuk Cemiyeti Merkez Heyetinin gösterdiği lüzum üzerine 29 Hazirandan itibaren bir ay daha uzatılır. Sonraki izin istekleri kabul edilmeyince 19 Ekim 1920 tarihli bir telgrafla bazı özel nedenlerden dolayı Ankara'ya gelemeyeceğini, ilkbaharda Meclise katılmak üzere tazminatsız olarak izinli bırakılmasını, buna imkan görülmediği takdirde istifasının kabulünü ister. 21 Ekim 1920 tarihli Genel Kurul kararı ile milletvekilliğinden istifası kabul edilir. Kızılırmak'ın tekrar yayınlanması ile birlikte ser-muharrir ve imtiyaz sahipliğini üstlenir. Ayrıca İl Genel Meclis üyeliği ve 1926-1930 tarihleri arsında Sivas Belediye Başkanlığı yapar. 18 Mayıs 1932 tarihinde vefat eder. Çoker, *op.cit*, s. 887-8.

[127] A.T. Alkan, "İstiklal Mahkemesi'nin Sivas Günleri ve Muhaliflerin Tasfiyesi, I", *Tarih ve Toplum*, 1989, No:62, s.18-21.

sahibidir ve *İrade-i Milliye*'de sık sık ilanları yayınlanır.[128]

Gürel, Hayri Lütfullah ile Halis Turgut'un belediye meclisinde ciddi bir çekişme içinde olduklarını belirtir. Halis Turgut'un İttihatçı ve hilafetçi bir bakış açısı ile Ulusal Mücadele'ye karşı mesafeli tutumunu, Hayri Lûtfullah'ın ise Kemalist olduğunu vurgular. Fakat Gürel, çekişmenin gerçek nedeninin politik bakış açılarının farklılığından değil daha çok kişisel sebeplerden kaynaklandığını ileri sürer. Halis Turgut, Ulusal Mücadele öncesinde veya başlarında belediye başkanı seçilir. Fakat kısa bir süre sonra (Sığırcızade) Hayri Lütfullah'ın etrafındaki grup tarafından düşürülmesini çekişmelerinin kaynağı olduğunu dile getirir.[129] Bu nedenlere ticari rekabet, ekonomik ilişkilerin de eklenebileceğini düşünmekteyiz. *İrade-i Milliye*'nin yazı ve idari kadrosunda yer alan Hayri Lütfullah, Halis Turgut ve A.Turan'ın asıl işleri ticarettir.[130] Dolayısıyla aralarındaki çekişmenin neden ticari rekabet de olabilir.

---

[128] Bkz. Ek II

[129] Ahmet Turan Gürel ile H. Unbehaun'un görüşmesi, Mart 1998. Unbehaun, op.cit, s. 494. Sivas 1973 İl Yıllığı'nda Halis Turgut'un adı Sivas belediye başkanları arasında yoktur. Dolayısıyla Gürel'in söylediklerinin doğruluğu tartışmalıdır. Unbehaun, *op.cit,*s.496

[130] Halis Turgut'un da aile üyeleriyle ortak bir ticarethanesi vardır. *İrade-i Milliye*'de ilanları yayınlanan "Sığırcızade Biraderler ve Şürekası Ticarethanesi" Hayri Lütfullah'ın ortağı olduğu bir iştir. Bkz. Ek. II

İrade-i Milliye, Halis Turgut'un yönetiminde iken İstiklal Mahkemesi tarafından ikinci defa kapatılır. Şubat 1921'de verilen bu kapatma cezası iki buçuk ay sürer.[131] Bu dönemde, çekişme halindeki Sivas eşrafının Halis Turgut'a karşı olan grubu, 2 Mart 1921'den itibaren, *Gaye-i Milliye*'yi yayınlamaya başlar. Sahibi Maksud Azmi, sorumlu müdürü ise Zeki Ertuğrul olan *Gaye-i Milliye*'nin yayın süresi oldukça kısa olur. [132]

3. Anlaşmazlıklar Dönemi

İrade-i Milliye'nin 18 Nisan 1921-Mayıs 1922 tarihleri arasında yayınlanmış olan sayılarından yalnızca altı tanesi elimizde bulunmaktadır. Bu sayıların künye bilgilerindeki değişiklikler gazetenin bu bir yıllık süre zarfında ciddi çekişmelere sahne olduğunun göstergesidir.

Şubat 1921'de ikinci kapatılmanın ardından yayınlanan 68inci sayı (19) 18 Nisan 1921 tarihlidir.[133] Gazetenin künye bilgilerinde

---

[131] Coşar, *opcit*, s.118; Oral, *op.cit*, s.41; Unbehaun, *op.cit*, s.495. Sivas İstiklal Mahkemesi 20 Ekim 1920'den 15 Mart 1921'e kadar çalışır. Aybars, *İstiklal Mahkemeleri-I,* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1982) s. 85-87.

[132] Unbehaun, *op.cit,* s. 495.

[133] Gazetenin künyesinde 19 Nisan 1921 tarihi yazmaktadır. Bunun bir baskı hatası olduğu kesindir. Tarih açısından 19 Nisan 1921 pazartesiye değil salı gününe denk gelmektedir. *İrade-i Milliye*'nin de salı günleri

imtiyaz sahibinin Selahattin Bey, sorumlu müdürün Halis Turgut olduğu yazmaktadır. İkinci kez kapatılmanın nedeninin Cemal Bey[134] olduğunu Hayri Lütfullah'ın yazdığı bir makaleden öğreniyoruz:

> *"İrade-i Milliye* ....mesaisinde kardeş darbesine de maruz olmuş ve iki kere (?) tatile uğramıştır. Birinde Reşid Paşanın kahrına, diğerinde Cemal Bey'in gazabına uğramıştır."[135]

18 Nisan 1337/1921 tarihli 68inci sayı, *İrade-i Milliye*'nin dönüm noktalarından biridir. İki buçuk aylık kapatma cezasının ardından yayınlanan ilk sayısıdır. Muhtemelen sorumlu müdür olan Halis Turgut'un yazdığı "Niçin Gizli Kalsın?" başlıklı imzasız yazı kapatılma nedenleri konusunda bilgi verir:

> "Bir milletin kahr ve tedmirine yürüyen hain kuvvetlerin karşısında ilk sada-yı itirazı yükselten o mühîn kuvvetlere ilk darbe-i intikamı konduran yine *İrade-i Milliye'*dir. Maateessüf *İrade-i Milliye*'nin şayan (..) ihmal olmayan tarihî hizmetleri ona yabancı olan ve onun kıymetini idrak edemeyenler tarafından arasıra unutulmuş ve tarih-i intişarında iki defa sekte-i tatile uğramıştır ki: bundan dolayı gazetemiz millet nazarında mes'ul olmasa

---

yayınlanmadığından yola çıkarak bu sayının 18 Nisan 1921 tarihinde yayınlandığı fikrindeyiz. Ayrıca *İrade-i Milliye*'nin 68inci sayısı 18 Nisan 1921 tarihli *Hakimiyet-i Milliye* sayısı ile aynı resmi haberleri vermektedir. 68inci sayının sadece birinci sayfası mevcuttur.

[134] Cemal Bey, Reşid Paşa'dan sonra Sivas'ta görev yapan validir. *Gaye-i Milliye*'de yazıları yayınlanır.

[135] Hayri Lütfullah, "İrade-i Milliye'nin Yevm-i İntişarı", İM, 14 Eylül 1921, No: 134

gerektir."[136]

Bu makalede gazetenin kapanışına ilişkin suçlamalar reddedilir ve buna neden olan olaylar anlatılır. *İrade-i Milliye*'nin kapanışından önceki 67nci sayısında, gazetenin basıldığı Vilayet Matbaası'nın görevlileri tarafından değiştirildiği ikinci sayfaya bir makale ekledikleri iddia edilir. O makalenin, *İrade-i Milliye*'nin kapanışından sonra çıkarılan *Gaye-i Milliye*'nin ilk sayısındaki makale olduğu ileri sürülür:

> "Karilerimizden rica ederiz; bundan iki buçuk ay evvel çıkan 67 numaralı *İrade-i Milliye* serlevhasıyla çıkan gazeteyi okusunlar: Birinci sahifesi kudsî bir vazife-i misafirperverinin uzayıp uzadığı bir levha-yı ihtiram... bu sahife bilâ zeyn tamamı tamamına *İrade-i Milliye'*nindir. Bir de ikinci sahifeyi çevirsinler 'muhasebe-i vilayetinin iç yüzü' serlevhası alünda i'râz-ı şahsiyenin 'millet ve memleket zararına ihtira' ve icad edilen müfteriâtın ma'kus şutûmi... işte bu sütunlar dolduran arâcif *İrade-i Milliye*'nin pak ve teyiz sütunlarını telvis etmek, onun lekesiz tarihine iras-ı levs eylemek düşüncesiyle hırsızca dere edilmiş kahren ve cebren neşredilmiş şeylerdir. ... Vilayet matbaasının cabbar amirleri gazeteyi sırf kendi yollarına çalıştırmak hevesiyle memlekete tecavüz ettiler.... yalancı bir maskeye bürünen gazete parçası *İrade-i Milliye* değil vasıta-yı ağraz olan *Gaye-i Milliye*'nin ilk nüshasıdır."[137]

Gaye-i Milliye'nin birinci sayısında "Meslek ve Gayemiz" başlıklı yazıda gazetenin yayınlanış amacı ve yayın politikası anlatılmaktadır. Yazıda "tesire tabii" olmayacaklarını ve baskılarla

---

[136] *İM,* 18 Nisan 1921, No:68
[137] İM, 18 Nisan 1921, No: 68

mağlup edilmeyeceklerini dile getirirler.[138] Fakat, Halis Turgut'un dile getirdiği gibi açıkça Vilayet yönetimine karşı bir eleştiri söz konusu değildir. Ancak yine de, *İrade-i Milliye* kapandıktan birkaç hafta sonra *Gaye-i Milliye'*nin çıkması iddialarda doğruluk payı olabileceğini akla getirmektedir.

İrade-i Milliye'nin 1921 yılının ikinci yarısından sonra Hayri Lütfullah'ın adı gazetenin künyesinde ser-muharrir olarak yer alır.[139] Fakat Halis Turgut halen sorumlu müdürlüğü devam ettirmektedir. Hayri Lütfullah gazetenin bu döneminde de başmakaleleri yazmaya devam eder. Yust'un *İrade-i Milliye*'yi incelediği dönemde başyazıların sık sık eksik olduğunu dile getirir.[140]

Coşar, Halis Turgut'un idaresi altında iken, *İrade-i Milliye*'nin 1922 yılı ile birlikte büyük taarruza altı ay kala, "bölücü yayınlarını" şiddetlendirdiğini dile getirir.[141] 1922 yılının ilkbaharında gerçekleşen

---

[138] *Gaye-i Milliye,* 2 Mart 1921, No:1 Bkz. Ek III
[139] İM, 14 Eylül 1921, No: 134
[140] Yust'un Anadolu'da bulunduğu tarihleri göz önüne alırsak aksaklıkların gazetenin açılıp kapanma problemleri yaşadığı üçüncü dönemde olması muhtemeldir. Yust, *op.cit,* s. 124.
[141] Coşar, *op.cit,* s. 118

belediye seçimlerinde kişisel sorunlara dayanan kavgalarda *İrade-i Milliye*'nin etkin bir şekilde kullanıldığı belirtilir.[142]

İrade-i Milliye'nin Mart 1922'deki üçüncü kapanışına, Halis Turgut'un yazdığı düşünülen, Tekalif-i Milliye'yi eleştiren makaledeki "Tekâlifi Milliye iyi tatbik edilmedi, zenginler himaye edildi, fakirlere daha çok yükletildi" yorumu sansüre neden olmuştur. Erzurum milletvekili Hüseyin Avni Bey *İrade-i Milliye* üzerinden örnek vererek sansür uygulamasını Büyük Millet Meclisi'nde tartışmaya açar.[143] Hüseyin Avni Bey "matbuattaki sansür meselesi" soru önergesinde ilk önce eleştirel tarzı nedeniyle *İrade-i Milliye*'nin imtiyaz sahibini savunur. TBMM tarafından yapılmak istenen inkılapları ve eleştirinin gerekliliğini algılayamayan memur zihniyetleri eleştirir:

> "Bu gazetenin böyle bir iddiasından, böyle bir murakabesinden dolayı mükâfat edilmesi lâzım gelirken, her nasılsa Türkiye Büyük Millet Meclisinin yapmak istediği inkılâbı, memurları kavrayamıyor, zihinlerine sokamıyor. Onlarınki İskender-i kebir gibi... Bir nahiye müdürü bütün kudretini bir hükümdar gibi icra etmek istiyor. Efendiler, müstebit memurların artık bu memlekette yeri yoktur ve yaşamayacaklardır. (...)

---

[142] *Ibid.* Belediye seçimleri yapıldıktan sonra itirazların olduğu ve seçimlerin tekrar edilmesi için 22 Aralık 1922'de başvurular yapıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca tarafların birbirlerine yönelik şikayetlerde de bulundukları anlaşılmaktadır. BDA Belge No: 843, Fon: 30.10.00, Yer: 83.536.3

[143] *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi* , On sekizinci İçtima, 1.4.1338/1922, Cumartesi, (Ankara: TBMM, 1959) 1956s.441-443.

> Hükümet nasıl bu zatın hürriyetini takyit, milletin matbuatını tazyik eder? Nasıl matbuatın, serbestisini takyid eder? İlim, irfan, fazilet bu mudur? Rica ederim nasıl nefestir ki milletin sadasını tıkar? Boğazını sıkar? Bu kâfi gelmiyormuş gibi bir de o zatı memuriyetten azlediyor. Dahiliye Vekâleti buna ığmazı ayneder. Onun sebebi de, kendisinin memur olması gazete sahibi imtiyazı olmasına mâniymiş. Bunu memuriyetten azletmek suretiyle de şu gazetede ilân ediyor; 'Meclisi İdare Başkâtibi Salâhaddin Efendiye gazetecilik ve siyasetle iştigal ettiğinizden dolayı azledildiğiniz tebliğ olunur."[144]

Selâhattin Bey'in, Sivas Valisi Ali Haydar Bey tarafından azledildiğini dile getiren Hüseyin Avni Bey, valinin de başka bir yayında (*Dilek Dergisi*) bu eleştirel makaledeki gibi fikirleri yazdığını dolayısıyla aslında kendisinin istifa etmesi gerektiğini ileri sürer. Hüseyin Avni Bey, Selâhattin Bey'in 17 Mart 1922 tarihli savunmasını *İrade-i Milliye*'den aktararak BMM'de okur[145]:

> "*İrade-i Milliye* gazetesi sahibi imtiyazlığı ile Meclisi İdare Başkitabetinin kanunen kabili telif olmamasından ve memurinin siyasetle iştigali memnu bulunmasından dolayı ikisinden birisinin tercihi ve diğerinin terki hakkındaki emirlerini tebellüğ ettim. ...gazete sahib-i imtiyazlığı emlakı şahsiyeye tasarruf kabilinden bulunduğu ve... memuriyete mâni bir ciheti bulunmadığı Matbuat Kanununun maddei mahsusası ahkamındandır."[146]

---

[144] *Ibid.,* s.441-442.
[145] Bu savunma mektubunda Selahattin Bey'in Meclis İdare Başkatibi ünvanını kullanması ile yeni görevini de öğrenmiş oluyoruz. *Ibid*, s. 443
[146] *Ibid*., s.442-443.

Selahattin Bey kendisine yapılan suçlamaları bir yandan reddederken kendisinin artık gazetenin yazı işleri ile ilgilenmediğini de dile getirir. Dolayısıyla söz konusu yazı nedeniyle sorumluluk üstlenemeyeceğini belirtir:

> "Memurinin siyasetle iştigali filhakika memnudur. İşte bendeniz bu noktaya riayet hasebiyle gazetenin umuru tahririyesiyle bilfiil alakadar olmuyorum. Binaenlaeyh siyasetle iştigal etmiyorum. Esasen gazetenin her türlü mesuliyeti tahririyesinden kanunu mahsusuna tevfikan mesul müdürü vardır."[147]

Selâhattin Bey'in azl emrinden sonra gazete kapanmış olmalı ki, Hüseyin Avni Bey düşüncelerini şöyle dile getirir:

> "Bu inkılâpçı, tarihî milletin memurlarına bakın efendiler; birinci işleri inkılâpçı bir gazeteyi kapatmak oluyor. Bu gibi zevat ya istibdatlarından, ya bizden vazgeçmelidirler."[148]

İrade-i Milliye'nin, 1922 yılının Mart ayında nihaî olarak kapanmış olduğu iddia ediliyorsa da[149], gazetenin, birkaç ay ara verdikten sonra, o yılın sonbaharında yeniden çıkmış olduğu anlaşılıyor.[150] 1922'nin Mart ayında *İrade-i Milliye* üçüncü kez

---

[147] *Ibid.*,

[148] *Ibid.*, s. 443.

[149] Yust, *op.cit*, s. 124; Coşar, *op.cit*, s.118

[150] Yust, *op.cit*, s. 124, Yust araştırmasında 1 Mayıs 1922'ye kadar *İrade-i Milliye*'nin ulaştığı nüsha sayısının 250'ye vardığını belirtiyor. 134üncü sayı 14 Eylül 1921 tarihli olduğuna göre, Cuma ve Salı günleri haricinde her gün

kapatıldıktan sonra *Mücahede-i Milliye* yayınlanır. Hilmi Abidin ve Hayri Lütfullah tarafından 23 Mart 1922'de yayınlanmaya başlayan gazetenin Eylül 1922'de hala yayınlanmaya devam ettiği bilinmektedir.[151]

4. Halis Turgut Dönemi

İrade-i Milliye'nin son döneminden elimizde sadece bir sayı vardır. 3 Kanunuevvel/Aralık 1922 tarihli 254'üncü sayı, gazetenin son döneminden varolan tek nüshadır. Künyesinden sorumlu müdür gösterilmediğini, imtiyaz sahipliğini Selâhattin Bey'in devam ettirdiği anlaşılmaktadır. Halis Turgut'un adı sorumlu müdür olarak geçmese de baş makalede imzasının olması gazete üzerinde etkisinin devam ettiğini düşündürtmektedir.[152] Halis Turgut'un imzası bulunan "Pay-i Taht-ı Milli" başlıklı makale, başkentin Ankara olması tartışmalarını konu alan bir yazıdır. Halis Turgut, bir yandan bu tartışmalar için erken olduğunu, TBMM'nin daha yapacak çok iş bulunduğunu dile getirirken Sivas'ın

---

yayınlandığı hesabıyla 250nci sayısı Mart 1922'ye denk gelmektedir. Dolayısıyla 250nci sayı gazetenin kapanış tarihi öncesinde çıkmış olabilir. Unbehaun, *op.cit*, s.500

[151] Coşar, *op.cit*, s.118

[152] H.Turgut, *"Pay-i Taht-ı Milli", İM*, 3 Aralık 1922, No: 254.Bkz. Ek III. Unbehaun çalışmasında Halis Turgut'un imzasının 254üncü sayıda görülmediğini belirterek, bu bağlamda yargılara varmaktadır. Makale H.Turgut imzalı olduğuna ve Turgut *İrade-i Milliye*'nin yönetiminde varlığını devam ettirdiğine göre bu değerlendirmelerin dayanaksız olduğunu söyleyebiliriz.

da başkent olma konusunda Ankara'nın alternatifi olabileceğini belirtir.[153] Halis Turgut'un muhalif tavrını devam ettirdiğini söylemek yanlış olmaz.

3 Aralık 1922 tarihli sayıda gazetenin yönetimi konusunu aydınlatan "Sahib-i imtiyazımız gitti" başlıklı haberdir. Selâhattin Bey'in Cebel-i Bereket'e[154] tahrirat müdürü olarak atandığı bildirilmektedir:

> "Gazetemizin sahibi mücahede-i milliyenin ilk naşir-i efkârı olmakla ilelebed iftihar edecek olan *İrade-i Milliye*'nin müdiri Salahattin Bey Pazartesi günü deruhte ettiği yeni vazifesine, Cebel-i Bereket Tahrirat Müdürlüğüne gitti." [155]

Hayri Lütfullah'ın yazılarına *Mücahede-yi Milleye*'de devam etmesi ve Selahattin Bey'in uzaklaşması ile *İrade-i Milliye* tamamen Halis Turgut'un kontrolüne geçmiştir. Büyük bir ihtimalle *İrade-i Milliye* kısa bir süre sonra ömrünü tamamlamıştır, söz konusu 254üncü sayı onun son sayısı bile olabilir.[156] Fakat, Halis Turgut 5 Temmuz 1923'te yapılan seçimde 523 oy alarak Sivas'tan milletvekili seçilir. 25

---

[153] *İM*, 3 Aralık 1922, No: 254.Bkz. Ek III, s. 260
[154] Cebel-i Bereket sancağı Adana, Osmaniye sınırların dahilinde Gavurdağı olarak adlandırılan bölgedir. N.Akbayar, *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001) s. 29.
[155] İM, 3 Aralık 1922, No: 254
[156] Unbehaun, *op.cit*, s.502

Aralık 1923'te Meclis'e katılır. Dolayısıyla *İrade-i Milliye*'yi seçimlerde propaganda aracı olarak kullanması ve seçimlerden sonra kapatmış olması da mümkündür.

Sivas eşrafı arasındaki çekişmeler Cumhuriyet'in ilanından sonra da İstiklal Mahkemesi'ne kadar devam eder. Çekişmelerin temelinde yatan neden aslında yerel iktidar bağlamında ele alınması gerekli iken İstiklal Mahkemesine yansımıştır. Sivas'ın İttihatçı veya hilafetçi çizgide olan kesimleri -ki bunların bazıları Ulusal Mücadele'de yararlılık göstermiş kimselerdir[157]- ile Halk Fırkası'nı destekleyen eşraf arasında varolan çekişmeler ciddi boyutlara ulaşır.[158] Dolayısıyla yalnızca *İrade-i Milliye* etrafında yaşanan bir süreç değildir. Bu çekişmeden en çok yararlanan ve ilerleyen CHF yanlısı Hayri Lütfullah (Sığırcızade) 1926'da Sivas Belediye Başkanı olur. Cumhuriyet'in ilanının ardından muhalifliğini TBM Meclisi'nde sürdüren Halis Turgut İzmir Suikastı'na katıldığı için suçlu bulunur ve idam edilir.[159]

---

[157] Bacanakzade Ziya, Abbas Bey (belediye Başkanı), Şekeroğlu İsmail Sivas Kongresi için çalışmış kimselerdir. Alkan, op.cit., s 19

[158] *Ibid*

[159] Halis Turgut'un İzmir Suikastı'nda yer aldığı kesindir. H.Rıza Soyak, *Atatürk'ten Hatıralar* (İstanbul: YKY, 1973) s. 48. Ayrıca bkz: E.J.Zürcher, *Milli Mücadelede İttihatçılık* (İstanbul:Bağlam, 1995) s. 208-216

B. GAZETE İLE İLGİLİ TEKNİK BİLGİLER

Gazetenin ilk sayısı 30x50 cm ebadında, dört sayfa olarak yayınlanır. Sayfa sayısı değişkendir, sık sık iki sayfaya basılır. İlk sayılar iki sütun üzerine kurulu iken daha sonraları sütun sayısı dörde çıkar.[160] 254 üncü sayıda gazete tamamen farklı bir görünüme kavuşmuş; ebadı büyütülmüş, sütun sayısı dörtten altıya çıkarılmıştır.[161] Satış fiyatı ilk sayıda 100 para olarak belirtilmişken 4 üncü sayıdan sonra 3 kuruş olur. 68 inci sayıdan sonra tekrar 100 paraya satılır. Yust, üçüncü kapanışından evvel yani 1 Mayıs 1922'ye kadar fiyatı 2,5 kuruş olduğunu söyler.[162] Fakat fiyat 254 üncü sayıda 5 kuruşa yükselir.

İrade-i Milliye'nin yayın hayatı boyunca üç farklı logo kullanılır.[163] İlk 20 sayıda gazete logosu klişe olmadığı için normal harflerle basılır. Gazetenin künyesinde "Haftada iki defa neşr olunur" yazmasına rağmen yayında düzensizlikler görülür.[164] Genellikle haftada bir yayınlanabilir. 68inci sayının künyesinde "Cuma ve Salı günü hariç her gün neşr olunur." yazdığına göre daha sonraları haftada beş gün ya-

---

[160] Bkz. Ek I

[161] 254üncü sayıyı mikrofilm fotokopilerinden incelediğimiz için bu bilgileri H.Unbehaun'dan öğreniyoruz. Unbehaun, *op.cit*, s. 502

[162] Yust, *op.cit,* 124

[163] Bkz. Ek I

[164] Gazetenin yayın tarihleri için bkz. Ek II, s.186-219

yınlanıyor olmalıdır.[165] Gazetenin tirajı özellikle ilk aylarda 1000 ile 2000 arasında olur.[166] Sivas matbaasının müdürü Abdülkadir Sarısözen[167] anılarında ilk zamanlar beş bin nüshanın dahi yetmediğini ve yurdun dört bir yanından gelen taleplere cevap vermekte zorlandıklarını, günü geçen nüshaların iki yüz kuruşa dahi alıcı bulduğunu dile getirir.[168] Mustafa Kemal'in 10 Ocak 1920'de Ankara'da *Hakimiyet-i Milliye*'yi yayınlamasının ardından *İrade-i Milliye*'ye olan talep azalır, hatta Ankara'ya *İrade-i Milliye* aboneliklerinin *Hakimiyet-i Milliye*'ye aktarılması için başvurular olur.[169] Gazetenin tirajı 250'ye düşer.[170]

Ulusal mücadele döneminde Anadolu basınına Ankara hükümeti tarafından destek olunmuştur. Kapanma tehlikesi gösteren, kağıt

---

[165] 1920 Kasım-1922 Mayıs tarihleri arasında Anadolu'yu gezen Yust da aynı bilgileri verir. Yust, *op.cit*, s. 124
[166] Oral, *op.cit*, s. 41
[167] Abdülkadir Sarısözen, 1897 yılında Sivas'ta doğar. 1914'de Sivas Sultanisi'nden mezun olur. I.Dünya Savaşı'nda Filistin cephesinde yaralanır ve Sivas'a döner. (Coşar, *op.cit*, s.112) Yedi sene Sivas Vilayet Matbaası'nın müdürlüğünü yapar. Daha sonra Ankara'ya gider. Hukuk Fakültesinde okurken Dahiliye Bakanlığı'nda çalışır. Değişik yerlerde kaymakamlık ve valilik görevlerinde bulunur. (Goloğlu, *Sivas..*, s. 228) 15 Temmuz 1943 tarihli bir belgeye göre Karadeniz Ereğlisi Kaymakamı olarak atanır. (BDA Belge No: 030111/161.15.8) Daha sonra Tokat Valisi iken İçişleri Bakanlığı Müsteşar Muavinliği görevine atandığını 30 Haziran 1950 tarihli bir belgeden öğreniyoruz.(BDA Belge No: 030111/215.22.4) 1952'de emekli olur.
[168] "Gazetemizin Kuruluşunun 22. Yıldönümü", *Ulus,*14.09.1941, Abdülkadir Sarısözen ile röportaj.
[169] ATASE, İstiklal Arşivi, Klasör 29, Dosya 1336/24, Fihrist 21.
[170] Yust, *op.cit*, s.123

bulamayan, tirajları iyice düşen basına para ve kağıt yardımı yapılmıştır. Matbuat ve İstihbarat Genel Müdürlüğü[171] hakkında yapılan bir soruşturmanın raporuna göre 1920 yılı içerisinde Sivas'a 3.000 kuruş yardımda bulunulmuştur.[172] Dolayısıyla İrade-i Milliye'nin para ve kağıt yardımı aldığını söyleyebiliriz. Ayrıca 1920 yılında Sivas'a gönderilen yardımın *İrade-i Milliye* verildiğini söylemek yanlış olmaz.

İrade-i Milliye'de zaman zaman hem şekil hem de içerik itibariyle değişikliklere uğradığı görülür. Gazetede bir okuyucu köşesi oluşturulur. 25inci sayısında ilk kez "Serbest Sütun" başlığı ile "Bu sütunda muharrir yazılarındaki fikirler sahibine aittir." koşulu ile makaleler yayınlanmaya başlanır.[173] Gazetenin 95inci sayısından itibaren manşet atmaya başlanır.[174]

İlk günlerde gazetenin çıkarılmasında karşılaşılan güçlüklerin yanı sıra gazetenin baskısında çalışan personel de, gazetede Damat Ferit

---

[171] 7 Haziran 1920'de BMM Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü'nün kurulmasına karar verdi. Daha önceden Meclis'e bağlı olarak çalışan İrşad Encümeni birçok farklı bölgede propaganda ve istihbarat görevini üstlenmişti. Encümen üyeleri zaman zaman ulusal mücadele hakkında bilgi toplamak için Anadolu'da seyahat ediyorlardı. Aynı zamanda iç ve dış propaganda faaliyetlerini organize ediyorlardı. F. Kardeş, *60 Yılın Hikayesi,* (Ankara: Basın Yayın Genel Müdürlüğü, 1980)s.12-15

[172] Öztoprak, *op.cit*, s. 32

[173] İM, 16 Şubat 1920, No: 25

[174] İM, 29 Haziran 1337/1921, No.95

karşıtı ve “Kemalist propaganda” amaçlı yazılardan endişe etmiştir.[175]

B. 1. Dağıtım

Gazetenin Sivas dışında dağıtımı konusunda net bir bilgi olmamakla birlikte Anadolu’nun birçok yerine ve İstanbul’a gönderildiği bilinmektedir. *İrade-i Milliye*’nin tüm Anadolu’da ve hatta İstanbul’da dağıtımının nasıl yapıldığı, dönemin ulaşım şartlarının yanı sıra siyasi durumun istikrarsızlığı ve Anadolu hareketine karşı İstanbul hükümetinin tutumu göz önüne alındığında oldukça önem kazanmaktadır. *İrade-i Milliye*’nin işgal altında olan veya Ferit Paşa’ya sadık olan valilerin sıkı denetiminde olan bölgelerde dağıtılması önemli bir problemdir. Çünkü o tarihlerde İstanbul telgrafhanesi, Sivas Kongresi Heyet-i Temsiliyesi’nin şehir postahanesinden yollamaya çalıştığı telgrafları dahi kabul etmemektedir.[176] Bununla birlikte, *İrade-i Milliye*’nin dağıtılması ve Sivas Kongresi kararlarının İstanbul başta olmak üzere diğer illere duyurulması gerekliliği nedeniyle, şüphe çekmeyecek bir yol bulunur. Kamu kurumlarının damgalı zarflarının kullanılmasına karar verilir; Nafia, Ziraat ve Baytar kurumlarının zarfları *İrade-i Milliye*’nin dağıtımında önemli bir araç olur.[177] 1919

---

[175] *Ulus*, 14.9.1941. Coşar, *op.cit,* s.114, Aşkun, *op.cit,* s.161-168
[176] Coşar, *op.cit*, s.114.
[177] *Ibid.*

yılında Sivas Ziraat Çiftlik Okulu Müdürü olan Süleyman Fehmi Kalaycıoğlu anılarında Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti (ARMHC) Temsil Heyeti'nin bir tamimle (genelge) ile İstanbul'la resmi iletişim kanalları olan kurumlardan ellişer adet antetli resmi zarf istediğini ve bir süre sonra İstanbul'daki "Halkalı Ziraat Mekteb-i Alisi" müdürü Nazım Bey'den gelen bir mektupta kendisine gönderdiği *İrade-i Milliye* için teşekkür edince İstanbul'a gazetelerin bu zarflar ile gönderildiğini anladığını anlatır.[178]

Buna ek olarak; Sivas Kongresi'nin ardından delegeler ve ARMHC üyeleri, memleketlerine dönerken yanlarında kongre kararlarını ve beyannameyi yayınlayan *İrade-i Milliye*'nin sayılarından götürürler.[179] *İrade-i Milliye* Anadolu'da özellikle ilk üç ay boyunca önemli sayıda abone kazanır.[180] 28 Eylül 1919 tarihli gazetede "Abone" duyurusunda büyük fedakarlıklarla çıkarılan gazeteye abone olunması ve ücretlerinin Ziraat Bankası'na yatırılması istenmektedir:

> "*İrade-i Milliye* gazetesi ..... vatana bir hizmet-i mahsusa olmak ve efkar-ı milleti ahval-i cariye-i siyasiyeden haberdar eylemek için bin türlü müşkilat iktiham olunarak (neşr) edilebilmektedir. Heyet-i Merkeziye'nin bu babda ihtiyar eylediği fedakarlığa bilumum ahalinin kısmen olsun

---

[178] Goloğlu, *op.cit,* s. 253-255.
[179] Z.Kars, *Milli Mücadelede Kayseri*, (Ankara: Kültür Bakanlığı, 1993) s.28.
[180] *İrade-i Milliye*, gösterilen ilgiye teşekkür eder. İM, 19 Ekim, 1919, No: 8

> iştirakle abone kayd olacakları müntezirdir. Abone itimatı Ziraat Bankaları vasıtasıyla irsal olunmalıdır.” [181]

Abonman ücretleri ilk sayıda “seneliği 220 kuruş, altı aylığı 125 kuruş” olarak ilan edilir.[182] 11nci sayıda seneliği 300 kuruş, altı aylığı 160 kuruş olarak belirtilir.[183] 18 Nisan 1920 tarihli 68inci sayının künyesinde ücretlerin “yıllık 500, altı aylık 250, üç aylık 125 kuruş” olduğu belirtilir. Elimizde bulunan son sayıda aboneliğin tek sayı fiyatı üzerinden devam ettiği künyedeki ibareden anlaşılır:

> “ Abone şeraitleri; her nüshası beş kuruş itibariyle gönderilen para kadar gazete irsal olunur.”[184]

İrade-i Milliye’nin abonelere gönderilmesinde problemler yaşandığı yine gazetede yayınlanan bir duyurudan anlaşılmaktadır:

> “Karilerimizden aldığımız müteaddid mektuplardan gazetelerin vusul bulmadığından şikayet edilmektedir. Maheze gazeteler muntazaman ve süratle ihzar ve sevk olunmaktadır. Bu hususda Sivas Posta Başmüdürü Beyefendiye müracaat edilerek alakadar-ı memurine o emr-i lazıma verdirildi. Karilerimizin bulunduğu mahallerde posta idarelerine müracaat etmeleri rica olunur.”[185]

Mustafa Kemal’in Sivas’tan ayrılışından sonra gazetenin

---

[181] *İM,* 28 Eylül 1919, No: 4
[182] İM, 14 Eylül 1919, No: 1
[183] İM, 10 Kasım 1919, No:11
[184] İM, 3 Aralık 1922, No: 254
[185] İM, 29 Aralık 1919, No: 18

Anadolu'daki abonelerine gönderilişi ile ilgili çeşitli düzensizliklerin olduğu ve Mustafa Kemal'e başvurulduğu belgelerde de görülmektedir. Niğde Fırka Komutanı Mümtaz Bey 30 Ocak 1920'de Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği telgrafında *İrade-i Milliye*'ye 8 Aralık 1919 tarihinde abone olmak için 2060 kuruş gönderilmesine rağmen gazetenin kendilerine ulaşmadığını bildirir. Abonelerin adlarını da telgrafta verir ve artık *İrade-i Milliye* yönetimine güvenlerinin kalmadığını belirtir. Ayrıca telgrafta aboneliklerinin *Hakimiyet-i Milliye*'ye devredilmesini isterler.[186] Mustafa Kemal Paşa cevaben gönderdiği telgrafta *İrade-i Milliye*'ye ait abonelerin başka bir gazeteye aktarılamayacağını; ancak Sivas Heyet-i Merkeziyesi'ni abonelere gazetelerini düzenli göndermeleri konusunda uyaracağını belirtir.[187] Aynı tarihte Mustafa Kemal Paşa, Sivas Heyet-i Merkeziyesi'ne gönderdiği bir telgrafla şikayetler olduğunu dile getirerek, *İrade-i Milliye*'nin abonelerine düzenli gönderilmesi konusunda uyarıda bulunur.[188]

B. 2. Haber Kaynakları

Ulusal mücadele süresince Anadolu basını kaynak açısından oldukça zorluk çeker. Haber kaynakları kısıtlıdır. 6 Nisan 1920'de

---

[186] ATASE, İstiklal Arşivi, Klasör 29, Dosya 1336/24, Fihrist 21.
[187] ATASE, İstiklal Arşivi, Klasör 29, Fihrist 3
[188] ATASE, İstiklal Arşivi, Klasör 29, Fihrist 4/23.4/27

kurulan Anadolu Ajansı'nın (AA) kuruluş haberi *Hakimiyet-i Milliye'*de yayınlanırken aynı zamanda Anadolu'da ulusal mücadeleyi destekleyen tüm gazetelere ve derneklere bildirilir. Bu tarihten itibaren bilgi akışı artar. 1920 yılının başında İtilaf devletleri Anadolu'ya karşı sansür uyguladıklarından, gazetenin hemen hemen tek haber kaynağının *Hâkimiyet-i Milliye* ve daha sonra Anadolu Ajansı olur.[189]

İrade-i Milliye'nin haber niceliksel açıdan değerlendirilmesi kaynaklar açısından önemli bulgular sunar. 19. yüzyılda Osmanlı Devletinin merkezileşme ve denetim çalışmalarının en önemli araçlarından biri olan telgraf Kurtuluş Savaşı yıllarında da yoğun olarak kullanılır.[190] Telgraf diğer gazeteler gibi *İrade-i Milliye*'nin de en önemli haber alma aracıdır. *Nutuk*'ta Sivas'tan Anadolu'nun her köşesine ve İstanbul'a gönderilmiş telgraflardan parçalar verilerek Sivas Kongresi süreci anlatılır. Bu telgrafların büyük bölümü *İrade-i Milliye'*nin ilk sayılarında yayınlamıştır. Özellikle ilk sayıların

---

[189] Özkaya, "Milli Mücadele Başlangıcında Basın ve Mustafa Kemal Paşa'nın Basınla İlişkileri" *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.I, No: 3, Temmuz 1985, s.911.

[190] Davison, L.Browne'nın *Chicago Daily News*'taki yazılarında Sivas Kongresi'nde Mustafa Kemal'in telgrafı inanılmaz ustalıkla kullandığını yazdığını aktarır. Davison, *op.cit*, s. 157 Ulusal mücadelenin başladığı ilk andan itibaren telgraf en etkili ve çok kullanılan araç olmuştur. Bu konuda en temel kaynak yine *Nutuk*'tur.

haberlerinin yüzde 40'ını telgraf metinleri oluşturur.[191] İlk zamanlarda, Mustafa Kemal'in İstanbul hükümetine ve Saray'a gönderdiği telgraflar ve halka yönelttiği beyanname ve mesajlar, Sivas Kongre tutanaklarından bazı bölümler gazetede yayınlanır. Anadolu'nun birçok ilinden, ilçesinden, Müdafaa-i Hukuk gruplarından, Temsil Heyeti'ne gönderilen tebrik ve destek telgrafları ile İstanbul Hükümeti'ne gönderilen protesto telgrafları yayınlanır. Gazete, ilk aylarda telgrafların derlemesi görünümündedir. Konular karışık ve başlıklar düzensizdir.

İlk haftalarda gazetede yayınlanan haberler Sivas Kongresi nedeniyle "İrade-i Milliye İstihbariyesi"ne aittir. *İrade-i Milliye* birçok ilde muhabiri olduğunu belirtse de tek adı geçen muhabir Abbasoğlu'dur.[192] Ayrıca ismi verilememekle birlikte İstanbul'da da bir muhabiri bulunmaktadır.[193]

Gazetenin kaynaklarından diğer önemli grup, mahreçsiz yayınlanan dış ve iç haberlerdir. *İrade-i Milliye*, Anadolu hareketi kendi haber ajansını oluşturuncaya kadar haber kaynağı olarak İstanbul gazetelerini kullanır. Tablo I'de İstanbul basınının gösterildiği sütunda

---

[191] Bkz. Tablo II.1
[192] İM, 19 Ekim 1919, No: 8
[193] İM, 7 Ekim 1919, No: 6

haber sayısı oldukça düşük gözükmekle birlikte, hem dönemin iletişim koşulları[194] hem de Anadolu'da devam eden savaş göz önüne alınarak kaynak belirtilmemiş dış (20,27%) ve iç (11,28%) haberlerin büyük bölümünün İstanbul basınından alındığını düşünmek yanlış olmaz.[195]

Şüphesiz mahreçsiz haberler arasında yabancı gazetelerden aktarılan haberler de vardır. *İrade-i Milliye*'de sıklıkla yabancı basından alıntı haberler ve bazen de makaleler yayınlanır.[196] Dış politikaya önemli bir yer ayıran *İrade-i Milliye*'nin yabancı gazeteleri kullanması olağandır. Bazen on beş gün bazen bir ay sonra ellerine geçen Fransa, Amerika ve İngiltere gazetelerinden Dünya ve Türkiye ilgili haberler aktarılır. Akşin, İngiltere ilgili tüm haberleri "*The Times* kadar *İrade-i Milliye*'den de takip edebiliriz" diyerek dış haberlerdeki bağımlılığı dile getirir.[197] Bu durum aynı zamanda *İrade-i Milliye*'nin İngiltere siyasetini yakından takip ettiğinin de göstergesidir.

Anadolu basınında en çok alıntı yapılan gazeteler *Açıksöz, İzmir'e Doğru, Albayrak* ve *Hakimiyet-i Milliye*'dir. Tablo II.1'de 10

[194] *İrade-i Milliye'nin* 19 Ekim 1919 tarihli sayısında "son posta ile gelen 10 Eylül 1919 tarihli Tan gazetesi" ibaresi ile haber yayınlanır. Bu demektir ki bir İstanbul gazetesi ancak 40 gün sonra Sivas'a ulaşabilmektedir.
[195] Bkz. Tablo II.1
[196] Bkz. Ek I
[197] Akşin, *İstanbul....,* s.255

Ocak'ta *Hakimiyet-i Milliye* çıkmaya başladıktan sonra Anadolu basını sütununun oranlarındaki artış bu gazetenin de önemli bir kaynak olduğunu gösterir. Anadolu Ajansı'nın kurulması ise haber kaynağı problemini büyük oranda ortadan kalkar. Uzun bir süre Anadolu basınının ve *İrade-i Milliye*'nin tek haber kaynağı AA olur. Gazetenin son iki döneminde Ajans kaynak olarak yüzde 34'e varan oranlara ulaşır.

İrade-i Milliye'nin bir dönem Moskova Telsiz Telgraf Ajansı'ndan da haber almıştır. Bu ajanstan sadece Sovyet Rusya ve Doğu Cumhuriyetleri haberleri değil aynı zamanda Avrupa, Amerika ve onların Afrika ve Asya politikaları ile ilgili haberler de alınmaktaydı.[198]

---

[198] Bkz. Ek II

Tablo I. *İrade-i Milliye*'de Yayınlanan Makale ve Haberlerin Kaynaklarına Göre Dağılımı, 14 Eylül 1919-3 Aralık 1922

Sayı	Adet	Tarih	Makale	İrade-i Milliye	İstanbul Basınından	Anadolu Basınından	Anadolu Ajansı	Telgraf Metinleri	Dış basın / Ajanslar	Mahreçsiz Dış Haber	Mahreçsiz İç Haber	Beyanname resmi tebliğ	Moskova T.T.A.	Toplam Haber
1-10	10	14 Eylül 1919 3 Kasım 1919	5,18	23,83	2,59	0,52	-	40,41	4,66	12,44	7,25	3,11	-	**193**
11-20	10	10 Kasım1919 12 Ocak 1920	5,71	10,61	4,90	1,63	-	12,65	13,06	37,55	12,65	1,22	-	**245**
21-30	10	19 Ocak 1920 15 Mart 1920	10,55	16,06	2,29	1,38	-	10,55	10,09	32,57	14,68	-	1,83	**218**
31-39	9	18 Mart 1920 6 Mayıs 1920	5,79	9,92	-	11,98	33,88	4,96	3,31	3,72	6,20	4,13	16,12	**242**
41-254	8	24 Mayıs1920 3 Aralık 1922	5,41	16,89	3,38	2,03	31,08	4,73	3,38	10,81	17,57	4,73	-	**148**
Toplam	47	14 Eylül 1919 3 Aralık 1922	**6,60**	**14,91**	**2,58**	**3,82**	**12,24**	**14,44**	**7,27**	**20,27**	**11,28**	**2,49**	**4,11**	**1046**

C. *GAYE-İ MİLLİYE*

Gaye-i Milliye, 2 Mart 1921'de yayınlanmaya başlar.[199] 1921 yılının Şubat ayında kapatılan *İrade-i Milliye*'ye rakip olarak ve onun bu boşluğundan yararlanmak amacıyla çıkartılır. Coşar, *Gaye-i Milliye*'nin, Halis Turgut'a karşı olan bir grubun elinde bulunduğunu öne sürer.[200] Bir çekişmenin ürünü olan *Gaye-i Milliye*'nin yaşamı uzun sürmez.[201] Mayıs 1922'ye kadar yayınlandığını düşünmemiz için nedenler vardır.[202]

Gaye-i Milliye de Sivas'ın tek matbaası olan Vilayet Matbaası'nda basılmaktadır. Fakat diğerlerinden farklı olarak *Gaye-i Milliye'*nin adresi Vilayet Matbaası değil, "Sivas'ta Hükümet Caddesinde hususî daire"dir. *Gaye-i Milliye*'nin ilk sayısında "Muhterem Karilerimizin Nazar-ı Dikkatine" başlıklı duyuruda *İrade-i Milliye* ile herhangi bir ilişkileri olmadığını belirtilir:

> "Gazetemizin *İrade-i Milliye* ile hiçbir suretde alaka ve münasebeti olmadığı için abona kayd edilmek isteyen zevat(ın) Sivas'ta hükümet caddesinde *Gaye-i Milliye* idarehanesine müracaat eylemelerini rica ederiz."[203]

İki sayfadan oluşan *Gaye-i Milliye*'nin birinci sayfası iki sütun, ikinci sayfası ise dört sütun üzerine kuruludur. 100 paradan satılmaktadır. Vilayet Matbaasında basılan *Gaye-i Milliye*'nin imtiyaz sahibi Maksud Azmi ve mesul müdürü Zeki Ertuğrul'dur.[204] Bu kişiler hakkında bilgi bulunamamıştır. Kendisini "Siyasi, ilmi, edebi, iktisadi gazetedir" şeklinde tanımlayan *Gaye-i Milliye*'nin sloganı "İstiklal ve saadet vatandır." Cuma ve pazartesi günleri dışında haftanın beş günü yayınlanır.[205] *Gaye-i Milliye*'yi gazete satıcılarından alamayanların Şekerci Veysel ve Hakkı Efendi Biraderler Ticarethanesi'nde bulabilecekleri duyurulur.[206]

Gaye-i Milliye ilk sayısında "Meslek ve Gayemiz; Ne Yazacağız, Nasıl Yazacağız, Nereye Ulaşacağız?" başlığı altında amaçlarını ve ilkelerini açıklar. Bu oldukça önemli bir makaledir çünkü bir yandan ilkelerini açıklarken bir yandan da rakiplerine ve şimdiye kadar yayınlana gelmiş gazetelere ve üstü kapalı bir şekilde yönetime eleştirilerde bulunur.

---

[199] *Gaye-i Milliye*'nin 2 Mart 1921–29 Nisan 1921 tarihleri arasında çıkan 1-39 sayılarının koleksiyonu Ankara Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Nair'in, *Sivas Basını'*nda *Gaye-i Milliye* ile ilgili hatalı bilgiler vardır. Örneğin yayınlanış yılı 1920 olarak verilir. s.105-106
[200] Coşar, *op.cit*, s. 118
[201] Coşar, *op.cit*, s.118; Unbehaun, *op.cit*, s.496
[202] K. Yust ise *Gaye-i Milliye*'den söz etmez, oysa yayınlanış tarihinde Anadolu'da bulunmaktadır. Bununla birlikte 1922 yılının Mayıs ayına kadar Sivas'ta çıkan *Gayret-i Milliye*'den söz eder. Ulusal mücadele basını üzerine yapılan çalışmaların hiç birinde (Coşar, Güner-Kabataş, Bayrak, Nair) *Gayret-i Milliye* adına rastlanmamaktadır. Bu nedenle gazetenin adının yanlış okunduğu ve Yust'un *Gaye'i Milliye*'den söz ettiğini sanıyoruz. Yust, *op.cit*, s.130
[203] *Gaye-i MİIliye*, 3 Mart 1921, No: 2
[204] *GM,* 17 Nisan 1921, No: 30 sayısından itibaren Ahmed Faik sorumlu müdür olmuştur.
[205] Daha sonra günler cumartesi ve pazartesi olarak değiştirilir. *GM*, 6 Mart 1921, No. 3
[206] *GM* 15 Mart 1921, No: 10

İrade-i Milliye gibi, *Gaye-i Milliye*'nin de en önemli haber kaynağı *Hakimiyet-i Milliye* ve Anadolu Ajansı'dır. Bazen *İstiklal* (Trabzon) ve *Açıksöz* (Kastamonu) gibi Anadolu gazetelerinin yazılarına da yer verir. Zaman zaman Fransız gazetelerinden haber aktarıldığı olur. "Ankara Haberleri", "Vilayet Haberleri" ve "Hususi Haberler" başlıkları devamlı gazetede yer alır. Dış politikada Ankara'nın çizgisi takip edilir.

İmtiyaz sahibi Maksud Azmi'nin yazdığı başmakalelerin yanı sıra Sivas Valisi Cemal Bey, Sivas sağlık müdürü ve Heyet-i Merkeziye üyesi Ferruh Niyazi ile Belediye Başkanı Rıza (Yurdakul) Bey'in yazıları da *Gaye-i Milliye*'de yer alır.[207] Zaman zaman Fazlullah Bey ve Yenihan müftüsü Mehmet Tevfık'in de yazıları yayınlanır. *Gaye-i Milliye* Sivas'ın bürokrat aydınlarının ve yerel siyasette önemli rol oynayan kişilerin düşüncelerini dile getirebildiği bir gazete olur.

D. *MÜCAHEDE-İ MİLLİYE*

Mücahede-i Milliye (Ulusal Savaş), 23 Mart 1922'de yayınlanmaya başlar.[208] Oral'a göre yaklaşık iki yıl yayınlanan *Mücahede-yi Milliye*, Ulusal Mücadele'nin destekçilerindendir.[209] Cumhuriyet'in ilanına kadar yayınlanan gazeteyi Hilmi Abidin[210] ve Hayri Lutfi (Lütfullah) çıkarırlar.[211] Kendisini "ilmî, siyasî, edebî ve müstakilül efkâr gazete"si olarak nitelendirir. Bilinen tek nüshası[212] olan 20 Teşrinisani/Kasım 1922 tarihli 36ncı sayısında "Günaşırı çıkar müstakil efkâr Türk gazetesidir" ibaresi bulunuyor. İbarede "Türk" kelimesinin yer alması gazetenin politik çizgisi ile ilgili önemli bir ipucudur. Gazetenin 36ıncı sayısı, kısmen dört sütunlu olmak üzere, altı sütün üzerine kuruludur. Basıldığı matbaa hakkında bir bilgi bulunmamakla birlikte Sivas'ın tek matbaası olan Vilayet Matbaası'nda basılıyor olmalıdır.

Mücahede-i Milliye'nin Sivas eşrafı arasındaki çekişmelerdeki yerini ancak tahmin edebiliriz. Bu gazete Hayri Lütfullah tarafından çıkarıldığına göre ulusal mücadeleci ve Kemalist bir çizgisi olmalıdır. *Mücahede-i Milliye'*yi, buna göre, Halis Turgut ve onun nüfuz grubuna karşı çıkan "Kemalist" bir yayın organı olarak değerlendirmek yanlış olmaz. Bu gazetenin kuruluşunda, *İrade-i Milliye*'nin kapalı olmasının

---

[207] *GM*, 8 Mart 1921, No: 4
[208] Coşar, *op.cit*, s.117'de gazetenin bir tıpkı basımınında "Tarih-i Tesis: 23 Mart 1338" yazmaktadır.
[209] Oral, *op.cit*, s.41.
[210] *İrade-i Milliye*'de " H.A" imzası ile çıkan yazıların Hilmi Abidin'e ait olma ihtimali vardır.
[211] Oral, *op.cit,* s. 42.
[212] Gazetenin 20 Teşrinisani/Kasım 1922 tarihli 36ncı sayısı Sivas'ta Cumhuriyet Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

yanı sıra belediye seçimleri dolayısıyla Halis Turgut ve Hayri Lütfullah arasındaki rekabetin de rol oynadığı tahmin edilebilir.[213]

---

[213] Unbehaun, *op.cit*, s. 501

E. ***İRADE-İ MİLLİYE*** **ve ULUSAL MÜCADELE**

İrade-i Milliye'de yayınlanan haberler konu başlıklarına göre sınıflandırılmıştır. Aşağıda Tablo II.2'de sunulan kategorilerin bazıları birbirleriyle olan ilişkileri nedeniyle aynı başlık altında incelenmiştir. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde aşağıdaki tablonun verileri kullanılacaktır.

Tablo I. *İrade-i Milliye*'nin Konu Dağılımı, 14 Eylül 1919-3 Aralık 1922

Sayı	Adet	Tarih	İstanbul hükümeti ve muhalefeti haberleri	İngiltere	Rusya, Bolşevizm ve Şark Cumhuriyetleri	Yunan İşgali ve Ege bölgesi	Saltanat ve Padişah	Türkiye iç Siyaseti Haberler	TBMM	Sivas'la ilgili haberler	Ulusal Mücadele ve Savaş	Sivas Kongresi	Türkiye Dış politika	Hindistan-Mısır-Afganistan
1-10	10	14 Eylül 1919 3 Kasım 1919	26	14	5	14	3	25	0	5	34	48	2	2
11-20	10	10 Kasım 1919 12 Ocak 1920	6	16	21	17	1	36	0	5	22	0	21	11
21-30	10	19 Ocak1920 15 Mart 1920	8	9	49	10	1	29	0	13	27	0	23	7
31-39	9	18 Mart 1920 6 Mayıs 1920	25	14	45	9	4	25	12	8	19	0	8	13
41-254	8	24 Mayıs1920 3 Aralık 1922	6	25	9	13	3	39	18	16	13	0	8	3
Toplam	47	14 Eylül 1919- 3 Aralık 1922	**71**	**78**	**129**	**63**	**12**	**154**	**30**	**47**	**115**	**48**	**62**	**36**
%	47	14 Eylül 1919- 3 Aralık 1922	6,07	6,67	11,03	5,38	1,03	13,16	4,02	9,83	4,10	5,30	2,56	3,08

Tablo II. 2 *İrade-i Milliye*'nin Konu Dağılımı, 14 Eylül 1919-3 Aralık 1922 (devam)

Sayı	Reklam/duyuru	Şiir ve Öykü	Din-İslam	Arap Ülkeleri ve İran	Ermeniler ve Ermenistan	Muhalefet	Amerika	Almanya	Fransa	İtalya	Yahudiler	İst. matb	Spor	Bulgaristan	Sağlık	Macaristan Romanya, diğerleri	Toplam
1-10	3	1	0	4	4	8	10	1	6	2	0	4	3	2	0	0	**226**
11-20	11	0	0	14	11	4	15	6	19	4	1	1	0	5	1	4	**252**
21-30	16	0	1	6	3	8	5	1	10	2	0	3	0	4	1	3	**239**
31-39	22	2	3	7	5	8	6	13	5	1	0	1	0	6	1	5	**267**
41-254	13	7	5	4	2	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	**186**
Toplam	**65**	**10**	**9**	**35**	**25**	**28**	**36**	**23**	**40**	**9**	**1**	**9**	**3**	**17**	**3**	**12**	**1170**
%	5,56	0,85	0,77	2,99	2,14	2,39	3,08	1,97	3,42	0,77	0,09	0,77	0,26	1,45	0,26	1,03	100,00

E. 1. *İrade-i Milliye* ve Ulusal Mücadele

İtilaf devletleri, Osmanlı topraklarında Mütareke maddelerine aykırı işgallerine yer yer yoğun şiddet uygulayarak devam ederken ulusal mücadele ilk adımlarını yerel direniş hareketleri ile atar. Ulusal mücadelenin ilk andan itibaren temel ilkesi irade-i milliye yani ulusal bilinç olur.[214]

İrade-i Milliye'nin 14 Eylül 1919 tarihli Anadolu hareketinin nedenlerini geniş kitlelere duyurma amacını güden sayısı ulusal mücadelenin ilk ulusal *bildirisi*dir.[215] "Hareket-i Milliyenin Esbabı" başlıklı makale 19 Mayıs'dan itibaren Anadolu'daki faaliyetlerin ve son olarak Ulusal Sivas Kongresi'ne yol açan nedenlerin açıklandığı bir metindir. İsmail Hami'nin imzası bulunan makalede Osmanlı Devleti'nin siyasal açıdan içinde bulunduğu durum sorgulanmaktadır:

> "Acaba yalnız mağlup olmakla bir devlet bu hale gelebilir mi?...Herşeyden evvel şu hakikat-i nazarı itibare almalıyız ki ne uğradığımız hezimetin(yenilginin) vüsat (büyüklüğü) ve dehşeti ve ne de düşmanlarımızın azimet ve kuvveti, devletimizi inkızaya (sona ermeye) mahkum edecek mahiyette değildi..... Mütarekenin akdinden

[214] Tanör, *op.cit*, s. 280

[215] Erzurum Kongresi'nin ardından –bölgesel kararlar alındığı unutulmamalıdır- 10 Ağustos 1919 tarihinde beyanname basılır ve dağıtılır. Ayrıca telgrafla ulaşılabilen her yere bildirilir. Kansu, *op.cit,* s.113

> bugüne kadar tahakkuk eden zayiatımızı bu kadar görüp de bununla iş bitmiş ve geride ne kaldıysa bize kalmış farz edenler aldanırlar. Bu felaketin birde henüz tatbik edilmemiş ve bununla beraber tatbiki yalnız tasavvur değil hatta takarrür (karar kılma) bile etmiş diğer bir kısmı daha vardır..."[216]

Makalede Osmanlı topraklarının paylaşımına, Paris Barış Konferansı'na ve "Vilayat-i Şarkiyye"de kurulmak istenen Ermenistan devletine vurgu yapılır. Osmanlı Devleti'nin ve halkın içinde bulunduğu durumun en büyük nedeni olarak Ferit Paşa ve kabinesi gösterilir. Anadolu hareketinin nedenleri açıklanırken bu mücadelenin Damat Ferit Paşa'ya ve hükümete karşı olduğu özellikle belirtilir. Ferit Paşa ve hükümeti "Osmanlı menfaati yerine ecnebi sözü dinlemekle…" suçlanır. Ferit Paşa'nın, I. Dünya Savaşı yıllarında haksız kazanç da elde ettiği de ifade edilir:

> "Bugünkü felaketlerimizin en büyük ve en müessir sebebi….. Sadrazam Ferit Paşa'nın hempaları aldıkları altınları… herhalde bazen eski Dahiliye Nazırı Ali Kemal şaklabanı gibi düşman kesesinden ve bazen da daha eski Dahiliye Nazırı Mehmet Ali rezili gibi doğrudan doğruya Osmanlı tahsisatı mesturesinden [örtülü ödenek] alıyorlar!"[217]

İzmir'in işgalininin sorumlusu olarak gösterilen Damat Ferit Paşa, Paris Barış Konferansı'ndaki başarısızlığı nedeniyle eleştirilir ve

---

[216] *İM,* 14 Eylül 1919, No: 1
[217] *İM,* 14 Eylül 1919, No: 1

hainlikle suçlanır. Söz konusu makalede saltanat-hilafete bağlılığın ve Osmanlılık düşüncesinin kuvvetli bir şekilde devam ettiği açıkça görülmektedir. Felaketlerin kaynağı olarak Damat Ferit Paşa ve hükümetin gösterilmesi ulusal mücadelenin ilk yıllarında Sultan'ın ülkede olup bitenlerden haberi olmadığı, kendisinden gerçeklerin saklandığı düşüncesinin de temelini oluşturmaktadır:

> "…Ferit'in hıyaneti bu sefer büsbütün ayan oluyordu. Çünkü Paris'te iken Mösyö Clemenceau ile muhaberatını İstanbul'a avdetinden(dönüş) sonra tahrifen tercüme ederek hem Padişahımızı hem milleti iğfale kalkıştı… Hain Sadrazam zat-ı şahanenin riyaset-ı hilafetpenahilerinde inikad eden şura-yı saltanatta bile vilayet-i şarkiyede vasi bir Ermenistan teşkiline hükümetin amade olduğunu ilan etmekten utanmıyordu."[218]

Anadolu hareketi, Sivas Kongresi ile "umumileşmiş", Heyeti Temsiliye eylem gücü olan bir hükümet organı kimliğiyle Anadolu'ya hakim olmuştur.[219] Ulusal mücadelenin en büyük adımlarından Ulusal Sivas Kongresi, *İrade-i Milliye*'nin ilk sayılarının başlıca konusudur. Sivas Kongresi sırasında padişaha ve hükümete "ahval-i hazırayı izah maksadıyla" gönderilen telgrafların, ulusa hitaben yazılan bildirinin ve kongre azalarının yemininin *İrade-i Milliye*'nin ilk sayısında yer almasının nedeni kongrede alınan "ulusal" kararların "doğru" bir

---

[218] *İM,* 14 Eylül 1919, No: 1
[219] Tunaya, *Hürriyet'in…*, s.21

şekilde hızla duyurulmasıdır. Sivas Kongresi'nin açılışında Mustafa Kemal'in yaptığı konuşmanın *İrade-i Milliye*'de yayınlanması ile Ulusal Mücadele'nin liderinin kimliği kesinleşmiş ve tüm yurda duyurulmuş olur. İlk on sayıda ARMHC Temsil Heyeti tarafından İstanbul'a gönderilen telgrafların yanı sıra Anadolu'nun birçok vilayetinden Sivas Kongresi nedeniyle gelen tebrik telgrafları da yayınlanır. İl ve ilçelerde faaliyet gösteren Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinden, asker-sivil aydınlardan ve eşraftan gelen bu telgraflarda kongrede alınan kararlara katıldıklarını bildirirler.[220]

Sivas Kongresi devam ederken katılımcılar tarafından kongreye raporlar sunulur. İstanbul delegesi İsmail Fazıl Bey'in "Vaziyeti Vahim Kılan Ahval" başlıklı raporu ülkedeki genel bir durumu anlatmakta ve Sivas Kongresi'nin gerekliliğini ve meşruiyetini ortaya koymaktadır.[221] *İrade-i Milliye*'nin ilk sayılarında yer alan yazılarda bu raporların kaynak olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Mustafa Kemal'in bu makalelere imza atılmamasını istemesinin nedeni -tüm delegelerin katkısı dolayısıyla- "anonim" özelliğidir. Sivas Kongresi'nin uzun tartışmalar sonucunda yazılan beyannamesinin

---

[220] Bkz. Ek.II ve Tablo II.2

[221] İğdemir, *op.cit*, s.32-34

İrade-i Milliye'de yayınlanması gazetenin "ulusal bildiri" olarak önemini bir kat daha arttırmaktadır.[222]

Sivas Kongresi'nin 8 Eylül günkü oturumuna "manda" tartışmaları hakimdir. İsmail Hami Bey Amerikan Mandası teklifinin en önemli ve ateşli savunucularından biridir.[223] İsmail Hami'nin bu düşünceleri *İrade-i Milliye*'de Amerikalılara karşı "dostça" bir yaklaşım olarak gözükmektedir. Gazetede, kongreye katılan E.L. Browne'a teşekkür edilmesini[224] veya Sivas'a gelen Amerikan Heyeti hakkında haberlerin yayınlanmasını bu bağlamda ele alabiliriz. Ancak Mustafa Kemal'in denetiminde yayınlanan gazetede bu etkiler oldukça sınırlı kalmıştır.[225]

17 Eylül 1335 tarihli *İrade-i Milliye*'de İsmail Hami'nin "Milletin İlk Adımı: Ferit Paşa Kabinesiyle Kat-i Münasebet" başlıklı yazısını görüyoruz. Bu makalesinde Ferit Paşa ve kabinesine yönelik eleştirileri yoğunlaşan İsmail Hami, Anadolu hareketinin haklılığını savunarak Heyet-i Temsiliye'ye ve kararlarına meşruiyet kazandırmaya çalışıyor.

---

[222] *Ibid*, s.113-115; İM, 14 Eylül 1919, No:1
[223] *Ibid,* s. 53-55
[224] İM, 17 Eylül 1919, No: 2
[225] Kansu, *op.cit*, s.483

> *“...* dünyanın hiçbir yerinde ve hiçbir devrinde büyük ve mütemeddin(medeni) bir millet bulamazsınız ki başındaki hükümet bir takım hırsızlardan, hainlerden, vatanlarını satmaya başlamış hayasızlardan ve hangi asırda bulunduğunu unutmuş bir takım cahillerle gafillerden mürekkep olabilsin. Çünkü öyle bir millet böyle bir hükümeti bir dakika başında tutmaz. Ve yerine kendi vicdanı ve kendi izaniyle mütehassıs bir heyet ikame eder.” [226]

İsmail Hami’nin İstanbul’da yayınladığı *Memleket*’in 16 Temmuz 1919 tarihli sayısında yer alan Veliahd Abdülmecid’in lahiyası/muhtırası *İrade-i Milliye*‘de de yayınlanır[227]. Abdülmecid Efendi, bu muhtırada Paris Barış Konferansı’ndaki tutumu nedeniyle Ferit Paşa’nın ihanetine değinir ve ağır eleştirilerde bulunur. Muhtıra İngilizler tarafından hiç hoş karşılanmaz. Bu muhtıranın sonuncunda Damat Ferit Paşa ve kabinesi görevden azledilir. Kabine kurma görevi Tevfik Paşa’ya verilir, fakat kabul etmeyince Ferit Paşa görevini devam ettirir. Yüksek Komiserler tarafından uyarılan Abdülmecid Efendi ortamı yatıştırmak için bir muhtıra daha yayınlar. *İrade-i Milliye* bu muhtırayı ilginç bir şekilde Abdülmecid Efendi’nin Anadolu hareketini desteklediği şeklinde yorumlar.[228] Fakat gerçekte ikinci muhtırada Abdülmecid Efendi Anadolu hareketine sırt çevirmektedir:

---

[226] *İM,* 17 Eylül 1919, No: 2
[227] İM, 21 Eylül 1919, No: 3. Muhtıra, Erzurum’da çıkarılan Anadolu hareketi taraftarı *Albayrak*’ta da aynı gün (21 Eylül) yayınlanır. Jaeschke, *op.cit*, s.15
[228] IM, 21 Eylül 1919, No: 3

> "Dahildeki hareket… haince, ahmakça ve gaddarca olmakla beraber halk bir Damat Ferit hükümetinin yaptıklarından daha iyi işlere ihtiyaç duymaktadır. Halkın Mustafa Kemal ve Rauf gibi adamların kışkırtmalarına kapılmaları bu halkın arzularına hürmet edilmemekten ileri gelmiştir"[229]

16 Ağustos 1919 tarihinde Erzurum'dan Damat Ferit Paşa'ya gönderilen telgraf "Hükümetin Kuva-yı Milliye Hakkında Takip Ettiği Siyasetin Yanlış Olduğu Hakkında Telgraf" başlığı altında yayınlanır. Amaç, padişahın ve Ferit Paşa'nın Anadolu hareketi hakkındaki fikirlerini değiştirmek ve harekete destek olmaları konusunda bir kez daha dikkatlerini çekmektir.

> "Bir zaman için ortaya çıkan görüş ayrılığını yeni nedenlerin ortadan kaldırmakta olduğuna inanarak, zatı asafaneleri (vezir) için mahfuz ihtiramından istifade ederek kalplerimizin ortak bir bağla çırpındığı mukaddes gayenin sevk safhasına bir kere daha makamınızın dikkatini çekerim…Devlet ve milletimize karşı (?) çizilmiş taksim ve imha kanaatini bu kadar bariz ve haysiyet kırıcı gösteren bir ifade karşısında titremeyecek bir hassas fert tasavvur edemem.
>
> Kurtuluş ruhu etrafında toplanan bütün milletin dayanağı vatanın bütünlüğü, milletin bağımsızlığı, saltanat ve hilafet makamının dokunulmazlığıdır. "[230]

İrade-i Milliye, "milli teşkilat"ın İstanbul hükümetine yönelik isteklerinin mantıklı, kesin ve vatani olduğunu, bu nedenle şimdiye

[229] Jaeschke, *op.cit*, s.15
[230] *İM,* 17 Eylül 1335, No: 2

kadar hükümete yapılan çağrılara cevap gelmemesini "milletin amel-i meşruasının imhasına… azm edildiğinin ispat"ı olarak yorumlamak gerektiğini belirtiyor. *İrade-i Milliye,* bu telgraf metninin ardından İstanbul merkezince dikkate alınmayarak cevap verilmemesini "hıyanet" olarak değerlendirir.[231] Bunun üzerine, Damat Ferit Paşa ulusun "sevgili padişahına" ulaşmasına engel olduğu ve haince davranışlarını devam ettirdiği için "meşru" bir hükümet kuruluncaya kadar İstanbul hükümeti ile ilişkilerini ve her türlü posta ve telgraf bağlantısını kesme kararı alınır.[232] *İrade-i Milliye*'de Sivas Kongresi sırasında İstanbul'a gönderilen telgraf metinleri yayınlanarak Damat Ferit Paşa hükümeti ile iletişimin niçin kesildiği ortaya konur. "Milletin İlk Adımı: Ferit Paşa Kabinesiyle Kat-ı Münasebet" makalesiyle her yana duyurulur.[233]

Mustafa Kemal'in yazdığını düşündüğümüz "Tereddi Meselesi" başlıklı makalede İstanbul basınının ve grupların ARMHC'nin yozlaşması tehlikesi endişesi içinde olduklarını belirtilmektedir. Eleştirilere karşı cevap niteliğindeki makalede ARMHC ve Kuva-yı

---

[231] *İM,* 21 Eylül 1919, No: 3
[232] Atatürk*, op.cit,* s. 191
[233] İM, 17 Eylül 1919, No: 2

Milliye'nin amacı belirtilirken "ulusun birliğinden" doğan Kuva-yı Milliye'nin ulusal mücadele açısından önemi de vurgulanır:

> "ARMH Cemiyeti'nin tereddi ihtimalinden mütevellid samimi bir endişe, İstanbul afakını tazyik ederek az çok devr-i endişaneye mutalaata sebebiyet veriyor. Bu endişeye samimi diyoruz, çünkü memleket inhilal ve izmihlal (dağılma ve yok olma) karşısında adeta sevk-i tabii ile kendiliğinden birleşen Kuva-yı Milliye'den başka maddi, manevi her istinadgahdan (dayanak) mahrum iken bu yegane isitinadgahı yıkmağa ve bu maksadla mestur [? hareketler] tertip etmeğe cevaz verebilecek bir müslüman, bir Türk, bir Osmanlı tasavvur edemiyoruz.
>
> [Millet] hakk-ı hayat ve bekasını bizzat temin ve müdafaa edebilmek için, pek tabii, pek mantıki ve pek zaruri bir şekilde vücuda gelmiş bir vahdetten ibaretdir. Bu itibar ile Kuva-yı Milliye aynı milletdir.... Şu halde, Kuva-yı Milliye'nin tereddisine (yozlaşmasına) ihtimal vermek, milletin tereddisini kabul etmek demek olur.... Memleketin son ümidi, Anadolu'nun son kuvveti, milletin yegane nokta-i istinad-ı Kuva-yı Milliyeyi vücuda getiren vahdettir."[234]

Kongre'nin ardından Sivas'ın önde gelenlerinden birkaç kişi İstanbul'a bir telgraf yollayarak Sivas'ta gerçekleşen olayların azınlıkta kalan bir grup tarafından yapıldığını, bu harekete karşı birlik olduklarını belirterek, padişaha "sadakat"lerini bildirirler. İstanbul merkezli Ulusal Mücadele karşıtları tarafından kışkırtılan ve Sivas'taki bu olaydan güç alan saray-hilafet yanlıları Sivas ve çevresinde ayaklanmalar

[234] *İM,* 1Aralık 1919, No: 14

düzenlerler fakat Mustafa Kemal sert bir şekilde olayları bastırır.[235] Bu olaylar *İrade-i Milliye'*de yazılmaz. Ulusal Mücadele'nin birlik içinde ve güçlü olduğu düşüncesini zedeleyebilecek İstanbul kışkırtmalı- "Anadolu halkı" tabanlı muhalif hareketler, ayaklanmalar gazete yayınlanmamaktadır.

İngiliz kuvvetleri 25 Eylül'de Samsun'u boşaltması Sivas'ta bir fener alayı düzenlenerek kutlanır. İşgal protesto edilir ve "Kahrolsun işgal" diye bağırılır. Bu haberlerin *İrade-i Milliye*'de yer almasına başta İngiliz işgal kuvvetleri ve İstanbul hükümeti tepki gösterir.[236] Dahiliye Nazırı Damat Şerif Paşa, Sivas Valisi'ne yolladığı telgrafta halkın "kahrolsun işgal" diye bağırdığının gazetede yer almasının hükümet siyaseti ile ters düştüğünü belirtir. Bundan sonra da "bu gibi neşriyata" engel olunmasını ister.[237] Mustafa Kemal bunu hayretle karşılar: "Ne garip ve şayanı hayret bir siyaset, acaba hükümet işgali şayanı takbih görmüyor mu? Yoksa görmüyor da işgali alkışlayacak bir siyaset mi takip ediyor?"[238] Bu olay *İrade-i Milliye*'nin ulaştığı noktaları ve etkilerini gösteren önemli bir örnektir.

---

[235] Akşin, *op.cit*, s.99-100
[236] İM, 28 Eylül 1919, No: 4
[237] Akşin, *op.cit*, s. 27; Atatürk, *op.cit,* s.318
[238] Atatürk, *op.cit*, s.318

16 Mart 1920 Ulusal Mücadele açısından düşünsel ve eylemsel anlamda bir dönüm noktasıdır. İstanbul'un işgalinin ardından İslam dünyasını harekete geçirmeye çalışan Mustafa Kemal Paşa bir beyanname yayınlar ve İslam dünyasını protestoya davet eder. Bu beyanname *İrade-i Milliye*'de de yayınlanır. İstanbul'un işgali ve Meclis-i Mebusan'ın kapatılması ile ulusal mücadelenin perspektifi tamamen değişir.. Ancak bu tarihlerde Ulusal Mücadele'nin resmi basın organlığı sıfatını yitirmiş olsa da *İrade-i Milliye* etkisini hala korumaktadır. Hayri Lütfullah, makaleleri ile İstanbul'un işgalini halka duyurur.[239]

E. 2. *İrade-i Milliye*'de İstanbul Hükümetleri ve Saltanat

İstanbul hükümetinin kötü yönetimi ve İtilaf devletleri ile ilişkileri Anadolu hareketinin yükselmesini sağladı. Ancak Anadolu hareketi meşrulaşmak için ikinci "iktidar"ı, İstanbul hükümetini yıkmak zorundaydı. *İrade-i Milliye*'de Damat Ferit Paşa millete ve padişaha ihanet etmekle suçlanıyor ve artık bu hükümetin kararlarının kabul edilemeyeceği belirtiliyordu:

---

[239] "Kabus", IM, 22 Mart 1920, No: 32; "Vahdet-i Milliye", IM, 29 Mart 1920, No: 33

> "Bin üç yüz senedir payidar olmuş İslam milleti vardır ki, onu top, tüfek kuvvet-i zulm, gard hiçbir şey mahküm-ı zeval edemez. Hülasa milletler ölmez, öldürülemez. Şu halde vatansızların, vatan düşmanlarıyla el ele vererek yapmak istedikleri, yapdıkları hareket-i irtica'iye sırf makam-ı hilafet ve saltanatın zeval ve izmihlali gayesine matufdur...
>
> Hakanına ihanet eden, halifesine karşı felaketler ihzarına çalışanları hiç süphesiz ki, bu millet kabul etmez ve etmeyecekdir."[240]

Özellikle Damat Ferit Paşa'nın Paris Barış Konferansı'nda İtilaf devletlerine yönelik tavrı eleştiriliyordu. *İrade-i Milliye*, bu noktadan hareketle, hükümetin hem saltanat makamına hem de millete muhalefet ettiğini dolayısıyla hiçbir değerinin kalmadığını vurguluyordu. Bu bağlamda iktidarda olan hükümeti ve kararlarının geçerliliğini sorguluyor, Temsil Heyeti'nin de varoluş nedenlerini sağlamlaştırıyordu:

> "Ferit Paşa ile humayunlarının … fikirlerinin "Vilayet-ı Şarkiyye'de Bir Ermeni Devleti…" teşkil etmek şeklinde olduğunu bütün cihan matbuatı neşr etmişti! … Hükümet-i hazıranın padişah ile millete karşı ne kadar muarız bir vaziyet takındığını ve metalib-i milliye ile amel-i humayunun nasıl ayaklar altına alındığını… ispat eder zannederiz"[241]

---

[240] Hayri Lütfullah, "*Kundakçılık Siyaseti*", İM, 8 Mart 1920, No: 29
[241] *İM,* 28 Eylül 1919, No: 4

İrade-i Milliye'de, Damat Ferit Paşa'nın Anadolu hareketine bakış açısı ile padişahın tavrı arasındaki farklılık her zaman vurgulanır. Yaşanılan ve gelecekte karşılaşılacak tüm felaketlerin nedeni olarak Damat Ferit Paşa ve kabinesi gösterilmektedir. Aksine padişahın Anadolu hareketinin meşruluğunu ilan ettiğini, D.Ferit Paşa Kabinesi'nin siyasetinden hoşlanmadığını, bu nedenle de Vekiller Heyetini milletin hukukunu koruma ve kanunlara riayet edilmesi konularında uyardığı dile getirilmektedir:

> "… padişahımızında aynı hissiyat ile mütehassıs ve milletle beraber oalacağını ispat edecek bir beyanname (de)….."milletle beraber" olduklarını ve "milletin mukaddesatını müdafaa için pençeleşmeğe amade" bulunduğunu söyleyerek harekat-ı milliyeyi lütfen takdir etmiş…."[242]

Uzun bir süre ulusun tek düşmanı, hedef noktası olarak Ferit Paşa ve hükümeti gösterilirken, hareketin geleceği ve geniş bir kitle desteği kazanması için padişahın da ulusun yanında olduğu vurgulanır. Padişah ulusal harekete destek oluyor gibi yansıtılır:

> "… bu suretle her türlü taarruza karşı milletiyle beraber olduğunu söyleyen padişah ile milletde ittihad etmiş

[242] *İM,* 28 Eylül 1919, No: 4.

> olduğundan, artık hainler için adalet-i milliyeye teslim-i nefs etmekten başka birşey kalmamış demektir."[243]

İstanbul hükümeti, Sivas Kongresi öncesinde Mustafa Kemal'e karşı önlemler alır. Elazığ Valisi Ali Galip'in yerel güçler ve İngiliz kuvvetleri ile işbirliği içinde Sivas Kongresi'ni engellemeye ve Mustafa Kemal'i yakalamaya çalışması kongreye olan ilgiyi ve katılımı arttırır. *İrade-i Milliye'*de, "Vesaik-i İhanet" başlığı altında Ali Galip Bey'in ulusal hareket karşısında durması için Hariciye ve Dahiliye Nazırı tarafından verilen emirler duyurulur. Padişah ülkenin gidişatından sorumlu tutulmamakta ve "ihanetin" ana kaynağı olarak Damat Ferit Paşa hükümeti görülmektedir. "Vesaik-i ihanet" olan 3 Eylül 1919 tarihli mektup hakkında *İrade-i Milliye*'nin yorumu şöyledir:

> "Bu suretle harbiye ve dahiliye nazırlarının sahte bir irade-i seniyye uydurdukları ve zat-ı şahanenin hiçbirşeyden haberdar olmadıkları resmen sebat oluyor!".[244]

Damat Ferit Paşa'nın Temsil Heyeti'nden Padişah'a gönderilen telgrafları iletmediği düşüncesi ile Müşir Mehmet Fuat Paşa Vahidettin'in bizzat huzuruna çıkarak "amal ve metalib-i milliyeyi" aktarır. ARMHC adına Mustafa Kemal kendisine bir teşekkür telgrafına

---

[243] *İM,* 17 Eylül 1919, No: 2
[244] *İM,* 17 Eylül 1919, No: 2

cevaben Müşir Mehmet Fuad Paşa'nın gönderdiği telgraf "Padişah Efendimiz Hazretleri Hareket-i Milliye için Ne Söylüyorlar?" başlığı ile yayınlanır. Yazıda Padişah'ın ulusal hareketi destekliyor izlenimi veren bir sözü aktarılır:

> "Hilafetpenah efendimiz milli ordunun amal ve maksadlarının her türlü şaibe-i tarafgir ve fikr-i ihtirasdan uzak yalnız selamet-i mülk ve milleti temine matuf olduğundan esasen evvelce kani olduklarını ferman buyurdular." [245]

28 Eylül 1919 tarihli *İrade-i Milliye*'de ARMHC Temsil Heyeti imzasıyla yayınlanan "Padişahımız Ne Emrediyor? Hükümet Ne Emrediyor?" başlıklı makalenin Mustafa Kemal tarafından yazıldığını düşünmekteyiz.[246] Askeri ve sivil birçok telgrafta Temsil Heyeti adına heyetin başkanı olması sıfatıyla Mustafa Kemal'in imzası bulunmaktadır. Bununla birlikte ilk sayılarda İsmail Hami'nin imzalı makale yayınlamasına tepki göstermesi nedeniyle Mustafa Kemal'in imzasını makalelerde yer almaması olasılığı yüksektir. Bu makalede hem padişahı hem de halkını kandıran Damat Ferit Paşa'nın görevinden ayrılması istenir:

---

[245] İM, 12 Ekim 1919, No: 7. Akşin'e göre Vahidettin'in "milli ordu" deyimini kullanması önemli bir ayrıntıdır. Bu şekilde ARMHC'nin ulusal bir temsil gücü olduğunu reddederek Anadolu hareketini sadece bir ordu hareketi olarak kabul edildiği vurgulanmaktadır. Akşin, *op.cit*, s.82.

[246] "Padişahımız Ne Emrediyor? Hükümet Ne Yapıyor?", *İM,* 28 Eylül 1919, No: 4. Ek: III, s. 225

> “Padişahımız, Anadolu hareketinin tamamıyla meşru olduğunu ilan ederek ceryan-ı mevcudu lütfen teşvik etmekde ve hatta iştirak-ı humayunlarıyla da takviye buyurmaktadırlar; Ferit Paşa kabinesinin takib etmek de olduğu siyaset-i dahiliyeyi şiddetli bir lisan-ı muhabbetle takbih ederek menafic-i hayatiyemize muayir telakki etmektedirler. Bununla beraber, şimdiye kadar ecnebi hava-i işgaliyesine istinaden payidar olabilmiş olan heyet-i vukelaya son bir ihtar olmak üzere “kanuna” riayet ve milletin hukukun siyaset” lüzumunu ferman buyurmaktadırlar.
>
> Binaenaleyh memleketi sıyaneten Ferit Paşa kabinesinin hemen iskâtıyla, itimad-ı umumiyeye zuhur zevatdan mürekkep bir kabinenin teşkiline müsaade (?) bütün millet namına niyaz ve istirham ederiz”[247]

Anadolu’nun birçok bölgelerinden, aşiretlerinden padişaha ve Temsil Heyeti’ne gönderilen telgraflar *İrade-i Milliye’*de yayınlanır. Bu telgrafların ortak noktaları “Ferit Paşa kabinesinin Anadolu’da artık kabul görmediğini ve halkın yekvücud olduğunu” padişaha duyurmaktır. *İrade-i Milliye* gönderilen tüm telgraflar yayınlanır böylece halkın tepkisi hem sessiz çoğunluğa hem de İstanbul’a duyurulmuş olunur.

30 Eylül’de Damat Ferit Paşa’nın istifasının ardından Anadolu hareketi ile İstanbul arasındaki ilişkiler de boyut değiştirir. *İrade-i Milliye*’nin ulusal mücadeleyi Anadolu’nun dört bir yanına taşıması

---

[247] *İM,* 28 Eylül 1919, No: 4.

sonucu dile getirilen tepkiler Damat Ferit Paşa kabinesinin düşüşünü getirmiştir. Ali Rıza Paşa hükümeti Vahideddin'in "oyalama hükümeti"dir.[248] Vahideddin ve Ferit Paşa'nın bu hükümet değişikliğini gerçekleştirmelerinin nedeni Anadolu'yu bir süre oyalamak, uzlaşma sürecinde hareketin daha fazla güçlenmesini engellemektir. 8 Mart 1920 tarihine kadar sadrazamlık görevini sürdüren Ali Rıza Paşa 2 Ekim'den itibaren Anadolu ile iletişim kurma yollarını aradı. Bu dönemde İstanbul ve Anadolu arasındaki gönderilen telgraflar *İrade-i Milliye*'de yayınlandı.

Mustafa Kemal'in yeni kabine hakkında yazdığı makaleden gelişmelere olumlu bir yaklaşım içinde olduğunu anlıyoruz.[249] Temsil Heyeti, Erzurum ve Sivas kongrelerinin beyanname ve nizamnamelerini İstanbul'a gönderir.[250] 5 Ekim tarihinde Temsil Heyeti'nden hükümete gönderilen telgrafta ARMHC'nin bir siyasi parti olmadığı aksine siyasal tutkulardan arınmış bir grup olduğu ve seçimde halkın oylarına karışılmayacağı dile getirilir.[251] Bu ılımlı dönemde Temsil Heyeti namına Mustafa Kemal, İstanbul basınının sorularını cevaplar; amaçlarını, Damat Ferit Paşa ile uzlaşamama nedenlerini ve yeni

---

[248] Akşin, *op.cit*, s.9-368
[249] "Yeni Kabine Listesi", İM, 7 Ekim 1919, No: 6
[250] Akşin, *op.cit*, s.18
[251] *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, C.4, s.207-210

kabineden beklentilerini anlatır. Yapılacak seçimlerle şu anki durumda varolan iktidar ikiliğine ulusun hakimiyeti ile son verileceğini dile getirir. *İrade-i Milliye*'nin İtilaf devletlerine "muhalefeti" hakkında sorulan soruya şöyle cevap verir:

> "*İrade-i Milliye* gazetesinde bir takım devletleri alakadar edecek fıkralar bulunması aleytarlık maksadından değil, cereyan eden vakalardan halkı haberdar etmek tabii mecburiyetinden ileri gelmektedir. Nitekim aleyhte gibi görünen fıkralar olduğu gibi lehte bulunan fıkralar da vardır. Fazla olarak eğer sırf aleytarlık şeklinde görülebilecek fıkralar varsa, bu da, milli haklara karşı vuku bulan bazı tecavüzlere karşı pek haklı bir meşru müdafaa mahiyetindedir."[252]

İrade-i Milliye bu tarihten itibaren işgallere ve uluslararası politikaya sayfalarında daha çok yer vermeye başlar. Yeni hükümet ile Temsil Heyeti arasındaki telgraf metinleri gazetede yayınlanır. Makalelerde İstanbul hükümeti ile ilgili eleştiriler kesilir. *İrade-i Milliye* seçimlere odaklanır. Sivas milletvekili adaylarının duyuruları yayınlanır.[253] Seçim öncesinde katılımı arttırmak için genel olarak seçimin gerekliliği ve o günkü koşullarda Osmanlı toplumu için önemi vurgulanır:

---

[252] Atatürk, *op.cit,* C.III, Belge No: 143, s. 1541-1544

[253] "Nurali Babazade Fazıl'ın Namzedliği", 7 Ekim 1919, No: 6; "Sivaslı Damat Ali Paşazade Sami Fethi'nin Namzedliği", 19 Ekim 1919, No: 8

> "Bir hak veya vazife olmak üzere telakki edilen intihabat, şüphe yok ki nefsülemirde bir "kuvvet"dir. ...İntihabat bir lazıma-yı tabiiyedir. ...Pek ayandır ki intihab mevcut olmadığı zaman efrad-ı milletin iradesi bir tazyik altında kalır; bu tazyik bir gün infilak olur. İnfilak ise ekseriye inkılab-ı müntec olur. Fakat efrad intihabatı icra ederse kuvvet sükun içinbde sarf edilmiş olacağından tabiaten bertaraf edilmiş bulunur."[254]

İrade-i Milliye'de Meclis-i Mebusan'ın açılışını Anadolu hareketinin bir sonucu ve "vatanın iyiye doğru gittiğinin" göstergesi olarak algılamaktadır. Hayri Lütfullah'ın "*Meclis-i Mebusan Açıldı*" başlıklı yazısı meclise yönelik beklentileri açıkça ortaya koyar. İşgal altında olan bir milletin "saf ve samimi ruhuyla seçilmiş" temsilcileri olduklarını unutmamaları hatırlatılırken bir yandan da yapılan seçimin olabildiğince özgür ve umut dolu bir ortamda gerçekleştirildiği vurgulanır.

> "Uzun ve mütereddid dakikaların kabus-ı zalamı altından bugün münevver bir şeref, bir güneş doğmuş ve milliyet ve hakimiyet-i milliye esasatının yeniden canlandığını görmekle iftihar eylemişdir. Milletin bütün hukukunu şahsına hasr etmek isteyen sabık hükümet ihtimal bu gayeyi hiç nazar-ı dikkate almamış ve Anadolu efkar-ı umumiyesine karşı lakayd görünmek istemişdir. Fakat millet medeni ve tarihi bir inkılab ile bu hakk-ı tabiisini tekrar almışdır.
>
> İsti'dâd-ı medenîsini, fazîlet-i fıtriyesini şu sûretle bir daha isbât eden millet emîn olalım ki, artık mevcûdiyetini

[254] İM, 10 Kasım 1919, No: 11

> tanımış -saadedimize rücû'edelim- intihâbâtını bu sûret-i ciddiyede îcrâ ve liyâkat-ı meşrûtiyesini isbât etmiştir….
>
> Şu dakikada millet mümessillerini İstanbul'a doğru yolcu ederken Anadolu'nun bu zulümler, esaretler, mahrumiyetler altında ezilen harab ve perişan Anadolu'nun hukukunu layıkıyla müdafaa etmelerini ve siyaset-i hariciyemizin aldığı cereyan karşısında, metin ve temkin bir fikr-i milli ve insani ile hukuk-ı vatanı muhafaza etmelerini temenni ederiz."[255]

İstanbul'un işgalinden önce yapılan hükümet değişikliğini Hayri Lütfullah olumlu bir şekilde ele alır. Ulusun seçiminin tüm kuvvetlerin üstünde olduğunu, kurulan yeni hükümetin de ulusun seçiminden çıktığını dile getirerek başarılar diler:

> "...haber-i istifasını teessüflerle kayd ettiğimiz Ali Rıza Paşa Kabinesini Salih Paşa Kabinesinin istihlaf etdiğini şükran ve memnuniyetle duyduk. Memleketimizde irade ve kudret- i milliyenin hakimiyetini büyük cihana karşı ilan ve izhar eden bu istihlaf hadisesi karşısında milletin mukadderatını baziçe-i hevesat ve ihtiras eylemek isteyenlerin kulakları çınlasın....
>
> Demek ki, milletin iradesi ihtirasata ifsadata galebe etmiş, demek ki, masum millet bir felaket-i muhakkadan kurtulmuştur. Yeni teşekkül eden kabinemize Cenab-ı Hak' dan muvaffakiyetler temenni ederken İstanbul'un afak-ı pür–zalamında fırtınalar yapan kara poyrazın Anadolunun sakın ve masum muhitinde ufak bir ağacın dalını bile tahrik edecek kıymet ve mahiyetde olmadığını teşrih etmek isteriz." [256]

---

[255] *İM,* 19 Ocak 1920, No: 21, Ek III, s. 230

[256] Hayri Lütfullah, "Hülasa Doğru" İM, 15 Mart 1920, No: 30

İrade-i Milliye'de de görüldüğü üzere ulusal mücadelenin ilk zamanlarında Osmanlı Saltanatı ve Hilafetine oldukça yoğun bir bağlılık, umut ve güven duygusu toplumda hakim güç iken bir dizi olaylar nedeniyle Osmanlı egemenliği ile Türk halkı arasındaki bağlar koptu. Mondros Mütarekesi ardından İtilaf Devletleri'nin mütareke koşullarına aykırı işgallerde bulunmaları ve Rus Devrimi ardından Bolşeviklerin Osmanlı İmparatorluğunun paylaşılması ile ilgili gizli belgeleri yayınlaması İtilaf Devletleri uzlaşma ve uyum politikası güden Saltanat-Hilafete karşı güvensizliğin başlangıç noktalarıdır. Sultan Vahideddin ve Ferit Paşa hükümeti 10 Nisan 1920'de hilafetin getirdiği manevi gücü kullanarak Kuva-yı Milliye'yi asi ilan etmesi ve öldürülmelerini vacip ve meşru kılan bir fetva yayınlaması kendi aleyhlerine bir adım olmuştur.[257] Ayrıca Saltanat-Hilafetin ve hükümetin işgal edilen bölgelerdeki yerel direniş hareketlerine ve ardından ulusal mücadeleye karşı bir tutum içinde olması ulus ile Osmanlı Saltanat-Hilafeti arasında uzlaşımın olanaksız olduğunu kanıtladı.[258]

16 Mart 1920'de İstanbul'un işgali ve Meclis-i Mebusan'ın kapatılmasının ardından Saltanat-Hilafete duyulan güven zedelenmiştir. *İrade-i Milliye*'de artık padişaha "körü körüne itaatin" olmadığının dile

[257] Fetvanın tam metni için bkz. Turan, *op.cit,* C.2, s.115-117
[258] N. Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, (Ankara: Bilgi, 1973) s.421.

getirilmesi oldukça önemli bir adımdır. Ulusal mücadelenin geçirdiği evrimin kanıtıdır:

> "Türk milletinin seciye-i mahsûsunda hâkânına ve ona izâfeten hükûmetine itâ'at en yüksek bir hasletidir. Fakat bu inkiyâdı mutlak ve körü körüne değildir. Milletin hâlet-i rûhiyesinden gâfil olanlar bu hakîkati takdîr edemedikleri içün milletin bütün dünyâdaki milletlere tefevvuk (üstün olma,yükselme) edercesine gösterdiği vaz'-ı medenîsini sû-i istimâl etmeğe yeltendiler."[259]

Mustafa Kemal, ulusal mücadelenin başından itibaren saltanat ve hilafet konusunda temkinli davranmış, doğru adımlar atmıştır. BMM'nin açılışında bu düşüncelerini temkinli ve üstü kapalı bir şekilde dile getirir:

> "Halifelik ve sultanlık makamını kurtarmağı başardıktan sonra, Padişahımız ve müslümanların halifesi olan efendimiz, her türlü zor ve ikrahtan kurtulmuş, hür ve bağımsız olarak kendisini milletin sadık kucağında gördüğü gün, yüce meclisimizin çıkaracağı kanunun içinde saygı göreceği yeri alır."[260]

İrade-i Milliye'nin son dönemi (Kasım 1922) Saltanat'ın kaldırılışının hemen sonrasına tekabül eder. İttihatçı-hilafetçi bir çizgisi olan Halis Turgut yönetimindeki gazetede Abdülmecid Efendi'nin halife olmasının büyük bir memnuniyetle karşılandığı ifade edilmektedir.

---

[259] Hayri Lütfullah, "Meclis-i Milli Fevkalade", İM, 12 Nisan 1920, No: 26
[260] N.H.Uluğ, *Halifeliğin Sonu*, (İstanbul: İş Bankası, 1975) s.20-21

Halife Abdülmecid Efendi'nin *Tanin*'e verdiği beyanattan yola çıkarak Halis Turgut "(Halife'nin)milletin hayatına hakiki tercüman" olduğunu belirtmektedir. Büyükelçilerin Halife'yi tebrik etmek amacıyla ziyaret ettikleri, kendisinin de bir ziyafet verdiğini anlatırken Abdülmecid Efendi'nin "irade-i milliye" ile birlikte hareket edeceğini söylediği dile getirilir.[261] Halis Turgut'un hilafetçi bir ideolojisi olmasına rağmen saltanat taraftarı olmadığı düşüncesindeyiz. Saltanatın kaldırılışının tepkiyle karşılanmadığını düşündürten haberler vardır. Gazetede oldukça küçük bir yer kaplayan "Firari Vahideddin" başlıklı haberde bir İngiliz gazetesinin Vahideddin'in aylık harcayacağı paradan bahsettiği yazıyor.[262] Padişahtan adı ile bahsedilmesi ve "küçük düşürücü" bir haberin yayınlaması *İrade-i Milliye*'nin saltanatın kaldırılmasına karşı olmadığının kanıtıdır.

E. 3. *İrade-i Milliye* ve İttihatçılık-Milliyetçilik

Osmanlılık kimliğinin yerini Türk ulusçuluğunun almasının nedeni İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin getirdiği nosyon farklılığıdır.[263] İttihat ve Terakki'nin "Türkçü" çizgisi özellikle 1913'ten sonra "Milli

---

[261] İM, 3 Aralık 1922, No: 254
[262] İM, 3 Aralık 1922, No: 254
[263] Akşin *Jön…,* s.118, 372-375'de İttihat ve Terakki'nin Osmanlıcı ve İslamcı sözlerine rağmen uygulamada Türk ulusçuluğu davasını benimsediğini belirtir. İktidarını sağlamlaştırdıktan sonra Türkçü siyasal söylemini açıkça ortaya koyar.

İktisat" politikalarıyla oldukça belirginleşmiştir. 1917 yılına gelindiğinde "milli ekonomi" doğmuş, "Türk burjuvazisi" oluşmaya başlamıştı.[264] On yıllık iktidarları boyunca İttihat ve Terakki Fırkası Anadolu'nun birçok ilinde örgütlenmiş ve gazete yayınlamıştır.[265] Anadolu ve Rumeli'nin birçok şehrinde kurulan Müdafaa-i Hukuk dernekleri de İttihat ve Terakkiciler tarafından oluşturulmuştur.[266] Dolayısıyla Müdafaa-i Hukuk Cemiyetine bağlı kadroların yayınladıkları gazeteler İttihatçıların elinde görünmektedir.[267] Bunun sonucu olarak 1919 yılında Anadolu'daki gazetelerin büyük bir bölümü -*Açıksöz, Albayrak*, *Öğüt*, *Yeni Adana* vb.- *eski İttihatçılar* tarafından yayınlanmaktaydı.[268]

I. Dünya Savaşı sona erdiğinde "günah keçisi" olarak İttihat ve Terakki Fırkası seçildi. Almanya ile ittifak yapılmasının başlıca savunucusu olan İttihatçıların savaşın sonunda ülkeyi terk etmeleri İttihat ve Terakki'ye duyulan öfkeyi bir kat daha arttırdı. İttilaf devletleri de milliyetçi tavırları ve çıkarlarına ters politika takip

---

264 F. Ahmad, "Doğmakta Olan Bir Burjuvazinin Öncüsü: Jön Türkler'in Sosyal ve Ekonomik Politikası 1908-1918", *İttihatçılık'tan Kemalizme* (İstanbul: Kaynak Yayınları, 1996) s.25-60
265 Yalman, *op.cit*, s.88,118 ; Yust, *op.cit,* s.10
266 Akşin, *op.cit*, s.463.
267 Yust, *op.cit*, s.10
268 E. Akal, *Mustafa Kemal İttihak Terakki ve Bolşevizm,* (İstanbul: TÜSTAV, 2002) s.103, 107, 109

etmeleri nedeniyle İttihatçılara karşıydılar. Anadolu halkına ülkenin düştüğü durumun müsebbibi olarak İttihat ve Terakki ve subayları gösterilmişti. Dolayısıyla 1918'den sonraki süreçte "İttihatçılık" hem İtilaf devletleri ve Osmanlı yönetimi hem de halkın gözünde en ağır itham haline gelmişti.

Yerel kongrelerde de İttihatçılık şiddetle eleştirilmekte ve reddolunmaktadır. Ancak daha önceden de vurgulandığı gibi yerel örgütleyicilerin büyük bir bölümü eski İttihatçılardan ve veya sempatizanlarından oluşmaktaydı. Yerel kongreleri ve ulusal direnişi örgütlemede İttihatçılar ellerinde olan güçlü araçlar ile önemli bir rol üstlendiler.[269] Ancak bu rolü doğru kavrayabilmek için İttihatçı zihniyet ve örgütlenme yöntemleriyle, yerel direnişe hakim olan anlayış ve örgütlenme arasındaki farkları ortaya koymak gerekir. Yerel örgütlenmelerde yöntem İttihatçı tarzı komplocu ve kapalı çalışma değil kuralcı, saydam ve açık bir çalışma ve örgütlenme anlayışıdır. Anadolu hareketi ile İttihatçılar arasındaki en önemli fark milliyetçilik anlayışıdır. İttihat ve Terakki ideolojisi Turancı, Pantürkçü ve İslam karışımı, ırkçı, maceracı ve yayılmacı eğilimler içermekteydi . Yerel

[269] Tanör, *op.cit,* s. 137

kongrelerde çalışan İttihatçı unsurlar ise Anadolu-Türk milliyetçisiydiler.[270]

İttihatçı kökenli delegelerin de bulunduğu Sivas Kongresi'nde tartışmalar sonucu oluşturulan yemin metni Anadolu hareketinin, İttihat ve Terakkki'nin gölgesinden uzak tutulmak istendiğinin ve farklılaşmanın en somut göstergesidir. *İrade-i Milliye*'nin ilk sayısında bu yemin metninin de yer alması bu mesafenin duyurulmak istendiğinin kanıtıdır:

> "Saadet ve selamet-i vatan ve milletten başka hiçbir maksad-ı şahsi takip etmeyeceğime, İttihat ve Terakki Cemiyetinin ihyasına çalışmayacağıma ve mevcut fırak-ı siyasiyeden hiçbirisinin amali siyasiyesine hadim olmayacağıma vallahi, billahi" [271]

Sivas Kongresi'ni ve Anadolu hareketini duyurmak amacıyla ulusal iradeyi temsil edecek yeni bir gazete yayınlanması kararı alındığında herhangi bir parti politikası gütmeyen veya grubun etkisi altında olmayan birinin seçilmesi de Mustafa Kemal'in bu gölgeden uzak durmak istediğinin kanıtıdır. Bu nedenle gazete sahibi ve sorumlu müdürü olarak İttihat ve Terakki ve diğer gruplarla ilişkisi olmayan

---

[270] *Ibid.,* s. 138-139. T. Timur'a göre bu durum "oportünizm ya da riyakarlıktan çok, kimlik değiştirme" olarak görülmelidir. Timur, *op.cit,* s.31.
[271] *İM,* 14 Eylül 1919, No: 1

Selahaddin (Ulusalerk) Bey seçilmiştir.[272] Erzurum Kongresi sırasında kökleşmiş ve oturmuş bir yazı kadrosu olan *Albayrak*'ın bu göreve uygun görülmemesinin nedeni muhtemelen İttihatçı kökenli kadrosudur.[273] Tamamen bağlantısız, yeni bir ses ile Anadolu hareketinin de "yeni", köklerinde ittihatçılık olmayan bir mücadele olduğunun gösterilmeye çalışılması anlamlıdır.

Damat Ferit Paşa'nın *Tan* 'ın 5 Eylül 1919 tarihli sayısında yayınlanan beyanatında Anadolu hareketini "bir İttihatçı kıyamı" olarak tanımlar. Temsil Heyeti bunu bir suçlama olarak görür ve cevap verme gereği duyar. Damat Ferit Paşa'nın "…milletin en mukaddes hissiyatı"ndan güç alan ulusal mücadeleyi "ecnebilere karşı kirli göstermek istediği" düşüncesi *İrade-i Milliye*'de vurgulanır.[274]

Anadolu ve Rumeli'nin birçok şehrinde kurulan Müdafaa-i Hukuk dernekleri İttihatçılar tarafından kurulduğu gibi, yerel direniş grupları da ordudan ayrılmış İttihatçı subayların kontrolündeydi.[275] Kuva-yı Milliye'nin temel güç kaynağı da aynı şekilde Osmanlı

---

[272] Aşkun, *op.cit*, s.161
[273] Yust, *op.cit*, s.126; Duman, *op.cit*, 92
[274] *İM,* 28 Eylül 1919, No. 4
[275] Akşin, *op.cit*, s.463.

ordusundan ayrılmış eski İttihatçı subaylardı.[276] Damat Ferit Paşa hükümetinin düşmesinin ardından, İtilaf devletlerine, Anadolu hareketinin bir İttihatçı mücadele olduğunu söyleyerek yardım talebinde bulunur. Anadolu hareketi kadrosunun içinde büyük bir çoğunluk oluşturan İttihatçılara rağmen Ulusal Mücadele'nin başlangıcında bu durumun *İrade-i Milliye* tarafından da reddedildiğini görürüz:

> "Türkiye Ajansı sabık sadrazamla hempalarının düvel-i itilafiyeye müracaat ederek hareket-i milliyenin arkasında ittihatçılığın gizli bulunduğunu ve kendilerine muavenet etmelerini taleb ettiklerini ve Venizelos'un da aynı (tarz) bir müracaat da bulunduğunu bildiriyor. Biz bu haber karşısında hem müteessir hem de memnun olduk. Müteessiriz çünkü en mukaddes, en pak ve samimi emelleri makus mahiyetde göstermek suretiyle haricden muavenet talep edecek ve şahsi ihtiras ve menfaatleri için vatanı işgale, istiklali tehlikeye bırakacak kadar namus ve gayretden mahrum şahısların aylarca başımızda kalmasına tahammül etmişiz. Memnunuz, çünkü amal-i milliyenin her türlü fırka ve şahsi emellerden uzak bulunduğunu bir kere daha teyide vesile bulduk."[277]

İrade-i Milliye'nin "Kemalist" yazarı Hayri Lütfullah'ın seçimlerin ardından Meclis-i Mebusan'ın açılması üzerine yazdığı makalesinde İttihat ve Terakki tarafından yapılan "sopalı seçimlere" göndermeler vardır. Hayri Lütfullah yazısında "*şimdiye kadar*

---

[276] Akşin, *İstanbul ...,* s.327; Akal, *op.cit*, s.26
[277] "İttihatçılık İddiaları", İM, 10 Kasım 1919, No: 11

yapılanlara benzemeyecek derecede hür ve serbest bir seçim" yorumunda bulunur:

> "Bugün her ferd-i millet biliyorki; tesir ve tehdid altında yapılan intihabat idi ki başımıza büyük felaketleri getirdi. Gazetelerle, hitabelerle alemi iğfal ederek mebus olan ve... İstanbul'un en sefil ve pejmürde muhitlerini kendilerine bir mahal-i zevk ve sefahat ittihaz eyleyen ve millet umuru yerine zevk ve şahsını düşünen ve en nihayet... her yerden bir menba-ı irad bularak keselerini dolduran mebuslarımız idi ki, kendi heves ve arzuları uğruna bütün milleti felakete sürüklediler. İşte bütün şu altı senelik felaket ve sefalet altında ezilen millet emin olunuz ki, bugün kendini idrak etmiş ve hiç kimsenin hatırıyla değil, sırf menafii vataniyenin icabatıyla intihabatını icra etmiştir."[278]

Mustafa Kemal'in yazdığı makalelerde "Türk" kelimesi sıkça yer almaktadır. Türk ulusunun övüldüğü bu yazılarda yıllardır yalnızca savaşlarda hatırlanan halka güven duygusu aşılanmaya çalışılmaktadır:

> "Türk milleti teali ve terakki etmek için mandaya değil, bir parça sulha, bir parça sükuna muhtaçtır. Türk köylüsü çalışkandır. Türk genci zekidir. Türk toprağı feyyazdır. Türk toprağı dili diline, dini dinine, uymayan milletleri hariçten tahrik ve teşvik eyledikleri halde müsavi hak bahşederek asırlarca idare ve mazharı adalet etmiştir."[279]

---

[278] "Meclis-i Mebusan Açıldı", *İM*, 19 Ocak 1920, No: 21. Bkz. Ek III, s.230

[279] **"**Hareket-i Milliye En Muazzam Hareket-i Medeniyedir", İM, 2 Ekim 1919, No: 5

Ulusal mücadelenin önemli bir öğesi olan İslam, savaşa katılımı arttırmada ve birliği sağlamada kullanılmıştır. İstanbul'un işgalinin ardından Mustafa Kemal'in İslam dünyasına bildiri yayınlayarak İtilaf devletlerine karşı mücadeleye davet etmiştir.[280] Özellikle Kürtlerle kurulan ilişkide "din kardeşliği"nin sıkça tekrarlandığı görülmektedir.[281] Hayri Lütfullah ise *İrade-i Milliye*'deki yazılarında ulusal ve dinsel kimliği genellikle bir arada kullanmaktadır.

> "Alem-i islam vahdet-i milliye etrafında toplanmak kabiliyetini idrak etmiştir... Varlığını idrak etmiş olan bir milletin imha edilemeyeceği muhakkakdır."[282]

Halis Turgut'un makalelerinde İttihat ve Terakki'ye hiçbir şekilde gönderme yapılmamaktadır. İttihatçı olmasına rağmen bu konuya yer vermemesi önemli olmakla birlikte asıl önemli olan herkesin uzak durduğu ve eleştirdiği bir dönemde İttihatçı yönünü arka planda tutmasıdır. İzmir suikati teşebbüsünde yer almasının nedeni İttihatçı ideolojisinin değişmediğinin yalnızca "gizli" tuttuğunun göstergesidir.

---

[280] "Alem-i İslama Beyanname", İM, 18 Mart 1919, No:31
[281] "Türklük ve Kürtlük La-yenfekk Bir Aile Ocağıdır" İM, 5 Ocak 1920, No: 19
[282] "*Türkiye Sulhu ve Avrupa Siyaseti*", İM, 12 Ocak 1920, No:20

E. 4. *İrade-i Milliye* ve Büyük Millet Meclisi

İrade-i Milliye, işgallere rağmen halkın sesini duyurabileceğine inandığı Meclis-i Mebusan'ın açılışına büyük bir anlam yüklemişti.

> "Millet mümessillerini .... zulümler, esâretler, mahrûmiyetler altında ezilen harâb ve perişân Anadolu'nun hukûkunu lâyıkıyla müdâfa'a etmelerini ve siyâset-i hâriciyemizin aldığı cereyân karşısında, metîn ve bir temkîn bir fikr-i millî ve insânî ile hukûk-ı vatanı muhâfaza etmelerini temennî ederiz.
>
> Vatanımızın ma'rûz olduğu felâketler karşısında kendilerine pek büyük vazîfeler terettüb eden hey'et-i muhtereme bilmelidir ki, millî ve vatanî kaygılar içinde bir iştirâk ve vahdet-i umûmiye ile yek-vücûd olan milletin kendilerinden beklediği şey yalnız İslâmiyet'e yakışan bir asâlet, Türklük'e yakışan bir tevekkül ve temkînde Osmânlı milletinin hayât ve istiklâlini müdâfa'a etmektir."[283]

İstanbul'un işgali ve Meclis-i Mebusan'ın kapatılması Anadolu hareketini -Yunan işgalinin ardından olduğu gibi- ateşlendiriyor. Hayri Lütfullah, bu tarihten itibaren yapılacakların meşruiyetinin olduğunu belirtir. "Medeniyetin zalim cellatlarının" İstanbul'u işgalini İslamın en büyük korkusu olarak nitelendirir.[284] Dolayısıyla Ankara'da "Fevkalade Meclis-i Milli"nin açılması *İrade-i Milliye*'de büyük bir heyecanla

---

[283] "Meclis-i Mebusan Açıldı", IM, 19 Ocak 1920, No: 21
[284] "Kabus", İM, 22 Mart 1920, No: 32

karşılanır.[285] Bu dönemde, Hayri Lütfullah Ankara'ya gittiği için *İrade-i Milliye* tamamen Halis Turgut'un kontrolünde olmalıdır. Gazetede gün gün seçimlerden, milletvekili adaylarından ve meclis'ten söz eden Halis Turgut, Büyük Millet Meclisi'ni (BMM) meşrutiyetin bir gereği olarak değerlendiriyor.

> "Zîrâ yirminci asır medeniyetini yaşayan akvâm ve milletlerin çobanla idâre edilir koyun sürüleri olmadığı ve olamayacağı bir emr-i muhakkakdır. Bu itibârla onu idâde edenlerin yanıbaşında ve hâkimiyet-i milliyenin, ya'ni parlamentonun ictimâ'î bir zarûret-i meşrûtiyetdir. ..... Millet bu vatansızların harekât-ı hıyânetkârâneleri ile muhakkak olan tehlikenin tahakkuku üzerine bilâ -fütur vahdet ve tesânüdü takviye ederek bir meclis-i millî-i fevka'l-âde arzu-yı umûmî ile a'zâlarını intihâb ederek Ankara'da ictimâ' etmek üzere gönderildi."[286]

23 Nisan'dan sonraki ilk sayısı tamamen BMM'nin açılışına ve yarattığı tepkilere ayrılmıştır.[287] İlk mecliste kısa bir süre Sivas'ı temsil eden Hayri Lütfullah, BMM'yi ulusal çıkarlar ve değerlere uygun bir yönetim şekli olarak görmektedir:

> "bütün cihana karşı açıkça söyleriz ki artık millet kendini koruyacak. Mukadderat ve mukaddesat-ı milliyesini idare ve muhafaza edecek. Şekl-i idareyi kurmuş ve bu idarenin menafi-i milliye umumiye-i milliyeyi takip de gösterdiği celadet ve kudreti bi't-tecrübe

[285] İM, 1 Nisan 1920, No: 34
[286] İM, 12 Nisan 1920, No: 36
[287] İM, 6 Mayıs 1920, No: 39

> idrak etmiş olduğu için bu idarenin aleyhinde icra edilecek propagandalara katiyyen ehemiyet vermeyecek bilakis müteşebbüslerini bütün ruhuyla tayin edecektir."[288]

Yust'un, Anadolu gazetelerinin bir istisnası olarak, *İrade-i Milliye*'nin BMM'nin yapısına yönelik yorumlar yaptığı yolundaki tespiti dikkat çekicidir. Yust, gazetenin bir makalesinden BMM'nin yapısı ile ilgili şunu aktarıyor:

> "Batının tüm hukuk ilmi yasalarına rağmen, Meclis bünyesinde yürütme ve yasama görevini yürütüyor. Bu haliyle, görülmemiş ağır koşullar altında varlığını kanıtlamış ve kabul ettirebilmiştir. Bu nedenle tarihte görülmemiş bir örnek teşkil ediyor. ... BMM yönetimi ne monarşik anayasal, ne cumhuriyet yönetimidir. BM Meclisi'ni yaratarak, Türkler dünyada en gelişmiş en ideal dördüncü yönetim tarzını yaratmış oluyorlar. Bu nedenle tüm ülkeler, zamanla bu hükümet formülünü benimsemek zorunda kalacaklardır."[289]

E. 5. *İrade-i Milliye*'de Kürtler

İstanbul basınında, Osmanlı Devleti'nden bağımsızlığını ilan eden ve yabancı güçlerle işbirliği içinde olan aşiretler ile ilgili haberler yer alır. *Sabah* ve *Takvim-i Vekayi*'de Kürtlerin Osmanlı Devleti'nden ayrılmak istemedikleri, "sadakat"lerinin devam ettiği haberleri

---

[288] H.Lütfullah, "Hala Usanmamışlar", İM, 6 Haziran 1921, No: 84
[289] Yust, *opcit*., s.124.

verilir.[290] Anadolu basınında da "Türk ve Kürt birliği" üzerine yazılar yayınlanır. Ancak hem bağımsızlığını ilan eden aşiretler hem de padişaha bağlı olan aşiretler Anadolu hareketine karşı bir tutum sergilerler. *İrade-i Milliye*'nin ilk sayılarından itibaren Kürt aşiretlerinden gelen telgraflar oldukça önemli bir yer tutar. Sivas Kongresi sırasında Ali Galip olayına katılan Kürt gruplarını kınayan ve Anadolu hareketine destek veren aşiretlerden gelen telgraflar yayınlanır. Bu dönemde *İrade-i Milliye*'de "bağımsızlık ve kardeşlik" vurgusu yapılan yazılar yayınlanır.

> "Memleketin selameti ve vahdet ve hilafettin masuniyeti için birleştiğimiz mücahede-i mukaddesede muhterem Kürt aşairinin daima hak ve hakikat ile beraber olduğundan hiç şüphemiz yoktur. Kürdistan'ın her tarafında muhtelif tarihlerde sadarete ve düvel-i itilafiye mümessillerine çekilen protesto telgraflarında camia-yı Osmaniye'den katiyen ayrılmayacaklarını sarahaten bildirmişlerdir. Kürdistan'ın gösterdiği sadakat ve merbutat, Kürtler namına bin türlü muhalif neşr etmek suretiyle dolap çevirmek isteyen memleket düşmanlarının emellerine kati bir darbe teşkil etmek itibarıyla pek şayan-ı şükrandır."[291]

Anadolu hareketine destek veren, fiilen Kuva-yı Milliye'ye katılan Kürt aşiretlerinden gelen telgraflar *İrade-i Milliye*'de sıklıkla

---

[290] Akşin, *op.cit*, s. 115-116
[291] İM, 15 Aralık 1919, No: 16

yayınlanır.[292] Fakat bu aşiretlerden bazıları Anadolu hareketini Osmanlı İmparatorluğu'nun bir uzantısı olarak gördüğü için destek verenlerdir. Dersim ve Erzincan bölgesi aşiretlerinden gelen ve gazetede "Türklük ve Kürdlük La-yenfekk Bir Aile Ocağıdır" başlığı ile yayınlanan bir telgraf metnini örnek olarak veriyorum:

> "Bir takım cemiyet ve eşhasın Kürdlüğün hukukunu muhafaza niyet ve teşebbüsatında bulunduklarını haber aldık. Dersim'in bir kısmı ile Erzincan'ın bir kısmını teşkil eden biz Kürdler halife-yi zişanımızın ve hükümet-i Osmaniyenin idaresinden başka bir idare istemediğimiz gibi bin seneyi mütecaviz bir zamandır birlikte yaşadığımız dindaşlarımız bulunan Türklerden ayrılmak hatırımıza bile gelmez. Bu birliğin muhafazası için hayatımzı varımızı fedaya her an hazırız. Huviyetleri bizce malum olmayan eşhas-ı malumenin Kürdlük namına söz söylemeğe hak ve salahiyetleri olmadığını arz eyler ve ayrılığı (?) edecek bu gibi olayları nefretle red eyleriz."[293]

Kazım Karabekir, *İrade-i Milliye'de* yayınlanan açıklamasında Kürtlerin Ermenilerle işbirliği içinde olduğu ve Kürdistan kurulacağı haberlerini yalanlar. Aynı zamanda Kürtlerin Osmanlıya olan bağlılığından emin olduğunu vurgular.[294] İslamiyet ve hilafetin korunması ortak hedef ve aynı zamanda birleştirici bir unsur olarak ortaya konmaktadır.

---

[292] Bkz. Ek II

[293] "Türklük ve Kürdlük Layenfekk Bir Aile Ocağıdır", İM, 5 Ocak 1920, No: 19.

[294] İM, 29 Mart 1920, No: 33

BMM'ye katılmak amacıyla Ankara'ya gidebilmek için Sivas'tan geçmek zorunda olan altı Mardin milletvekili ile Selahaddin Bey röportaj yapar. "Türk ve Kürd kardeşliğini" ön plana çıkartan röportajda milletvekilleri bölge halkının düşüncelerini dile getirirler.[295] *İrade-i Milliye*, "millet düşmalarına" karşı Kürtlerle işbirliği içinde oldukları vurgulanır.

E. 6. *İrade-i Milliye*'de Ermeniler

İrade-i Milliye'de Ermeniler ve Ermenistan ilgili haberler yüzde iki oranında olmakla birlikte İtilaf devletlerinin Ermeni politikası sıklıkla konu edilmektedir.[296] Paris Barış Konferansı ve Vilayat-i Şarkiyye, Ulusal Mücadele'nin en önemli silahıdır. Ayrıca Fransız işgal kuvvetleri ile ilgili haberlerde Ermenileri çeteleri veya halkına vurgu mutlaka yapılır. Dolayısıyla niceliksel açıdan az olmasına rağmen Ermeniler *İrade-i Milliye*'nin önemli konularındandır.

Ermeni Kilisesi Patrik Vekili Zaven Efendinin İstanbul'da yayınlanan *Neologos*'a yaptığı açıklamada Ermeni halkının Anadolu'da başlayan ulusal hareketten korkarak göç ettiklerini

---

[295] "Mardin'in Kürd mebusları sıfatıyla söylüyoruz, Mardin ve havalisi ahalisi ve aşairi .... makam-ı celil hilafet ve saltanat ve vatan ve din için canla başla son damla kanına kadar savaşmağa azimlidir." İM, 24 Mayıs 1920, No: 41
[296] Bkz. Tablo II.2

söylemesi oldukça tepki toplar. Ulusal hareketin gayr-ı müslimlere karşı bir mücadele gibi algılanmasına neden olabilecek çıkarımlarda bulunulması üzerine Mustafa Kemal bir açıklama yapar. Açıklama *İleri, Tasvir-i Efkar* ve *Yeni Gün* gibi İstanbul gazetelerinde sansürlü olarak yayınlanır. [297] Yalnızca *İrade-i Milliye*'de metnin tamamı yayınlanabilir. Mustafa Kemal açıklamasında Ermeni komiteleri ile Patrikhane'nin teşvikiyle, Adana ve civarında nüfus yoğunluğu oluşturarak bağımsız Ermenistan'ın kurulması amacıyla göç eden ailelerden başka hareketin olmadığını dile getirir. İstanbul gazetelerinde sansüre uğrayan kısım Anadolu'yu gezen General Harbord ve bölgeyi tetkik eden Fransız subaylarının raporlarına dayanılarak iddiaların reddedildiği paragraftır.

> "Hamisen Anadolu'da asayiş-i umumi ve beynelanasır vifak ve muhadenetin ne kadar emin ve mucib-i memnuniyet olduğunu ahiren Anadolu'yu baştan başa dolaşmış olan General Harbord'un heyet-i riyasetindeki Amerika Heyet-i Tahkikiyesi ile Fransız Mümessili Binbaşı Labonne ve keza Amerikalı Mr. Browne ve Harbiye Nezareti'nde Fransız irtibat zabiti yüzbaşı Leatle

---

[297] Açıklama 21 Ekim 1919 tarihlidir fakat gazetelerde yayınlanış tarihleri farklıdır. "Mustafa Kemal Paşa'nın Telgrafı, Zaven Efendi'nin Beyanatı Nedeniyle", *İleri,* 22 Ekim 1919; "Ermeni Patrikini Tekzip" *Tasvir-i Efkar*, 22 Ekim 1919; "Teşkilatı Milliye ve Gayr-ı Müslim Anasır; Mustafa Kemal Paşa'nın Mühim Bir Telgrafı", *Yeni Gün*, 22 Ekim 1919; "Tebliğ", *İrade-i Milliye*, 27 Ekim 1919. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.4, s. 352 (Bu kitapta gazetenin adı yanlış okuma sonucu "Teologos" olarak verilmektedir.) Ayrıca bkz. Onar, *op.cit,* s. 265

> ve Fransız Fevkalade Komiserliği maiyetinde Mösyö Dulik ve Sivas Jandarma Mıntıka Müfettişi Binbaşı Bruno(t)'un raporları tasdik ve isbat eyleyeceği cihetle Patrik Vekili Zevan Efendi'nin *Neologos* gazetesinde ne maksatla neşr ettiği malumunuz bulunan mektubu muhteviyatına lüzumundan fazla atf-ı ehemmiyet etmeği za'id görürüz."[298]

İrade-i Milliye'de Patrik Zevan Efendi'nin açıklaması üzerine "Hala Mugalata" başlıklı imzasız bir makale yayınlanır. Bir yandan "Zevan Efendi gibiler" kınanırken bir yandan da Ermeni halkının da Ulusal Mücadele'ye desteğini sağlama çabası göze çarpar. Ulusal hareketin Anadolu'da yaşayan tüm ulusları özgürleştireceği, mutlu edeceği düşüncesi vurgulanır.

> "hareket-i milliyenin istihdaf ettiği gayelerden en birincisi bu memleketde hayatını devam ettiren bilcümle anasırın husul-ı emniyet ve saadetleri teşkil eder."[299]

Ulusların haklarına saygı gösteren Wilson İlkeleri nedeniyle Amerika'nın Anadolu'daki etnik gruplar hakkında çalışma yapması Türklerin lehine sonuçlanacağı düşüncesi hakimdir.[300] Amerika ile ilişkilerin "iyi" olduğu bir dönemde olunması Amerika-Ermenistan ilişkilerinin de iyimser algılanmasına neden olur:

---

[298] İM, 27 Ekim 1919, No: 9
[299] "Hala Mugalata", İM, 27 Ekim 1919, No: 9
[300] Akgün, *op.cit*, s.164-177

> " Memleketimizde hiçbir menfaati olmayan ve belki her devletten ziyade Ermenilerin himayesini deruhte eden Amerikalıların şahadet-i mutebereleri bütün alem-i medeniyetçe haiz-i kıymetdar.(dır) Binaen aleyh hamileriniz size "mugalata ve mubalağa" istinadıyla sizi fiilen tekzip ediyorlar. Şu halde Zevan Efendi cenapları!... Mugalatadan safr-ı nazarla kendi vezaif-i ruhaniyeniz dahilinde kararmış olan vicdanları tehzib ve irşad ile meşgul olursanız milletinize daha büyük bir hizmetde bulunacağınıza şüphe yoktur."[301]

Ermeni-Kürt işbirliği İngiltere tarafından desteklenen bir projedir. Binbaşı Noel'in bölgedeki aşiretlerle olan ilişkileri ve Anadolu hareketine karşı her iki ulustan da destek bulması bunun göstergesidir.[302] *İrade-i Milliye*'de yayınlanan Ermeni Reisi Hacodur Ağa'nın Kürt aşiretlere hitaben yazdığı mektupta, Ermenilerin Kürtlerle barış içinde yaşamak istedikleri ve dost olmaları dileği dile getirilir. Geçmişte "Kürt milleti neden bizimle uzlaşma tarafını tercih edememiştir" diyerek geleceğin birlik ve kardeşlik getirmesi dilekleri ile mektubu yazdığını belirtir.[303] Kürt aşiretleri adına cevap veren Hamid Bey, Ali Mirza Bey ve Ahmed Huso Ağa'nın 4 Eylül tarihli mektubu da *İrade-i Milliye*'de yayınlanır. İkinci mektup birlik ve kardeşlik dileklerinden uzak bir tarzdadır:

---

[301] *Ibid*.
[302] Akşin, *op.cit*, s. 112-113
[303] "Ermenilerin Kürtlere Müracaatı" 30 Ağustos 1919, *Albayrak*'tan İM, 27 Ekim 1919, No: 9

> " Ermeniler ... her türlü fenalığı ikadan geri durmamışlar... Rus ordularıyla ittifak etmişlerdir. (Dolayısıyla) İslam-Kürt milleti ve Ermenilerin uzlaşmak imkanı kalmamıştır. Beş seneden beri insaniyete mugayir bir tarzda ... katl ve ... tecavüz etmeği mübağ gören Ermenilerle Kürt milleti bir araya gelemez."[304]

İrade-i Milliye'nin 29 Mart 1920 tarihli sayısında Müslüman köylerini basan Ermenilere yönelik olarak Kazım Karabekir'in "Kim Kimi İmha Ediyor?" başlığı ile bir mektubu yayınlanır.[305] Karabekir, Ermenilerin tavırlarını kınarken aynı zamanda kendi kontrolü altındaki bölgelerde gayr-ı müslimlere yönelik adilane tavırları da hatırlatarak dostluk davetinde bulunur. Bu "dostluk" çağrıları etkili olur; Sivas'ta "Türk ve Ermeni anasırların münevver kesimleri" bir araya gelirler. Toplantıda uzun yıllardır süregelen iyi ilişkiler örnek gösterilerek gelecek için de bu yönde adımlar atılması kararı alınır.[306]

İki topluluk arasında iletişim kurulursa "eski güzel günlerin" tekrar yaşanacağı inancında olan *İrade-i Milliye* bu çabalara örnek olarak Maraş Ermeni Başpiskoposu Abraham imzalı bir mektubu yayınlar:

---

[304]İM, 27 Ekim 1919, No: 9
[305] Kazım Karabekir, "Erivan Ermeni Cumhuriyeti Askeri Kumandanlığına", İM, 29 Mart 1920, No:33
[306] "Türk Ermeni İtilafı", İM, 1 Nisan 1920, No: 34

> “Asırlardan beri her türlü hukuka mazhariyetle şu topraklarda kendileriyle birlikte mesudane bir hayat yaşadığımız müslüman vatandaşlarımızla son zamanlarda tesirat-ı hariciye kapılan bazıları yüzünden hasıl olan nifak ve şikaka ma’teessüf iki anasır arasında envai mücadele ve mükatalaya (sebeb) olmuştur. Selamet ve saadet için islam vatandaşlarımızla dost olarak çalışmak hususundaki arzuyu nazarı dikkate alarak her iki anasır arasında (?) muhadenet-i sabıkamızın iadesi milletimiz hakkında bir kat daha ulvi cenap gösterilmesini ve bu beyanımızın Anakara Heyet-i Temsiliyesi vasıtasıyla İtalya mümessiliğine gönderilmesini rica ediyoruz.”[307]

Karşılıklı iyi niyet gösterilerine, “dostluk” toplantılarına rağmen Maraş ve Urfa bölgesinden gelen kötü haberler ilişkilerin olumlu bir hal almasına engel olur. *İrade-i Milliy*e bu bölgelerdeki Ermeni çetelerin saldırılarını Fransızların göz yumması hatta desteği ile gerçekleşen eylemler olarak haber eder.[308] *İrade-i Milliye*’nin Ermeni Patrikhanesinin Türk ve Ermeni itilafı hakkında bir toplantı düzenleyeceği haberi üzerine yorumu Ermenilere duyulan güvensizliği ortaya koyar:

> “ Hakkiki ve ciddi bir itilafın Türklerin de menfaatine muvafık geleceği vareste-i izahdır. Fakat evvela hayatımıza kasd eden düşmanlarımızla teşrik-i mesaiden vaz geçmeleri ve şerr-i (?) ihtirasdan feragatleri lazımadandır.”[309]

---

[307] “Türk ve Ermeni İtilafına Dair”, İM, 19 Nisan 1920, No: 37
[308] İM, 15 Aralık 1919, No: 16; 12 Ocak 1920, No: 20; 26 Ocak 1920, No: 22; 12 Nisan 1920, No: 36
[309] İM, 18 Mart 1920, No: 31

Ayrıca Ermenilerin Rumlarla işbirliği yapmaları da bu güvensizliği arttıran ve iyi ilişkiler kurulmasının mümkün olmadığınının kanıtı olarak algılanır. Azerbaycan ile kötü ilişkiler içinde olan Ermenistan Cumhuriyeti'nin geleceği de pek parlak görülmemektedir.[310] Dolayısıyla 1919'dan 1921'e gelindiğinde *İrade-i Milliye*'nin Ermeni ve Türk halkı arasında uzlaşma çabalarından ve barış ümitlerinden uzaklaştığı görülür.

---

[310] İM, 6 Haziran 1921, No: 84

F. ANADOLU KADINLARI MÜDAFAA-İ VATAN CEMİYETİ

Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti (AKMVC), kadınların ulusal mücadelede ilk andan itibaren varolduğunun en büyük kanıtıdır. Melek Hanım (Sivas Valisi Reşit Paşa'nın eşi) ve Yetim Çocuklar Yurdu müdürü Makbule Hanım öncülüğünde Sivaslı kadınlar[311] tarafından kurulmuş, ardından Anadolu'nun birçok ilinde şubeleri açılmıştır.[312] Oldukça kısa bir zaman zarfında Amasya, Bolu, Burdur, Erzincan, Erzurum, Kangal, Kayseri, Niğde şubeleri açılmıştır.[313] *İrade-i Milliye* zaman zaman AKMVC'nin şubelerindeki çalışmalar hakkında da -Amasya AKMVC'nin Reisesinin Nutku veya Akşehir AKMVC'nin topladığı yardımlar vb.- bilgi vermektedir.[314]

AKMVC'nin beyannamesi 26 Kasım 1919 tarihinde Sivas Valiliğine verilmiş; 7 Aralık 1919'da tüzüğü sunularak 9 Aralık

---

[311] *İrade-i Milliye'*nin iki önemli ismi olan Sığırcızade Hayri (Lütfullah) Bey'in eşi Latife Hanım ve Kahya Emin Oğullarından Halis Turgut Bey'in eşi Natife Hanım da AKMVC'nin üyeleri arasındadır. B.S.Baykal, *Milli Mücadele'de Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti,*(Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1986) s. 40
[312] *Ibid*, passim.
[313] Kars, *op.cit,* s. 35
[314] *İM,* 26 Ocak 1920, No: 22; 9 Şubat 1920, No: 24; 29 Mart 1920, No:33

1919'da cemiyetin kuruluşu valilikçe onaylanmıştır[315]. Fakat bu tarihlerden çok önce ARMVC'nin kuruluşu *İrade-i Milliye* sayfalarında yer almıştır:

> " Sivas Hanımları geçen Cuma günü (5.11.1919) Numune İnas Mektebinde ictima ederek memleketin tamamiyet ve istikbalini müdafaa uğrunda bütün Anadolu'nun teşkil ettiği saha-yı vahdete, aralarında vucuda getirdikleri muhterem bir cemiyet ile vasıl olmuşlar, hükümet-i merkeziye, düvel-i itilafiye mümessilerine çektikleri telgrafnamelerle vatanlarının maruz bırakıldığı tehlikeyi protesto etmişlerdir.
>
> Hanımlarımızın memleket endişesi etrafında, erkekleri ve kardeşleriyle elele, sonuna kadar çalışmağa azmettiklerini gösteren bu teşebbüs-i vatanperverane hususiyle nutuklarında ve telgraflarında gösterdikleri metin, ciddi ve müstesna hiss-i fedakarı her türlü övgülerin fevkinde bir his ve heyecanla telakki edilmiştir."[316]

İrade-i Milliye'nin 15inci sayısında AKMVC'nin padişaha, içişleri bakanlığına, Amerika, İngiltere, Fransa ve İtalya temsilcilerine gönderilen telgraf metinleri de yer almaktadır. AKMVC'nin tüzüğü, görevleri ve amaçları da ayrıca yayınlamıştır.[317]

Mustafa Kemal Paşa, zaman zaman AKMVC'ne hem Türkiye dahili hem de dış ilişkiler konularında bilgilendirme telgrafları

---

[315] Baykal, *op.cit*, s.1
[316] *İrade-i Milliye*, 8 Kasım 1919, No: 15.
[317] *İM,* 22 Kasım 1919, No: 17.

gönderir.[318] Bu noktada amacın Anadolu kadınının protestolarıyla, yardımlarıyla bifiil mücadeleye katılmasını sağlamaktır düşüncesindeyiz.

AKMVC Maraş, Urfa, Antep ve İzmir'in işgalini ve halka yapılan zulüm ve tecavüzleri protesto etmek için İngiltere Kraliçesi ve Başbakanı Lloyd George'a, Fransa Cumhurbaşkanı Poincaré'nın eşine, Amerika Başkanı Wilson'un eşine, İtalya Kraliçesine telgraflar gönderilir.[319] İlk zamanlar protesto telgrafları özellikle devlet adamlarının eşlerine gönderilirken daha sonra İtilaf Devletlerinin temsilciliklerine, generallere de gönderilmeye başlanır. İstanbul'un işgalinin ardından da hem Sivas hem de diğer illerin AKMHC'den protesto telgrafları yağar.[320]

İstanbul'un işgalinin ardından Meclis-i Mebusan Reisi Celaleddin Arif "Sivas'da Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Reisesi Melek Reşit ve Katibe Şefike Kemal Hanımefendilere" telgraf göndererek işgal sonucu vatanın düştüğü

---

[318] Baykal, passim.
[319] *İM,* 2 Şubat 1920, No: 23; 8 Mart 1920, No: 29; 15 Mart 1920, No: 30.
[320] *İM,* 8 Nisan 1920, No: 35.

durum karşısında duygularını dile getiren protesto telgrafları için teşekkür eder.[321]

AKMVC, bazı İstanbul gazetelerinde Anadolu hareketi aleyhinde yayınlanan, ulusal mücadeleye zararlı yazılara son verilmesi için Osmanlı Matbuat Cemiyeti'ne gönderdiği telgraf da *İrade-i Milliye* de yer alır:

> "İsimleri, meslekleri, maksatları ve sahib-i imtiyazlarının, müdir-i mesullerinin, muharrirlerinin şahsiyetleri herkesçe malum olan iki üç gazetenin hayat ve memat mücadelesinde bulunduğumuz şu an-ı mühimde bütün millet-i necibe-i Osmaniyeyi vahdet dairesinde harekete davetle memleketi kurtarmak için umuma nesayih-i vatanperveranede bulunacakları yerde, sükutu ihlal, sade dilanı iğfal, ahlak-ı umumiyeyi ifsat edecek neşriyatda bulunduklarını görüyoruz, işitiyoruz.
>
> ....Bu efendiler damarlarında Türk ve Müslüman kanı varsa memleketin selameti namına rica ediyoruz, sükut etsinler. Eğer sükut etmeyip böyle ahlaksızca neşriyatlarında devam edecek olurlarsa gazetelerine boykot yapacağız.... memleketlerimize de katiyyen sokmayacağız." [322]

İrade-i Milliye'de "*Yardım ve Uyanıklık Vatanı Kurtaracak: Hanım Hemşehrilerimiz de Durmuyor, Çalışıyor!*" başlıklı bir yazıda AKMVC'nin düzenlediği bir toplantı duyuruluyor ve Melek Reşit ve

---

[321] *İbid.*
[322] *İM,* 19 Ocak 1920, No: 21.

Münire Hanımların konuşmaları tam metin olarak yayınlanıyor. *İrade-i Milliye,* sayfalarının her zaman böyle "vatanperverane" çalışmaları duyurmak için açık olduğunu da belirtiyor.[323] 1919 yılında Sivas Öğretmen Okulu'nda öğrenci olan Asiye Ülker anılarında hem yardım toplayarak hem de iş gücü olarak milli mücadeleye katılımlarını anlatır.[324] Özellikle Maraş ve İzmir'de çarpışan Kuva-yı Milliye askerlerine ve işgaller sonucu kötü duruma düşen halk için Sivas AKMVC tarafından toplanan tüm maddi yardımların listesi ayrıntılı bir şekilde *İrade-i Milliye*'de yer alır.[325]

AKMVC'nin hem Sivas'ta hem de -sınırlıda olsa- diğer illerdeki maddi ve manevi çalışmalarını duyurmak; sayfalarında geniş yer ayırmak oldukça önemli bir noktayı göz önüne koymaktadır. *İrade-i Milliye,* vatanın savunması ve özgürlüğü için çalışan halka sayfalarını açmakla kuruluş amacına ve kendisine atfedilen görevlere paralel çalışmaktadır. Bununla birlikte *İrade-i Milliye*'nin yalnızca ilk döneminde AKMVC'nin faaliyetlerine sayfalarında yer vermesi, kendi içindeki dönüşümün belirtilerinden biri olduğu düşüncesindeyiz.

---

[323] *İM,* 16 Şubat 1920, No: 25
[324] Gologlu, *op.cit,* s. 257-8
[325] *İM,* 8 Mart 1920, No:29; 18 Mart 1920, No: 31; 29 Mart 1920, No:33; 4 Nisan 1920, No: 34.

G. *İRADE-İ MİLLİYE* ve DÜNYA

İrade-i Milliye sayfalarında dış dünya ve basın oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Haberlerin % 43'ü uluslararası konuları -yabancı ülkelerin iç meseleleri ve birbirleri ile olan ilişkileri, Türkiye'ye yönelik politikaları- içermektedir.[326] Anadolu Ajansı kuruluncaya kadar *İrade-i Milliye*'nin önemli bir haber kaynağı da dış basın ve ajanslardır. Dünya devletlerini beş grup halinde incelemek gereklidir; (1) ilk zamanlar güvenilen fakat "umutları boşa çıkaran" Amerika; (2) İtilaf devletleri, İngiltere, Fransa, Yunanistan, İtalya; (3) I. Dünya Savaşında yenilen Almanya ve Doğu Avrupa ülkeleri; (4) Bolşevik devrimle yeniden yapılanan, güçlenen, Avrupa'ya karşı duran Rusya; (5) bağımsızlık mücadelesi içinde olan "mazlum" devletler, Hindistan, Mısır, Afganistan ve İrlanda.

Yust, *İrade-i Milliye*'nin dünya barışı ile ilgili hayalperest bir tutum içinde olduğunu söyler.[327] Bir yandan ulusal mücadele ve bağımsızlık için savaşmanın gerekliliği içinde bir tutum sergilerken bir yandan da dünyada barış sağlanması ve insanlığın tüm felaketlerden kurtulmasına yönelik mesajlar içeren yazılar yayınlanır.

---

[326] Bkz. Tablo II.2
[327] Yust, *op.cit*, s.125

> "Şimdi bu heyet-i beşeriye haricinde bir mevcudiyet bulunsa da bize sorsa ki: Nedir ey insanlar, birbirinizi niçin boğup öldürüyorsunuz?...Buna ne cevap vereceğiz?.. Hiç.. Filhakika dünyada beşeriyeti yek diğerine düşman gösteren yeşil masaların üzerinde verdikleri kararlarla insanları birbirine boğduran siyasilerin vicdanlarında zerre kadar terahhum bulunmayan gaddar ve pürihtiras insanların her biri buna kendi menafi ve siyasetine göre bir cevap vermek arzusunu gösterirler."[328]

İrade-i Milliye'de en çok tartışılan, iç ve dış politikaları haber olan ülkeler Fransa ve İngiltere'dir. 19uncu yüzyıl "böl/parçala ve yönet" politikası ile sömürgeleştirdikleri uluslara karşı tavırları eleştirilir. I. Dünya Savaşı'nın sorumlusu olarak görülen bu iki ülke ve ipleri onların elinde olan Yunanistan "adaletsizlik ve gaddarlık duyguları" içinde mazlum milletleri ezmekle suçlanır:

> "Zaten şark memleketlerinde bilhassa İslam vatanında Avrupa medeniyetinin her asırda tatbik ettiği bu usul; hata Romalılar zamanında biri Avrupa için bir prensipve bir gaye olmuşdur. Onlar (Asya'nın barbarlarını) şark milletlerini öldürmek vatanlarını parçalamak ve en nihayet hukuk medeniyetlerini gasp ederek kendilerini esir haline koymak için pek eski zamanlarda bu yolu kurmuşlar "DİVİDE ET PARA" [tefrike düşür sonra zabt et][329] usulünü vaz etmişledir.
>
> İşte bu usul Afrika'nın, Hindistan'ın hulasa Avrupa müstemlekatının hepsinde tatbik edilmiş ve en caniyane

[328] Hayri Lütfullah , "*En Büyük Tehlike*", İM, 16 Şubat 1920, No: 25

[329] Orginal metinde Latin harfleri ile yazılmış olan "Divide et para"nın aslı "Divide et Impera"dır. Tercümesi Arap harfleri ile "tefrike düşür sonra zabt et" olarak yazılmıştır ancak "parçala/böl ve yönet" anlamındadır.

> ve gaddarane şekli memleketimiz, vatanımız için düşünülmüştür." [330]

Türk ulusal mücadelesinin "Düvel-i Muazzama"nın kamuoyuna doğru tanıtılması ve yalnızca bağımsızlık mücadelesi verdiklerinin anlatılması için çaba sarfedilmektedir. *İrade-i Milliye*'nin zaman zaman yabancı basına seslenmesinin veya ARMHC ve AKMVC'nin yabancı ülke temsilciliklerine ve hatta Başkanlara ve eşlerine gönderdikleri telgraflar yayınlanır. Bu nedenle uluslararası çevrelerde, İstanbul hükümetinin Ulusal Mücadele'yi "İttihatçı ve bolşevik" göstermeye çalışmasından rahatsız olunmaktadır.

> ".. hareket-i milliyemizi lekeleyerek cihan-ı efkar umumiyesi karşısında son ümidimizin iflasını istemişlerdir.... Birincisi ittihatçılık, diğeri hareket-i milliyeyi bolşeviklik taraftarı göstermek.... Gazetemiz, padişahımız efendimiz hazretlerinin millete sürülmek istenilen bu lekeleri ne şahane bir lisan-ı hamiyetle red ederek hareket-i milliye münhasıran esbab-ı milliye'den mütevellid olduğunu beyanat (?) ilan buyurmuş olduklarını şimdiye kadar bir kaç kere tebsir etmişdir"[331]

Tanzimat'tan itibaren önemli bir tartışma konusu olan Avrupa medeniyeti ve "asrileşmek" *İrade-i Milliye*'de birkaç kez tartışılır. Mustafa Kemal'in yazdığını düşündüğümüz "Asr-i Zihniyet ve

---

[330] H.Lütfullah, "Hala Usanmamışlar", İM, 6 Haziran 1921, No: 84, Ek: III, s. 254

[331] İM, 19 Ekim 1919, No: 8

Tenakuzlarımız" başlıklı makalede medeniyetin ve medenileşmenin Türk toplumunda yanlış anlaşıldığı belirtilir.[332] Bu konuda Halis Turgut imzalı -İstanbul'un işgali öncesinde yazılmış- "Avrupa Medeniyetinin İçyüzü" başlıklı makale de Turgut'un Batı'ya bakışı hakkında ipuçları vermektedir:

> "Tarih-i tedkike lüzum yoktur, şu bir senelik hayat-ı mütarekemizi göz önüne alalım; hangi an ve dakikamız medeni bildiğimiz ve o suretle tanıdığımız milletlerin hareket-i hunharane ve caniyaneleriyle mütellim ve müteessir olmamıştır.... Hakkına sahip çıkan bir millet günah işlemiş olamaz. Fakat hakka tecavüz edenler dünyada en büyük faciayı işleyenlerdir.... Her türlü haksızlığa, vahşete rağmen onlar medeni; hak-ı mahv ve nabud olsak da biz barbar ve bedevi olacağız. İşte hak ve kuvvetin bu asırdaki rolü, işte medeniyet ve bedeviyetin sırrı."[333]

İrade-i Milliye'nin dış politikaya yaklaşımında üç yıl boyunca bir değişiklik olmadığını söyleyebiliriz. Gazetenin geçirdiği evrelerin etkisi dış ilişkilere yaklaşımına yansımamaktadır çünkü Ulusal Mücadele süresince Ankara'nın politikası takip edilmiştir.

G. 1. Yunanistan

Yunanistan, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı 1821'de başlattığı ulusal mücadelesini 1829 yılında bağımsızlığını elde ederek

---

[332] İM, 15 Aralık 1919, No: 16
[333] İM, 2 Şubat 1920, No: 23

sonlandırır. Kısa süre sonra *Megali İdea*'yı (Büyük Ülkü) devlet doktrini olarak benimser. Bu ülkü ile Yunanistan'ın dışında yaşayan dil ve din bakımından Helen–Ortodoks sayılan herkesi aynı çatı altında birleştirmeye "Enosis"e yönelinir. *Megali İdea*'yı devlet doktrini olarak benimseyen Yunanistan bu amaç uğrunda 1829 - 1897 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu ile dört kez karşı karşıya gelir. Fakat Osmanlı İmparatorluğu karşısında alınan yenilgiler sonucu *Megali İdea* 1910'da Girit alınana dek rafa kaldırılır. [334]

Megali İdea'nin yeniden gündeme gelişi 1910'da yapılan parlâmento seçimlerinde Elefterios Venizelos ve yandaşlarının mutlak çoğunlukla iktidara gelmelerinin ardından gerçekleşir. Venizelos, *Megali İdea*'yı hızla hayata geçirmek için dış politikada İngiltere ve Fransa'nın desteğini arkasına alır. İngiltere ve Fransa'nın desteğini alan ve Sırbistan, Bulgaristan ve Romanya ile ittifak oluşturan Yunanistan, Osmanlı ile karşı karşıya geldiği I. Balkan Savaşı'ndan topraklarını yüzde 70, nüfusunu da yaklaşık 2 milyon arttırarak çıkar.[335]

---

[334] *Megali İdea*, ilk kez bir parlamenter tarafından bir parlâmento konuşmasında, 1844'de kullanılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nu özellikle hedef almasının nedeni Osmanlının "hasta adam" olduğu konusunda Avrupa devletlerinin ortak görüşüdür. Aslında Arnavutluk'ta, Makedonya'da Yunanistan'ın hedefinde yer almaktadır. Bkz. Niyazi Kızılyürek, *Milliyetçilik Kıskacında Kıbrıs*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2002) s. 49-62

[335] *Ibid.,* s. 63-65.

I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Venizelos, Kral Konstantin ile olan görüş ayrılığı nedeniyle iktidardan kısa süre uzaklaşır.[336] 1916'da İtilaf devletlerinin sağladığı destekle Kral Konstantin'e karşı darbe yaparak iktidara gelir. Kral Konstantin'in oğlu Alexsandros'u tahta geçirerek Yunanistan'ı İttilaf devletlerinin yanında savaşa sokar. Venizelos'un liderliğinde İtilaf devletleri yanında savaşa giren Yunanistan, izlediği bu politikanın karşılığını I. Dünya Savaşı'nın ardından Paris Barış Konferansı'nda Küçük Asya'yı işgal etme hakkını elde ederek alır. Sonuç olarak 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal eder ve Anadolu'daki işgallerinin ilk adımını atmış olur.

İzmir'in 15 Mayıs 1919'da işgali ile başlayan Yunan işgalleri kısa bir süre önce Mondros Mütarekesi sonrasında başlayan işgal karşıtı oluşumları ateşleyerek bu oluşumların Ulusal Kurtuluş Hareketine dönüşmesine katkı sağlamıştır. Balkan Savaşları sırasında yaşanılan kötü olaylar Anadolu ve Rumeli'de Yunan düşmanlığına neden olur. Yakın tarihte yaşanan olaylarında etkisi ile Yunan ordusunun İzmir'i işgali ulusal hareketi ateşlendirir, geniş katılımı sağlar. *İrade-i Milliye*'nin Yunan işgal kuvvetlerinin Ege bölgesinde

---

[336] Kral Konstantin Alman sempatizanı olması nedeniyle Yunanistan'ın Almanya'nın yanında savaşa girmemesi durumunda tarafsız kalmasını ister. *Ibid,* s. 66-67.

işlenen insanlık suçlarını bildirmesinin de ulusal mücadelenin ilk aylarında Anadolu hareketine destek ve katılımı arttırmada şüphesiz etkili olmuştur.

Yunanistan hem Anadolu topraklarını işgali hem de iç meseleleri ve dış ilişkileri konusunda *İrade-i Milliye*'nin sayfalarında sıkça yer alan ülkelerden biridir. Haberlerin yaklaşık yüzde 6'sı Yunanistan ile ilgilidir.[337] Ancak Yunan gazetelerinden neredeyse hiç alıntı yapılmamıştır.

Yunan işgali sırasında Ege bölgesinde yaşanan olayları anlatan "İzmir Fecayi"[338], *İrade-i Milliye*'nin sekiz sayısında tefrika halinde yayınlanır.[339] Gazetede yayınlanan tek yazı dizisidir. Her bölümün başında anlatılanların askeri raporlardan aktarıldığının belirtilmesi daha etkili kılmaktadır.

Yunanlılar, *Megali İdea*'yı gerçekleştirmek için Karadeniz'de de eylemler düzenliyorlardı. Pontusçular, Ermenistan ile birleşerek Sovyet Rusya ve Anadolu hareketi arasındaki ilişkiye engel olma

---

[337] Bkz. Tablo II.2

[338] *İzmir Fecayi*, (İstanbul: Y.y.,1919, 170 s.) İstanbul Millet Kütüphanesi 'nde ve Seyfettin Özege Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Katoloğu I-V, (İstanbul 1971-79) bulunmaktadır.

[339] *İM*, 2 Ekim 1919, No: 5-17 Kasım 1919, No: 12

düşüncesindeydiler. Dolayısıyla Kuva-yı Milliye bir yandan Ege'de Yunan güçleri ile mücadele ederken bir yandan da Sovyet Rusya'dan gelecek olan yardımları engellemeye çalışan Ermeni-Pontus işbirliğine karşı mücadele ediyordu.[340] *İrade-i Milliye*'de Karadenizle ilgili haberler oldukça sınırlıdır. Dolayısıyla bu bölgedeki hareketler, oluşumlar gazetede yer almamaktadır.

İrade-i Milliye, Yunanistan'ın iç politikasıyla yakından ilgileniyor; siyasi değişikleri takip ediyordu.[341] Ulusal mücadelenin başlangıcından itibaren "Yunan Mezalimi" yoğun bir şekilde vurgulanır ve bu durum *İrade-i Milliye*'nin son sayılarına kadar devam eder. İnönü Savaşları'nın ardından bu haberlerin azaldığı, yerine cephe haberleri verildiği görülür. Ayrıca bu dönemde Yunanistan'ın iç karışıklıkları da sıkça gazeteye yansır.[342] *İrade-i Milliye*'de "Yunan Mezalimi Bize Ne Kazandırdı" başlıklı haberde Ege bölgesinde yaşanan olayların ulusal mücedelenin olgunlaşmasına "katkısı" üzerinde durulur. [343]

---

[340] S. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika* (Ankara: TTK, 1987), C. I s. 172

[341] "Yunanistan Ahval-i Dahiliyesi Ne Haldedir?" İM, 15 Mart 1920, No: 30; Yunanistan'da Neler Oluyor?", 5 Ocak 1920, No: 19; "Yunanistan Belaya Düştü", 6 Haziran 1921, No:84 Bkz. Ek II

[342] Bkz. Ek II

[343] İM, 8 Ağustos 1921, No: 118

İrade-i Milliye'nin Anadolu hareketine toplumsal destek sağlamak için kullandığı önemli bir kanıt/silah olan Yunan işgalleri ve "mezalimi" makalelerde konu edilmemiştir. *İrade-i Milliye* yazarları İngiltere, Fransa, Sovyet Rusya ve ABD üzerine değerlendirmelerde bulunurken Yunanistan üzerine bu tür yazılar görülmez. Yunanistan, İtilaf devletlerinin, özellikle İngiltere'nin, maşası olarak görülmektedir.[344]

G. 2. İngiltere

Osmanlı Devleti ile İngiltere arasındaki ilişkiler, 16ncı yüzyıla dek uzanmakla birlikte 19uncu yüzyılın ilk çeyreğinden sonra gelişmeye başlamıştır.[345] Bu dönemde İngiltere'nin Ortadoğu politikasının temelinde Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün ve bağımsızlığının korunması, parçalanmasının önlenmesi yatmaktadır.[346] İngiltere 1870'lerden itibaren Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığını ve

---

[344] İM, 1 Mart 1920, No: 27

[345] B. Oran(Ed.), *Türk Dış Politikası 1919 – 1980,*(İstanbul: İletişim, 2000) C. 1, s 139. Ayrıca bkz. Oral Sander, *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü,* (Ankara: AÜ Siyasal Bilgiler Yayını, 1987) *s*. 122-137.

[346] İki devlet arasındaki karşılıklı ilişkilerin gelişiminde ilk somut adım 1838 tarihli Balta Limanı Ticaret Antlaşması'dır. İngiltere, Kavalalı Mehmet Ali Paşa'ya karşı Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü korumuş, Osmanlı-Rus yakınlaşmasını önlemiş ve böylece ticari ve siyasi alanda Osmanlı Devleti'ni alt etmiştir. Oran, *op.cit*, s.139

toprak bütünlüğünü koruma politikasını terk eder.[347] Bu politika değişikliğinde Almanya'nın ve İtalya'nın ulusal birliklerini oluşturması sonucu 1815 Viyana Konferansı'nda Avrupa "büyük" devletlerinin imzaladıkları "güç dengesi" politikasının çökmüş olması etkilidir.[348] Osmanlı Devleti'ne karşı izlediği stratejide değişiklik yapan İngiltere'nin başlıca amacı Ortadoğu'daki yaşamsal çıkarlarını korumak, Ortadoğu'yu denetlemekti. 20inci yüzyılın başında İngiltere'nin Ortadoğu'yu denetlenmesinin üç önemli nedeni vardı: Süveyş kanalı, Hindistan ve -1906'dan sonra- petrol.[349] İngiltere'nin doğu siyasetini eleştiren *İrade-i Milliye*'nin anti-emperyalist bir üslubu vardır:

> "Bundan on asır evvel Kraliçe Elizabeth Hindistan-İngiliz şirketinin ticari imtiyazını vermiş ve bir alay İngiliz erbab-ı fesadını Hindistan sahillerinde ticaret etmek için göndermiştir. Bu şirketi ticariye idi ki İngiliz Krallarının başına Hindistan İmparatorluğu tacını giydirdi. İşte bu şirketler idi ki İngiltere'nin şark siyasetini – evvel tefrike düşür sonra zabt et – nazariyesini vücuda getirdi. Ve Hindistan'ın saf ve temiz ruhuna lekeler iras ederek Hind racalarını yek diğeri aleyhine teşvik eyliyerek ; Hind topraklarında mütemadi kanların alınmasına ve yerli hükümetlerin yek diğerlerini ifna ve imha ederek kocaman

---

[347] Osmanlı – Rus 1877 savası başlangıç noktasıdır. *Ibid* s, 140

[348] *Ibid*.

[349] A.Shlaim, Y.Sayigh, *The Cold War and The Middle East*, (Oxford: Claredon Press, 1997) s.11

> Hind kıtasının İngilizlerin yed- i gasb ve idaresine geçmesine sebeb ve amel oldu.”[350]

I. Dünya Savaşı'nın ardından İngiltere ve müttefiklerinin paylaşım süreci başlamıştır. İngiltere, 1919–1923 yılları arasında TBMM hükümetine karşı Yunanistan aracılığıyla dolaylı bir savaş vermiştir.[351] Oysa ulusal mücadelenin ilk evresinde, "Kemalistlerin" İngiltere'ye bakışları ve değerlendirmeleri diğer İtilaf devletlerine karşı olan tutumlarından farklı değildi. İngiliz kuvvetlerinin Samsun, Kütahya ve Merzifon'dan çekilmesini bir başlangıç olarak kabul eden *İrade-i Milliye* iyimser haberler de verir. İngilizlerin Bakû ve Tiflis'i boşaltmaları üzerine bu düşünce pekişir:

> "İngilizlerin mevcudiyet-i milliyemize riayetle mütarekename ahkamına muhalif ve sebebsiz işgallere nihayet verdikleri kemal-i memnuniyetle anlaşılmıştır."[352]

Ancak ilk önce Binbaşı Noel olayı ve ardından Yunanlıların İzmir'i istilası ilişkileri gerginlik noktasına vardırır. Bu dönemde ortak düşman İngiltere'ye karşı TBMM-Sovyet Rusya yakınlaşması vardır[353] Bu yakınlaşmanın ilk somut adımı Kafkasya'daki Bolşevik karşıtı

---

[350] "Taklid mi Tenzir mi?" 29 Haziran 1921, No:95
[351] Oran, *op.cit*, s.139 -147
[352] İM, 2 Ekim 1919, No: 5
[353] İşbirliğinin diğer nedenleri, askeri malzeme ve ekonomik yardım saglamaktır. Oran, op.cit, s.161

Ermenistan ve Azerbaycan Cumhuriyetleri'nin Kazım Karabekir kumandanlığındaki ordu tarafından yıkılması Bolşevik yönetimlerin iş başına gelmesine yardımcı olunmasıdır.[354] İstanbul'un işgali artık uzlaşımın hiçbir şekilde sağlanamayacağının kanıtı olarak algılanır. İşgalden bir gün evvel *İrade-i Milliye*'de İngiltere politikasına yönelik bir yazı yayınlanır:

> "İstanbulumuzu tahtı işgalde tutmak ve orada icra edeceği nümayişler ve milletin hey' eti umumiyesini tehdit ve tahvif etmek isteyen İngiliz Hükümetinden rica ederiz ki; karşısında bugün mağlub bir vaziyet te bulunan fakat, hakikat de merd ve azimkar bir millet olan biz Türklerin siyasi entrikalardan ziyade, merdane harekete tevazukar bulunduğumuzu takdür etsinde tarih nazarında İngilizlerin adl ve hakka olan ananesi merbütiyetlerini göstersin. İşte bu politikadır ki cihanda salah ümidinin parladığını gösterir."[355]

İngiltere, Ortadoğu ve Uzak Asya'daki sömürgelerindeki geleceğini ve güvenliğini korumayı hedeflemektedir. Bu nedenle, Kafkasya'da Sovyet Rusya'ya karşı tampon devletler oluşturmak için Gürcistan, Azerbaycan, Ermenistan gibi devletlere destek verir. Bu süreçte İngiltere'nin başlıca endişesi, TBMM hükümeti ile Sovyet Rusya arasındaki yakınlaşmanın gittikçe artmasıdır. *İrade-i Milliye,*

---

[354] Örneğin Azerbaycan'a 28 Nisan 1920'de 11nci Kızıl Ordu'nun girişini Ankara'nın direktifiyle, Azerbaycan'da bulunan Halil Paşa (Kut) sağlamıştır. Avcıoğlu, *op.cit,* C.2, s 452 –454.

[355] İM, 15 Mart 1920, No: 30

Şark Cumhuriyetleri olarak adlandırdığı bu ülkelerdeki olaylar hakkında da haberler verir. *İrade-i Milliye'ni*n İngiltere'nin "Bolşevizm korkusunu"[356] yine İngiltere'ye karşı kullanır:

> "Bolşevik hareketinin önüne geçmek için sarf edilen emeller, heder oluyor. Deniken ordusunun tamamen mağlubiyeti artık tahakkuk etmiş demektir. Şu hal karşısında Avrupa'nın aldığı ve alacağı vaziyet ne olacaktır. İngiltere ve Fransa'nın en benam gazeteleri bile Rusya idaresi hakkında artık başka bir vaziyet almak zamanın hulül ettiğini itiraf etmektedir."[357]
>
> "Söz Avrupa'nın tiril tiril titrediği bolşevizim hareketine intikal edince, buna evvel ki makalemizde de söylediğimiz vecihle bir hareket-i milliyeden başka bir şey diyemeyeceğiz. Hakkını, menefi'ini namus-ı milliyesini muhafaza etmek için silaha sarılan bir milleti Avrupa takdir etmelidir."[358]

İngiltere hükümeti kendi içinde Türk Ulusal Mücadelesi'ne karşı alınacak tavır konusunda ikiye bölünür. "Hoşgörü siyaseti" uygulanması düşüncesi daha çok destek bulur. 1920'nin ilk aylarında Bolşevizm tehdidi, İngiltere'yi Türkiye'ye "Türk bağımsızlığı teorisine" saygı gösteren "formüllere bürünmüş" bir barış teklifi götürmeye iter. Asıl amaç Türkiye'yi Rusya'ya karşı kullanmaktır.[359]

---

[356] *Morning Post*'tan yapılan bir alıntıda "Şark-ı Taht Tehlikededir" başlığı altında İngiltere'nin Bolşevizmin Asya'da kazandığı destek ve yayılımından duyduğu rahatsızlık belirtilmektedir. *İM,* 1 Mart 1920, No: 27
[357] "Güneş Nereden Doğacak", İM, 26 Ocak 1920, No: 22
[358] "Bizden Ne Bekliyorlar?", İM, 2 Şubat 1920, No: 23
[359] Sonyel, *op.cit*, s. 165-6

İngiltere'nin TBMM'ye yönelik politikalarında ancak 1921'den itibaren ciddi değişiklikler görülmeye başlanır. 22 Mart 1920 tarihli *İrade-i Milliye*'de İngiltere ile ilgili yorum ilişkilerin vardığı gergin noktayı gösterir :

> "... Zahiren dost fakat hakikatte din ve ırkımızın –Allah saklasın- mahvolmasını dört gözle gözleyen bazı İngilizlerin memlekete medeniyet ve servet getireceklerini söyleyerek saf zihinlere korkusuz dimağlara itaat ve teslimiyet tevziye etmek ?hıyanetini göstermek istemelerine karşı ...."[360]

İngiltere, Osmanlı Halifeliğini Bolşevikliğe, Türkiye'de oluşmakta olan ulusçuluğa ve Hint Müslümanları'nın Hint ulusçuluğunu katılmalarına karşı etkili bir araç görmektedir. Britanya Kızılay Derneği (British Red Crescent Society) İstanbul'da Osmanlı Halifeliğinin ve Osmanlı Müslüman önderlerinin öncülüğünü sağlamak amacıyla İngiliz Muhipleri Cemiyeti'nin kurulmasında etkili olur.[361] İngilizlerle işbirliği içinde olan ve hatta İngiliz himayesinin Osmanlı için en iyi koşul olduğunu düşünenlere karşı yazılan "Kundakçılık Siyaseti" İstanbul'daki belirli gruplara ve kişilere işgalci İngilizlerin yandaşı olmanın bağımsızlığa leke düşürdüğünü anlatma çabasındadır:

---

[360] İM, 22 Mart 1920, No: 32.

[361] Berkes, *op.cit*, s.420

> “Muhteris adamlar, İngilizler bu vatanı himaye etmez. Ancak sizin gibi istikbal ve i’tila (yükselme) arzu-keşlerini (heveslerini) sevmeyen millete karşı himaye eder. Sizin utanmadan kendi menafi’nizi kendi kendi millet ve hükümetinize karşı himaye ettirdiğiniz İngilizlerin Mu’aveneti, işte bu dereceyi geçmez. Sizin himayenizi elde alet ederek milletinizi ezmek isterler.
>
> İngilizleri mi seviyorsunuz? Fakat onlar sizin onlar sizin menfa’atlerinizden ziyade sevmezler. Düşününüz sizi Paris Konferansı’nda (?) huzurundan kovarken haminizin ağzı niçün açılmamış idi? Demek aldanıyorsunuz. Gözleriniz kararmışdır. A’sabınızı hırs ve emel istila etmişdir. Fakat bu hareketinizle milleti nerelere sürüklediğinizi biliyor musunuz? Düşmanınızın pençe-i esaret ve tahakkümüne. Ahval-i ruhiye-i alemi tedkik edenler bilirler ki, dünya her dakika yeni inkılabların sahnesi olmakdadır. Milletleri öldürmek, mahvetmek imkanı yokdur.”[362]

İngiltere ve İrlanda arasında devam eden bağımsızlık mücadelesine de yer *İrade-i Milliye*’de verilmektedir. Dünya üzerindeki tüm ulusal mücadelelerle Anadolu hareketi arasında paralellik kurulmaktadır:

> *“*.... Bir tarafdan medeniyet için harp ettiğini ve küçük milletlerin muhafaza-i hukuku gayesini takip ettiğini ilan ederken, yanı başındaki küçük bir ada halkını, İrlandalıları kasaplar gibi boğazlayan İngiltere... *”*[363]

---

[362] İM, 8 Mart 1920, No: 29
[363] İM, 16 Şubat 1920, No: 25

İrade-i Milliye'de yer alan haberlerin yaklaşık yüzde 7'si İngiltere iç ve dış politikası ile ilgili haberlerdir.[364] Anadolu Ajansı kuruluncaya kadar önemli haber kaynaklarından biri de İngiliz basının önde gelen gazetelerinden *Times*'dır.

G. 3. Fransa

Savaş sona erdiğinde, Fransa'ya göre Almanya ile müttefik olarak savaşa giren, Boğazları kapatarak hem Rus Çarlığının yıkılmasına yola açan hem de savaşın uzamasına yol açan Osmanlı Devleti'nin cezalandırılması gerekliydi. Üstelik Fransa'nın Osmanlı topraklarında yüzyıllardır devam eden kapitülasyon hakkı I. Dünya Savaşı'nın başında iktidar tarafından sona erdirilmiş ve ekonomik açıdan da Fransızlara zarar verilmişti. Savaşın ardından da Fransa'da oldukça etkili olan Yunan ve Ermeni propagandaları ile Türkiye'ye yönelik sert bir işgal politikası izlendi.[365]

İrade-i Milliye'de, Fransız ordusu Maraş, Urfa ve Antep bölgelerindeki sert tutumları, zaman zaman Ermeni çetelerinin

---

[364] Bkz. Tablo II.2
[365] Turan, *op.cit,* C.II, s.56-59.

saldırılarına ve cinayetlerine göz yumduğu nedeniyle oldukça sert bir şekilde eleştirilir.[366]

> "Fransızların o medeni milletin, nüfuzu altında el- an her tarafda müslüman kanı dökülmektedir. Adana'dan o sevgili yurdumuzdan ciğerlerimize kadar uzanan kanlı el, katil kuvvet Fransa nuküd ve kuvvetine istinad ediyor. Biz müslümanlar hakkında yapılan bu fecayi ve mezalimi Fransa medeniyetine yakıştıramazken, bina'enaleyh işittiğimiz haberlere inanmamak isterken, her gün yeni bir hadise ile bir cina'i efa teyid etmektedir. Maraş ve civarında yapılan gayri insanı hareketleri tarih kaydetmeye arz edecekdir."[367]

I. Dünya Savaşı'nın ardından Fransa için ilk sırada gelen konular iç problemler ve Almanya sorunu idi. Fransız basını açısından Türkiye ve mücadelesi ikinci planda kalan bir konuydu. Önce Türkiye'ye muhalif iken, 1919'dan itibaren Fransız kamuoyu Türkiye lehine bir tutum sergilemeye başladı.[368] Aynı zamanda Fransızlar arasında aşırı bir İngiliz aleyhtarlığı yayılmaya başlamış olması da yakınlaşmanın nedenleri arasındadır.[369]

Fransız kamuoyunun Türkiye lehine dönmesinin önemli nedenlerinden biri Pierre Loti, Claude Farrére, B.G.Gaulis gibi Fransız

---

[366] "Elbistan Mitingi Münasebetiyle "İM, 29 aralık 1919. No:18; "Müslüman Maraş'a İmdad!", 9 Şubat 1920, No:24 Bkz. Ek II, s. 198, 203
[367] Hayri Lütfullah, "Güneş Nereden Doğacak", İM, 26 Ocak 1920, No: 22
[368] Y.Akyüz, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu*, (Ankara: TTK, 1975) s .227
[369] Sonyel, *op.cit*, s.195

aydınlarıdır. Özellikle Pierre Loti oldukça etkili ve popüler bir yazar olarak Türkiye'nin propagandasında önemli bir rol üstelenir.[370] Pierre Loti'den, *İrade-i Milliye*'de Türk-Fransız dostluğunun simgesi olan bir dost olarak bahsedilir. "Eski dost" Fransa'ya duyulan güven ve saygı artık yitirilmiştir:

> "Senelerden beri içinizde sesi ve gücü yetdiği kadar bağıran muterem bir (Piyer Loti) var. Türkler nazarında Fransız milletinin tecanübüne bir timsal-i ulvi gösteren bu zat-ı muhteremden başka acaba Fransa'da bir Fransız kalmadı mı? Artık bundan sonra Türk'ün ruhunda en yüksek mevki'i tutan Fransız milleti düşecektir. Belki de düşmüştür. Artık bundan sonra Türk'ün kalbinde, lisanında taşıdığı muhteşem ve medeni Fransa yerine, zalim ve gaddar Fransa deveran edecektir. Hiç kimse inkar edemez ki, hadisat-ı beşeriyeyi adl ve insaniyet da'iresinde tedkik ve kayd edecek bir tarih vardır."[371]

Kuzey Afrika'daki İslam nüfusun yoğun olduğu sömürgelerinde halifenin esir olmasından kaynaklanan huzursuzluklar, protestolar Fransa'nın Türkiye politikasındaki değişimine yol açan nedenlerden biridir.[372] Türkiye'deki çıkarları tehlikede olan Fransa coğrafi açıdan da kendisine daha yakın olan Kuzey Afrika sömürgelerini tehlikeye atmak istemez. İstanbul'un işgalinin ardından

---

[370] Akyüz, *op.cit*, s.228; Ayrıca Mustafa Kemal'in Pierre Loti'ye gönderdiği 12 Temmuz 1921 tarihli mektup önemlidir. Onar, *op.cit,* s. 263
[371] *İM,* 2 Şubat 1920, No: 23
[372] Akyüz, *op.cit*, s.183
*takip etmek, uymak

İslam dünyasında görülen huzursuzluğa dikkat çeken Hayri Lütfullah bir yazısında Fransa'nın geleceğinin İslam'da olduğu düşüncesiyle yeni Fransız hükümetini uyarır:

> "Fransa efkar-ı umumiyesinin Türkiye ve alem-i İslam hakkındaki tezahüratı medeniyesine yeni hükümetin de peyrev* olduğunu memnuniyetle görmekteyiz. ... Fransa'nın bugünkü menafii şüphesiz ki alem-i İslam ile hoş geçinmek ile kabil-i temindir. ... Bugün Fransa hükümetinin teba-yı islamiyesinin adedi Fransız nüfusundan daha kesirdir. Binaenaleyh bu tebanın hissiyatına riayet edilmek bir lüzumu tabii ve siyasidir. ... Hind'de, Çin'de, Afrika'da hülasa dünyanın hangi tarafında olursa olsun halife-i muazzama ve altıyüz seneden beri alem-i islamın nigehbanlığı vazifesini yapmış olan Türk milletini rencide eden hareketlere karşı bütün vicdanıyla dünya müslümanlarından isyan ve feveran etmeyecek bir müslüman bulunamaz; çünkü islam-ı millet vahdettir"[373]

Fransız kamuoyunda oluşan tepkileri dindirmek ve gelecekte Türkiye ile "eski siyasi ve ekonomik dostluğu" devam ettirebilmek için Ekim 1921'de Ankara Antlaşması imzalandı. Dolayısıyla Fransız sömürgelerindeki huzursuzluk bir derece de olsa giderildi. 14 Temmuz 1922'de TBMM Başkanı sıfatıyla Mustafa Kemal'in Fransa Devrimi nedeniyle Fransız Konsolosluğuna kutlama mesajı göndermesi ilişkilerin yöneliminin bir göstergesidir.[374] Eylül 1922'de Yunan

---

[373] Hayri Lütfullah, "Alem-i İslam ve Fransa; Fransa'nın İstikbali Alem-i İslamdadır", *İM,* 18 Mart 1920, No: 31

[374] Onar, *op.cit*, s.348-351.

ordusunun karşısında Türklerin zafer kazanması Fransızları da oldukça memnun etti. Çünkü Yunan başarısı İngiltere'nin başarısı olacak, koşullar Ankara Hükümeti'nin ve Ordusu'nun Bolşeviklere yönelmesine neden olabilecekti. Bu durum da Türklerin yenilmesi Fransa'nın Anadolu topraklarındaki tüm çıkarlarının sona ermesi demekti.[375] Fakat Türk Ulusal Mücadelesi'nin zaferle sonuçlanması ile "eski dostluk" ilişkileri tekrar kurulmaya başlandı.[376]

---

[375] Akyüz, *op.cit*, s.230
[376] M. Gönlübol- C. Sar, *Olaylarla Türk Dış Politikası,* (Ankara: Siyasal Kitabevi, 1996) s. 85

G. 4. İtalya

I. Dünya Savaşı sonrasında ve ulusal mücadele sırasında izlediği politika nedeniyle İtalya'yı Osmanlı topraklarını paylaşan diğer itilaf devletlerinden farklı bir konumda değerlendirmek gerekir. Paris Barış Konferansı'nda İngiltere, Fransa ve Amerika Batı Anadolu'nun -kendi çıkarları için- Yunanistan'a verilmesini daha uygun görünce, İtalyanlar görüşmeleri terk ederler. Kuşadası ve Antalya'yı işgal eden İtalya'nın Yunanistan'ın İzmir'i işgali üzerine müttefikleriyle arası iyice açılır. [377] I.Dünya Savaşı'nın ardından yapılagelen antlaşmalarla "yalnız" kalan İtalya'da 1919 yılından itibaren "Türk yanlısı" bir eğilim görülmeye başlanır.[378]

İrade-i Milliye'de İtalya ile ilgili haberler oldukça azdır. Haberlerin ancak yüzde 1'inin İtalya ile ilgili olması bu ülkeye karşı Ankara'nın izlediği politika ile örtüşmektedir.[379] İtalya'nın iç siyasi olayları Anadolu'yu işgalinden daha çok haber edilmektedir. Bunun önemli nedenlerinden biri İtalya'nın, Fransız ve İngilizlerden daha

---

[377] Sonyel, *op.cit,* s.166

[378] İtalyan kamuoyunda siyasi ve ekonomik çıkarlar nedeniyle Türkiye konusundaki eğilimlerde meydana gelen değişimler için bkz. F.Grassi, *İtalya ve Türk Sorunu, 1919-1923 : Kamuoyu ve Dış Politika*, (İstanbul: YKY, 2003) passim.

[379] Bkz. Tablo II.2

sağduyulu bir şekilde yumuşak bir işgal politikası izlemesidir. İşgale rağmen "Türk yanlısı" siyaseti ile İtalyanlar, Yunan işgalinin şiddeti karşısında Türk halkının artan korkularından yararlanarak "ehvenişer" olarak ortaya çıktılar. İtalya, Türkiye'yi işgal etmekten pişmanlık duyan, uzlaşıma açık ve adil bir ülke olarak görülmekteydi.[380] İtalyanlar Yunan ve İngiliz düşmanlığını pekiştirmek ve Türkler ile iyi ilişkiler geliştirmek, güven uyandırmak amacıyla halka iyi davranan, dispanser açıp hastalara ücretsiz bakan, ilaç veren, Yunan işgalinden kaçan göçmenlere yardım eden, posta teşkilatı kuran, okul açan, bozuk yolları onaran ve hatta Türk kuvvetlerine yardımcı olan bir politika takip etmekteydiler.[381]

İtalyan kuvvetlerinin Konya'da yayınlanan *Öğüt*'ün matbaasını basması haberi *İrade-i Milliye*'de yer alır ancak herhangi bir eleştiri yapılmaz. Aynı zamanda daha sonraki sayılarda bu konu üzerine gidilmemesi, diğer işgal kuvvetlerinin kötü tavırlarına gösterilen tepkilerin bu olayda gözlenmemesi, İtalya'ya karşı daha ılımlı olunduğunun bir kanıtı sayılabilir:

---

[380] Sonyel, *op.cit.*, c.1, s. 166
[381] E. Aybars, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 1990) s.302-303

> "Konya'da Öğüt gazetesi matbaasının İtalyanlar tarafından işgali ahali-yi mahalliyece protesto edilmiş kırk sekiz saatte tahliyesi ve aynı zamanda tarziye verilmesi talep olunmuştur. İtalyan kumandanı (?) fevkine yazdığını ve havanın muhalefetinden dolayı cevap alamadığını ve üç güne kadar cevap alacağını bildirmiştir."[382]

İtalya'nın Yunanistan ile iyi ilişkiler içinde olma gerekliliği düşüncesi Nitti ve Tittoni gibi siyasetçilerin "Doğu politikası" fikirlerini hayat geçirmek için önemliydi.[383] *İrade-i Milliye*'de İtalya-Yunanistan arasındaki yakınlaşma çabaları hakkında Avrupa gazetelerinden aktarılan haberler de bulunmaktadır.[384]

> "(...) Mösyö Tittoni'nin siyaset-i aklanesiyle Nitti - Venizelos'un arasında münasebetin pek dostane bir şekle dönüştüğü (yazılıyor)."[385]

Gazetede bu "dostane ilişki" hakkında bir yorum yapılmamış olması önemlidir. Yunanistan ile ilgili her haberde sert eleştirilerde bulunan *İrade-i Milliye*'nin iki işgalci ülkenin yakınlaşmalarına mesafeli, suskun kalması İtalya'ya karşı izlenen politika ile ilgili olduğunu düşündürtmektedir. İtalya kamuoyunda baş gösteren "Türk

---

[382] İM, 26 Ocak 1920, No: 22
[383] Grassi, *op.cit*, s. 27.
[384] İM, 1 Aralık 1919, No: 14; 15 Aralık 1919, No: 16
[385] İM, 1 Aralık 1919, No: 14,

eğilimini" ve İtalyanların ılımlı politikasını kullanarak anlaşma sağlamak, kendini kabul ettirmek Ankara önemli siyasi başarıdır. [386]

Mondros Mütarekesi'nin üzerinden bir yıldan fazla bir süre geçmesine rağmen Türkiye Londra'da kendisine sıra gelmesini beklemekte çünkü konferanstan adil bir barış çıkacağına inanmaktadır. Bu zaman zarfında İtalya başbakanı Nitti Türkiye ile barış görüşmelerini yapılmasını müttefiklerinden ister. Bu haber *İrade-i Milliye* tarafından memnuniyetle karşılanır.[387] Bununla birlikte, bu haberde de yine oldukça mesafeli bir tutum içinde İtalya ile ilgili bir yorumda bulunulmaz.

İtalyan basınında Türk ulusal mücadelesi ile İtalya'nın Fiume(Rijeka) [388] mücadelesi arasında ve hatta Mustafa Kemal ile G. D'Annunzio arasında da paralellik kurulur.[389] *İrade-i Milliye*'de de

---

[386] Grassi'ye göre, Türkler, İtalyanları İtilaf devletleri arasındaki en zayıf, kararsız ve kullanılabilir devlet olarak görmüşlerdir. *Op.cit*, s. 221.
[387] İM, 8 Mart 1920, No: 29
[388] İtalya-Yugoslavya sınırında bir bölgedir.Londra Antlaşması ile İtalya, Fiume(Rijeka) şehrinin Habsburg (Avusturya-Macaristan) İmparatorluğu'na liman olarak bırakılmasını kabul eder. Fakat I.Dünya Savaşı'nın ardından İmparatorluk yıkılınca İtalya bu antlaşmanın geçersiz kılınmasını ister. Hükümetin hareketsizliğine karşılık şair G. D'Annunzio ve arkadaşları tarafından Fiume işgal edilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. G.Craig, *Europe Since 1815*, (New York: Holt&Rinehart, 1971) s.498, 540-542; Grassi, passim.
[389] "İtalya gençliğinin içgüdüsel olan ve olmayan sempatileri Ankara'ya ulaşıyor: bizim için Ankara Fiume'dir.(...) Londra'nın İtalya ile çatışma

Fiume İşgali haberi yer alır.[390] Fakat pek üzerinde durulmaz, İtalya'da D'Annunzio'nun gerçekleştirdiği bir protesto işgali olduğunu belirtmekten öteye geçmeyen birkaç satırlık haberler yayınlanır.

İrade-i Milliye'de Türkiye ile ilgili olarak İtalyan basınında çıkan bir yazı alıntı yapılır. *Il Giornale d'Italia*'dan[391] İtalya'nın Adriyatik'de ve Anadolu'daki konumunun tartışıldığı bir yazı *İrade-i Milliye* sayfalarında yer alır. İtalyanların zihnini en çok meşgul eden konunun Adriyatik'te devam eden Fiume meselesi olduğunu belirterek İtalyan ilgisinin Anadolu'ya dönmesini ve müttefiklerin ve ABD'nin Türkiye konusundaki talepleri ve geleceklerini ve İtalya'nın yerini sorgulayan bir yazı yayınlanır.[392]

İrade-i Milliye'de İtalya ile ilgili haberlerin az olmasının ve bunların da çoğunluğunun İngiliz veya Fransız basınından aktarılmasının nedeni İtalyan basının Anadolu ile ilgilenmemesidir.[393]

---

nedenleri, Türkiye ile savaşma nedenlerinin aynısıdır: onlarla savaşıyor, çünkü egemen ve öyle kalmak istiyor." Roberto Cantalupo, *Racconti PoliticiDell'altra Pace,*[Diğer Barışa İlişkin Politik Hikayeler], (Milano: I.S.P.I, 1993) s. 244-245. Akt. Grassi, *op.cit*, s. 261 ve s.133.

[390] İM, 12 Ekim 1919, No: 7; 22 Aralık 1919, No: 17

[391] *Il Giornale d'Italia*, liberal yönetici sınıftan ve İtalya'nın I.Dünya Savaşı'na girmesinde etkili olan Sonnino'nun görüşlerinin temsilcisidir. Grassi, *op.cit*, 13

[392] İM, 29 Aralık 1919, No: 18

[393] Anadolu basını üzerine yapılan çalışmalarda da İtalya ile ilgili az haber vardır. N.Gülmez, *Kurtuluş Savaşı'nda Anadolu'da Yenigün* (Ankara: Atatürk

Türk ulusal mücadelesine İtalyan basını genel olarak - sosyalist basın organları daha çok ilgi gösterir- kendi iç sorunları hafiflediği veya Türkiye ile olan "dostluk ilişkilerini" İngiliz ve Yunanlılara karşı kullanmak gerektiğinde ilgi gösterir.[394] Bu nedenle *İrade-i Milliye*'de İtalyan basınından neredeyse hiç alıntı yoktur.

G. 5. Amerika Birleşik Devletleri

ABD, 6 Nisan 1917'de Almanya'ya savaş ilan etti. Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmemesine rağmen diplomatik ilişkilerini 20 Nisan 1917'de kesti.[395] I. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte ABD Başkanı Wilson'ın dünya barışının sağlanması amacıyla savunduğu ilkeler gündeme geldi. Avrupa emperyalizminin egemen olduğu bölgelerde, ABD "insani değerlere önem veren" farklı bir yayılma politikası deneyerek misyonerlik örgütleri, okulları ve gelişen ticari ilişkileri ile etkisini arttırdı.[396] Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'nın ardından İtilaf Devletleri'den uzaklaşırken ABD ile yakınlaştı.

Araştırma Merkezi, 1999) s.126; Z. Arıkan, *Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını*, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1989) s. 131-133

[394] Grassi, passim.

[395] F. Armaoğlu, *Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri*, (Ankara: TTK, 1991) s.19

[396] Anadolu'da kurulan misyoner örgütleri ve okulları hakkında detaylı bilgi için bkz.: U. Kocabaşoğlu, *Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika,* (İstanbul: Arba, 1991) passim.

Mondros Mütarekesi'nden sonra Wilson İlkeleri'ne inanan ve ulusal bağımsızlığın bu ilkeler ve Amerikan desteği ile gerçekleşebileceğini savunan bazı Türk aydınları "Wilson Prensipleri Cemiyeti"ni kurdular.[397] Cemiyet, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü hakkındaki Wilson İlkeleri'nin 12. maddesini savunmaktaydı.[398]

Wilson Prensipleri Cemiyeti Sivas Kongresi sırasında Amerikan mandasını kabul ettirmek için oldukça yoğun çalıştı. *Chicago Daily News* gazetesi muhabiri Luis Edgar Browne'u[399] kongreye davet eden ve kongre öncesinde de Mustafa Kemal'e mektup yazarak amaçlarını açıklayan Halide Edip (Adıvar), Amerikan mandasının en ateşli taraftarlarındandı. Sivas Kongresi'ne hakim olan bu hava ile 8 Eylül 1919 Pazartesi günü yapılan dördüncü oturumunun konusu Amerikan mandası olur.[400] Mustafa Kemal tarafından desteklenen Misak-ı Milli

---

[397] Tunaya, *Türkiye'de Siyasal...*, C.2, s. 252-270

[398] 12. Madde: "Şimdilik Osmanlı Devleti'nin Türk bölgelerine kesin egemenlik teminatı verilmelidir; ancak şu anda Türk idaresinde olan diğere milletlere tartışmasız bir yaşam hakkı ve kesinlikle müdahalesiz ve özerk gelişme fırsatı teminatı verilmeli, Çanakkale Boğazı sürekli olarak uluslararası güvenceler altında, bütün milletlerin gemilerine ve ticaretine açık olmalıdır"A.F.Türkgeldi, *Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, (Ankara: Türk Devrim Enstitüsü, 1948) s.12-15; R.S.Baker-W.E.Dodd, *The Public Papers of Woodrow Wilson,* s. 160-161.[Aktaran Reed, *op.cit*, s.74]

[399] E. L. Browne ait belgeler Stanford Üniversitesi Arşivi'nde bulunmaktadır. Reed, *op.cit*, s. 82, 88.

[400] İğdemir, *opcit*, s. 48-81

(Ulusal And) bildirisi Wilson doktrinine bir cevap niteliğindedir.[401] Özellikle andın son maddesi ekonomik ve siyasal bağımsızlığın temel ilke olduğunu ortaya koyar ve manda dahil tüm "kalkınma desteklerinin" reddedildiğini açıkça dile getirir.[402]

*İrade-i Milliye'*de Amerika basını adına Sivas'ta bulunan, Mustafa Kemal ile görüşen, "milletin isteğini ve amacını" dünyaya duyuran Browne'a teşekkür eder. [403] *İrade-i Milliye* yönetiminde bu tarihlerde Amerikan mandasını destekleyen İsmail Hami de bulunmaktadır.

ABD, Ağustos 1919'da Anadolu'da ve Ermenistan'da bilgi toplamak amacıyla General J.Harbord başkanlığında bir heyet görevlendirir.[404] Harbord Heyeti Anadolu'yu baştan başa gezer. ARMHC Temsil Heyeti tarafından Sivas'a davet edilen heyet, 15 ve 21

---

[401] Berkes, *op.cit,* s. 423

[402] Misak-ı Milli'nin son maddesi: "Ulusal ve ekonomik gelişmemizin olanaklar çerçevesi içine girmesi ve daha çağdaş, düzenli bir yönetim biçiminde işlerin yürütülmesinde başarılı olabilmek için, her devlet gibi bizim de gelişmemizin sağlanmasında bağımsızlığa ve tam bir özgürlüğe kavuşmamız, yaşama ve varolmamızın ana koşuludur. Bu nedenle siyasal, adli, mali ve gelişmemize engel olacak diğer sınırlamalara karşıyız."

[403] *İM*, 17 Eylül 1335, No: 2

[404]*Harbord Misyonu* şöyledir: "İstanbul, Batum ve Ermenistan, Rus Transkafkasyası ve Suriye'deki benzer yerlere...hiç vakit kaybetmeden hareket ederek...o bölgede muhtemel Amerikan menfaatleri ve sorumluluklarına ilişkin siyasi, askeri, coğrafi, idari, iktisadi ve diğer koşulları inceleyerek rapor hazırlamak" Reed, *op.cit*, s.78.; Akgün, *op.cit,* passim

Eylül'de Mustafa Kemal, Rauf Bey(Orbay) ve arkadaşları ile görüşür.[405] *İrade-i Milliye* heyetin ziyaretini sayfalarında duyurur:

> "Amerika orduları Erkan-ı Harbiye Reisi General Harbord'un heyetinden bir binbaşı ve bir yüzbaşı, evvelki gün Sivas'a gelerek Mustafa Kemal Paşa ve Bahriye Nazır-ı sabıkı Rauf Beyefendi hazretleriyle kongre binası olan Mekteb-i Sultani'de mülakat etmişler ve Mustafa Kemal Paşa ile Rauf Beyefendi hazretleri de iade-i ziyaret etmişlerdir."[406]

İrade-i Milliye, Harbord Heyeti'nin gezilerini muhabir ve diğer Anadolu gazeteleri vasıtasıyla oldukça yakından takip eder.[407] 21 Eylül'de Sivas'a gelen General Harbord, Mustafa Kemal görüşmesinde Paris Barış Konferansı ve manda üzerinde durulur.[408] Bu konuda, *İrade-i Milliye*'de herhangi bir yorum veya ayrıntılı habere rastlanmadığı gibi sadece kısa bir duyuru[409] yer alır.

Harbord Heyeti'nin hazırlayacağı rapor bölgenin şekillenmesinde önemli rol oynayacağı için heyet ve Ermeniler

---

[405] Akgün, *op.cit*, s.108-109
[406] *İM*, 17 Eylül 1919, No: 2
[407] Heyetin ziyaret ettiği Erzincan ve Erzurum'daki etkinlikler hakkında haberler yayınlanır. *İM*, 17 Eylül 1919, No: 2; 28 Eylül 1919, No: 4 ; 2 Ekim 1335, No: 5
[408] Akgün, *op.cit*., s 111-112
[409] "Üç general ve müteadid küçük rütbeli zabitandan mürekkep Amerikalı General Harbord'ın riyaseti altındaki heyet bu ayın yirmibirinci günü Sivas'a muvasalat etmiş ve bir gece kalarak Erzurum'a hareket etmişdir." *İM,* 28 Eylül 1919, No: 4

arasındaki ilişkiler dikkatle izlenmektedir. *İrade-i Milliye'*de General'in bir yemekte Ermeni halkına hitaben yaptığı konuşmanın bir kısmı *Jagadamart*'[410]dan aktarılır.[411] Aktarılan kısım daha sonra raporda yazılacak olanların habercisidir:

> "Mademki Vilayat-ı Şarkiyye'de Ermeni yoktur. Ermeni hükümeti teşkil edilemez: her ne olsa Türkiye'de bir Ermenistan Hükümeti teşkil abes bir fikirdir."[412]

Anadolu Hareketi'nin başlangıcında yabancı bir devlet tarafından dikkate alınması ve ziyaret edilmesi önemli bir adımdır. Bu nedenle *İrade-i Milliye*'nin sayfalarında Mustafa Kemal-General Harbord görüşmesine geniş bir yer ayırması beklenirdi. Ancak daha ilk andan hareketin mandacı bir ideolojiye yakın olduğu düşünülürse destek gelmeyeceği ve belki de eldeki potansiyeli de kaybedebileceği endişesi ile *İrade-i Milliye*'de küçük bir duyuru olarak yayınlanmıştır.

Hayri Lütfullah "*..Bir zaman samimiyetle tesis-i sulh uğrunda çalışan Amerika hükümeti şimdi kendini kenara çekti"* sözleriyle

---

[410] Taşnakların organı olan *Jagadamart* (Savaş) İstanbul'da uzun yıllar yayınlanır. Yust, *op.cit*, s.198.
[411] "Bir Ermeni Ziyafetinde General Harbord Ne diyor?", *İM*, 12 Ocak 1919, No: 20
[412] İM, 12 Ocak 1920, No: 20

Amerika'nın artık Türkiye barışı ile ilgilenmediği, uzak durduğu saptamasında bulunur.[413]

Sivas, Amerikalı misyonerlerin bulunduğu bir bölgeydi. I. Dünya Savaşı'nın ardından Sivas'ta, "güç durumda kalan insanlara ve göçmenlere" yardım eden misyonerler ve yardım komiteleri kalabalık bir Amerikan topluluğu bulunmaktaydı.[414] Amerika'ya karşı bir tepki oluşunca *İrade-i Milliye* de önemli bir saptamada bulunur. Amerika'nın emperyalist politikalarını dile getirir ve Anadolu'da bir sömürge ülke yaratılmaya çalışıldığını belirtir:

> "memleketimizin her köşesinde bu İngiliz ticaret şirketine benzeyen bir Amerika şirketi hayriyesi yerleşmiş aynı gaye ve aynı usul ile bir hulul politikası icad ve takip etmektedir. Maatessüf gözümüzün önünde yapılan bin türlü tecrübeler, bin türlü efsadatı görüp dururken bu sahib-i hayr müesseselere maksadlarının tarihi bir şeklin yeniden ihyası olduğunu anladığımızı anlatamıyoruz. Bu şirketin bizim memleketimizde takip ettiği maksad ve gaye kemal-i emniyetle söyler ve ısrar ederiz ki Hindistan ticaret şirketleri gayesinden başka bir şey değildir.
>
> Amerikalılarda bizim memleketimizde sözde hayr ve hasanet namına tebamız olan bir kısmını kendilerine bend ve esir ederek onları matbualarından soğutarak,

---

[413] "*Türkiye Sulhu ve Avrupa Siyaseti"*, İM, 12 Ocak 1920, No: 20

[414] ABD Ulusal Arşivleri, yayınlanmamış rapor. Belge Grup No: 256, Mikrofilm Roll B20/231. Aktaran Reed, *op.cit*, s. 86

> onların ruhuna gizli bir takım hülyalarını sokarak esasat-ı siyasilerini ihzar ediyorlar.
>
> Sivas'da, Harbut'ta, Maraş'ta, Ayntap'ta, Merzifon'da ve daha bir çok yerlerde açılan Amerika Şubeleri Hıristiyan milletleri saye-i himayelerine alarak matbualarına düşman olarak yetiştirmek onlara - bilhare ellerinden almak şartıyla - sermayeler vermek... Bilmem neler yapmak suretiyle memlekette fesad ikasına uğraşdığı gibi bununla da kalmayarak, Kürdleri ve hatta Türkleri bile efsada uğraştıklarını gözlerimizle görüyor ve bittabi müteessir oluyoruz."[415]

G. 6. Sovyet Rusya

1919-1922 yılları Türkiye'sinde Sovyet Rusya'nın oluşumunun ve Bolşevizmin yarattığı tepki ve bu eksende oluşan ilişki ağları önemlidir. Bir tarafta, Osmanlı Devleti'nin elde kalan topraklarını koruyabilmek adına Batı'nın her türlü uzlaşma önerisine açık ve emperyalist Batı'ya yakın duran İstanbul çevresini görürüz. Diğer bir tarafta ise bu tür bir uzlaşmaya karşı, bağımsız bir devlet kurma mücadelesi içinde olan ve Sovyet Rusya'yı ve Bolşevikleri siyasi ve askeri koz olarak kullanan Ankara çevresi vardır.[416]

Bu iki farklı siyaset çerçevesinde Rusya'da olup bitenlere ve Bolşevizme İstanbul ve Anadolu basınının oldukça yoğun bir ilgi gösterdiği görülür. 1919 yılında İstanbul gazetelerinin hemen hepsinde

---

[415] Hayri Lütfullah, "Taklid mi? Tenzir mi?", *İM,* 29 Haziran 1921, No: 95

[416] Kocabaşoğlu, Berge, *op.cit,* s.175.

dış haberlerin ana konusu "Rusya Ahvali"dir. Basında, askeri ve ekonomik durumu ve Bolşevik yöneticiler arasındaki ayrılığa ilişkin siyasi haberleri dahi içeren detaylı bilgiler yer almaktadır. İstanbul basınından *İdrak, Vakit* ve *Yeni Gün* Sovyet Rusya'ya ilişkin haberleri daha nesnel ve yorumsuz verirken, *Alemdar, Sabah* ve *İstiklal* ise haberlere anti-Bolşevik yorumlar ekleme yoluna gitmişlerdir.[417]

İrade-i Milliye'de "Rusya Ahvali" ve Bolşevizm haberleri en çok yer ayrılan konulardandır. Haberlerin yüzde 11'i Sovyet Rusya ve Bolşevizm ile ilgilidir. Aynı zamanda makalelerde de birçok kez Bolşevizm üzerine tartışmalar ve yorumlar yapılır.[418] Yust da, *İrade-i Milliye*'de zaman zaman Rus-Türk dostluğundan bahsedildiğini, Moskova'da imzalanan Türk-Rus Dostluk Antlaşması'nın (16 Mart 1921) birinci yıldönümünde bu olaya bir başyazı ayıran az sayıda taşra gazetelerinden biri olduğunu yazıyor.[419] Fakat bunu *İrade-i Milliye*'nin Bolşevizm taraftarı olduğu şeklinde değerlendirmek doğru değildir.

İstanbul basınında Rusya'ya ilişkin haberlerin yetersiz olduğunu ve Batı Avrupa kaynaklı birçok haberin çarpıtılmış olduğunu belirtmek gerekir. Anadolu basını zaman zaman Bakü üzerinden de

---

[417] *Ibid*., s.182-6
[418] Bkz. Tablo II.2 ve Ek III, s. 236-238,
[419] Yust, *op.cit*. s.123-124.

kaynak açısından güvenilir haberlere doğrudan ulaşabiliyordu.[420] *İrade-i Milliye*, Bolşevizm ile ilgili haberleri ilk zamanlar Avrupa basınından ve İstanbul basınından takip ederken daha sonra "güvenilir kaynak" olarak adlandırdığı mahreçlerden bilgi aktarır. Özellikle Azerbaycan gazeteleri ve Batum, Kars gibi bölgelerde bulunan kişilerden haber alınır. Bunlara ek olarak, "Moskova Telsiz Telgraf Ajansı"ndan Rusya ve hatta Avrupa ile ilgili bilgiler aktarılır. Anadolu Ajansı dış kaynaklardan haber alma ve Anadolu basınına yayma işini üstlendikten sonra Moskova Telsiz Telgraf Ajansı kaynak olarak kullanılmamaya başlar. [421]

1919 yazının sonunda ulusal mücadele taraftarları ile Sovyet yöneticileri birbirlerine karşı iyi niyetlerini ifade etmişlerdir. Mustafa Kemal, Erzurum Kongresi'ndeki konuşmasında Sovyetleri öven sözler söylemiştir.[422] Sivas Kongresi'nin ardından 13 Eylül'de Sovyet Dışişleri Müslüman Yakın Doğu Başkanı imzasıyla "*Türkiye işçi ve köylüleri*"ne yönelik bildirisinde İngiliz emperyalizmini ve İstanbul hükümetini sert bir dille eleştirmiş, Anadolu ulusal mücadelesine Rus işçi ve köylüler hükümetinin "kardeşlik elini" uzatacağını

---

[420] Kocabaşoğlu , Berge, *op.cit,* s. 176.
[421] Tablo II.1
[422] Goloğlu, *Erzurum..,* s. 48

belirtmiştir.[423] Anadolu hareketinin de askeri ve ekonomik yardıma ihtiyacı vardır ve o gün bu yardım ancak Doğu'dan gelebilirdi. Olanakları araştırmak üzere Anadolu hareketini temsilen bir grup, Bolşeviklerle temas kurmak amacıyla görevlendirildiler. Mustafa Kemal, Anadolu toprakları üzerine emelleri olmayan Sovyet Rusya ile yakınlaşmayı İtilaf devletlerine sığınmaktan veya uzlaşmaktan yeğ tutuyordu. "Kardeşçe bir el" uzatan Çiçerin de Anadolu'daki yandaşlarına sesini duyurmaya çalışıyordu.[424]

İrade-i Milliye Sovyet Rusya'ya ile ilişkilerinde ve Bolşevizme yaklaşımında tutarlı bir politika izlemiştir diyebiliriz. Mustafa Kemal döneminde Sovyet Rusya ile dostluk ilişkileri kurulur, karşılıklı yardımlarda bulunulmuş fakat Anadolu hareketi her zaman Sovyet Rusya'ya karşı mesafeli olmuştur. Mustafa Kemal, Damat Ferit Paşa'nın Bolşeviklik ve ittihatçılık konusundaki eleştirilerine "Beyanname" yayınlayarak cevap verir. Damat Ferit Paşa, Anadolu'da Bolşevizmin yayılmaya çalışıldığı ve buna karşı tedbirler alınması gerektiği üzerine bir genel telgraf yayınlatır. Bu itham ile ilgili olarak Mustafa Kemal Paşa, Damat Ferit Paşa ve hükümetinin "hainane

---

[423] Öztoprak, "Sivas Kongresi Sırasında İç ve Dış Siyasi Durum", *Milli Egemenlik Paneli* (Ankara: TBMM, 1989) s. 25
[424] Sonyel, *op.cit*, s.173-4

maksadı”nı açıklayarak “mevki-yi meşru” olmadığı yorumunda bulunur:

> “ …amel-i milleti başka bir surette göstermek için Ferit Paşa'nın…hükümet-i Merkeziye'nin pek haine olan böyle bir iftira ile milleti Avrupa'ya karşı ithama kalktığı….görülüyor.”[425]

Hayri Lütfullah “Bizden Ne Bekliyorlar” başlıklı makalesinde ilk bakışta tutarsız gözükse de Mustafa Kemal'in politikasını devam ettirmektedir. Bir yandan Bolşevizmin yalnızca ulusal bir hareket olduğunu söyleyerek desteklerken bir yandan da Batı'ya yayılmaması konusunda Avrupa'nın tek yapması gerekenin devletlere karşı adil olmak olduğunu vurguluyor. Amacının hem Batı'ya hem de Sovyet Rusya'ya eşit mesafede gözükmek olduğu anlaşılmaktadır:

> “Söz Avrupa'nın tiril tiril titrediği Bolşevizm hareketine intikal edince... bir hareket-i milliyeden başka bir şey diyemeyeceğiz. Hakkını, menefi'ini namus-ı milliyesini muhafaza etmek içün silaha sarılan bir milleti Avrupa takdir etmelidir. ...Bina'enaleyh biz zannediyoruz ki, Bolşevizm harekatının tevsi ve istilasına meydan vermemek Avrupa'nın yed-i iktidarındadır. Eğer bugünkü takib edilen imha ve istila politikası yerine milletlerin namus ve haysiyet-i milliyesini okşayarak dünyaya, beşeriyete sulh ve selamet nurlarını saçacak bir yol takib edilmiş olsa idi alemde bolşevizim harekatını tasvib edecek bir ferd tasavvur edilemezdi. ... Yalnız Rusya'ya inhisar etmeyen ve belki de sizin ve bütün dünya'nın

---

[425] *İM,* 28 Eylül 1919, No: 4

> ciğerini kemiren Bolşevizim harekatının önüne geçmek isteseniz milletlerin namus ve haysiyetini ve muhafaza etmeğe çalışınız."[426]

Hayri Lütfullah, "Türkiye Sulhu ve Avrupa Siyaseti" başlıklı makalesinde de mütarekeden itibaren bir yıl geçmiş olmasına rağmen hem Türkiye hem de diğer ülkeler için uluslararası düzensizliğin ve problemlerin hala devam ettiğini dile getirir. Türkiye'de barışın en kısa zamanda sağlanmasını tehditvari bir şekilde talep ederken diğer tarafta güçlenen Rus Bolşevik Devrimi'ni örnek göstermektedir.[427] Bunun kesinlikle Ankara tarafından yürütülen politikanın bir uzantısı olduğunu düşünmekteyiz.

Ulusal mücadelede Azerbaycan'dan beklenen mali ve askeri yardım ve Sovyet Rusya ile olan ilişkilerini kolaylaştırmaktı.[428] Azerbaycan ve diğer Kafkas Cumhuriyetleri'nin Türk ulusal mücadelesi açısından önemi *İrade-i Milliye'de* somutlaşır. Sovyet aleyhtarı olan Beyaz Rus Generali Denikin'in İtilaf devletlerinden aldığı destekle Karadeniz kıyılarında özellikle Kırım, Gürcistan ve Azerbaycan'da Bolşevik devrimi karşıtı eylemleri *İrade-i Milliye*'de

---

[426] İM, 2 Şubat 1920, No: 23
[427] *İM,* 12 Ocak 1920, No: 20
[428] Sonyel, *op.cit*, s. 180

olumsuzlanarak haber edilir. General Denikin'in adı neredeyse hergün Azerbaycan ve Gürcistan ile ilgili bölge haberlerinde görülmektedir.[429]

G. 7. Öteki Ulusal Mücadeleler

Türk ulusal mücadelesi Batı'nın sömürgeci politikaları altında ezilen "mazlum" devletler için bir dönüm noktasıdır. Özellikle Hindistan, Afganistan ve Mısır bağımsızlık mücadelelerinde örnek olarak Kurtuluş Savaşını ve Türk Devrimi'ni almışlardır. Ulusal mücadele sürecinde ve sonrasında Mustafa Kemal bu ülkelerle olan yakın ilişkileri devam ettirmiş, dostluk antlaşmaları imzalanmıştır. [430]

Ulusal mücadele devam ederken mazlum devletlerden gelen haberler, destek telgrafları atlanmadan Anadolu Ajansı tarafından tüm Türkiye'ye duyurulmuş, gazetelerde yayınlanmıştır.[431] *İrade-i Milliye'*nin hemen hemen tüm sayılarında bu tür haberler görülmektedir. Haberlerin yüzde üçü bu devletlerin gönderdikleri telgraflar ve bağımsızlık mücadeleleri ile ilgilidir.[432] İtilaf devletlerinin Anadolu topraklarında sürdürdükleri işgallerin ve haksızlıkların yıllardır sömürgeleri olan bu uluslar için de geçerli olduğu dile getirilir.

---

[429] Bkz. Ek II
[430] Gönlübol- Sar, *op.cit,* s. 88-92.
[431] Gülmez, op.cit,, s.221-244.
[432] Bkz. Tablo II.2

Bu ortak "düşman" karşı ulusal mücadelelerin desteklenmesi yolunda emperyalizm karşıtı bir çizgi geçerlidir.

> "Bir kere düşünelim düvel-i mu'telifenin ta'kîb ettikleri siyâsetin mâ-bihi'l-istinâdı menfa'atdir. Başka bir âmil aramak yumurtada kulb bulmağa çalışmak kadar abesdir. Hem ne hâcet Hindistân, Mısır, Irak, Arabistân, Tunus, Cezâir, Fâs, Trablus, daha dünkü Rumeli göz önünde. Bunları tedkîk ve tahkîk edelim. Medeniyet getireceğini cihâna ilân eden Avrupa, bu kıt'alara zulm ve vahşetden başka ne yapmışdır ve niçün yapsın? Hak denilen şey kuvvetle kâ'im olunca, kuvvetini ya'ni mevcûdiyet-i siyâsiye ve milliyesini gâ'ib eden bir milletin artık hakdan bahs eylemesi ma'nâsız olmaz mı? Ve bir sem'-i kabûl bulabilir mi?"[433]

Bir gün mutlaka ezilenlerin özgürlüklerini elde edeceklerini ve zulüm edenlerin de bunun cezasını göreceklerini dile getirilir:

> "Ey medeniyetin ismet ve namusunu kanlı elleriyle katl etmek isteyen kanlı muhterisler! Masum milletleri zincir-i istibdat önünde istediğiniz tarafa sevk etmek maharetini sizin elinize tevdi eden bu muhlik senelerin verdiği cürret ve kuvveti, ile'lebed muhafaza edemeyeceğinize kani olunuz ki yarın sizin düşmanınızın kendi milletiniz olduğunu göreceksiniz ve onun karşısında onun adaletle, medeniyetle inkişaf eyleyen mefküresi karşısında yaptığınız fenalıkların cezasını göreceksiniz" [434]

İrade-i Milliye, Hindistan, Afganistan ve Mısır'da İngiltere'ye karşı yürütülen bağımsızlık mücadelelerine oldukça samimi yaklaşırken

---

[433] İM, 12 Nisan 1920, No: 26
[434] Hayri Lütfullah, "Hülasa Doğru", İM, 15 Mart 1920, No: 30

Arap hareketine karşı mesafeli bir tutum sergilendiği söylenebilir. Bunun en önemli nedeni Arap ülkeleri haricinde bağımsızlık mücadelesi veren diğer Müslüman milletlerin daha "birlik" içinde olmaları ve Anadolu hareketine destek vermeleridir. I. Dünya Savaşı'da ve sonrasında Arapların Osmanlı Devletine karşı İtilaf devletleri yanında yer alışı da önemli bir noktadır.[435]

Arap ülkeleri gazetedeki haberlerin yüzde üçünü teşkil etmektedir. Ancak ulusal mücadelenin ilk zamanlarında Arap yarımadasının geleceği ile daha çok ilgilenilirken sonraları bu ilginin azaldığı görülmektedir.[436] *İrade-i Milliye*'nin Ankara hükümetinin siyasetinden etkilendiği kesindir. Suriye ve Irak topraklarına karşı bir ihtiras duyulmaması, Misak-ı Milli sınırlarının benimsendiğinin göstergesidir. Suriye gazetelerinden aktarılan haberler genellikle bölgede bulunan Fransız ve İngiliz birliklerin durumu ve bunlara karşı yerel bazı grupların mücadelesi ile ilgilidir.[437] İşgal kuvvetlerinin Araplara kötü muamele ettiği ve sivilleri öldürüldüğü haber edilmektedir.[438] *İrade-i Milliye*'de, sayıca az olmakla birlikte, Arap

---

[435] P. Mansfield, *A History of The Middle East*, (London: Viking, 1991) s.149-166.
[436] Bkz. Tablo II.2
[437] İM, 5 Ocak 1920, No: 19
[438] İM, 6 Haziran 1921, No: 84; 2 Ekim 1919, No: 5

gazetelerinden Anadolu hareketini destekler nitelikte yazılar yayınlanır. "*Türkler Uyansın, Araplar da Uyumasın*" başlıklı bir yazıda Anadolu'da işgal kuvvetlerine karşı başlatılan hareketin benzerinin Araplar tarafından da eyleme geçirilmesinin gerekleri dile getirilir. [439]

İrade-i Milliye'nin 1921 yılındaki sayılarına baktığımızda Hintli Müslümanların Türk bağımsızlık hareketi lehinde olan nota ve açıklamalarına diğer Anadolu veya Kemalist gazetelere göre daha az yer vermektedir.[440] *İrade-i Milliye*'de tefrika halinde "*Hintli Kardeşlerimiz Haklarımızı Ne Güzel Müdafaa Ediyorlar*" başlığı ile Cemiyet-i İslamiye başkanı Seyyid Abdülmecid'in İngiltere hükümetine gönderdiği muhtıra yayınlanır.[441] Aynı başlık altında Hindistan'da Türkiye lehine yapılan protesto ve miting haberleri verilir. *Times* muhabirine Hint müslümanları adına açıklamada bulunan cemiyetin Hilafet meselesi konusundaki hassasiyetlerini dile getirmesi memnuniyetle karşılanır.[442] İslam topraklarının korunması ve halifenin özgürlüğü bu cemiyetin temel mücadelesidir. Dolayısıyla Anadolu

---

[439] İM, 15 Mart 1920, No: 30
[440] *Anadolu'da Yeni Gün* ve *Hakimiyet-i Milliye'*nin Nisan ve Mayıs 1921 sayıları ile eldeki İM sayıları karşılaştırıldığında fark oldukça net göze çarpmaktadır.
[441] *İM,* 29 Mart 1920, No: 33; 1 Nisan 1920, No: 34; 8 Nisan 1920, No: 35; 12 Nisan 1920, No: 36; 19 Nisan 1920, No: 37; 22 Nisan 1920, No: 38
[442] "*Hindli Kardeşlerimizin Gayretleri*", İM, 1 Mart 1920, No:27

hareketinin ulusçu yanının muhtırada ve diğer yazılarda geçmemesi olağandır.

> "Hintliler, Türkiye'nin muhafazayı istiklali lehinde büyük bir nümayiş daha yapmışlardır. Osmanlı halkı namına bir gün oruç tutmuşlardır."[443]

İrade-i Milliye'de yer alan haberlerin ancak yüzde 3'ü Hindistan, Afganistan ve Mısır'daki bağımsızlık mücadelelerini içermektedir. Bu durumun nedeni ilk zamanlar haberlerin genelde Batı kaynaklı ve az olması olabilir. Anadolu Ajansı kurulduktan sonraki süreçte haber sayısında düşüş devam eder. Bunun nedeni Ulusal Mücadele'nin en sıcak günlerinde dış haberleri almakta zorlanması olabilir.

I. Dünya Savaşı'nın ardından İngiliz egemenliğine karşı mücadele eden Afgan halkı 8 Ağustos 1919'da Ravalpindi Antlaşması ile tam bağımsızlığını İngiltere'ye kabul ettirir.[444] Kurtuluş savaşı devam ederken Türkiye-Afganistan ilişkileri gelişir ve 1921 yılında Ankara'ya elçi gönderilir. Afganistan, Müslüman ülkelerin bağımsızlığı yolunda Türkiye'yi öncü tanıdığını açıklayarak ulusal mücadelenin

---

[443] "Hindistan ve Türkiye", İM, 15 Kasım 1919, No: 16
[444] F.Armaoğlu, *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi,1914-1980*, (İstanbul: İş Bankası, 1988) s. 210

destekçisi olduğunu ortaya koyar.[445] Farklı kaynaklardan Afganistan'ın İngiltere karşısındaki mücadelesini ve zaferlerini duyuran *İrade-i Milliye*'de iki ülke arasındaki dostluğun ilk adımlarını görürüz. *İrade-i Milliye, Azerbaycan*'dan aktaran *Albayrak*'tan alıntı yaparak "Afganistan ve İngiltere Muharebesi" haberini verir:

> *"*Afgan ordusu Hindistan'da Kuçistan kıtasını İngiltere'den tamamen temizlemiş ve işgal eylemişdir. Pek mühim bir sevk-ül'ceyş noktası olan Tenek(?) şehri Afganlılar tarafından zabdedilmiştir. Baluc/kistan hududu civarında vuku bulan bir muharebede İngilizler mağlup olarak şehir Afganlılar eline geçmiştir. Bu muharebe Baluc/kistan ahalisinin İngiliz tebalığından çıkarak Afganlılara iltihakına sebeb olmuşdur.... Hindistan'da istiklal-i milli uğrundaki inkılab devam ediyor ve artıyor.*"* [446]

Bu haberin ardından *İrade-i Milliye* İngiliz kaynaklarından verilen haberlerden daha farklı bir boyutta savaşın devam ettiğini ve kaynakların bu konuda doğru bilgi vermediğini dile getirir:

> *"*Afganistan hükümetinin Hint hududlarında İngiltere'ye karşı açtığı muharebe tafsilatı Dersaadet'de matbuata mevzu sansür ve diğer nevi vesait istihbariyenin tazyiki hissiyle halkımızca meçhul kalmıştır. Bu babda destres olan malumatlar İngiliz menabinden mütereşşih olduğu için şayan-ı fevk değildir. Balada nakl olunan haberden de istidlal olduğu

[445] Sonyel, *op.cit*, C.2, s. 230-1
[446] *İM,* 28 Eylül 1919, No: 4

> vechiyle Afganistan meselesi İngiltere tarafından gösterildiği kadar basit birşey değildir.” [447]

Buna rağmen, haber kaynaklarının sınırlılığı nedeniyle *İrade-i Milliye* batılı kaynakları kullanmak zorundadır. *Times*’dan alıntı yapan *İzmir’e Doğru*’dan Afgan zaferlerini aktarmaya devam eder[448]:

> *“*Afgan orduları Hindistan’da (Veziri) kabilesinin bulunduğu kıtayı işgal etmiştir. Afgan ordularının Türkistan’daki (Merv) şehrini işgal ederek Asya’da müslüman ittihadını temin etmek üzere faaliyet ve harekete başladıklarını Taymes (Times) gazetesi yazıyor.”

Mısır İhtilali konusunda ilk sayılardan 254üncü sayıya kadar geniş bir dağılım görülmektedir. 1 Aralık 1919 tarihli *İrade-i Milliye*’de “Kuva-yı Milliye ve Mısır” haberinde kaynak gösterilmemekle beraber Kuva-yı Milliye ve hareketin Mısır’da samimi bir şekilde olumlu tepkiler aldığı dile getirilmektedir.[449] Mısır ihtilali ile ilgili kısa haberler birçok sayıda yer alır.

> *“*Mısır İhtilali devam ediyor.İngilizler teskin için bir heyet gönderdiler”[450]

---

[447] İM, 28 Eylül 1919, No: 4
[448] *İM,* 29 Aralık 1919, No: 18
[449] *İM,* 1 Aralık 1919, No: 14
[450] *İM,* 5 Ocak 1920, No: 19; 8 Aralık 1919, No: 15

> “Mısırlı kardeşlerimizin mücahedesi devam ediyor.Mısır’ın idaresi ve Şüveyş Kanalı ile müzarekeler devam ediyor.”[451]

Suriye’de yayınlanan *El-Ahram*, *Tribune’*de yayınlanan bir haber nedeniyle Mısır halkının Türkiye aleyhine kışkırtıldığı ve Türklere karşı harekete çağrıldıkları dile getiriliyor. Haber *İrade-i Milliye*’de *“Mısır Müslümanları Türkiye Aleyhinde Müdaheleye Davet Ediliyor”* başlığı ile yayınlanır.[452] *L’Excelsior*’un Kahire muhabiri Alber Lundor Mısır’da gösteri yapan halkı bir İngiliz generalin çok sert bir şekilde bastırdığını yazar. Saldırı sonucu binlerce kişinin ölümü ile sonuçlanan olayları anlattığı mektubun tercümesi *İrade-i Milliye*’de yayınlanır. Mısır halkının yaşadığı saldırı ile İzmir, Maraş, Antep ve Urfa’da yapılan zulüm arasında ilişki kurulur. Dünya’da ve yurtta yaşanılan bu olaylar karşısında *İrade-i Milliye* ulusal mücadelenin gerekliliğini vurgular:

> “Şu feryadları okuyup da ağlamayan bir müslüman tasavvur edilemez.... Mısır’da İngiliz ihtirasatına kurban olan din kardeşlerimizin şu acı ve elim feryadlarını okurken din ve imandan zerre kadar nasibi olmayan korkak ve münafık ruhlu bazı milletdaşlarımızın yegane çare-i halasımız olarak düşmanlarımızın himayelerini talep etmek gibi zillet ve ... irtikab etmekliğimizi alenen tavsiye-i şenaatlerine yüce peygamber, vekili hakan, büyük millet lanet etsin.

---

[451] *İM,* 14 Eylül 1921, No: 134

[452] *İM,* 5 Ocak 1920, No: 19

> İşte Mısır gözümüzün önünde, yoksa İngilizlerden ne alıp vereceğimiz var. Son anayurdunda rahatça varlığını yükseltmek için yaşamak isteyen Türk ve Müslüman milleti hala İzmir, Adana, Urfa, Maraş, Antep'de ve daha nice yerlerde dökülen masum kanlarına rağmen kime dost diyeceğini şaşırmaktadır. Ölümlerin en tatlısı ve en mübareği din ve vatan uğrunda ölmektir." [453]

İrade-i Milliye, diğer müslüman ulusların mücadelelerini okuyucuna ilettiği gibi müslüman olmayan fakat "düvel-i muazzama"nın iktidarına karşı çıkan İrlanda, Polonya gibi ulusların da bağımsızlık mücadelelerine yer verir.[454] Özellikle İrlanda'nın İngiltere'ye karşı yürüttüğü ulusal mücadelesi *İrade-i Milliye* tarafından oldukça heyecanla karşılanır. İrlanda'nın bağımsızlık ilan ettiği ve aynı zamanda "Şimendifer grevi" başladığı haberi veriliyor. Savaşın getirdiği sefalet ve hoşnutsuzluğun greve yol açtığını belirterek *İrade-i Milliye* İngiltere'de sosyalizmin güçlendiğini dile getirir. [455]

Dünya üzerindeki tüm ulusal-bağımsızlık mücadelelerinin *İrade-i Milliye'*de yer almasının nedenini emperyalist Batı'ya karşı yürütülen Kurtuluş Savaşı'nın haklılığını her defasında kanıtlamak

---

[453] *"Her Müslüman Okusun: Mısır'da Feveran-ı Milli*", *İM,* 18 Mart 1920, No: 31

[454] *İM,* 12 Ekim, 1919, No: 7; 19 Ekim 1919, No: 8;28 Eylül 1919, No:4; 2 Ekim 1919, No: 5

[455] İM, 12 Ekim 1919, No: 7

olarak açıklayabiliriz. Bu şekilde Ankara'da meşruiyetini ve gücünü arttırmaktadır.

G. 8. Almanya ve Diğerleri

I. Dünya Savaşı'ndan sonra İtilaf devletleri tarafından zorla imzalattırılan Versailles Antlaşması ile Almanya'nın Avrupa diplomasisindeki önemi azalır. 1919-1932 yılları arasında Türk-Alman ilişkileri I. Dünya Savaşı'nda yapılan işbirliğinin etkisi altında kalır.[456] Savaşın ardından Almanya'da meydana gelen siyasi hareketler ve diğer iç problemler Türk basını tarafından takip edilir. 1919'un ilk üç ayının İstanbul gazetelerinde Almanya'daki Spartakistlerin eylemlerine ilişkin haberler önemli yer tutar. Almanya'daki ihtilal hareketlerine sıklıkla yer ayıran gazeteler *Vakit, Alemdar, İkdam, Hukuk-ı Beşer* ve *İstiklal* olmuştur. Almanya'dan ihtilal haberleri azalarak 1919 Ekim ayına kadar dış haberler arasında takip edilir.[457]

İrade-i Milliye'de Almanya ile ilgili haberler "mesafeli" bir tarzda aktarılır. Eski müttefiki olması veya savaş sonrası yaşanılan iç ve dış problemlerin ortaklığı dile getirilmemektedir. Haberlerin yüzde ikisi

---

[456] Gönlübol- Sar, *op.cit*, s. 114.
[457] Kocabaşoğlu, Berge, *op.cit,* s.180-1

Almanya ile ilgilidir.[458] Savaş öncesinde Almanya idaresi altında yaşayan uluslar "kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi" ilkesine bağlamında bağımsızlıklarını ilan ettiler. Almanya ile bu devletler arasındaki ilişkiler ve antlaşmalar *İrade-i Milliye* tarafından takip edilmektedir.[459]

31 Temmuz 1919'da Weimar Anayasası'nın kabulü ile Weimar dönemi başladı. Bu dönemde kurulan hükümetlere egemen Sosyal Demokratlar merkez, merkez-sol ve liberal partilerle koalisyon kurarak iktidarlarını 1933'e kadar devam ettirdiler. Bu süre zarfında Almanya'da sağ ve sol hareketler darbe girişimlerinde bulundular.[460] 1920 baharında milliyetçi-asker bir grubun darbe girişimi *İrade-i Milliye* de sayfalarında yer alır. "A. Z." imzalı makalede İtilaf devletlerinin özellikle Fransız basının Almanya'da cereyan eden ihtilalden duyduğu endişe dile getirilir. İhtilal, savaş sonrasında "büyük" Alman ordusuna yapılanların bir karşılığı "mücadele-i namus" olarak algılanıyor.[461]

---

[458] Bkz. Tablo II.2
[459] İM, 19 Ekim 1919, No: 8; 1 Aralık 1919, No: 14
[460] O.Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, (Ankara: İmge, 1996) s. 17-19.
[461] A.Z."Almanya, İhtilal-i Askeri Münasebetiyle" İM, 1 Nisan 1920, No: 34.

1921 yılında Almanya'da yönetime karşı askeri hareketlerin tekrar ateşlendiğini, İngiltere ve Fransa'nın hükümete antlaşma yükümlülüklerini yerine getirmesi için nota verdiğini *İrade-i Milliye*'den öğreniyoruz.[462] Ancak gazetede Almanya'daki askeri hareket ve İtilaf devletleriyle ilişkileri haberleri *yorumsuz* aktarılmaktadır. *İrade-i Milliye*'nin bu tutumunun nedeni Batı'nın gelecekte bir Türk-Alman yakınlaşması düşüncesine kapılmaması veya İttihatçıların Almanya'ya yakınlığı dolayısıyla Anadolu hareketinin İttihatçılıkla suçlanmaması ile açıklanabilir.

Almanya'nın yanı sıra Romanya, Macaristan ve Bulgaristan ile ilgili haberleri de *İrade-i Milliye*'de görürüz.[463] Bu ülkeler gazete haberlerinin yüzde iki buçuğunu teşkil eder.[464] Ulusal mücadelenin en hararetli döneminde gazetede yer alan haberlerin içeriği dikkat çekicidir. *İrade-i Milliye*'de Bulgaristan'daki ulusalcı askeri hareket heyecanla karşılanmakta, hükümetin başarıya ulaşması dilenmektedir.[465] Macaristan'daki sosyalistlerle, sağ grubun koalisyon kurdukları haberi verilir.[466] Aynı şekilde Romanya'nın iç politikasında

---

[462] İM, 14 Eylül 1921, No: 134
[463] Bkz. Ek II
[464] Bkz. Tablo II.2
[465] İM, 8 Nisan 1920, No: 35
[466] İM, 1 Aralık 1919, No: 14.

gözlenen gelişmeler aktarılır.[467] Türkiye ile doğrudan ilişkileri olmamasına rağmen ülke içi siyasi gelişmelerin ve Avrupa devletleriyle olan temaslarının *İrade-i Milliye*'de yer almasın iki nedeni olduğu düşüncesindeyiz. Birincisi, Anadolu'da devam eden mücadelenin bağımsızlık, ulusçuluk gibi benzer nedenlerle Avrupa'da da farklı uluslar tarafından yapıldığının topluma yansıtılması; ikincisi Mustafa Kemal'in dolayısıyla *İrade-i Milliye*'nin uluslararası politikalara önem verdiğidir.

[467] İM, 23 Şubat 1920, No: 26

H. *İRADE-İ MİLLİYE* ve BASIN

Ulusal mücadele döneminde Anadolu basınının farklı yönelimleri olmasına rağmen "bağımsızlık" ortak inançtı. Ancak İstanbul basını ile Anadolu basını arasında çekişmeler ulusal mücadele döneminde ve hatta sonrasında İstanbul-Ankara arasında 1925 yılına kadar devam etti. İstanbul basınının içinde de Ankara'yı destekleyenler veya ılımlı yaklaşanlar vardı. *İrade-i Milliye'*de İstanbul basınının çoğunluğunun -birkaç istisna hariç- Anadolu hareketini desteklediği fakat baskı ve sansür nedeniyle bu desteğini açıkça sergileyemediği belirtilir. Hayri Lütfullah, işgalin ardından İngilizler tarafından uygulanan sıkı sansür altında yayın hayatını devam ettiren İstanbul basının "acınacak" halde olduğunu belirtir.

> "Son posta ile gelen İstanbul gazetelerini okurken insanın ne feci bir esaret levhası karşısında bulunduğunu görerek tüyleri ürperiyor. Hakikat bu gazeteler birer boş kağıttan ibaret gibi görünüyor. İstibdat ve itisaf o derece sıkı tatbik edilmektedir ki, vatanı için iki satır yazı yazmaktan, memleketi için ağlamaktan İstanbul halkı men olunuyor.
>
> Zavallı memleket! Zavallı matbuat... Serbesti-i matbuanın bütün medeniyetler tarafından kabul edilmiş bir esas-ı medeni olduğu düşünülürse itilaf devletlerinin memleketimizde tatbik ettikleri cebr ve tazyik politikasının nasıl bir halet-i ruhiye neticesi olduğu derhal tezahür eder. ....İstanbul'un içinde hadis olan mesaili

> tedkikden men edilen ahval-i dahiliye ve milliye namına bir tek kelime bile yazamayan bi-çare matbuatımız..." [468]

"İstisna" olan İstanbul gazetelerine ve gazetecilerine *İrade-i Milliye'*nin baş makalelerinde zaman zaman şiddetli eleştiriler yapılır. *İrade-i Milliye, Tan*'ı Fransız çıkarlarına hizmet etmekle suçlar ve hatta Fransız hükümetinin organı olduğunu söyler:

> "Mütarekenin imzası gününden beri lehimizde hiçbir kelime yazmamış ve bilakis her vesileyle alyhimizde ateş püskürmüş olan Tan gazetesi .... herkesçe malum olan şu noktayı ihzar etmek istiyoruz ki Fransa hükümetinin nim-resmi vasıta-i neşr-i efkarıdır."[469]

Peyam-ı Sabah en çok adı geçen Anadolu hareketi karşıtı gazetelerdendir. Yazarı Ali Kemal'de en çok eleştirilen gazetecidir:

> "Peyam-ı Sabah'ın o düşman mefkuresiyle intişar eden yazıları, o ismet ve namus perdesini kat kat tecavüz eden hainane neşriyatı Anadolu muhitinde yer bulamayacak ifadeleri nedir?.... İngiliz liralarının, sarı sterlinlerinin tesiriyle ortaya atılan bu vatansızların (Ali Kemal) yaygaraları hiç şüphe yok ki yalnız kendi muhitlerinde mahsur kalacaktır..... Yine zannederdik ki bu vatanın evladları mukaddesatını para ile satmak hıyanetine tenezzül etmez. Fakat Ali Kemal gibi bir vatansız, bu mefkureyi de alt üst etmek istiyor..."[470]

---

[468] Hayri Lütfullah, "*İstanbul ve Matbuatı", İM,* 1 Nisan 1920, No: 34. Bkz. Ek III, s. 248
[469] "Tan Gazetesi ve Hareket-i Milliye", İM, 19 Ekim 1919, No: 8
[470] Hayri Lütfullah, "*İstanbul ve Matbuatı", İM,* 1 Nisan 1920, No: 34

Akşam'da F.Z imzasıyla yayınlanan "*Ali Kemal Tahlili*" başlıklı yazıda Ali Kemal'in "vatana zerre kadar faidesi" olanları kötülük yapmışçasına "*Peyam-ı Sabah*'ın karanlık çerçevesinde teşhir" ettiği dile getirilir. *İrade-i Milliye*'de de yayınlanan makalede Ali Kemal'in Mustafa Kemal hakkındaki tutumu da vurgulanır:

> "Mustafa Kemal'den itibaren şu garib vatanın büyük küçük ne kadar hayırlı evladı kalmışsa mütakereden beri patrikhane (mollasıyla?) *Peyam-ı Sabah* sütunlarında aforoza uğradı." [471]

İstanbul basınının mütareke ardından belirli Avrupa devletlerinin saflarında yer almaları; Osmanlının devam eden durumunu tartışırken "leh veya aleyh" şeklinde bir tutum içinde olmaları ve kamuoyuna uluslararası ilişkiler açısından sadece bu iki seçenek olduğu düşüncesinin dayatılması *İrade-i Milliye*'de şiddetle reddedilir. Ülke işgal altında ve tüm hakları çiğnenmiş iken batının Osmanlı Devleti'nin lehinde ve aleyhinde bir konumda olmasına göre bağımsızlık yollarının aranmasının basında onaylanması ve halka sunulması kınanıyor:

> "Bir taraftan henüz sulh akdedilip iade-yi münasebat edilmiş olmadığı, diğer taraftan mütarekenamenin her maddesi defalarca ayrı ayrı ihlal olunarak memleketimiz parça parça istila edilmekte devam ettiği halde alelumum Avrupa devletleri meyanında münasebetde

---

[471] F.Z. "Ali Kemal Tahlili", İM, 29 Haziran 1921, No: 95

> bulunabildiğimiz itilaf hükümetleri için leh veya alehy meselesi nasıl mevzu bahs olabilir anlamıyoruz....
>
> Avrupa devletlerine karşı leh ve aleyh meselesi etrafında Anadolu'nun düşündükleri...onun bir gayesi vardır: memleketini mütarekenamede düşman devletlerinin şeref ve namusuyla da tevsik(belgeleyerek) ederek kurtarabilmiş olduğu hudud dahilinde muhafaza etmek ve yine hududa tecavüz eden mezalim ayakların çekildiğini görmek! Memleketi uğrunda ölecek, fakat çarpışdığı zaman karşısındakine husumetinden veya ona aleydar olduğundan dolayı değil, hukukunu ve mevcudiyetini başka türlü temine yol bulamadığı için hayatını ortaya koymuş olacaktır." [472]

Temsil Heyeti'nin baskısı ile ülkenin dört bir yanında yapılan seçimleri ve sonucunda tekrar açılan Meclis-i Mebusan'ı İstanbul basınında bazı "muzır" kesimlerin eleştirmesi tepki ile karşılanır. Bu kesimler dahil oldukları grupların, derneklerin politikasına göre hareket ederek emellerini gizli yollardan gerçekleştirmeye çalışmakla suçlanmaktadırlar. Eleştiri ve suçlamaların *Tan, Peyam-ı Sabah, Alemdar, İstanbul* gibi Anadolu hareketine muhalif gazetelere yönelik olduğunu düşünmek yanlış olmaz:

> *"* İstanbul Matbuatı ne derse desin millet mebuslarını şimdiye kadar icra edilen intihabata benzemeyecek derecede bir hürriyet ve serbesti ile intihab etti. İstanbul matbuatı demekle umumi bir mana kast etmiyoruz. Maalesef muzır bir kısım matbuatımız, millletin geçirmekte olduğu devre-i intibah ve idrakı göremeyerek

[472] "Leh veya Aleyh" (imzasız), *İM*, 24 Kasım 1919, No: 13

> ve yalnız muhitinin ihtisasat ve ihtirasatına kapılarak uzun, kısa bir takım mütalaat der-meyan etmekde ve icra edilen initihabatda şahsi bir takım emellerin, gizli propagandaların tesiratını söylemektedir."[473]

İrade-i Milliye'de en çok adı geçen Anadolu gazeteleri *Açıksöz, İzmir'e Doğru, Albayrak, Aks-ı Sada, Anadolu'da Yeni Gün* ve *Hakimiyet-i Milliye*'dir. Ayrıca zaman zaman yeni yayınlanmaya başlayan "*Amal-i Milliye*" ve "*Diken*" gibi "Kemalist" yayınlar da duyurulur. Ulusal mücadelenin getirdiği birlik ve destek ruhu ve haber kaynaklarının azlığı nedeniyle gazeteler arasında haber alışverişi oldukça "zorunlu" ve yaygındır. Anadolu basınına yönelik eleştiri veya kalem kavgaları olmamakla birlikte *İrade-i Milliye* ikinci kapatılışının ardından yayınlanan 9 Mayıs 1921 tarihli sayısında kapanışını bildirmediği için *Hakimiyet-i Milliye*'yi sitemli bir şekilde eleştirir:

> "Acaba sustuğumuzun ertesi günü *Yeni Gün*'le beraber sana da çektiğimiz telgrafı almadığından mı derc etmedin? Aynı anadan biri büyük biri küçük iki kardeş vazife-i uhuvveti unutmamalıdır zannediyoruz. Telgrafımızı alamadınız ise o vakt telgrafçıların kulakları çınlasın demekten başka bir diyeceğimiz kalmaz..."[474]

Buna karşılık iki aylık kapanışını duyurduğu için *Aks-ı Sada* ve *Anadolu'da Yeni Gün*'e teşekkür eder:

---

[473] İM, 19 Ocak 1920, No: 21
[474] İM, 9 Mayıs 1921, No: Bilinmiyor

> “ *İrade-i Milliye*’nin sana yazdığı telgrafa serlevha olarak yazdığın “İrade-i Milliye’nin başına gelenler” ibaresi hiç şüphe yok pek çok manayı ifade ediyordu. Biz bu manada bir meslekdaş kalbinin sızladığını his etmiştik. Bununla beraber daha fazla alakadarlığı *Anadolu’da Yeni Gün*’den beklerdik... ihtiram ve selamlar”[475]

Dış basından en çok *Times’*ın adı haber kaynağı olarak geçer. Bunun yanı sıra Fransız gazetelerinden *Journal des Dèbats, Le Petit Parisien* ve *La Matin* kaynak olarak gösterilmektedir. Sayıca az olmakla birlikte zaman zaman *New York Times, Chicago* ve *Chicago Tribune* gibi Amerika gazetelerinden de haber yayınlanır. *İrade-i Milliye*’nin dış basına yönelik eleştirel bir tavrı bulunmamakla birlikte Times’ın bir haberini baş makaleye taşır. Çünkü Meşrutiyet’ten beri *Times*’ın İstanbul muhabiri olan bir gazeteci Mustafa Kemal ve Kuva-yı Milliye ile ilgili yalan haber yayınlamıştır. Mustafa Kemal’in Duyun-u Umumiye’nin vilayetlerdeki ambarlarından tahıl çaldığı ve orduya katılmak istemeyenlerden 50 lira alındığı haberi yazılmıştır. Bir yandan *Times* övülür bir yandan da “kezb ve iftira” ile Ulusal mücadeleye zarar verilemeyeceği vurgulanır. Ancak *İrade-i Milliye* için asıl problem böyle önemli bir gazetede yer alan bir haber daha sonra tekzip edilse de “hakikat(in) artık heder ol”duğudur:

---

[475] İM, 9 Mayıs 1921, No: Bilinmiyor

> “Bütün milletlerde mevcut olan ve muhtelif lisanlarda intişar eden gazetelerin en mükemmeli ve vesait itibarıyla en mebzul ve zengini ...Times gazetesidir.....Beşeriyetin ilmi, fenni, iktisadi, ictimai, siyasi bütün ef’al ve hareketinden en ziyade ve en seri vesaitle haberdar olan Times gazetesidir....Dünyanın farklı yerlerinden bilgi veren muhabirler de Times’ın 200 senelik tarihine uygun olmalıdırlar... Times gibi önemli ve şöhret sahibi bir gazetenin İstanbul için seçtiği muhabirin gafletine ihtimal vermek [? güçtür] Times muhabiri bilmelidir ki kezp ve iftira ile efkarı umumiye-yi cihanı tağşiş edebilir. Fakat hakikatin eşkalini tagayyüredemez. (değiştiremez.)” [476]

İrade-i Milliye’nin, Anadolu ve İstanbul basınını yakından takip ettiği gibi Avrupa basınını da yakından takip etmesi nitelikli eleştiriler yapması ilk aylardaki “resmi yayın organı” sıfatı ile örtüşmektedir.

[476] “Yanlış Zehap ve İftira”, *İM*, 5 Ocak 1920, No: 19

SONUÇ

Ulusal Mücadele'ye giden süreçte Osmanlı İmparatorluğu çok zayıf düşmüştü. Halk içinde bulunduğu fakirlik ve umutsuzluk duygusu ile toprakları üzerinde olup bitenlere karşı kayıtsızlaşmıştı. Gelecek ile ilgili düşünceler olmadığı gibi yaşama amacı "günü kurtarmak" olmuştu.

Mondros Bırakışması ve Sèvres Antlaşması ile Türklere bırakılan Anadolu toprağı Osmanlı Devleti tarafından en ihmal edilmiş bölgeydi. Balkanlara ve Ege'ye yapılan yatırımlar ve bölge halkının üzerinde yaşadığı toprakların verimliliğini iyi kullanması refah seviyesini yükseltmişti. Oysa Anadolu'nun bakımsız bozkırları kendi haline bırakılmış ancak vergiden vergiye hatırlanmıştı. Üstelik Türk nüfusu en yoğun bu bölgelerde olduğu için savaş zamanlarında tüm erkek nüfus askere çağrılmaktaydı. Savaşlar sonucunda insan kaybı ve göç gibi etkenlerle halk gitgide fakirleşmişti.

Ulusal Mücadele ekonomik ve toplumsal koşulların uygunsuzluğuna ve yetersizliğine rağmen başladı. Ancak toplumun sayıca azınlıkta olan kesiminin itici güç olduğu ulusal mücadelede, toplumsal destek yaratmada basın önemli bir görevi yerine getirdi. Özellikle ulusal mücadelenin ilk yılında Anadolu'nun birçok

vilayetinde yayınlanan gazeteler halkın duyarlığının artmasında ve mücadeleye katılımında büyük bir rol üstlendi.

Türkçe gazete ile oldukça geç tanışmış olan Osmanlı toplumu, Jön Türkler ve II. Meşrutiyet sürecinde basını benimsemiştir. Genel olarak Osmanlı basını öğretici bir tarzda, siyaset, ekonomi ve düşünce tartışmalarını barındırır niteliktedir. Gazete, Osmanlı ve Türk aydını için her zaman düşüncelerini açıklamak, ideolojilerini yaymak, muhalefet etmek için bir araç olmuştur. Aydınlar, Jön Türklerden başlayarak, toplumu ilerletmeyi ve vatanı kurtarmayı görev bilmişlerdir. Aynı şekilde gazeteciler de özgürlük için mücadele etmişler, kitleleri harekete geçirmek için bilinçlendirici, öğretici yayınlar yapmışlardır. II. Meşrutiyet'in ilk aylarında da görüldüğü gibi birçok grup kendisini anlatmak için gazete yayınlamıştır.

Anadolu hareketi içinde yer alan yerel direniş grupları, mücadeleye sempati duyan asker ve sivil bürokratlar, İttihatçılar, Bolşevikler, İslami kesim, Amerikan mandasını çıkış yolu olarak gören aydınlar TBMM Hükümeti'nin otorite ve meşruiyetini kabul ettikleri ölçüde ulusal mücadelede ve Meclis'te varoldular. Aynı şekilde Anadolu basını da ortak amaç olan "ulusal mücadele ve bağımsızlık" ilkesinde birleşmiş liberal, İttihatçı, İslamcı, komünist, milliyetçi

yayınları içinde barındırmıştır. Anadolu'nun görece sansürsüz, farklılıklara açık ortamında ulusal mücadele dönemi boyunca farklı düşüncesi olan grupların, derneklerin kendilerini tanıtacakları ve savunacakları bir basın organı çıkarmaları olağan hale gelmişti.

İrade-i Milliye Meşrutiyet ile birlikte ortaya çıkan fikir ve mücadele gazeteciliği geleneğinin bir devamıdır. Osmanlı basınının en büyük özelliği "dava gazeteciliği" anlayışıdır. II. Meşrutiyet döneminde kısa bir sürede olsa yaşanan özgürlük ortamında düşünceler yazılı hale gelmiş, her düşüncenin bir basın organı olmuştu. Mustafa Kemal böyle ortamda basının işlevini/gücünü farketmiş ve siyaset yaşamı boyunca basına ve diğer iletişim kanallarına özenli davranmıştır. *İrade-i Milliye*'nin Ulusal Mücadele'yi ilk ses olarak duyurmasının ardından kurulan *Hakimiyet-i Milliye* ve Anadolu Ajansı Mustafa Kemal'in basın politikasını yansıtmaktadır.

İrade-i Milliye, Kurtuluş Savaşı'nın ilk yazılı savunucusu, ilk yayın organıdır. *İrade-i Milliye'*nin yayınlanmasındaki temel amaç, toplumsal destek oluşturmak için halka Anadolu'da başlayan mücadelenin haklılığını kanıtlamak ve harekete meşruluk kazandırmaktı. Yayınlandığı ilk andan itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun birçok merkezinde ilgi ile karşılandı.

Mustafa Kemal'in *İrade-i Milliye*'de birçok imzasız makalesi yayınlanmıştır. Çalışmada sunulduğu üzere, hem tarzı hem de düşünce sistemi bu yazılarda fark edilmektedir. Ayrıca daha önceden maddi nedenlerden dolayı yürütemediği bir gazetecilik deneyimi olan Mustafa Kemal, "fikir mücadelesi yapmayı, tartışmayı ve yazmayı" kendine uygun bir meslek olarak görmektedir. *İrade-i Milliye'*deki yazıları, Cumhuriyet yıllarında hayata geçirdiği reformların bazılarının ilk nüveleridir. Bu nedenle Mustafa Kemal'in makalelerinin gelecek adımlarını anlamaya yönelik ayrı bir önemi vardır.

10 Ocak 1920'de *Hakimiyet-i Milliye* kurulunca, *İrade-i Milliye* hem baş yazarını hem de Ulusal Mücadele'nin yayın organı olma sıfatını yitirdi. *İrade-i Milliye,* bildirilerin, telgrafların ilk kez yayınlandığı, diğer Anadolu gazetelerinin alıntı yaptığı bir gazeteydi. *Hakimiyet-i Milliye*'nin yayınlanmasından sonra abonelerinde de düşüşler oldu. Dolayısıyla, 10 Ocak 1920 tarihinden sonra *İrade-i Milliye* hem tiraj hem de popülarite anlamında değer kaybetti.

İrade-i Milliye'nin yaşadığı kapanma olayları, idari ve yazı kadrosunu oluşturan kişilerin çekişmelerinden kaynaklanmaktadır. Sivas'ın genel olarak ikiye bölünmüş olan eşrafının etrafında dönen yerel çekişmeler "Kemalist" Hayri Lütfullah ile İttihatçı kökenli Halis Turgut bağlamında

İrade-i Milliye'de görünür olmuştur. Sivas belediye seçimleri ve yerel yönetimdeki politikalardan kaynaklanan rekabet uzun yıllar devam etmiştir. *İrade-i Milliye*'nin ardından da başka gazeteler yayınlanarak çekişmeye devam edilmiştir. Halis Turgut'un İzmir Suikastı teşebbüsüne katılması, muhalif tavrını daha net ortaya koymaktadır. Ancak son/254üncü sayıya kadar gazetenin sorumlu müdür görevini devam ettiren Halis Turgut'un çizgisi gazeteye pek yansımamıştır. *İrade-i Milliye*'de Hayri Lütfullah daha baskın bir karakterdir. Ulusal Mücadele dönemi boyunca Mustafa Kemal yanlısı olmuş, daha sonra da Cumhuriyet Halk Fırkası yanlısı Kemalist bir tavır sergilemiştir.

Sivas eşrafının çekişmeleri ve *İrade-i Milliye*'nin bu nedenle üç defa kapatılması, Sivas basın tarihini de etkilemiştir. Yerel çekişmeler kısa süreli de olsa birçok gazete yayınlanmasına neden olmuştur.

İrade-i Milliye, üç yıllık yayın hayatı boyunca siyasal açıdan bir dönüşüme uğramamıştır. Ulusal Mücadele'nin savunucusu olan gazete, Anadolu hareketine muhalif, saltanatçı/hilafetçi bir ideolojiyi savunmamıştır. Fakat Anadolu hareketinin düşünsel ve eylemsel değişimine yerel/iç dinamikler nedeniyle ayak uyduramamıştır. İç dinamikler daha çok yerel yönetim tarafından savaş zamanında ele geçirilen gücün kötüye kullanımı şeklinde oluşmuştur. Bu dinamikler

gazetenin üç defa kapatılmasına neden olunca, doğal olarak gazete “radikal” bir konuma itilmiştir. Son sayıdaki Halis Turgut imzalı makale *İrade-i Milliye*’de okuduğumuz “en muhalif” makaledir. Ancak yerel basının yaşamasında en önemli faktör yerel dinamikler içindeki yeri ve yönetimle olan ilişkisidir.

Anadolu hareketi için İttihatçılık uzak durulmaya çalışılan ve “karanlık” gizli, eski bir patikadır. Ulusal Mücadele’nin kadrosunu niceliksel açıdan eski İttihatçılar oluştursa da savaş boyunca dönüşüm geçirmişlerdir. Sivas Kongresi’nde edilen yemin bu değişimin en önemli kanıtıdır. *İrade-i Milliye* yayınlandığı ilk günden itibaren İttihatçılığı kendisinden uzak tutmuştur. Hayri Lütfullah, İttihat ve Terakki’ye oldukça muhalif bir tutum içindedir, yazılarında üstü kapalı eleştiriler göze çarpar. İttihat ve Terakki’den ve onun Türk milliyetçiliğinden uzaklaşma, Ulusal Mücadele’nin gerçekleri ile şekillenen Anadolu-Türk milliyetçiliğinin oluşumu *İrade-i Milliye*’de Mustafa Kemal’in yazılarında hissedilir.

TBMM Hükümeti’nin hem doğuya hem de batıya yönelik politikaları “ideolojik istiklal” ilkesince akılcıdır. “Batı’ya karşı savaşırken Batı’ya sırt çevirmeme” ilkesi ile hareket eden Mustafa Kemal, Bolşevizm ve Sovyet Rusya’ya yönelik politikalarında da maddi ve manevi desteği kaybetmemek adına politik davranmıştır.

İrade-i Milliye bu politikanın etkisi altında "yakın ama mesafeli" eleştirel bakış açısını devam ettirmiştir.

İrade-i Milliye, dış politika değerlendirmelerinde Ankara'yı takip etmiştir. Hem Hayri Lütfullah'ın hem de Halis Turgut'un genel olarak "Avrupa medeniyetine" bakış açıları da Mustafa Kemal ile örtüşmektedir. Ancak İttihatçı kökenli Halis Turgut'un özellikle İngiltere ve Fransa'ya karşı daha sert bir bakış açısına sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Ulusal mücadelenin hem Kürtleri hem de Ermenileri, Anadolu hareketine dahil etme çabası, *İrade-i Milliye'*ye de yansımıştır. Kürtlerin Anadolu hareketine katılımı İslami boyuttadır. Ortak amaç olarak Saltanat'ın ve hilafetin düşman işgalinden kurtarılması sunulur. Ermenilerle ortak nokta ise yüzyıllardır aynı topraklarda "adil bir düzen" içinde yaşamanın bir sonucu olarak "vatan sevgisi"dir. *İrade-i Milliye*'nin görüşü Batı devletlerinin kendi çıkarları doğrultusunda Ermeni ve Kürt halklarını "kışkırttığı" şeklindedir. Buradan hareketle Kürt ve Ermeni halklarını mücadeleye davet eder.

Ulusal mücadele dönemi, Türkiye basın tarihi açısından bir "yüzakı"dır. *İrade-i Milliye*'de bu parlak dönemin başat temsilcisidir. Amacı Anadolu hareketine toplumsal ve siyasal destek oluşturmak olan *İrade-i Milliye*, mücadelenin meşruluk kazanmasında önemli bir görev

üstlenmiştir. Ne yazık ki başarıyla oluşturulduğu toplumsal destek göz ardı edilmiş ve değeri tam olarak anlaşılamamıştır. Yaşanılan sürecin boyutları düşünüldüğünde, asker ve sivil aydınlar tarafından yönetilen bir kurtuluş mücadelesinin toplumsal desteğini yaratmada etkili olan *İrade-i Miliye* hakkında daha çok çalışma yapılmasını hak etmektedir.

KAYNAKLAR

Kitaplar

ACAROĞLU, Türker. *Açıklamalı Atatürk Kaynakçası I-II.* Ankara: İş Bankası Y. 1981

AKAL, Emel. *Milli Mücadelenin Başlangıcında Mustafa Kemal, İttihat Terakki ve Bolşevizm.* İstanbul: TÜSTAV, 2002.

AKBAYAR, Nuri. *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 2001.

AKGÜN, Seçil. *General Harbord'un Anadolu Gezisi ve Raporu.* İstanbul: Tercüman Y., 1981.

AKŞİN, Sina. *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki.* Ankara: İmge Yayınları, 2001.

_________ *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele (1918-1920),I-II.* Ankara: İş Bankası Yayınları, 1998.

__________ *Türkiye'nin Yakın Tarihi*. Ankara: İmaj Yayıncılık, 1998.

AKYÜZ, Yahya. *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu.* Ankara: TTK, 1975

ALEMDAR, Korkmaz. *İletişim ve Tarih.* Ankara: Ümit Yayıncılık, 2001.

ARIBURNU, Kemal. *Sivas Kongresi*: *Samsun'dan Ankara'ya Kadar Olaylar ve Anılar*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yayınları, 1997.

ARIKAN, Zeki. *Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1989.

ARMAOĞLU, Fahir. *Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri.* Ankara: TTK, 1991.

_______________ *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980)*. Ankara: İş Bankası, 1988.

ARSAN, Nimet. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*. 4 Cilt. Ankara: Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayını, 1964.

AŞKUN, V. Cem. *Sivas Kongresi.* İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevi, 1963.

ATATÜRK, M. Kemal. *Nutuk.* (4 Cilt) Ankara: TTK, 1989.

ATAY, Falih Rıfkı. *Çankaya.* İstanbul: Bateş Yayıncılık, 1998.

_____________ *Atatürk'ün Hatıraları 1914-1919.* Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları, 1965.

_____________ *Mustafa Kemal'in Mütareke Defteri ve 19 Mayıs*. İstanbul: Cumhuriyet Y., 1999.

AVCIOĞLU, Doğan. *Milli Kurtuluş Tarihi*.(4 Cilt) İstanbul: Tekin Yayınevi, 1991.

AYBARS, Ergun. *İstiklal Mahkemeleri 1920-1927*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1982.

AYDEMİR, Şevket Süreyya. *Tek Adam*.(3 Cilt) İstanbul: Remzi Kitabevi, 1999.

____________ *Suyu Arayan Adam*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1999.

BAYKAL, B. Sıtkı. *Milli Mücadele'de Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti.* Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1986.

BAYRAK, Orhan. *Türkiye'de Gazeteler ve Dergiler Sözlüğü (1831-1993)*. İstanbul: Kül Yayın, 1994.

BERKES, Niyazi. *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1973.

BIYIKLIOĞLU, Tevfik. *Atatürk Anadolu'da(1919-1921).* Ankara: İş Bankası, 1959.

BORATAV, Korkut. *Türkiye İktisat Tarihi, 1908-1985.* İstanbul: Gerçek Y., 1998.

COŞAR, Ö. Sami. *Milli Mücadele Basını.* İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayını, t.y.

CRAIG, A.Gordon. *Europe Since 1815.*(3.Ed.) New York: Holt & Rinehart Inc., 1971.

ÇAVDAR, Tevfik. *Milli Mücadele Başlarken Sayılarla "...Vaziyet ve Manzara-i Umumiye".* İstanbul: Milliyet Yay., 1971.

ÇELİK, Fevzi- Sevgi AKYÜZ. *TBMM Kütüphanesi Süreli Yayınlar Kataloğu*. Ankara: TBMM, 1987.

ÇOKER, Fahri (Hz.). *Türk Parlamento Tarihi; Milli Mücadele ve TBMM: I.Dönem(1919-1923)*. Ankara: TBMM, 1995.

DEMİREL, Ahmet. *Ali Şükrü Bey'in Tan Gazetesi*. İstanbul: İletişim, 1996.

DENİZLİ, Hikmet. *Sivas Kongresi Delegeleri ve Heyet-i Temsiliye Üyeleri*. Ankara: TC. Kültür Bakanlığı Yay., 1996

DUMAN, Hasan. *İstanbul Kütüphaneleri Arap Harfli Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu*. İstanbul: Yy., 1986.

DURU, Orhan. *Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları.* İstanbul: İş Bankası Kültür Y., 2001.

ELDEM, Vedat. *Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomisi.* Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1994

EROL, Mine. *Türkiye'de Amerikan Mandası Meselesi (1919-1920)*. Giresun: İleri Basımevi, 1972.
Eski Harfli Türkçe Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1987.

FROMKIN, David. *Barışa Son Veren Barış: Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı?*. İstanbul: Sabah, 1994.

GRASSI, Fabio L. *İtalya ve Türk Sorunu, 1919-1923: Kamuoyu ve Dış Politika*. (Çev. N. Özkan, D. Kundakçı) İstanbul: YKY, 2003.

GOLOĞLU, Mahmut. *Sivas Kongresi.* Ankara: Goloğlu Yayınları, 1969.

__________ *Erzurum Kongresi*. Ankara: Nüve Matbaası, 1968.

__________ *Üçüncü Meşrutiyet*. Ankara: Başnur Matbaası, 1970.

GÖKBİLGİN, M. Tayyib. *Milli Mücadele Başlarken*. Ankara: İş Bankası Y., 1959.

GÖNLÜBOL, M.- C. SAR. *Olaylarla Türk Dış Politikası*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 1996.

GÜNER, Z.-O.KABATAŞ. *Milli Mücadele Dönemi Beyannameleri ve Basın*. Ankara: TTK., 1990.

GÜNTEKİN, Reşat Nuri. *Yeşil Gece.* İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1990.

İĞDEMİR, Uluğ. *Sivas Kongresi Tutanakları.* Ankara: TTK, 1969.

İNUĞUR, M. Nuri. *Basın Yayın Tarihi*. İstanbul: İ.İ.T.İ.A., 1978.

İSKİT, Server. *Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları.* Ankara: Matbuat Umum Müdürlüğü Neşriyatı, 1943.

______________ *Türkiye'de Matbuat Rejimleri*. İstanbul: Matbuat Umum Müdürlüğü, 1939.

JAESCHKE, Gotthard. *Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri.* Ankara: TTK., 1971.

KABACALI, Alpay. *Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Basın Sansürü*. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti, 1990.

KARABEKİR, Kazım. *İstiklal Harbimiz.* (5 cilt) İstanbul: Emre Yay.,1995

KARAOSMANOĞLU, Y. Kadri. *Yaban.* İstanbul: İletişim, 2001.

_______________ *Milli Savaş Hikayeleri*. İstanbul: İletişim, 2002.

KARDEŞ, Fethi. *60 Yılın Hikayesi*. Ankara: Basın Yayın Genel Müdürlüğü, 1980.

KARS, Zübeyir. *Milli Mücadelede Kayseri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Y., 1993.

KANSU, Mazhar Müfit. *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber I-II.* Ankara: TTK, 1997.

KARS, Z. *Milli Mücadelede Kayseri*, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1993.

KIZILYÜREK, Niyazi. *Milliyetçilik Kıskacında Kıbrıs*. İstanbul: İletişim Y., 2002.

KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri. *Yaban*. İstanbul: İletişim, 1999 (34. Baskı)

KOCABAŞOĞLU, U- Metin BERGE. *Bolşevik İhtilali ve Osmanlılar*. Ankara: Kebikeç Yay., 1994.

KOCABAŞOĞLU, Uygur. *Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika: 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Amerikan Misyoner Okulları*. İstanbul: Arba, 1991

KOCATÜRK, Utkan. *Atatürk ve Türk Devrimi Kronolojisi,1918-1938*. Ankara: Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, 1973.

KOLOĞLU, Orhan. *Türkiye'de Basın.* İstanbul: İletişim Y., 1994

____________ *Takvim-i Vekayi*. Ankara: ÇGD, 1981.

____________ *Kuva-yı Milliye'den Günümüze Türk Basını*. Ankara: Kültür Bakanlığı, 1993.

KOMİSYON. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*. VI. Cilt, İstanbul: Kaynak Yayınları, 1999.

LEWIS, Bernard. *Modern Türkiye'nin Doğuşu.* Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2000.

MARDİN, Şerif. *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri*. İstanbul: İletişim, 1994

MANSFIELD, Peter. *A History of The Middle East.* London: Viking, 1991.

MÜDERRİSOĞLU, Alptekin. *Kurtuluş Savaşı Mali Kaynakları I-II*. İstanbul: Kartaş Yayınları, 1988.

NADİ, Yunus. *Birinci Büyük Millet Meclisi*. İstanbul: Cumhuriyet Yay., 1998.

NAİR, Güney. *Sivas Basını, 1887-1999.* Sivas: Cumhuriyet U. Yayınları, 1999.

NÜZHET, Selim. *Türk Gazeteciliği 1831-1931*. İstanbul: Devlet Matbaası, 1931.

OKTAY, Ahmet. *Toplumsal Değişme ve Basın.* Ankara: Bilim, Felsefe, Sanat Y., 1987.

ONAR, Mustafa. *Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları, I-II*. Ankara: Kültür Bakanlığı, 1995.

ORAL, Fuat Süreyya. *Türk Basın Tarihi.* Ankara: Y.y., 1968

ORAN, Baskın. *Atatürk Milliyetçiliği; Resmi İdeoloji Dışı Bir İnceleme.* Ankara: Bilgi Yayınevi, 1999.(5inci B.)
____________ (Ed.). *Türk Dış Politikası 1919 – 1980,* Cilt 1. İstanbul: İletişim, 2000.

ÖNDER, Ali Rıza. *Kayseri Basın Tarihi(1910-1960)*. Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1972.

ÖZALP, Kazım. *Milli Mücadele, 1919-1922.* Ankara: TTK., 1998.

ÖZKAYA, Yücel. *Milli Mücadele'de Atatürk ve Basın (1919-1921).* Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1989.

ÖZTOPRAK, İzzet. *Kurtuluş Savaşı'nda Türk Basını*. Ankara: İş Bankası Y., 1981.

ÖZTÜRK, Kazım (Hz.). *Türk Parlamento Tarihi;TBMM II. Dönem(1923-1927)*. Ankara: TBMM, 1995.

SANDER, Oral. *Siyasi Tarih 1918-1994*. Ankara: İmge Kitabevi, 1996.

______________ *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü*. Ankara: AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1987.

SARIHAN, Zeki. *Kurtuluş Savaşı Günlüğü I, II.* Ankara: TTK., 1994.

SHLAIM, Avi-Y. SAYIGH. *The Cold War and The Middle East*, Oxford: Claredon Press, 1997.

SELEK, Sabahattin. *Anadolu İhtilali.* İstanbul: Güneş Matbaacılık, 1965.

SHAW, Stanford -E.K.SHAW. *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*. İstanbul: E Yayınları, 1994.

SONYEL, Salahi. *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*. C.I-II, Ankara: TTK, 1987.

SOYAK, Hasan Rıza. *Atatürk'ten Hatıralar*. İstanbul: YKY, 1973.

ŞAPOLYO, E. Behnan. *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basın*. Ankara: Güven Matbaası, 1971.

ŞİMŞİR, Bilal. *Atatürk İle Yazışmalar- I, 1920-1923.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981.

TAHİR, Kemal. *Yorgun Savaşçı*. Ankara: Bilgi Yayınları, 1968.

_____________ *Esir Şehrin İnsanları*. İstanbul: Sander Yayınları, 1972.

TANÖR, Bülent. *Kurtuluş-Kuruluş.* İstanbul: Cumhuriyet Yayınları, 2000.

___________ *Türkiye'de Kongre İktidarları (1918-1920).* İstanbul:

YKY, 2002.

TBMM Zabıt Ceridesi. Devre I, C.18, Ankara: TBMM, 1959.

TEZEL, Yahya Sezai. *Cumhuriyet Dönemi İktisadi Tarihi 1923-1950.* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1994.

TİMUR, Taner. *Türk Devrimi ve Sonrası.* Ankara: İmge, 1994.

TOPUZ, Hıfzı. *Türk Basın Tarihi.* İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1973.

TUNAYA, T. Zafer. *Türkiye'de Siyasal Partiler, I-II.* İstanbul: İletişim Y., 1999.

_____________ *Hürriyet'in İlanı.* İstanbul: Cumhuriyet Yayınları, 1998.

________________ *Türkiye'de Siyasal Gelişmeler (1876-1938): Mütareke, Cumhuriyet ve Atatürk.* İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002.

TURAN, Şerafettin. *Türk Devrim Tarihi*. Ankara: Bilgi Y. , 1998

TURHAN, Seyfettin. *Atatürk'te Konular Ansiklopedisi*. İstanbul: YKY, 1995.

TÜRKGELDİ, Ali Fuat. *Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*. Ankara: Türk Devrim Ens. Y., 1948.

ULUĞ, Naşit Hakkı. *Halifeliğin Sonu*. İstanbul: İş Bankası, 1975.

VARLIK, M. Bülent, *Türkiye Basın-Yayın Tarihi Kaynakçası.* Ankara: AİTİA, 1981.

VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet. *İlk Meclis: Milli Mücadele'de Anadolu.* İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1990.

YAZICI, Nesimi. *Takvim-i Vekayi-Belgeler.* Ankara: G.Ü.BYYO, 1983

YALMAN, Ahmet Emin. *The Development of Modern Turkey As Measured By Its Press*. New York: Ams Press, 1968.

YULARKIRAN, R.Cevdet. *Reşit Paşa'nın Hatıraları*, İstanbul: Tan Matbaası, 1939.

YUST, K. *Kemalist Anadolu Basını.* (Hz. Orhan Koloğlu) Ankara: Çağdaş Gazeteciler D.Y., 1995.

ZÜRCHER, Erik J. *Milli Mücadelede İttihatçılık*. İstanbul: Bağlam Yay., 1995.

Makaleler

ALKAN, A.Turan. "İstiklal Mahkemesi'nin Sivas Günleri ve Muhaliflerin Tasfiyesi I-II-III", *Tarih ve Toplum*, 1989, No: 62, 63, 64

DAVISON, Roderic H. "The Advent of the Electric Telegraph in the Ottoman Empire", *Essays in Ottoman and Turkish History, 1774-1923: The Impact of the West*. Texas: Univ. Of Texas Press, 1990.

ELDEM, Vedat. "Cihan Harbinin ve İstiklal Savaşının Ekonomik Sorunları", *Türkiye İktisat Tarihi Semineri*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1975.

ERKUL, Ali. "Kongre Öncesi Sivas'ın Toplumsal ve Siyasal Yapısı", *Milli Egemenlik Paneli Bildirileri,* Ankara: TBMM Yayınları, 1989.

KOCABAŞOĞLU, U.-A. BİRİNCİ. "Osmanlı Vilayet Gazete ve Matbaaları Üzerine Gözlemler", *Kebikeç*, 1995, No.2.

KOCABAŞOĞLU, Uygur. "1919-1938 Dönemi Basınına Toplu bir Bakış", A.Ü.S.B.F. Basın ve Yayın Y.O., *Yıllık:1981*, sayı:VI, Ankara: 1981.

____________"*Tuna* Vilayet Gazetesi", *AÜ Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi.* Ankara: AÜ Basımevi, Ocak 1991.

______________ "Tanzimat'tan Günümüze Gazete Fiyatları Üzerine Gözlemler", *Prof.Dr. Şerafettin Turan Armağanı*, Elazığ: Fırat Üniversitesi, 1996

ÖNDER, Mehmet. "Milli Mücadelenin Gazetesi *Hakimiyet-i Milliye* Nasıl Çıkarıldı?", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, **C**.VII, No: 20, Mart- 1991.

ÖZKAYA, Yücel. "Milli Mücadele Başlangıcında Basın ve Mustafa Kemal Paşa'nın Basınla İlişkileri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,* C. I, No: 3, Temmuz-1985.

_______ "Ulusal Bağımsızlık Savaşı Boyunca Yararlı ve Zararlı Dernekler", *AAMD*, C. 4, No:10, Kasım 1987.

ÖZTOPRAK, İzzet. "Sivas Kongresi Sırasında İç ve Dış Siyasi Durum", *Milli Egemenlik Paneli*. Ankara: TBMM, 1989.

REED, Howard. "1919 Sivas Kongresi Sırasında Amerika'nın Türk Milliyetçileri ve Atatürk'le İlişkileri", *Atatürk'ün Düşünce ve Uygulamalarının Evrensel Boyutları Sempozyumu*. Ankara: TTK, 1983.

The New Encyclopedia Britannica. Chicago: Encyclopedia Britannica Inc., 1991.

UNBEHAUN, Horst. "*İrade-i Milliye* Gazetesi ve Milli Mücadele Döneminde Sivas Basını Üzerine Gözlemler", *Atatürkçülük ve Modern Türkiye*, Ankara: AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1998.

VARLIK, M.Bülent. "Türkiye Basın-Yayın Tarihi Kaynakçasına Ek-I", *İletişim,* 1982, No: 4.

_________ *Türkiye Basın-Yayın Tarihi Bibliyografyası (Ek-2)* Ankara, Kebikeç, 1995.

YILDIRIM, Hüseyin**. "***İrade-i Milliye* Gazetesi**",** *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.VIII, No: 23, Mart-1992.

Süreli Yayınlar

İrade-i Milliye

İdare-i Milliye

Gaye-i Milliye

Mücahede-i Milliye

Anadolu'da Yenigün

Hakimiyet-i Milliye

Ulus

Belgeler

Başbakanlık Devlet Arşivleri :

Belge No: 030111/150.34.12

Belge No: 030111/181.9.3

Belge No: 030111/191.12.4

Belge No: 030111/161.15.8

Belge No: 030111/215.22.4

Belge No: 843/30.10.0.0 /82.536.3

ATASE :

İstiklal Arşivi, Klasör 29, Dosya 1336/24, Fihrist 21.

İstiklal Arşivi, Klasör 29, Fihrist 3

İstiklal Arşivi, Klasör 29, Fihrist 4/23.4/27

EK I:

İrade-i Milliye, 2 Teşrin-i Evvel/Ekim 1919, No: 5

اراده‌ملیه

فرید پاشانك رفقای خیانتی

ملت دعواسی

İrade-i Milliye, 19 Nisan 1337/1921, Pazartesi, No: 68

***İrade-i Milliye*, 3 Kanun-i Evvel 1338/ 1922, Pazar, No: 254**

EK II:

***İrade-i Milliye*'de Yayınlanan Yazı ve Haberlerin Başlıkları**

Sayı 1, 14 Eylül 1335/1919, Pazar:

"Harekat-ı Milliyenin Esbabı", İsmail Hami

"Kongrenin İnikadı Günü Kongre Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri Tarafından İrad Olunan Nutk-u İftitahi"

"Zat-ı Şahaneye Keşide Olunan Arıza-i Telgrafiye Sureti", 5 Eylül 1919, Sivas'ta Mün'akit Umumi Kongre Heyeti

"Millete Hitaben Yazılan Beyanname Sureti"

"Kongre Azalarının Yemini"

" 11 Eylül'de Umumi Kongre Heyeti Kararı ile Sadrazam Ferit Paşa'ya Keşide Edilen Telgraf Suretidir"

"11 Eylül Tarihinde Onüç, Yirmi, Onbeş, Üçüncü Kolordu Kumandanlıkları Tarafından Müştereken Makam-ı Sadaret-i Uzmaya Keşide Edilen Telgraf Suretidir"

"Sivas Umumi Kongresinin Zat-ı Şahaneye Ahval-i Hazırayı İzah Maksadıyla Yazdığı ve Dahiliye Nezaretinin Padişaha Keşidesinde Mümanaat Eylediği Arıza Sureti", Sivas'ta Mün'akit Umumi Kongre Heyeti

"Havza'dan Mustafa Kemal Paşa Hazretleri Tarafından Zat-ı Şahaneye Keşide Edilen Arıza-ı Telgrafiye", Üçüncü Ordu Müfettişi Fahri Yaver-i Mustafa Kemal

"Dahiliye Nazırı Adil Beyefendiye", Sivas Valisi Reşid, 10 Eylül 1919

"Vesaik-i İhanet"

Sayı 2, 17 Eylül 1335/1919, Çarşamba:

"Milletin İlk Adımı: Ferit Paşa Kabinesiyle Kat-ı Münasebet", İsmail Hami

"Vesaik-i İhanet, Elaziz Valisi Galip Bey'e"

"İrade-i Milliye"[477]

"İhanet-i Vataniye'yi Takiben"

"İrade-i Milliye"

"Sivas Valisi Sabık-ı Reşid'e Paşa Hazretlerine", Dahiliye Nazırı Adil, 10 Eylül 1919

"İrade-i Milliye"

"Kongrenin Düvel-i İtilafiye Mümessil Siyasileriyle bi-taraf Devletler Sefaretlerine Keşide Ettiği Telgraf Suretidir." Sivas'ta Mün'akit Umumi Kongre Heyeti

"Dahiliye Nazırı Adil Bey'e", Sivas Valisi Reşid, 10 Eylül 1919

"Malatya Vakası Üzerine Millete Neşr Olunan Beyanname", Umumi Kongre Heyeti, 9 Eylül 1919

"Vesaik-i İhanet"

"Havadis-i Dahiliye"

"Teşekkür"(E.L.Browne'a Sivas Kongresi'ne katılımı ve ilgisi için)

"Sivas'da Milli Kongre Heyeti Riyaset-i Aliyesine" Erzincan ve Ankara'dan gelen telgraflar

"Sarf-ı Maneviye mi İhanet-i Mükafat mı?"

"İrade-i Milliye"

---

[477] Bu başlık altında millet iradesi adına haberler ve telgraf metinleri üzerine yorum yapılıyor.

“General Harbord Heyeti’nin Erzincan’a Azimeti”

“Adliye Nazırı Adil Bey’e” Mustafa Kemal’in Ali Galip ile ilgili telgrafı

“İrade-i Milliye”

“Arzaneli Aşireti Reisi Cemil Bey’in Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine Telgrafı”

“Altın, 15000 Lira ”

“İrade-i Milliye”

Sayı 3, 21 Eylül 1335/1919, Pazar:

“Veliahd-ı Saltanat Hazretlerinin Lahiyası”

Lahiya ile ilgili İrade-i Milliye’nin açıklaması

“Hükümet’in Kuva-yı Milliye Hakkında Takip ettiği Siyasetin Yanlış Olduğu Hakkında Suret-i Telgraf: Sadrazam Damat Şehr-yari Ferit Paşa Hazretlerine ” Mustafa Kemal “İrade-i Milliye”

“Şura-yı Devlet Reisi Rauf ve Bahriye Nazırı Salih Paşalar Hazretine”, Sivas Valisi Reşid

“İrade-i Milliye”

“Erzurum Onbeşinci Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa Hazretlerinin Mabeyn-i Hümayuna Keşide Ettiği Telgraf Suretidir”

“Hükümet-i Hazıraya Kastamonu Vilayetinden Muteber Azalarla Arıza-i Telgrafiye”

“Kamah’tan Dersaadete Sadrazam Paşaya Keşide Kılınan Telgrafname Suretidir”

“Malatya Mutasarrıfı Vekili Vasıtasıyla Hacı Kaya ve Şatzade Mustafa
Ağalara” Mustafa Kemal

“(?) Aşireti Reisi Hacı [Ka?a] Bey Tarafından Mevrud-ı Arıza-i Telgrafiye”

“Malatya Hadisesi Üzerine Tedkikat”

“Malatya Hadisesi Münasebetiyle”

“Malatya Hadisatına Dair Mevrud-ı Arıza”

“Havadis-i Dahiliye; İstifalar, Gelenler”

Sayı 4, 28 Eylül 1335/1919, Pazar:

“Padişahımız Ne Emir Ediyor? Hükümet Ne Yapıyor?” Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi (ARMHC)

“Millet Davası”

“Amerika Heyeti”

“Müskit ve Beliğ Bir İzah”, Mustafa Kemal

Müstehberat: “Amerika’da Ceryan-ı Efkar”

“Ankara Valisi”

“Trabzon Valisi”

“Hindistan’da İhtilal”

“Afganistan ve İngiltere Muharebesi”

“İrade-i Milliye”

“Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Sivas Heyet-i Merkeziyesine”ARMHC Namına Mustafa Kemal

“Tebliğ”, Mustafa Kemal

“Üçüncü Ordu Müfettiş Vekili Kazım Paşa Tarafından Makam-ı Sadaretpenahiye Keşide Olunan Telgrafname”

“Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Kongresine Mevrud Telgrafnameler” (Çankırı, Van, Koçhisar, Cidde ve Akdağ’dan)

“İrade-i Milliye: Beyannanme”, Heyet-i Temsiliye Mustafa Kemal

“Mukerrerat Sureti”

“Sungurlu’dan”, “İskilib’den”, “Mecidözü’den”, “Çerkes’den” “Yozgat”vb. nahiye ve illerden kaymakam, vali ve eşrafından gelen tebrik telgrafları

“Kastamonu Valisi “

“Kabinenin Mevkii”

“İzmir Fecayii”

“İzmir”

Abone(lik)

Sayı 5, 2 Teşrin-i Evvel/Ekim 1335/1919, Perşembe:

“Ferit Paşa’nın Rüfeka-yı Hıyaneti”

“Millet Davası”

“Amerika Heyeti Erzurum’da”

“Revandiz ve Şemdinan Ahvali”

“İmadiye’de Cemiyet-i Muhammediye

“İngilizler Bakü ve Tiflis’i Tahliye Etmişlerdir.”

“10 Eylül 1335 tarihli Azerbaycan Gazetesinden Gönderilen Mühim Malumat”

“Erzurum Muhabir-i Mahsusamızdan: Amerikan Heyeti ve General Harbord Hakkında”
“Tokat Memureyn ve Eşrafı tarafından Hakpayi Şahaneye Keşide Olunan Telgrafname sureti”
“Trabzon Memureyn ve Eşrafı tarafından Hakpayi Şahaneye Keşide Olunan Telgrafname sureti”
“Tamim” Mustafa Kemal
“Irak’da Mezalim”
“Hareket-i Milliye En Muazzam Hareket-i Medeniyedir.”
“Amerika Heyet-i Reisinden(?) Malum Hüseyin Beye Yazılmış Tezkire Sureti”
“İzmir Fecayii”
“İrade-i Milliye: Heyet-i İstihbariyesi”

Sayı 6, 7 Teşrin-i Evvel/Ekim 1335/ 1919, Salı:
“Yeni Kabine Listesi” Mustafa Kemal
“İstanbul Ahali-yi Muhteremesine” ARMHC Heyet-i Temsiliyesi
“Zat-ı İkdas Hazret-i Hilafetpenahiye” ARMHC Heyet-i Temsiliyesi
“Eskişehir Kaymakamı Atıf Beyin Zevce ve (?) Tarafından Dersaadete, Amerika, Fransa, İtalya Mümessillerine keşide edilen protestoname sureti”
“Konya’dan” Konya Heyeti Merkez Reisi Vehbi
“Ankara’dan”, İstitlaat Komisyonu

“Cide’den”, “Karaman’dan”, “İğdir’den Sivas’ta Umum Kongre Heyetine”

“Sivas’da ARMHC Heyeti Muhteremesine” İzmit’ten telgraf

“Sivas Merkezi Baş Müdüriyetinden Keşide Olunan Telgrafnameler”

“Garbi Anadolu Umum Kuva-yı Milliye Baş Kumandanı Mirliva Ali Fuad Paşa Tarafından Gönderilen Rapordur”

“İrade-i Milliye Heyet-i İstihbariyesi”

“Namzedlik” Nur Alibabazade Fazıl’ın Sivas Mebus İntihabatı için Yazısı

“İzmir Fecayii”

Sayı 7, 12 Teşrin-i Evvel/Ekim 1335/ 1919, Pazar:

“Beyanname” ARMHC namına Mustafa Kemal

“Yenigün gazetesinin Sivas’da bulunan muhabirinin gazetesi namına icra ettiği bir mülakat olup aynen derc olunur” (Mustafa Kemal ile)

“Heyet-i Temsiliyeye Varid Olan Telgrafnameler: Elbistan’dan, Niğde’den

Bilecik’ten, Karaman’dan, Koçhisar’dan, Eskişehir’den, Bozöyük’ten

Daday’dan, Gemlik’ten, Kayseri’den, Aksaray’dan, Osmaniye’den

“İstanbul Telgraf Başmüdür Vasıtasıyla Bilumum Muhabere Memurinine” Mustafa Kemal

“İrade-i Milliye Heyet-i İstihbariyesi; 11.10.1335

İrade-i Milliye Heyet-i İstihbariyesi; 12.10.1335

"İzmir Fecayii"

"Hükümetin Beyannamesi" Dahiliye Nazırı Şerif

"Ali Cenap Sadaretpenahiye" Mustafa Kemal

"İrade-i Milliye Heyet-i İstihbariyesi" 10 Teşrin-i Evvel

"Padişah Efendimiz Hazretleri Hareket-i Milliye için Ne Söylüyorlar?" Ayandan Müşir Mehmed Fuad

Sayı 8, 19 Teşrin-i Evvel/Ekim 1335/1919, Pazar:

"Memnuniyet-i Malikane" ARMHC Heyet-i Temsiliye'sine Sadrazam Ali Rıza Paşa'dan

"*Tan* Gazetesi ve Hareket-i Milliye"

"Yunanistan ve Sulh"

"Tebliğ" ARMHC HT namına Mustafa Kemal

"Şuun-ı Hariciye: İngiltere'de

İngiltere ve İran

İngiltere ve Amerika

Almanya'da

Rusya'da"

"Havza'dan Dahiliye ve Harbiye Nezaretleriyle, Mümessillere Tebliğ Edilmek Üzere Canik Mutasarrıflığına Keşide Olunan Telgrafname" 13 Teşrin-i Evvel

Telgraflar: Silvandan; Burdur'dan; Elaziz'den; Köprü'den; Havza'dan

"Sonbahar At Koşusu"

"İzmir Fecayii"

“İngiliz Amiral Trabzon’da”
“Namzedlik” Sivaslı Damat Alaaddin Paşazade Sami Fethi; Sivas Belediye Seçimleri
“[?salat] Hakkında”
“Kari’n Rica-i Mahsusadır”
“İrade-i Milliye İstihbaratı” 15.10.1335
“Sulh Haberleri”
“Son Havadis”
İlan; Kayıp/ Kiralık Dükkan

Sayı 9, 27 Teşrin-i Evvel /Ekim 1335/1919, Pazartesi:
“Hala Mugalata”
“Tebliğ” ARMHC Heyet-i Temsiliye Mustafa Kemal
“Amasya’dan Bir Telgraf” 22.10.1335
“Ermenilerin Kürtlere Müracaatı” Baron Hacadur Ağa (*Albayrak*’tan)
“Baron Hacodur Ağa’ya”Aşiret-i Rusayetden Hamid Bey, Ali Mirza Bey ve Ahmed Huso Ağa
“Ayntap’da Muazzam Bir Miting” Belediye Reisi Mehmet Lütfi
“Şarki ve Garbi Trakya”
“Garbi Trakya’da”
“Yerli Rum ve Yunan Mezalimi”
“Şuun Muhtelife”
“(Journal des)Débats Gazetesi ve Türkiye”
“Ermenilerin Mugalata ve Mubalağaları”

“Son Havadis” (Paris Barış Konferansı şartlarının kabul edildiğini haber veriyor)
“*Débats*’dan”
“Hükümet-i Arabiye’de Seferberlik”
“Dahili Haberler; Nazilli’den; Ereğli’den; Akşehir’den; Niğde’den; Eruh’dan
“İzmir Fecayii”
“Sonbahar Atyarışı”
“Sivas’da Spor Klübü Açılmak Üzere”

Sayı 10, 3 Teşrin-i Sani/Kasım 1335/1919, Pazartesi:
“Türkiye ve Fransa”
“İşgaller Aleyhinde; Mardin”
“Mardin’de Akd Edilen Miting” ARMHC Mardin Heyet-i Merkeziyesi namına Hüseyin
“Şuun Muhtelife”
“Yerli Rum ve Yunan Mezalimi”
“İrade-i Milliye İstihbaratı”
“İzmir Fecayii”
İlan

Sayı 11, 10 Teşrin-i Sani/Kasım 1335/1919, Pazartesi:
“İntihabat”
“Sivas’da ARMHC Heyet-i Temsiliyesine” Milli Kongre Katibi Umumiliği namına Esad

“Milli Kongre Katibi Umumiliği Namına Esad Paşa Hazretlerine” ARMHC Heyet-i Temsiliyesi namına Mustafa Kemal

“İttihatçılık İddiaları”

“İstihbarat”

“İzmir’den”

“Nusaybin’den”

“Arapgir’den”

“Yerli Rum ve Yunan Mezalimi”

“Köylere Dair”

“İzmir Fecayii”

İlanat

Sayı 12, 17 Teşrin-i Sani/Kasım 1335/1919, Pazartesi:

“Yeni İşgaller Muvacehesinde”

“Protestoname” ARMHC namına Mustafa Kemal

“Tamim”

“İrade-i Milliye”

“İstanbul Muhabiri Mahsusamızdan”

“Fırka Zihniyetleri”

“Müstehbarat; Bozkır’dan; Giresun’dan; Avanos’dan; Palu’dan; Bitlis’den; Adana’dan”

“İzmir Fecayii”

“Yerli Rum ve Yunan Mezalimi”

İlanat; Sivas Mahkeme-i Sulhiyesinden

Vefat İlanı

Milli Sigara Kağıdı

Sayı 13, 24 Teşrin-i Sani/Kasım 1335/1919, Pazartesi:

"Leh veya Aleyh"

"Şark Ahvali"

"Batum İslam Cemiyetinin Karar-ı Kat'isi"

"Azerbaycan Ahvali"

"Adana Ahvali"

"Protesto Telgrafları; Viranşehir'den; Sürmene'den; Becar'dan"

"Mahalli İctima Etrafında

"İzmir Ahvali"

"Rusya Ahvali"

"Telgraf Haberleri; Sulh Muahedesinin Tasdiki

Türkiye Meselesi

Fransa Reis-i Cumhurunun Seyahati

General Gouraud

Bulgaristan

Veba Yine Başlamış

Muhakeme-i Muhtelife

"Dersaadette Çürüksulu Mahmud Paşa Hazretlerine"

ARMHC namına Mustafa Kemal

"Arap Hükümeti Teşkilatı"

"Cemiyet-i Akvam"

"Maraşel MakNezn?"

"Clemenceau Geliyor"

“General Fonder Gulic(?) ”

“Poincarè Londra’da”

Sayı 14, 1 Kanun-i Evvel/ Aralık 1335/1919, Pazartesi:

“Tereddi Meselesi”

“Adana Ahvali”

“Muhabiri Mahsusamızdan”

“Kuva-yı Milliye ve Mısır”

“İzmir Ahvali”

“Atina’dan”

“İzmir Cinayetleri Tahdir Ediliyor”

“İrade-i Milliye”

“Son Haberler”

“General Milne Tarafından Alakadarane Yazılan Tezkire”

“Tezkire Münderecatına Mutalaa Olan Nazilli Kuva-yı Milliyesi Namına Gelen Telgraf”

“Venizelos İzmir için Atina’ya Davet Ediliyor”

“Batum ve Elviye-i Selase[478]”

“Bosphore Gazetesi Yazıyor”

“Azerbaycan Ahvali”

“Suriye Ahvali”

“Sulh ve Türkiye Meselesi” İngilizce (?) Gazetesinden

“Lloyd George’un Nutku ” *Bosphore*’dan

“Amerika Murahhasları”

“Mühim Bir Mülakat” (Loyd George ile)

---

[478] Elviye-i selase: Kars, Ardahan ve Artvin

“Macaristan’da”

“Lloyd George’un Beyanatı”

“Almanya’da”

“Fransa’da İntihabat”

“Poincarè’in Seyahati”

“Amerika’da”

“Bulgaristan’da”

“Romanya Muahedeyi İmza Ediyor”

“İktisat Komisyonu”

“İtalya- Yunan Münasebeti”

“Denikin ve Ermeniler”

“Rusya Ahvali”

“Kızılhan Çetesi”

“İstanbul’da İngilizler”

“İstanbul’da Rumlar”

“Gürcistan’da”

İlan

Sayı 15, 8 Kanun-ı Evvel/Aralık 1335/1919, Pazartesi:

“Meclis-i Milli’de”

“Sulh ve Türkiye”

“Haberler”

“*Yenigün* Gazetesi Yazıyor”

“*Chicago* Gazetesi Yazıyor”

“Cemiyet-i Akvam”

“Anadolu Kadınları Müdafa-i Vatan Cemiyeti” (AKMVC)

“Hakpayi Mali İhtiva-i Humayun’a Çekilen Telgraf” AKMVC
“Huzur-ı Sami Sadaretpenahiye- Dahiliye Nezaret Celilesine” AKMVC
“Dersaadette: Amerika, İngiltere, Fransa, İtalya Mümessil Siyasilerine Çekilen Telgraf” AKMVC
“Adana Ahvali”
“Havran Aşairi”
“Irak Urbanı”
“Garbi Anadolu Ahvali”
“30 Teşrin-i Sani, Nazilli’den”
“Nazilli, Son Telgraf”
“General Gouraud ve Suriye”
“Mısır Ahvali”
Tiflis’de Bir Suikast”
“Rusya’da Meclis Mebusan”
“Ermenistan’a Muavenet”
“Havar Sefine-i Harbiyesi”
“Şark Ahvali”
“Yeni Bir Hükümet”
“İlan

Sayı 16, 15 Kanun-i Evvel/Aralık 1335/1919, Pazartesi:
“Asr-ı Zihniyet ve Tenakuzlarımız”
“Şehrimize Gelen Fransız Heyeti”
“Adana ve Maraş Havalisi”
“Avrupa ve Kuva-yı Milliye”

“Hindistan ve Türkiye”

“İran’da”

“Basra’da Usera-i Osmaniye”

“Halep ve Suriye’de”

“Irak’da”

“Bir Vesika-yı İhanet”

“Mühim Bir Telgraf”

“İrade-i Milliye”

Garbi Anadolu ve İzmir Cephesi”

“Sulh ve Türkiye” *L’Echo de Paris*’den

“Amerika-Meksika”

“Franchet d’Esperey’nin Seyahati”

“Fransa’da Hıdmet-i Askeriye”

“Kalander Kasr-ı Hümayun”

“Batum’da”

“Azerbaycan’da”

“Akd-i Muteyemmin”

“Cemiyet-i Akvam”

“Amerika’da Suriyeliler”

“Trakya’da Tensikat”

“Amerika Ordusu”

“Şark Cumhuriyetleri”

“İtalya-Yunanistan Münasebeti”

“İlanat; Milli Sigara Kağıdı”

Sayı 17, 22 Kanun-i Evvel/Aralık 1335/1919, Pazartesi:

"Heyet-i Temsiliye Şehrimizden Giderken"

"Sivas'da ARMHC Heyet-i Temsiliyesine Telgraf" Sadrazam Ali Paşa

"Dünle Bugünün Mukayesesi" M.F., Havza

"Hanımlar Tarafından Teşkil Olunan Anadolu Müdafaa-i Vatan Cemiyeti:

Nizamname, Teşkilat, Vezaif"

"Kilis Sokaklarına Fransız Tabur Kumandanı Tarafından Talik Olunan İlanname Sureti"

"Erzurum'dan"

"İrade-i Milliye"

"Maraşlıların Mukarreratı"

"Almanya'nın Cevabı Notası"

"Londra'da Konferans Azası"

"Anlaşılmaz Muammalar"

"Franchet d'Esperey'nin Seyahati"

"Sulhumuz Pek Yakın"

"Wilson Felce Düçar Olmuş"

"Esrarengiz Bir Teyyareci"

"Papalık Makamında Neler Söylenmekte?"

"Gürcistan Ahvali"

"Osmanlı Heyet-i Murahhasası"

"Son Haberler"

"Feyyumenin (Fiume) İşgali" *Le Petit Parisien* 'den

"Türkiye Sulhunun Tecili Lazım"

“Azerbaycan-Ermenistan Münasebeti”

“Türkiye Meselesi”

“Maaş Zamaimi”

“Abonelerimize”

“İlanat; Muayenehane-i Tıbbi

Milli Sigara Kağıdı”

Sayı 18, 29 Kanun-ı Evvel/Aralık 1335/1919, Pazartesi:

“Elbistan Mitingi Münasebetiyle” Müdafaa-i Milliye İdare Reisi Osman

“İrade-i Milliye”

“Sivas Heyet-i Merkeziyesine” Heyet-i Temsiliye namına Mustafa Kemal

“Heyet-i Temsiliyenin Sureti İstikbali” Kayseri’den

“Hayat-ı Teşriyye; Müstakbel Mebusanımız Hakkında Bir Mütaala”

“Muhterem Heyet-i Temsiliyenin Ankara’ya Muvasalatı” F.H.

“İstihbarat-ı Mahsusamız”

“Mısır’ı İngilizlerin Himayesine Terkeden Esbak Reis Nazır Hüseyin Rüşdi Paşaya Açık Bir Mektup”

“Teslihat Tahdid Edilebilecek mi?” *İkdam*

“*Petit Parisien* Gazetesinden”

“Tan Gazetesi”

“Britanya Harbiye Nazırının Mühim Bir Nutku”

“Hindistan Muhtariyeti”

“Azerbaycan’da Mevlud-i Nebevi” *Yenigün*’den alıntı

Dahili ve Harici Haberler

"Afganistan'da Hareket-i Milliye" *İzmir'e Doğru*'dan

"İtizar"

Abonelerimize

İlan: Muayenehane-i Tıbbiye

Sayı 19, 5 Kanun-i Sani/Ocak 1336/1920, Pazartesi:

"Yanlış bir Zehap ve İftira"

"Muhterem Heyet-i Temsiliyenin Telgrafı" Mustafa Kemal

"Ankara'dan" F.H.

"Türklük ve Kürtlük La-yenfekk Bir Aile Ocağıdır"

"Havza'dan"

"Suriye Kongresi" *El-Hakika*'dan

"Mısır Müslümanları Türkiye Aleyhinde Müdaheleye Davet Ediliyor" *El-Ahram*'dan

"Suriye'de Neler Oluyor?" *El-Hakika*

"Yeni Dünya'nın İlk Senesi"

"Muhterem Heyet-i Temsiliyenin Kayseri Ahali Muhteremesine Beyannamesi" ARMHC heyet-i Temsiliyesi namına Mustafa Kemal

"Irak'da"

"Suriye'de"

"İngiliz Bolşevik Müzakeratı"

"Fransızların Telaşı"

"Mısır İhtilali"

"Sulhumuz İki Aya Kadar Nihayet Bulacak"

“Yunanistan’da Neler Oluyor?”
“İzmir’i Benimsiyorlar?!”
“Azerbaycan - General Denikin
Bolşevik Kıtaatı ve Denikin Ordusu
“Ermenistan-Azerbaycan Münasebeti
“Ermenistan Mandası”
“Kendi Mülkleri Gibi Hareket Ediyorlar”
“Canına Susamış”
“Azerbaycan’da”
“Öksüz Evinin Bir Tarz-ı Cedid (?)”
“Maarif Müdüriyetinin Nazarı Dikkatine”
“Zavallı Muallimlerimiz”

Sayı 20, 12 Kanun-i Sani/Ocak 1336/1920, Pazartesi:
“Türkiye Sulhu ve Avrupa Siyaseti” Hayri Lütfullah
“İstanbul’da Matbuat Cemiyet-i Riyasetine Gönderilen Telgraf Sureti” ARMHC Sivas Heyet-i Merkeziye Reisi Mehmed Rauf
“Şehrimiz Müntahab-ı Sanileri Tarafından Mebusan-ı Kiramımıza Keşide Edilen Telgraf” Alaaddin Paşazade İbrahim
“İstanbul Meselesi”
“İstanbul Osmanlıdır, Osmanlı Kalacaktır” Hayri Lütfullah
“İzmir’den”
“İntibah Etrafında” A.T.

“Muhterem Hemşehrilerimize” Sivas Mebusu Bacanakzade Ziya

“Dersaadette İngiltere, Fransa, Amerika, İtalya Mümessil-i Siyasiliği Caneb-i Aliyesine” AKMVC

“Kürdistan ve İngiltere: Taymes Gazetesi Kürdistan Hakkında Mutalaat-ı Atiyede Bulunuyor”

“Kürdler İngiliz Memurlarını Katl Ediyorlar” *Times*'dan

Adana Haberleri

Vatanperver Maraşlılar

Matbuat-ı Ecnebiye ve Mısır İhtilali

“Irak'da İngilizler” *Times*'dan

Telgraf Haberleri

“Ahmed Rıza Bey Nikbindir”

“Bir Ermeni Ziyafetinde General Harbord Ne Diyor?” Ermenice *Çagamard*'dan

“Tekzip Olunuyor” (Londra Gazetesi)

Sayı 21, 19 Kanunu-ı Sani/Ocak 1336/1920, Pazartesi:

“Meclis-i Mebusan Açıldı” Hayri Lütfullah

“Türkler Doğranıyor. İmdat!-1” *İkaz*'dan

“İzmir'de Yılbaşı”

“Tezahürat-i Milliye”

“Muhterem Heyet-i Temsiliyenin Telgrafı” (Ankara'dan)

“Dersaadetde Düvel-i İtilafiye Mümessillerine” Sivas Heyet-i Merkeziyesi Reisi Mehmed Rauf ve Eşraf

“Dersaadetde Düvel-i İtilafiye Mümessillerine” Sivas Heyet-i Merkeziyesi Reisi Mehmed Rauf

“Dersaadetde Düvel-i İtilafiye Mümessillerine” Kangal Müdafaa-i Hukuk Milliye Heyeti Reisi Hilmi

“İstanbul’da Osmanlı Matbuat Cemiyeti Muhteremesine” AKMVC

“İstanbul’da Düvel-i İtilafiye Mümessillerine” Kangal Belediye Reisi İsmail

“Tehlike Karşısında Uyanalım!” A.Turhan

“Reşadiye’den”

“İstanbul Beynelmilel Olamaz”Sivas HM Reisi Mehmed Rauf (Dersaadetde Amerika ve Düvel-i İtilafiye Mümessillerine Keşide Edilen Telgraf Sureti)

“*İrade-i Milliye*’nin Hususi Müstehbaratı : Mardin’de Miralay Norman”)

“ Adana’da Ermeni Muhacirleri”

“Türkiye Sulhu”

“Bolşevik Hareketi”

“Mısır”

“Elbistan Haberleri”

“Hakimiyet-i Milliye Gazetesi”

“Alanen Teşekkür” Sivas Darülitam Mektebi Müdiresi Makbule Rıza imzalı

“İlanat: Meşhur Şekerci

Mizah Gazetesi *Diken*

[Taluu?] Sigara Kağıdı

Sayı 22, 26 Kanun-i Sani/Ocak 1336/1920, Pazartesi:

“Güneş Nereden Doğacak” Hayri Lütfullah

“Zavallı Müslümanlar Buna da mı Medeniyet Diyecekler?” (*İrade-i Milliye*’nin İstihbaratı Mahsusası)

“Amasya Kadınlar Müdafaa-i Vatan Cemiyeti”

“Amasya Kadınlar Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Reise-i Muhtereması Asiye Remzi Hanımefendi’nin Kadınlara İradettiği Vatanperverane Bir Hitabe-1”

“Muhteviyatı Caleb-i Dikkat Bir Ser-rişte (ipucu)”

“Mektup Sureti” (Diyarbekir’den)

“İrade-i Milliye”

“L’Action Française’dan”

“Doğru Sözler: Acı Hakikatler” A.Turhan

“Aydın Cephesinde”

“Türkiye Sulhu”

“İrade-i Milliye” (Bandırma’dan alınan bir mektup ile ilgili)

“İrade-i Milliye” (alınan şikayet mektuplarından söz ediyorlar)

“Bolşevik Hareketi”

“Frengi ve Belsoğukluğu Mücadelesi Niçin Unutuldu?”

“Tashih-i Keyfiyet”

“İrade-i Milliye Müdüriyeti Aliyesine” Tokat’tan Mustafa Nazım

“İrade-i Milliye’nin Cevabı”

“Maarfif Müdüriyetinden Varid Olunmuştur”

İlanat: Talu(?) Sigara Kağıdı

Fransızca Ders İlanı

Satılık Hane

Abone Olmak İsteyenlere

Sayı 23, 2 Şubat 1336/1920, Pazartesi:

"Bizden Ne Bekliyorlar?" Hayri Lütfullah

"Ankara'da Heyet-i Temsiliyeye Keşide Edilen Telgrafname Sureti" Sadrazam Ali Paşa

"Maraş Havadisleri: Kahraman Türk Kadını"

"Ayntap Muhabirimizden"

"Avrupa Medeniyetinin İçyüzü ve Fransız Hunharlığı" Halis Turgut

Amerika ve Düveli Mutelif Mümessillerine" Mehmed Rauf

"Dersaadette İngiltere Mümessil Siyasiliği Vasıtasıyla İngiltere Başvekili Mister Lloyd George Cenaplarına" AKMVC

"Fransa Cumhuriyet Fahimesi Reisi Mösyö Poincarè'nın Zevce-i Muhteremleri Madam Cenaplarına, Haşmetli İngiltere ve İtalya Kraliçeleri Hazretlerine" AKMVC

"Amasya Kadınlar Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Reise-i Muhtereması Asiye Remzi Hanımefendi'nin Hitabesi –2"

"Gözümüzü Açalım!"A.T.

"Amerika ve Düvel-i itilafiye Mümessillerine" (?) Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti namına Zihni

"Batum Muhabirimizden"

“Bolşevik Hareketi”

“Maarif Müdür Mehmed Tevfik Bey’in Mektubu –2”

“İrade-i Milliye”

“İhtiyam Zabıtları”

İlan

Sayı 24, 9 Şubat 1336/1920, Pazartesi:

“Tehlike Karşısındayız” Hayri Lütfullah

“Müslümanlar Maraş’a İmdad!”

“İrade-i Milliye”

“Maraş’daki Kardeşlerimizin Müslümanlara Feryad ve İstimdatı”

“Amasya Kadınlar Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Reise-i Muhtereması Asiye Remzi Hanımefendi’nin Hitabesi –3”

“Küçük Bir Türkün Büyüklüğü; Müdafaa-i Hukuk Heyeti Aliyesine Bayburt Muhacirlerinden Küçük Mustafa’nın Mektubu”

“Matbuat ve Vezaif” M.F.

“Felaketzedelere Yardım Edelim” Amasya KMVC

“Türk Meselesinde İngiliz Münafi”

“Türkiye Sulhu”

“Müteferrik Haberler”

“Bolşevik Haberleri”

“Urfa Muhabirimizden, Son Haberler”

“İrade-i Milliye Ceride-i Muteberesine”

İlanat

Sayı 25, 16 Şubat 1336/1920, Pazartesi:

“En Büyük Tehlike” Hayri Lütfullah

“İstanbul Türklere Kalır” İstanbul Muhabirinden

“Sevgili Maraş’ımız Kurtuldu”

“Hakkın Tezahürü”

“İrade-i Milliye”

“Millet Sandığı”

“Amasya, Havza ve Erbaalıların Teberruları”

“Yardım ve Uyanıklık Vatanı Kurtaracak; Hanım Hemşehrilerimiz de Durmuyor, Çalışıyor!”

“Melek Reşid Hanımefendi Hazretlerinin Nutukları”

“Münire Hanımefendinin Nutukları”

“Tesirlerimiz Etrafında” A.T.

“Türkün Hası” Niyazi Hasan

“Acaba Rusya Nereye Gidiyor?”

“Konferans ve Rusya”

“Tamamiyyetimiz Takrir Etmiş”

Serbest Sütun: “An’anata Doğru; Ters Akınlar” Hayri

“Türkiye Sulhu Şubat Nihayetine Bitecekmiş”

“Fransız Meclis-i Mebusanında Mühim Bir Nutuk”

“Rusya Harekatı”

“Büyükler Alıyor ya!”

Sayı 26, 23 Şubat 1336/1920, Pazartesi:

“Halkın Galeyanı” Hayri Lütfullah

“Bana Dedi ki…” A.T.

“Tuhfe-i Vicdan; Hareket-i Milliye Kahramanlarına”Tokat’dan A.H.

“*Times*’ın Mühim Bir Baş Makalesi”

“Hodbinliğin Cezası”

“İrade-i Milliye”

“Belediye İntihabatı” Halis Turgut

“Ahval-i Alem Ne Merkezde?” A.T.

“Maraşın Fezleke-i Vakayii”Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti

“Türkiye Sulhu”

“Le Matin Gazetesinden”

“Alman Mücrimini”

Müteferrik Haberler: “Türkiye’de”

“Venizelos Aleyhinde”

“Suriye’de”

“Bir Fransız Zabiti Neler Diyor”

“Raco Köprüsü Berheva Edilmiş”

“İzmir Cephesinde”

“Bolşevik Hareketi”

“Romanya’da”

“Kırım’da”

“Kafkasya’da”

“Cumhuriyet’in Hattı Hareketleri Meçhul”

“Fransızlar Muvaffakat Etmemiş”

“Bolşevik Faaliyeti Hangi İstikametde”

“İtizar”

Sayı 27, 1 Mart 1336/1920, Pazartesi:

“Acaba Nümayiş mi Yapıyorlar?” Hayri Lütfullah

“Sivas Millet Sandığı” (Maraş ve İzmir’de felakete uğrayanlar için toplanan yardımlar)

“Bolşevik Korkusu ve İngiltere”

“*İrade-i Milliye* Gazetesi İdarehanesine”

“*İrade-i Milliye*’nin Cevabı”

“Fener Alayı” Hayri Lütfullah

“Mühim Bir Makale” (?) Gazetesinden

“........yananmak ve Uyanmak İhtiyacı!” A.T

“Suriye’de Vaziyet” *Tan* Gazetesinin Londra Muhabiri

“Cenubi Rusya’da” *New York Herald*’dan

“Hind Hududunda” *Tan*’ın Londra Muhabiri

“Şark-ı Taht Tehlikededir” *Morning Post*’dan

“Bir Amerika Gazetesinin Sözü” *NewYork Times*

“Ahrak Balnar” *El-Ardan*’dan

“Bolşevik Tehlikesi Hindistan’ı Tehalid Etmektedir” *Times*’dan

“Türkiye Sulhu: Lloyd George’un Mühim Bir Nutku”

“Ahmet Rıza Bey Fransız (?) Huzurunda”

“Hindli Kardeşlerimizin Gayretleri”

“Acaba Nümayiş mi Yapıyorlar?”

“Müterferrik Haberler”

“Bolşevik Haberleri”

İlan: Sığırcızade Biraderler ve Şürekası Ticarethanesi

Zayi

Sayı 28, 4 Mart 1336/1920, Perşembe:

"Cemiyet-i Ahmediye Yahud Şer ve Fesat Ocağı" Halis Turgut

"*Times*'in Mühim Bir Mektubu" 7 Kanun-i Sani 1920

"Ey Müslüman" *İzmir'e Doğru* 'dan

"*İrade-i Milliye* Müdüriyeti Muhteremesine" Numune Mektebi Müdürü Kemal

"*İrade-i Milliye*'nin Cevabı"

"Birçok muhalefete rağmen Sultanın Avrupa'da bırakılması aglebdir." *Chicago*'dan

"Ziya-i Azim"

"Tezahürat-ı Milliye"

"Bolşevik Haberleri"

"Hıyanet ve Hıyanetde Temerrud Bu Kadar Olur"

İlan: Sığırcızade Biraderler ve Şürekası Ticarethanesi

Sayı 29, 8 Mart 1336/1920, Pazartesi:

"Kundakçılık Siyaseti" Hayri Lütfullah

"Meclis-i Mebusan Reisi"

"Kabinenin İstifası"

"Salih Paşa Hazretleri Kabinesi Teşekkülüne Memur Edildi."

"İzmir Cephesinde"

"Urfa'da"

"Kabine [İstifası] Münasebetiyle Keşide Edilen Telgraf Sureti" ARMHC Sivas HM namına Halis Turgut ve Belediye Reisi Abdullah ve Müftü Abdülrauf

"Meclis-i Mebusan Riyaset Celilesine" ARMHC Sivas HM namına Halis Turgut

"Meclis-i Mebusan Riyaset Celilesine" ARMHC Sivas HM namına Halis Turgut ve Belediye Reisi Abdullah ve Müftü Abdülrauf

"Dersaadet Heyet-i Muhterem-i Ayan ve Mebusana" Sivas AKMVC

"Düvel-i İtilafiye Mümessillerine" Sivas Eşraf ve Belediye Reisi

"Nevmid (Ümitsiz) Olmayalım, Metin Olalım" A.T.

"Sivas Hanımlarının Maraş ve İzmir Mücahideyn ve Felaketzedelerine Verdikleri İanatın Müfredatı"

"*Tribune* Gazetesinden"

"Türkiye Sulhu; Lloyd George'un Nutku

"Mösyö Titni'nin Arzusu"

"Kuva-yı Milliye'ye Muzaharat Zaruri"

"Paris'den"

"Harici"

"İlan; Sığırcızade Biraderler ve Şürekası Ticarethanesi"

Mühür Zayi

Sayı 30, 15 Mart 1336/1920, Pazartesi:

"Hülâsa Doğru" Hayri Lütfullah

“Yeni Kabine”

“Ali Rıza Paşa Kabinesi Niçin İstifa Etti?”

“Türkiye Sulhu Hakkında Muhtelif Haberler”

“İstanbul” (10.2.1920) İstanbul Muhabiri [Fatih] in Mektubu

“Dersaadette Amerika Mümessil Siyasiliği Vasıtasıyla Amerika Reis-i Cumhuru Mister Wilson Cenablarının Refikayı Muhteremleri Madam Wilson Cenablarına” AKMVC

“Fransa Mustakil Bir Türkiye’nin Muhafazasını İstiyor” *Tan*’dan

“Suriye’de; Türkler Uyansın, Araplar da Uyumasın!”

“Sıhha-i İsyan” Tokat’tan A.H

“İngiliz-Afgan Harbine Doğru” *Journal De Geneve* ‘den

“Türkler Masumdur” Londra’da yayınlanan (?)Gazetesinden

“Hakkımızda Avrupa İhtirasları” *Journal De Geneve* ‘in İstanbul Muhabirinin mektubu

“Müteferrik Haberler; Paris”

“Chicago Tribune Gazetesinden”

“Siroz ve Drama Havalisinde Yunan Askeri İsyan Ediyor”

“Yunanistan Ahval-i Dahiliyesi Ne Haldedir?”

“Bolşevik Haberleri”

“Sivas Meclis-i Umumiyesi Keşide Edildi.”

“Tilavat-ı Hatm-i Kuran”

“Belde İntihabatı Neticelenmiştir”

“*Karagöz”*

“*Renkli Diken”*

“İlanat: Abonelerimizden Bir Rica

Habibzade Ahmed Turan Ticarethanesi

Ud, Keman Dersleri

Sığırcızade Biraderler ve Şürekası Ticarethanesi"

Sayı 31, 18 Mart 1336/1920, Perşembe:

"Alem-i İslam ve Fransa; Fransa'nın İstikbali Alem-i İslamdadır" Hayri Lütfullah

"Alem-i İslama Beyanname" MHC Heyet-i Temsiliyesi namına Mustafa Kemal

"Diğer Beyanname" ARMHC Heyet-i Temsiliyesi namına Mustafa Kemal

"Bulgaristan Ahval-i Dahiliyesi Hakkında Malumat-ı Mufassala"

"Her Müslüman Okusun: Mısır'da Feveran-ı Milli" *L'Excelsior* Kahire Muhabiri Alber Lundor'un mektubu

"İrade-i Milliye"

"Bolşevik Tasmimatı (Tasarıları)"

"(Avam Liber?) Gazetesi Diyor ki!"

"Amerika Altın İstiyor"

"Batum Hakkında"

"Ermeni Patrikhanesi"

"İrade-i Milliye"

"Bolşevik Haberleri"

"Sivas Hanımlarının Maraş ve İzmir Mücahideyn ve Felaketzedelerine Verdikleri İanatın Müfredatı"

"İlanat: Habibzade Ahmed Turan Ticarethanesi"

Ud ve Keman Dersleri

Sığırcızade Biraderler ve Şürekası Ticarethanesi

Dersaadet Osmanlı Matbuat Cemiyeti

Sayı 32, 22 Mart 1336/1920, Pazartesi:

"Kabus"Hayri Lütfullah

"İşgal, Azim ve Tesanüd (?) Milliyi Takviye Etmişdir"

"İstanbul'da Neler Oluyor?: 18.03.36 tarihine kadar İstanbul hakkında alınabilen malumat"

"İstanbul'da Neler Oluyor?: 19-20 Mart 1336 akşamına kadar İstanbul'dan alınan yeni malumat"

"İstanbul'un İşgali"ARMHC Heyet-i Temsiliyesi namına Mustafa Kemal'in yazısı

"Vilayet-i Şarkiyye Mebusları Tarafından Düvel-i İtilafiye Mümessilerine Verilen Muhtıra Sureti"

"Hakkın ve Adaletin Nusret-i Ebediyesine Mazhar Olacaksınız"

"İrade-i Milliye"

"Bağdad Üzerine Yürüyorlar" *El-Beşir'* den

"Şam'da İntişar Eden *Elardan*'ın 64.numaralı nüshasından"

"İngiliz Asya'yı Müdafaa Etmek İstiyorsa Avrupa'ya Aid Mesaiden Vazgeçemez" *L'Echo de Paris* 'den

"Fatih Bizans Surlarında" A.H.

"Gazetemizle Alakası Yoktur" (Mazhar Müfit'in kitabı ile ilgili)

Bayi ve Abonmanlarımıza

İlanat: Habibzade Ahmed Turan Ticarethanesi

Sığırcızade Biraderler ve Şürekası Ticarethanesi

Aziziye Kazası Hukuk Mahkemesinden

Sayı 33, 29 Mart 1336/1920, Pazartesi:

"Vahdet-i Milliye Layezaldir?"

"Kim Kimi İmha Ediyor?" 15.Kolordu Kumandanı Mirliva Kazım Karabekir

"İrade-i Milliye"

"Hindli Kardeşlerimiz Haklarımızı Ne Güzel Müdafaa Ediyorlar"

"Üçyüz Otuzbeş Senesi" M.Talat

"İstanbul'un Cebren İşgalinden Sonra" Tokat'dan A.H

"Sivas Hanımlarının Maraş'a Bağış verenler listesi"

"Telgraf Haberleri" 22 -27 Mart *Hakimiyet-i Milliye*

"İzmir Cephesinde"

"Azimet"

"Pek Muvaffak Bir İzdivaç"

"Tashih"

İlanat: Habibzade Ahmed Turan Ticarethanesi

Sığırcızade Biraderler ve Şürekası Ticarethanesi

Sayı 34, 1 Nisan 1336/1920, Perşembe:

"İstanbul ve Matbuatı" Hayri Lütfullah

"Fevkalade Meclis-i Milli" Halis Turgut

"Akşehir Hanımlarının Hayırlı Bir Teşebbüsü"

“Türk Ermeni İtilafı”

“Hindli Kardeşlerimiz Haklarımızı Ne Güzel Müdafaa Ediyorlar”

“Tevkifat Devam Ediyor”

“Türkiye Sulhu”

“Almanya; İhtilal-i Askeri Münasebetiyle” A.Z.

“Nasihat-ı İhvan-ı İslam” Beyt-i Farsi

“Bir Muahede-i Hafiyye” (İngiltere-Türkiye arasında)

“Sivas Hanımlarının Maraş’a Bağış verenler listesi”

“Telgraf Haberleri”

“Bolşevik Haberleri”

“Le *Matin*’den”

“Bir Şehid Validesinin Hamiyyeti”

“Makale Gönderen Beyefendilere”

İlanat: Habibzade Ahmed Turan Ticarethanesi

Sığırcızade Biraderler ve Şürekası Ticarethanesi

Sayı 35, 8 Nisan 1336/1920, Perşembe:

“Elbette İstiklalimizi Kurtaracağız”

“Teşyii”

“Fevkalade Meclis-i Milli İntihabatı”

“Kurtulan Mebuslar”

“Mebusin Millete” Meclis-i Mebusam Reisi Celaleddin Arif

“Belediye Riyasetine” Ankara’dan MMR Celaleddin Arif

“Sivas’da Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Reisesi Melek Reşid ve Katibe Şefike Kemal Hanımefendilere” MMR Celaleddin Arif

“Meclis-i Mebusan-ı Osman Reisi Celaleddin Arif Bey Tarafından”

“Antalya’da İtalya Mümessilleri Vasıtasıyla İstanbul’da Düvel-i İtilafiye Mümessillerine” Sivas AKMVC

“Samsun Vasıtasıyla İngiliz Mümessiline” Sivas AKMVC

“Maraş Vasıtasıyla General Gouraud’ya” Sivas AKMVC

“Sıhhi Dertlerimiz; Frengi” Dr. Mustafa Asım

“Bursa’da Galeyan”

“Milli Galeyan”

“Almanya’da ve Bulgaristan’da Milli Hareketler” *İzmir’e Doğru*’dan

“Ahmed Rıza Bey” (?) gazetesine beyanatta bulunuyor.

“Hindli Kardeşlerimiz Haklarımızı Ne Güzel Müdafaa Ediyorlar”

“31 Mart tarihli Moskova Telsiz Telgraf Tebliğidir”

“1 Nisan tarihli Moskova Telsiz Telgraf Tebliğidir”

“2 Nisan tarihli Moskova Telsiz Telgraf Tebliğidir”

“4 Nisan tarihli Moskova Telsiz Telgraf Tebliğidir”

“5 Nisan tarihli Moskova Telsiz Telgraf Tebliğidir”

İlanat: Habibzade Ahmed Turan Ticarethanesi

Sığırcızade Biraderler ve Şürekası Ticarethanesi

Sayı 36, 12 Nisan 1336/1920, Pazartesi:

“Veladet-i Hümayun”[479]

“Meclis-i Milli Fevkalade” Halis Turgut

“Müdafaa-i Şan ve Şeref Uğrunda Ölmek Yaşamanın En Yüce Mertebesidir” M.N.

“Kabine Hakkında” Mustafa Kemal

“Sivas’da Üçüncü Kolordu Kumandanlığına” 14. Kolordu Kumandanı Mirliva Yusuf İzzet

“Konyalıların Mukarreratı” Belediye Reisi ve Azaları

“Maraş’ta Ermeniler”

“Meclis-i Umumi Vilayet Azası Kiramına: Elalem-i Fariza” S.

“Hususi Haberlerimiz”

“Bekir Sami ve Hamdullah Suphi Beyefendiler”

“Kafkasya Ahvali”

“Fransızlar Urfa’yı Tahliye ettiler”

“Diyarbakır, 10 Nisan” Nuri

“Urfa, 11 Nisan” Nuri

“General Denikin İstanbul’da” Anadolu Ajansı (AA)

“Almanya’da”

“Haberler” Ankara, 9 Nisan AA

“Telgraf” 11 Nisan AA

“Bolşevik Tebligatı”

“Hindli Kardeşlerimiz Haklarımızı Ne Güzel Müdafaa Ediyorlar”

Muhterem Abonmanlarımıza

İlanat: Habibzade Ahmed Turan Ticarethanesi

---

[479] Sultan Vahideddin’in doğum günü.

Sığırcızade Biraderler ve Şürekası Ticarethanesi

Muayenehane-i Tıbbiye

Sayı 37, 19 Nisan 1336/1920, Pazartesi:

"Leyl-i Celile-i Miraç"

"Ferit Paşa Kabinesi" Halis Turgut

"Fevkalade Meclis-i Milli Ne Vakt İctima Edecek?"

"Meclis-i Umumi Vilayet"

"Maraş ile Antep Arasındaki Arabdar Vakasına Aid"

"Maarif Perverlik"

Anadolu Ajansı Telgrafları (12, 13, 14, 18 Nisan)

"Tehlike Karşısında Vahdet ve Tesanüd Lazım" ?A.H, Tokat

"Bolşevik Haberleri"

"Hindli Kardeşlerimiz Haklarımızı Ne Güzel Müdafaa Ediyorlar"

"Türk ve Ermeni İtilafına Dair"

"Belediye Kıraathanesi Sahibi Ahmed Turhan"

"*Hakimiyet-i Milliye* Gazetesi"

Sayı 38, 22 Nisan 1336/1920, Perşembe:

"Fetava-yı Şerife Suretleri"

"Çete Reisleri"

"Halas-ı Vatan Yolunda Dini ve Vatani Vazifelerimiz" Mustafa Kemal

"Şaki Anzavurun Tenkili Hakkında" 16.04.1920

"Maraş ile Antep Arasındaki Arapdar Vakasına Aid"

"Ferit Paşa Sulh Murahhası Oluyormuş"

Anadolu Ajansı Telgrafları: 19-21 Nisan

"Gözyaşları" Sivaslı Cenab

"Hususi Haberler"

"Kollarımız Bağlı Esir Miyiz?"

"Hindli Kardeşlerimiz Haklarımızı Ne Güzel Müdafaa Ediyorlar"

"*Amel-i Milliye*" Malatya gazetesi

"Muhterem Abonelerimize"

İlanat: Habibzade Ahmed Turan Ticarethanesi

Sığırcızade Biraderler ve Şürekası Ticarethanesi

Sayı 39, 6 Mayıs 1336/1920, Perşembe:

“Mukavemet-i Milliyemiz ve Fransa İnkılab-ı Kebiri”

“Anzavur Tamamen Tenkil Olundu”

“İtizar”

“Büyük Millet Meclisinin Açıldığı Gün, Sivas’da 23 Nisan Cuma”

“Büyük Millet Meclisi Küşad Edildi” AA

“Mustafa Kemal Paşa’nın B.M.Meclisince Kabul Olunan Teklifname Metnidir”

“Reis-i Evvel Mustafa Kemal Paşa’nın Nutukları”

“B.M. Meclisi İcra Vekilleri”

“Hıyanet-i Vataniye Kanunu Suretidir”

“Ankara’da BM Meclisi Riyasetinden Zat-ı Hazret-i Padişahiye Keşide Edilen

Telgrafname Sureti” BMM Reisi Mustafa Kemal[480]

BMM’den Haberler, 1-2 Mayıs

“Büyük Millet Meclisinin Beyannamesi” BMM Reisi Mustafa Kemal

Fetva-yı Şerif Hakkında

Sayı 41, 24 Mayıs 1336/1920, Pazartesi:

“Matemli Bir Ramazan”

“Vezaif-i Milliye, Vecaib-i Vataniye” Havzalı F.Dervişoğlu

“Mardin Mebusları İle Mülakat”

“BM Meclisi’nin İslam Alemine Hitabı”

---

[480] Mustafa Kemal’in bu unvan ile ilk telgrafıdır.

“(?) Teselli” Sivaslı Cenab

“Millet-i İslamiyeye Bir Hutbe” (?) Aşair-i Müftüsü Abd-ül Gafaki (?) Habur Vadisi “Vekiller Heyet-i Beyannamesi”

“Telgraf” Urfa ve Havalisi Kuva-yı Milliye Kumandanı Pehlivenzade Nuri

“Anadolu Ajansları”

“Belde Reisimiz”

“Sinema Küşadı”

Altı Aylık Aboneler

İlanat: Kayıp

Havza’da Mesudiye Oteli

Sayı 68, 19 Nisan 1337/1921, Pazartesi:

“Şehr-i Ramazan Miğfer-i Nişan”

“Niçin Gizli Kalsın”

“Ramazan” Hayri Lütfullah

Hususi Haber: Türkistan’da Şimendifer

Rusya’da Hayat-ı İktisadiye

Şekerden 185 defa Kuvvetli

Vilayet Haberleri: İhtiyatsızlığın Kurbanı

İrade-i Milliye; Kabahat Belediyede mi, Evde mi?

Yıldırım Düşmüş

Sayı ?, 9 Mayıs 1337/1921, Pazartesi[481]:

“Çaldığını Satarken”

“Gidenler- Gelenler”

“Bekir Sami Bey’in Hıristiyanlara Bir Nasihatı” *Vakit*

“Bursa Rumları Türk Bayrakları Hazırlamışlar” *Açıksöz*

“İngiltere’nin Bir Talebi” *Aks-i Sada*

“Resmi Tebliğ” 8 Mayıs

“Lloyd George Gazetelere Ne Demiş?” Ankara

“Yunan Başvekili Venizelos Atina’ya Avdet Etmiştir” Ankara

“Lord Curzo’nun Kardeşi” *İstikbal*

Açık Muhabereler: “Samsun’dan *Aks-ı Sada* Refikimize”

“Ankara’dan *Hakimiyet-i Milliye* Refikimize”

---

[481] Bu sayının mikrofilm kopyasında birinci sayfası eksik olduğu için kaçıncı sayı olduğu bilinmemektedir.

“Ankara’dan *Anadolu’da Yenigün* Refikimize”

“Tam Birbirlerine Bulmuşlar”

“İngiliz Bitaraflığı”

“Musul Aşairi” 8 Mayıs

“Filistin’de İngiliz Parmağı”

“Bir Hain Daha” AA

“Kafirane Bir Muhafazalık”

Muhterem Abonelerimize

Sayı 84, 6 Haziran 1337/1921, Pazartesi:

“Hala Usanmamışlar” Hayri Lütfullah

“Resmi Tebliğ”

“Umumi Bir Mahiyetde İrtikab-ı Şenaat” AA

“Adana Münevveratı Ağır Ceza Görüyor” AA

“Kilikya Ne Halde”

“Trabzon Belediye İntihabatı”

“Rıza Nuri Bey” AA

“Mutlu Baba’nın Gazeli”

“Vah ! Zavallı Kardeşlerimiz Vah!”

“Yunanistan Belaya Düştü”

“Rumlarla Beraber Olmak için Beşyüz Ermeni”

“Ermenistan’ın Hali” AA

“Sökelilerin Fedakarlığı” AA

“Fransa-İngiltere [Silisya]? Meselesinde Uyuşacaklar mı?” AA

“ Yukarı [Silisya?]” AA

“Manisa Facialarıӧ”AA

“Suriye Kıyamı”AA

“Rus Sefiri”

“İçel Birlik Yurdu”

“Gürcü Sefarat Heyeti”

“Konya’da Resmi Küşad: Şayan-ı Gıbta Hamiyetler” AA

“Erzurum Meclis Umumiyesi”

“Hicaz Emiri Aleyhine Vasi Bir Hareket-i Askeriyye”AA

“Darül-eytam Müdüriyetinden”

Sayı 95, 29 Haziran 1337/1921, Çarşamba:

"Taklid mi? Tenzir mi?" H.L. Hayri Lütfullah

"Rus Sefiri Mustafa Kemal Paşa Huzurunda"

"Briand Ne Demiş?"AA

"Son Mısır Vukuatı"

"Mezalim ve Vahşet"

"Resmi Tebliğ" 26 Haziran

"Liman Von Sanders" AA

"Kuva-yı Milliyeci Bahanesiyle"AA

"İzmir Papazı Çetesi Müslüman İmha Ediyor"AA

"Kral Huzuruna Giren Hainler" AA

"Krala Görünmemek İçin"

"Paris Muzakeratı Meclis-i Aliyenin Tasdikine Arz Edilecek" Havas

"Chamberlain Ne Demiş?" AA

"Dahiliye Vekilimiz İstifa Etti" AA

"İrade-i Milliye"

"Yunanistan'da Buhran" *Perijoni* Gazetesinden

"Ali Kemal Tahlili" F.Z.

İlanat: "Yalnız Muttasıl Memurluklar"

"Lisan Muallimi"

"Afyon Gazinosu"

Sayı 118, 8 Ağustos 1337/1921, Pazartesi:

“Muhterem Baş Kumandanımızın Beyannameleri” TBMM Reisi Başkumandan Mustafa Kemal

“BMM Reisi Başkumandan Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin Nutukları”

“En Son Haberler, Resmi Tebliğ” 7 Ağustos

“Edirne Mebusu Şeref Beyin Nutukları”

“İrade-i Milliye”

“Moskova ile Ankara Arasında Dostluk Caridir”AA

“İngiltere ve Fransa Şark Meselesinden Bozuşuyor!” AA

“Yunan Mezalimi Bize Ne Kazandırdı” AA

“Türkiye –Azerbaycan Tabii Dost ve Müttefiktirler” AA

“Avrupa Muvazenesi İçin Dost ve Mustakil Bir Türkiye Zaruridir” *Tan*

“Umum İtalya Gazeteleri İngiltere’nin Şark-ı Siyasi Aleyhinde”

“İngiltere’nin Yaptıkları Kendisine Pek Pahalıya Mal Olacak”(?) gazetesinden

“Fransa’nın Britanya’ya Cevabı Notası”

“Amerika’nın Meclis-i Milliye İştiraki İçin”

“Çekoslovakya- Fransa İttifak Muahedesi Akd Etmemiş” AA

“Bir Fransız Münkad Askeri (Türkler Yunan hücumunu kıracaklardır) dedi” *Tan*

“Tavzih: Rus Şuraları Cumhuriyet Trabzon Konsülü”

Dahili: “Yine Hilal-i Ahmer”

“Yeni Maarif Müdürü”

İlanat: Büyük Fırsat; Tenzilatlı Satış

Sayı 134, 14 Eylül 1337/1921, Çarşamba:

"*İrade-i Milliye*'nin Yevm-i İntişarı" Hayri Lütfullah

"Yaşayış Destanı" Hayri Lütfullah

"Bu Gün!"

"Yunan Canilerinin Yürekleri Ürperten Vahşeti"

"İzmir Müslümanları (?) Haber Aldı" AA

"Tebriken Birinci Nüshamızdan Aldığımız Büyük Halaskarımızın İlk Tarihi Nutku"

"Hutbe-i Mutlak ve Tercümesi"

"Bir Hutbe-i Beliğ"

"Güzel İzmir'e" Ş.Ö.

"Cuma Günü"

"İzmir'deki Binalar Hastahane Oldu"

"Yunan Matbuatı Birbirine Düştü"

"Fransa'nın Şark Meselesi Hakkında Tesbiti"

"Almanya'nın vaziyet-i Dahiliyesi Vahimleşmekte"

"Selanik'de Yangın"

"Tezahürat-ı Milliye" AA

"Meydan Muharebesi Ordumuzun Tam Bir Muzafferatıyla Nihayet Buldu" 9-12 Eylül

"Almanya'da Son Vaziyet"

"Mısırlı Kardeşlerimizin Mücadelesi Devam Ediyor"

"Şaşkınlık Alametleri"

"Tamamen Kahrolmadıkça Şefaat ve Vahşetten Vazgeçmeyecek"

“İtalya Takdirkarlığı” AA

“Yardım Heyeti; İstanbul Müslümanlarının Teşebbüsü”

“Zafer Şenliği”

“Evkaf Çalışıyor”

“Tayin”

“Fukara (?) Dişlerine Bakılıyor”

“Hüsn-ü Niyetle Sarf-ı Mesai Edilmezse (?) Kalacaktır” AA

“Lehistan Hükümeti” AA

İlanat: Kiralık Mağaza

Sayı 254, 3 Kanun-i Evvel 1338/ 1922, Pazar:

“Pay-i Tahtı Milli” Halis Turgut

“Halife Hazretlerinin Beyanatı”

“Halife Hazretlerinin Ziyafeti”

“Sufera-yı Ecnebiyenin Tebrikatı”

“İstanbul’un Vaziyeti”

“Tekzip”

“Lozan Konferansı İntibaatı” *Times*’dan

“Edirne de Kurtuldu”

“Tebliğ-i Resmi” 27 Teşrin-i Sani 1338

“Elhamdülillah Edirnemiz ve Trakya Kurtuldu”

“Lozan Konferansı ve Vaziyet”

“Firari Vahideddin Hakkında Bir İngiliz Gazetesi Ne diyor?” (?)

“Kısm-ı Dahiliye: Sahib-i İmtiyazımız Gitti

Muhasebe-i Hususa Müdürü

Sultani Müdürü

Ali Bey

Hikmet Bey

Meclis-i Umumi Açılacak

"İplerini Elleriyle Çekiyorlar"

"İsmet Paşa ve Kurzon Hususi Görüşüyorlar"

"Hala Anlamak İstemiyorlar" (AA) TBMM Hariciye Vekaleti Vekili Hüseyin Rauf

"Yunan Hala Mezalim Yapıyor"

"Rüya" Bacanakzade Ziya

Küçük Havadisler: "Musiki Muallimliği"

"Rus Murahhasları"

"Mısır'ın Müracaatı" AA

"Türkiye Milli İthalat ve İhracat Anonim Şirketi"

"Kışlık Her Nevi Eşya"

"Darül-eytam Sergisi"

Ek III: *İrade-i Milliye*'den Önemli Makaleler

14 Eylül 1919, No: 1

Harekât-ı Milliyenin Esbabı

Acaba yalnız mağlûp olmakla bir devlet bu hale gelebilir mi?... Her şeyden evvel şu hakikati nazarı itibara almalıyız ki ne uğradığımız hezimetin vüsat ve dehşeti ve ne de düşmanlarımızın azimet ve kuvveti, devletimizi inkıraza mahkûm edecek mahiyette değildi: Bunun en

büyük ve en maddi delaili, Almanya ve Bulgaristan gibi harbi umumide bizimle teşriki mukadderat edip aynı mesaiyi sarfettikten sonra aynı mağlûbiyetle terki silah etmiş eski müttefiklerimizin bugün bizim vaziyetimizde bulunmamaları ve hiç olmazsa müstakil bir mevcudiyetle işin içinden çıkmış olmalarıdır. Bu iki devleti bizimle mukayese ederken belki bir itiraz irad edilir ve denilir ki onlar bizim kadar mağlûp olmamışlardı; çünkü Almanya hiçbir karış toprağını düşmana çiğnetmemiş olduğu gibi Bulgaristan'ın bütün felâket-i harbiyesi de Makedonya'daki arazisine münhasır olmuş ve buna mukabil asıl Bulgaristan bütün tamamiyetiyle Bulgarların elinde kalmıştı.

Filhakika ittifak-ı murabba erkânından harp esnasında en çok arazi kaybeden devlet, hiç şüphesiz ki bu devletti; fakat bununla beraber şunu da hiç kimse inkar edemez ki Arap memleketlerini kaybeden Türkoğlu kendi anayurdu olan Anadolu'sunu payitahtıyla beraber bütün tamamiyet-i milliyesiyle müdafaa ve muhafaza etmiş ve mütarekename imzalandığı gün bu topraklardan düşman elinde hiç bir karış bırakmamıştı. Türk memleketi Türkün elinde duruyordu ve hükümet de sırf işte bu vaziyete istinaden Wilson'un milliyet nazariyesi mucibince sulh akdine talip olmuştu. Mütareke muahedesi bu şerait altında imza edildi. Fakat aradan on ay geçer geçmez feleğin çemberi dönüp değişti: Başta sevgili payitahtımız olduğu halde Musul, Adana, İzmir gibi en güzel ve en feyyaz eyaletlerimizle İzmit, Eskişehir, Samsun ve kısmen Balıkesir sancaklarımız ve hatta iki adım ötede duran Merzifon ismindeki kazamız vesaire gibi bir çok yerlerimiz düşman istilasına

uğradı; topraklarımız bu hale geldiği gibi, milletimiz de yalnız İzmir fecayiinde yüz yirmi bin kurban vermek mecburiyetinde kaldı. Mütarekenin akdinden bugüne kadar tahakkuk eden zayiatımızı bu kadar görüp de bununla iş bitmiş ve geride ne kaldıysa bize kalmış farzedenler aldanırlar! Bu felaketin bir de henüz tatbik edilmemiş ve bununla beraber tatbiki yalnız tasavvur değil ve hatta tekerrür bile etmiş diğer bir kısmı daha vardır ki 1916 senesindeki Londra mukarreratıyla beşler meclisinin ihzar ettiği taksim projesi hep bu kısma dahil felaketlerdendir; yani biz bugün iki türlü tehdit altındayız: Bunların birincisi bugün tahakkuk etmiş olan felaketlerimizde ve ikincisi de bundan sonra gelecek müstakbel felaketlerde mündemiçtir! Esasen en dehşetli kısmı da işte bu henüz proje halinde bulunan ve gözle görülebilir bir mahiyet almamış olan tehlikedir. Mesela Vilayat-ı Şarkiye'nin bir Ermenistan haline vaz'ının mutasavvıf ve hatta esas itibariyle mukarrer olduğunu söylersek, ne demek istediğimiz anlaşılır zannederim.

Acaba bu müthiş mukarreratın böyle yavaş yavaş olmasa bile her halde birer birer, vilayet vilayet tatbik edilip durmasına sebep nedir? Yalnız devletin mağlubiyeti, yalnız ordunun terk-i silah etmesi mi? Devletin mağlubiyeti, bize Suriye'nin, Irak'ın, Hicaz'ın, Yemen'in ziyanına mal olmuştu. Bu kadar fidye-i necat ita eden bir devletin daha fazla bir fedakârlığa, mevcudiyetine nihayet verecek kadar müthiş bir fedakârlığa inkıyad etmesinde hiç bir sebep tasavvur edilemezdi! Acaba mütarekeden sonra gelip geçen ve bilhassa şimdiki Sadrazam Ferit Paşa'nın riyasetinde tekerleyüp duran hükümetler ne için, hangi fayda mukabilinde mevcudiyetimizin ifnasına inkıyad ediyorlardı? Millette mukavemet kabiliyeti olmadığından mı? Hayır, çünkü ırzını, namusunu, mukaddesatını Yunanlılar gibi asırlarca Türk'e uşaklık etmiş bir takım

esafile çiğnetmek istemeyen bu millet bugün yok yerden bir İzmir müdafaası yaratmış olduğu hâlde hükümet bunu da kabul etmek istemiyor! Nedir acaba hükümetin maksadı, nedir? Eski muharebelerde kalelerimiz sukut ettikçe askerlerimizle ahalimiz arasında bir takım rivayetler çıkardı: Kumandan paşaya düşmandan karpuz içinde altın gelmiş! Yahut güğümle gelen yoğurdun içinden liralar çıkmış veyahut düşman bizim kumandanın çadırına bir gülle atmış ve bu gülle patlamamış! Çünkü içinde duka altınları varmış! İşte şimdiye kadar her kal'a sukutunda bu üç suretten biriyle mutlaka kumandan rüşvet almış sayılır ve hatta bazen kahramanlar bile bu iftiralar altında kalırdı!

Bugünkü felaketlerimizin en büyük ve en müessir sebebi, işte bu efsanelerden istihraç edilebilir: Filhakika Sadrazam Ferit Paşa'nın hempaları, aldıkları altınları karpuz veyahut yoğurt içinden almıyorlarsa herhalde bazan eski Dahiliye Nazırı mahut Ali Kemal şaklabanı gibi düşman kesesinden ve bazan da daha eski Dahiliye Nazırı Mehmet Ali rezili gibi doğrudan doğruya Osmanlı tahsisatı mesturesinden alıyorlar!. Bu alçakların İstanbul'u işgal eden ecnebi kuvvetlerine istinad ederek milletin reyi hilafında muhafaza-yı mevki etmelerinin bütün sebebi işte bu noktadan ve bu menfaatten ibarettir. Ecnebi kuvvetine istinad etmenin yegâne çaresi de; tabii Osmanlı menfaati yerine ecnebi sözü dinlemekle temin edilebilir.

Meseleyi daha vazih surette kavrayabilmek için mesela İstanbul'un işgalinde hükümetin nasıl hareket etmiş olduğunu gözönüne getirmek mecburiyetindeyiz: Mütareke muahedesinde payitahtımızın böyle durduğu yerde ve derhal işgaline dair hiçbir madde yoktur! Bu böyle olduğu halde zavallı İstanbul, İzzet Paşa Kabinesi’nin sükûtundan itibaren adeta birkaç gün içinde beynelmilel bir şehir halini aldı. Herhalde herkesin başındaki festen başka Osmanlılığa delalet edecek

ortada hiçbir şey kalmamıştı! Hatta halkın tramvaylara binip inmesine varıncaya kadar herşey ecnebi murakabâsı altına girmişti! O sırada İstanbul'da büyük bir salahiyeti haiz bir İngiliz miralayı vardı: Bir gün bununla görüşürken payitahtın bu suretle işgalindeki haksızlıktan bahsetmek istedim; bu ciddi ve vakur asker bana cevap olarak; "İstanbul işgalinin bütün mesuliyeti doğrudan doğruya sizin kendi hükümetinize aittir!" dedi ve meseleyi şu suretle izah etti: Mütarekeden sonra İstanbul'a yalnız birkaç zabit gönderildiği halde aradan bir müddet geçtikten sonra Fransızlar bir de müfrezei askeriye gönderirler; bunun üzerine İngilizler bu Fransız müfrezesini geri çektirmek için Bâb-ı Âli'nin mütarekename ahkâmına istinaden protesto etmesini bekler, hiçbir ses çıkmaz! Birkaç gün sonra Fransızlar bir müfreze daha gönderirler, İngilizler bu sefer olsun belki Bâb-ı Âli'nin aklı başına gelir de protesto eder diye yine beklemeye karar verirler; fakat yine bizim taraftan hiçbir ses çıkmaz, nihayet üçüncü bir Fransız kıtai askeriyesi daha ihraç edildikten sonra, muvazenelin kendi aleyhinde ihlal edileceğini gören İngilizler de bilmukabele payitahtımıza asker çıkarmak mecburiyetinde kalırlar! Hükümetin menafi-i milliyemizi ne derece müdafaa ettiği bu acı hakikatten anlaşılır zannederiz...

Vaziyeti tamamiyle tevzih için biraz da şimdiki Sadrazam Ferit Paşa'nın bugüne kadar ne yaptığını ettiğini gözönüne getirelim; Bir hükümetin iki türlü siyaseti olur: Bunların biri siyaset-i dahiliyesi ve diğeri de siyaset-i hariciyesidir. Ferit Paşa'nın teşkil ettiği üç kabinenin her üçü de bu iki siyasetin her ikisinde de bu devletle bu milletin doğrudan doğruya aleyhinde hareket etmişlerdir. Bu hakikati ispat için evvela siyaset-i dahiliyesini ele alalım: Hain Ferit birinci kabinesini teşkil ettiği günden itibaren sözde Kanun-u Esasiye ile sadece muharebeden mütevellit mesuliyetimizin tayiniyle meşgul olmaya

başladı. Böyle bir teşebbüse girişen bir hükümetin en büyük vazifesi tabii herşeyden evvel devletin mağlubiyetinde methaldar olanların muhakemesi olmak lazım gelirdi... Devlet arazisinin belki dörtte üçünü kaybetmişti. Muharebeyi idare etmiş bir hükümet için bundan büyük sebeb-i mesuliyet olamazdı ve zaten ittihatçıların lanet-i milliyeye duçar olmalarının en büyük sebebi de bu toprakların ziyanında mündemiçti. Bu itibar ile hükümeti hazıra için tahkiki lazım gelen en büyük mesuliyet, bu koskoca devletin neden dolayı bu hale geldiği olmalıydı. Fakat vatanına karşı hiçbir alaka hissetmeyen alçak sadrazamın hain kabinesi; vatanı, milleti, memleketi, dini, devleti, hulasa bütün mukaddesatı bir tarafa bırakıp yalnız Ermeni tehciri mesuliyetleriyle meşgul olacak bir divan-ı harb-i örfî teşkil etti! Vatanın felaketini hiç kimseden sormuyor, Ermeni vakayiinde kurban düşen yüzbinlerce ümmet-i muhammedin hesabını araştırmıyor, yalnız Ermeni patriğinin keyfini yerine getirmek için Ermeni hukukunu müdafaa ediyordu! Acaba kanun nazarında bir Müslümanın bir Ermeni kadar kıymet-i hukukiyesi yok muydu? Neden Ermeni tehcirinde mesul olan Müslümanlar tecziye ediliyordu da Müslüman taktilinden mesul olması lazım gelen Ermeniler bî-günah addolunuyordu? Yozgat vakayiinden dolayı idam olunan mutasarrıf Kemal Bey merhumun şehid-i milli telâkki edilmesinde en büyük saik, işte bundan ibaretti ve işte bu sebeple İstanbul müslümanları merhum-u müşarünileyhi başlarının üstünde taşıyarak mukurakkad-ı mübarekinde mağfiretullaha tevdi ederken ağlamışlardı!.. Eğer Kemal Bey merhum ile beraber bir de müslüman taktilinden mesul olan Ermeni mücrimlerinden biri de idam edilmiş olsa idi bu mesele etrafında hiçbir galeyan-ı millî zuhur etmezdi. Çünkü her iki millet efradı arasında mütekabil felaketlerden mesul olanlar vardı:

Halbuki divan-ı harb-ı örfide Kuran-ı Kerim’e sade mücrimler el bastığı halde incile şahitlerden başka hiç kimse el sürmemişti.
İşte Ferit Paşa'nın bütün siyaset-i dahiliyesi ve olanca hüviyet-i milliyesi bundan ibaret kaldı!

Biraz da siyaset-i hariciyesinden bahsedelim. Bunun hudud-u esasiyesini birer birer kaydediyorum:
1- İzmir faciasına doğrudan doğruya sadr-ı lâhikın gaflet ve hıyaneti sebep olmuştur: Nurettin Paşa gibi tehlikeye karşı tedbir almakta olan vatanperver bir vali ve kumandanı işgalin adeta arefesinde azledip yerine Kanbur İzzet gibi bir hâini gönderdi. Bu mel'un da selefinin müdafaa tertibatının "ittihatçı" tahrikatı şeklinde gösterip mukabele için ecnebi kuvveti talep ettiğinden İzmir, Yunan işgaline tevdi olundu! Böyle olduğu halde hain Ferit kanburu hâlâ azletmedi, İzmir felaketi üzerine kabinesinin istifasını verip o makamın ehli olmadığını ve mesuliyetini zımnen itiraf etmiş olduğu halde ikinci kabineyi kendisi teşkil etmekten utanmadı.
2- Fakat bu ikinci kabinesi de, Paris'e götürdüğü heyet-i murahhasının sulh konferansından tardı gibi bir rezalet üzerine sukut etti; Ferid'in hıyaneti bu sefer büsbütün ayan oluyordu: Çünkü Paris'te iken mösyö Clemanso ile olan muhaberatını İstanbul'a avdetinden sonra tahrifen tecrüme ederek hem Padişahımızı hem milleti iğfale kalkıştı; halbuki bu muhaberatın Fransızca metn-i aslileri, kendisinin İstanbul'a vücudundan evvel Avrupa matbuatında intişar etmiş ve bu suretle işin hakikati bütün cihana malum olmuştu .
3. Hain Ferit Paşa, Mösyö Clamenso'ya tevdi ettiği notalardan birinde Anadolu'daki galeyan-ı milliyeyi ittihatçılık ve Bolşeviklik şeklinde göstererek memlekete müdahele-i ecnebiye davet etmişti! .

4- Yine aynı mel'unun aynı notasında Toros dağları Anadolu’nun hudud-u tabiiye ve milliyesi şeklinde gösteriliyor ve binnetice Adana Vilayetiyle Maraş ve Urfa sancakları camii Osmaniye haricinde bırakılıyordu.

5- Hain sadrazam zat-ı şâhanenin riyaset-i hılafetpenahilerinde in'ikad eden şûray-ı saltanatta bile (vilâyat-i şarkiyede vasi bir Ermenistan teşkiline hükümetin amade olduğunu) ilan etmekten utanmıyordu.

6- İzmir'de mukaddesatıyla vatanını müdafaa ile meşgul olan kahraman dindaşlarımızı arkalarından vurmak için çeteler teşkil ettiriyor ve in'ikad eden umumî kongremizi eşkıya çetesi telakki ederek Harput Valisi Ali Galip isminde bir mel'un tarafından tenkilini emrediyordu. Ali Galip buna muvaffak olmak için Kürt atlıları getirecekti! Bu suretle hükümet-i hazıra anasır-ı İslamiye beyninde kıtal ihdasını emretmişti! Fakat millet bu işin bütün vesaikini yakaladı.

7- Umumî kongre, Müdafaa-i Hukuku Milliye Cemiyeti gibi hükümetçe musaddak ve resmî bir müessesenin teşebbüsüyle in'ikad etmiş olduğundan, hükümetçe "eşkiya çetesi" addedilmesi tasdik-i padişahîye iktiran etmiş bir kanunun kabine tarafından ayaklar altına alınması demekti!

İşte harekât-ı milliye bunlar ve daha bunlar gibi bir çok sebeplerden tevellüt etmiştir. Milletin bu harekatını padişahımız da son beyanat-ı mülûkâneleriyle tasvit etmiş oldukları gibi, veliahd-ı saltanat hazretleri de Temmuzun on altısı tarihiyle hâk-i pây-ı hümayuna takdim etmiş oldukları mufassal lâyiha ile teyit etmişlerdir. Bu layiha hükümet-i haziranın bütün cinayet ve hıyanetlerini birer birer tadat etmekte ve zat-ı şahaneye Anadolu'daki teşkilatın metalib'i muhikkasını nazar-ı itibara almaları tavsiyesiyle nihayet bulmaktadır.

İstanbul'daki gazetemde suretini neşrettiğim bu lâyıhayı muhtevi nüshalar bir iki güne kadar buraya vasıl olacak ve "*İrade-i Milliye*" sahifelerine de geçirilerek milletin enzar-ı ibretine vaz'olunacaktır.

İsmail Hami

28 Eylül 1919, No: 4

Padişahımız Ne Emir Ediyor? Hükümet Ne Yapıyor?

En son ve en muhlik felaketlerimizin Ferit Paşa kabinesinden daha büyük bir müessebbibi olmadığını bütün dela'il fazlasıyla anlayan milletin galeyan-ı meşru'na Vellahd-ı Saltanat hizmetlerinin ne tarihi bir belagata tercüman olarak iştirak ettiklerini geçen nüshamızın başında neşr ettiğimiz layihada bütün vuzuhuyla ispat etmişlerdi; davamızın meşruiyetine karşı bir lütuf olarak, bugün de tekmil Anadolu efkar-ı umumiyesine padişahımızında aynı hissiyat ile mütehassıs ve milletle beraber olacağını ispat edecek bir beyanname-i hümayuna destres olduk; fi'l vaka zat-ı hazret hilafetpenahı, bundan evvel de şerefe (?) nail olan bir ecnebi muhabirine vaka olup bütün cihan matbuatına ina'kas eden beyanat-ı malikanalerinde "milletle beraber" olduklarını ve "milletin mukadderatını müdafaa için pençeleşmeye amade" bulunduunu söyleyerek harekat-ı milliyeyi lütfen takdir etmiş ve hattı cerayanın başında bulunduklarını zımmen ilan buyurmuş olmakla beraber, hükümet-i hazıranın siyasetinden bahs hemen kamilen bu mesele hakkından ki nokta-i nazar-ı millete etmek itibariyle umumun "ibret ve minnetini tahrik edecek bir vesika-ı ihanet olunabilir. Osmanlı tarihinde her noktayı nazardan yegane bir vesika teşkil edecek olan bu beyannamenin hudud-ı esasiyesine şu suretle ihmal edebiliriz.

1. Padişahımız, Anadolu hareketinin tamamıyla meşru olduğunu ilan ederek ceryan-ı mevcudu lütfen teşvik etmekde ve hatta iştirak-ı hümayunlarıyla da takviye buyurmaktadırlar;

2. Ferit Paşa kabinesinin takib etmek de olduğu siyaset-i dahiliyeyi şiddetli bir lisan-ı muhabbetle takbih ederek menafic-i hayatiyemize mugayir telakki etmektedirler.
3. Bununla beraber, şimdiye kadar ecnebi hava-i işgaliyesine istinaden payidar olabilmiş olan heyet-i vukelaya son bir ihtar olmak üzere "kanuna" riayet ve milletin hukukun siyaset" lüzumunu ferman buyurmaktadırlar.

Beyannameyi hümayunun bu hudut-ı esasiyesini muhtevi cümlelerin milletimize harfiyen tebliğini, makam hilafetpenahiye karşı bir vazife-i sadakat ve ubudiyet ad ederiz. Evet padişahımız harekat-ı milliyenin esbab-ı meşrudan mütevellit ve bi'lnetice meşru olduğunu kabul ediyorlar; çünkü beyanname-i hümayunlarının ikinci maddesinde: "Anadolu ahval ve harekatı, İzmir işgaliyle anı takib eden vaka-yı facianın ve Anadolu vilayet-i şarkiyyesi mukadderatı hakkında işa'i edilen rivayetin efkar-ı ahalide hasıl eylediği (?) neticesi olup vuku'at ve şa'ylat-ı mezkureden bilcümle efrad-ı ahalimizle beraber kalbimizde husula gelen tesirat pek hukuk-ı devlet ve milletin siyaseti emrinde sarf-ı mah gayret etmek cümlemiz için pek tabi'idir." buyuruyorlar.

Padişahımız efendimiz hazretleri Anadolu hareketinin bu suretle sırf esba-ı milliyeden mutevellid olduğunu ve bu esbabın tabiriyle kulb-ı şahanelerinde fevkalede müteessir bulunduğunu söylerken; sadrazam Ferid Paşa Tan Gazetesi muhabirine neler anlatıyor: Fi'lhakikat son posta ile gelen 5 Eylül tarihli İstanbul gazetelerine münderic beyanatı esnasında Anadolu harekatı hakkında irad edilen bir su'ale cevaben "bu hareket, tamamıyla bir ittihatçı kıyamıdır" diyor ve bu suretle milletin en mukaddes hissiyatını ecnebilere karşı kirli göstermek istediği gibi, padişahı da tekzip etmekten utanmıyor!

Yukarıda aynen kaydetmiş olduğumuz fıkra-ı hümayuna dikkat edilecek olursa kulb-ı humayunun milletle beraber [mt?r] olmasına [mv?hb] olan esbab arasında “Anadolu Vilayet-i Şarkiyyesi hakkındaki rivayetlerin” de mevcut olduğu görülüyor; çünkü zat-ı şahane bu vilayetlerde bir Ermenistan teşkiline pek haklı olarak kemal-i şiddetle muhalif olur; halbuki Ferid Paşa’nın biraz evvel bahs ettiğimiz beyanatına bakılacak olursa heyet-i vukelanın bi’lakis burada bir Ermenistan teşkiline tamamıyla taraftar olduğu anlaşılıyor! Fi’lhakika” Ermenistan hükümetine lüzumu takdirinde hangi araziyi edeceksiniz?” su’aline karşı sadrazam paşa: sabitiz!” diyor!... Hakikaten Ferit Paşa ile humayunlarının bu mesele hakkındaki fikirlerimiz: “Vilayet-i şarkiyye de bir Ermeni devleti teşkil etmek şeklinde olduğunu bütün cihan matbu’atı neşr etmişti! Sadrazam Paşa’nın Sulh Konferasına gönderdiği notaların birinde de mevcud olduğu gibi, yine aynı Paşa’nın İzmir felaketi üzerine hümayunda akd edilen Şura’yı Vilayet-i Sitte’nin Ermenistan olmak üzere terki lüzumunda dem vuruluyordu.

Hükümet-i hazıra’nın padişah ve millete karşı ne kadar mu’arız bir vaziyet takındığını ve metalib-i milliye ile amel-i humayunun nasıl ayaklar altına alındığını bu pek küçük olmayan misal en büyük bir belagat feciye ile isbat eder zannederiz!

Beyanname-i humayun hudud esasiyesinden birininde, hükümet-i hazıraca takib siyaset-i dahiliyenin taraf-ı şahaneden takıbihi şeklinde olduğun söylerdik.

Fi’l-hakika buna a’id olan fikr-i humayunda aynen ve harfiyen şu merkezdedir: “Efrad-ı millet’ininde tefrika ve sıkak-ı müveddi olacak her türlü [tbsat], devletimizin mana-i esasiye ve hayatiyesiyle kabul telif değildir!” Acaba padişahımızdan bu suretle muharrir bir

beyanname-i humayun telakki eden Ferid Paşa kabinesi, Harput Valisini Kürd ile Türk arasında bir muhavele ihdasına ve bu suretle Sivas şehri basılarak amel-i humayuna tamamıyla muvaffak bir maksad-ı milli uğrunda çalışan efrad-ı milletin teşkiline me'mur etmekden çekinmemiş bir heyet-i hükümet değil midir? Böyle bir heyet, ancak işte öyle bir ihtar-ı humayun ile takbih edilebilirdi!

Bu suretle bugün adeta bir tekdir-i aleniye ma'ruz olan Ferit Paşa kabinesinin şimdiye kadar itimad-ı hümayuna değil, bilakis payitahtı işgal eden ecnebi kuvvetlerine istinaden payidar olabildiğini beyanname-i hümayun ile millete ima eden hilafetpenah efendimiz, hükümet-i hazıraya karşı son bir ihtar olarak da: "Ahkam şehr-i halk yirmi ikinci günü keşide edildiği halde hükümet tarafından zat-ı şahaneye tebliğine emsali gibi mümana'at edilen arıza-i istirhamkarane suretidir:

Hakpayi (?) ihtiva-i cevab hilafetpenahiye şevket penah efendimiz!

Paris Sulh Konferansı'nın mebuslarımızın intihabatından ve meclisin (?) evvel Türkiye hakkında ithat-ı karar başlaması mutemeldir.

Milletin itimadına müstenid olmadığı düvel-i itilafiyece de malum bulunan Ferit Paşa kabinesinin bu suretle as-ı idarede kalması murahhaslarımızın konferansa davet ve kabul edilmemesi kabul halinde de evvelce olduğu gibi bu defa da tard ve iade ile aleyhimizdeki hükmün tebliğiyle (?) olunmasını istilzam edeceğizdir ki, bunun neticesi olarak zuhur-ı tabii olan felaketin milleti büsbütün dücar-ı yeis edeceğini zat-ı şahaneleri pek iyi takdir buyururlar.

Binaenaleyh memleketi sıyaneten Ferit Paşa kabinesinin hemen iskatıyla itimad-ı umumiyeye zuhur zevatdan mürekkep bir

kabinenin teşkiline müsaade (?) bütün millet namına niyaz ve istirham ederiz.

2 Ekim 1919, No: 5

Hareket-i Milliye En Muazzam Hareket-i Medeniyedir

Hayat-ı millet edvar-ı kadimei- beşeriyete ait hurafat-ı tarihiye dahi dah'l olduğu halde, en mevsuk senetlere müstenit vekayi arasında gürülen kesretli ve azametli misallerden müstanbat bir takım kanunlara tabidir ki bunların en mühim ve esasisi milletlerin hakk-ı beka ve devamını kafi olan harp kıyam kanunlarıdır. Bir tecavüz-i hariciyeye karşı indel iktiza silaha sarılıp mukabele göstermeyen cemiyetlerin izmihilale uğradıklarını ve dahilde hasbel icap kıyam etmeyen milletlerden za'f-ı meskenet içinde bogulup mahvolduklarını tarih ve tecrübe isbat eylemektedir.

Bütün terakkiyat-ı insaniye ve medeniyetin saik ve baisi bunlardır. Harp ve kıyam etmek hasretlerinden mahrum akvam ve milel mahkum-ı tedenni ve zavaldir.

Her asrın tarihi binlerce harp ve kıyam vekayii kaydeder. Lakin bu kıyamların müsbet bir netice vermesi icab-ı ahval ve ilca-i ihtiyaçtan münbahis ve tekamüli bir hedefe matuf olmalarına vabestendir.

Keldan, Asur, Ninva, Bizans, Endülüs, İskoç, Leh gibi milletler zulüm ve istibdada karşı kıyam etmedikleri için mahvoldukları gibi asr-ı hazırda da bu kabiliyeti göstermeyip hal-i içtimaisi itibariyle böyle bir akıbeti vahimeye uğramak üzere olan bazı mütedenni milletler vardır ki, bundan on bir sene evvel bizi de bunlar meyanında tadad ederlerdi.

Fakat, Türkiye alehindeki bu hükme muhalif olarak hal-i tabiide bir cemiyetin haiz olması icabeden kudret istidadı en ziyade 324 senesinde izhara muvaffak olmuş. Ancak dahilden gördüğü sui idareye ve hariçten uğradığı tazyik ve suyikasdlara şuur-ı millisini henüz tam bir teşekkülle mazhar olmaması inzimam ederek korkunç bir vartaya düştü.

Lakin hakimi olduğu halde icra-i hükümet edemediği memlekette on seneden beri imrar ettiği hayatın müşkülat ve bu müddette maruz kaldığı hadisatın tesiratı tamam olan şuur-ı milliyi de kemal ile teşkil ve umumi bir vicdan hasıl eylemiştir.

Bugün muşahidi olduğumuz hal, evvelce Rumeli'de üç vilayetti tehlikeye koyan (Reval) itilafından münbahis galeyanın daha meşhur daha vicdani ve samimi bir aynıdır; şu farkla ki, o zaman millet yalnız amil iken bu gün hem hakimdir.

Bunun delili bu günkü hareket-i milliyenin teşvik, tahrik tahlif tazyik gibi vesaikin eseri olmayıp yalnız müslüman unsurun vatanın inkisamı, devletin ziya-ı istiklali tehlikesi karşısında hissettiği umumi bir elem ve heyacandan hasıl olmuş olmasıdır. Filhakika menafi-i hadiselerini mukaddes hislere tercih edüp halk tabakasına mensup olmayan bir kuvve-i resmiye ile bunların tesir nüfuzundan istifade eden tamahkar ve hissiyat itibariyle mütereddi bir akalliyet-i kalile haricinde bütün millet ve memleket Anadolu'nun sinesinden verilen bir işaret üzerine fevç fevç, kütle kütle kıyam etmiş ve her ferd aynı his ve emelin şevkine tab'iyetle birleşmişlerdir.

İşte hareket-i milliye bugünün en büyük mes'elesi olan tamiyet-i mülkiyeyi ve istiklal-i milliyi muhafaza için bütün milletin azm-ü imanından doğdu.

Bu kıyam yalnız hamiyetsiz bir heyet-i hükümeti kemal-i inadla tutunduğu mevki-i iktidardan iskat etmek değil, tayin-i mukadderat memlekette irade-i milliyeyi hakim ve milleti amil kılmak ve şu anda hariçten de mevcudiyetimize karşı irtikap olunacak tecavüze ve taaruzları red ve iptal ve ebediyen hakimiyet-i avamı temin eylemek gibi üç cepheli bir sahnede mücadeleyi göze aldırmış olmakla tarih-i cihanın bir mislini daha kaydetmediği en azametli bir hareketdir.

Hareketin azameti ve bütün millet tarafından hahişle kabulünden dolayı haiz olduğu vüs'aiti neticesinin taayyün ve takdirin fevkinde bir semere vereceğini mübeşşir olduğu kadar ilmi bir nazardan da medeniyet-i hazıra kavaidinin tarzı tatbik ve icrası itibariyle alem-i insaniyet için şayan-ı dikkat bir imtihan teşkil eder.

Acaba cihan-ı medeniyet anlıyor mu ki ? Türk milleti teali ve terakki etmek için mandaya değil, bir parça sulha, bir parça sükuna muhtaçtır.

Türk köylüsü çalışkandır.

Türk genci zekidir.

Türk toprağı feyyazdır.

Türk toprağı dili diline, dini dinine, uymayan milletleri hariçten tahrik ve teşvik eyledikleri halde müsavi hak bahşederek asırlarca idare ve mazharı adalet etmiştir.

Binaenaleyh Türk devleti müdebbirdir. Türk milleti bugünkü hareketi ile isbat-ı rüşt etmiştir. Türkler sağdır, medenidir ve yaşayacak, yükselecek ve pek ziyade yükselecektir.

0 Kasım 1919, Sayı: 11

İntihabat

Bir hak veya bir vazife olmak üzere telakki edilen intihabat, şüphe yok ki nefes’ülemirde bir “kuvvet”dir. Zira tabiyatda olduğu gibi umur-ı ictimaiyede dahi esasen hukuk değil kuvvetler vardır. Alel-ıtlak (umumiyetle) hayatta tahrik, [thms?], tagaddi (beslenme), teneffüs ve

insaniyete ilaveten tefekkür ve tekellüm ne ise ictimaiyatda da “intihab” odur. Böyle bir lazıme-i tabiiyedir. Bu kuvvet -bir müellef şehrin teşbihi vechiyle- elktrbke? benzer; bunun gibi furtuna? tevhid ve sonra teskin eder. Pek ayandır ki intihab mevcut olmadığı zaman efrad-ı milletin iradesi bir tazyik altında kalır; bu tazyik bir gün infilak olur, infilak ise ekseriye inkılabı müntec olur. Fakat efrad intihabı icra ederse kuvvet sükun içinde sarf edilmiş olacağından bu avakıp tabiaten bertaraf edilmiş olur.

Buraya kadar bir kanun-u ictimayi ve bir kuvvet olarak tetkik ettiğimiz intihap, efrada intikal itibariyle “hak” şeklini alır. Herkes hararetten, ziyadan hak istifadesi olduğu gibi intihaba iştirak hakkı da mevcuttur. Bir çok zaman bu hak münazi (kavgacı) ....?.... olmuş ve yalnız imtiyazlı bazı eşhasa verilerek efrat-dı milletten bir kısmının bunu icraya naehil oldukları z’m edilmiş ise de haktan mahrum olanlar -yer yer ve zaman zaman- o hakkın bir cüz-ine olsun iştirak etmek lüzumunu ileri sürerek -yine muhtelif zeminlerde ve mütenevi şekillerde- o kuvveti istihsal ve o hakkı istimal eylemişlerdir.

Kavanin-i tabiiye gibi kavanin-i ictimaiye dahi tahakküme karşı ve bilhassa irade-i milliye tagallup düstur [?] tekamülat- ı medeniye muvacehesinde iflas-ı katiye mahkum iken kuvvet-i intihabiyeye sa?bitini on bir sene evvel bir yekza-yı celadetgar ile ispat eden muhterem milletimizin hakk-ı intihaba iştirakı, geçen senelerde mateessüf kısmen [nkyid] edilmek istenilmiştir. Siyah ve muhlik? cereyanların ve mütevelli buhranların vicdan-ı millette uyandırdığı istirar? tahammülünden bila istifade tedbir edilen bu müdahale politikası o senelerin müdiran-ı umuru hesabına bir hata-yı fahiş olarak kayıt edildiği gibi hayat-ı meşrutiyete ait tecarüb? milliyenin en ...?... olmak üzere milli ...?... geçirilmedi. Harb-i zailin müsahib-i tabiyesi

arasına bir kısım ecanibin istiklali milliyemize ve tamamiyat-ı mülkiyemize suikast edebilecekleri ihtimali girince ve bu an [mvhş?]de suitesdüfün reiskare geçirdiği bazı kimselerin lakaydı hayret-i [a n k y z i] o ihtimal mişevvimi Allah tutulabilecek bir hale takrib edince na[k h a n] Türk yurdunun üzerinde bir sarsar gyz? ve infial yükseldi. Ve kuvvetimizin varlığını haykıran bu avaza metin ve necip en kör kulaklara kadar erişti. İrade-i millinin infilakından başka bir şey olmayan şu hareket-i tabiye bu taraftan da intihabatın tasrini istihdaf eylediğinden elyevm bütün memalik Osmaniye'de kemal-i [krmi?] ile mücadelat-ı intihabiyeye girişilmiş bulunuluyor. Bu mücadelenin en kıymetli noktası -kemal-i fahir ile kaydediyoruz ki- her türlü tazyik ve müdahaleden biri bulunmamasıdır. Milletimizin yaşamak ve bu yurttaki bin yıllık hakk-ı tarihiyesini şerefli bayrağı altında muhafaza etmek azmini, iltizami bir ameliyle görmeyenlere o azim [tzlzlzl] [napzyriti] eraide güçlük çekmeyen millet intihabatı hür ve meşur icra ile reşidi siyasiyesini de dahili ve harice karşı kanıtlamak istiyor. Her tarafda meşhud olan ateşeyn-i mübarezat, bu arzu-yu müteyakkızaneyi parlak süretde isbat ediyor.

Amel ve metalib-i milliyenin müdafi olacak mebuslarımızın böyle bir intihab ile ve seniyye-i milletden doğmuş hakiki bir vekil-i meşru sıfatıyla meydan-ı mücahedeye atılmaları istikbalimizin kemaline beracat istihlal ve tarihimizin içinde bir sahife-i şeref olacaktır.

24 Kasım 1919/1335, Pazartesi, Sayı 13

Leh veya Aleyh

İstanbul matbuatını son zamanlarda işgal eden mesailden en muhimi Avrupa hükümetlerine karşı Türk efkarı umumiyesinin vaziyetini münakaşa ederken leh veya aleyhden ibaret başlıca ceryanlar mevcud olduğunu farz etmekten mütevellid bir siyaset-i hariciye kapısı aramaktır. Bu farziyat üzerinde biraz tevkif etmeği faidadan hali görmüyoruz.

Her devletin olduğu gibi devlet-i Osmaniyenin de mütarekeye kadar dahili ve harici iki münesabatı vardı; ve bunu tedvir etmek milletin (?) itimadıyla mevki iktidarda bulunan hükümetlere aid idi. Harb-i umumiyeden evvel, sakin bir vaziyet içinde bütün Avrupa devletleriyle hüsn-i münasebete müstenid bir siyaset-i hariciye takip edip giderken harb-i umumiyenin ilanı üzerine Rus Çarlığı'nın maateessüf Almanya'ya muhasım olan devletler tarafında bulunmuş olması Almanya ile ittifakı ve itilaf devletleriyle muhasamah intaç etti. Bunun bir cürüm mahiyetinde yahut daha başka fikir ve amellere müsterid olup olmadığını münakaşa edecek değiliz. Bu ancak harp mesuliyetlerinin tedkik ve terhisi sırasında inkişaf edebilir. Ve buna en ziyade tarih doğru hükmünü verecektir.

…………..

Bir tarafdan henüz sulh akd edilip iadeyi münasebat edilmiş olmadığı, diğer taraftan mütarekenamenin her maddesi defalarca ayrı ayrı ihlal olunarak memleketimizin parça parça istila edilmekte devam ettiği halde ale'lumum Avrupa devletleri meyanında münasebetde bulunabildiğimiz itilaf hükümetleri için leh veya aleyh meselesi nasıl mevzubahis olabilir, bir türlü anlamıyoruz.

…………..

İşte münasabat-ı siyasetimizde, Avrupa devletlerine karşı leh veya aleyh meselesi etrafında Anadolu'nun düşündükleri budur. * Onun bir gayesi vardır: memleketini mütarekenamede düşman devletlerinin şeref ve namusuyla da tevsik ederek kurtarabilmiş olduğu hudud dahilinde muhafaza etmek ve yine hududu tecavüz eden mezalim ayakların çekildiğini görmek! Memleket-i uğrunda ölecek, fakat çarpıştığı zaman karşısındakine husumetinden veya ona aleyhdar olduğundan dolayı değil, hukukunu ve mevcudiyetini başka türlü temine yol bulamadığı için hayatını ortaya koymuş olacaktır.

1 Aralık 1919/1335, Pazartesi, Sayı 14

Tereddi * Meselesi

ARMH Cemiyeti'nin tereddi ihtimalinden mütevellid samimi bir endişe, İstanbul afakını tazyik ederek az çok devr-i endişane-i mütalaata sebebiyet veriyor. Bu endişeye samimi diyoruz, çünkü memleket inhilal ve izmihlal karşısında adeta sevk-i tabii ile kendiliğinden birleşen kuva-yı milliyeden başka maddi, manevi her istinadgahdan mahrum iken bu yegane istinadgahı yıkmaya ve bu maksadla mestür (gizli) (?) tertip etmeye cevaz verebilecek bir Müslüman, bir Türk, bir Osmanlı tasavvur edemiyoruz.

Bir uzviyyetin tereddisi çok yaşamış, yaşadığı müddetçe kuva-yı hayatiyesini suistimal etmiş nesillerin sakat, alil [hasta] ve gayri tabii mevludatına tahsis edilebilen bir kelimedir. Cemiyetleri de bir uzviyyete teşbih ederek tereddileri ihtimalini kabul edebiliriz. Fakat

---

* Yani ülke işgal altında, tüm hakları çiğnenmiş iken, leh veya aleyh diye bir kavram, görüş olamaz

Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti, yahut kısa tabiriyle Kuva-yı Milliye kendisinden evvel yaşamış, hayatını yıpratmış teşkili tabiyesinden inhiraf etmiş hiçbir cemiyet, heyet veya zümrenin mevlidi değildir ki uzviyyetinde maluliyet tevhim olunabilsin. Hususuyla Kuva-yı Milliye yüz bin defa tekrar ettiğimiz vechile milletin bir kısım kuvvetlerinden istifade ile muayyen ve hususi bir gayeye müteveccih bir cemiyet olarak teşkil etmemiştir. Kuva-yı Milliye la-yemut (ölmez) bir milletin ve yedi yüz senelik bir imparatorluğun tehlike-i inhilal ve (?) karşın mevcudiyetini hakk-ı hayat ve bekasını bizzat temin ve müdafaa edebilmek için, pek tabii, pek mantıki ve pek zaruri bir şekilde vücuda gelmiş bir vahdetten ibaretdir. Bu itibar ile kuva-yı milliye, aynı milletdir.

Öyle bir millet ki şimdiye kadar hiçbir nev-i teşkilata tabii tutulmadığı için asırlardan beri herkesin elinde, her başına çıkanın alert-i ihtirası olmaktan usanmış, gafletinden, cehaletinden, sfvt? ahlaktan, hiss-i itimad ve merbutiyetinden istifade eden dahili, harici düşmanlarının ayakları altında artık can çekişmemeğe, mukadder olan ölüm ise buna karşı da hiç olmazsa çarpışmağa azim etmiş, ve bu gayeye müteveccih teşkilat ile bütün kuvvetlerini ve dimahlarını birleştirmiş bir millet... Onun maksadı çapraşık siyasetlere, karışık programlara mütenakız ve (?muğlak) nazariyata boğulmuş değildir. Bir tek hedefi vardır: Selamet-i vatan. Teşkilatının saiki yalnız bir kuvvettir: Endişe-i beka...

Şu halde, kuva-yı milliyenin tereddisine ihtimal vermek,milletin terddisini kabul etmek demek olur. Halbuki bizim itikadımızca mevcudiyetine indirilen darbe-i katiye karşısında tam bir vahdet-i fikir ve emelle hakk-ı hayatını ispat ve müdafaya çalışan bir millet mütereddi olamaz. Milletin tereddi etmediğine en büyük delil,

kuva-yı milliyedir. Hatta bütün imanımızla iddia edebiliriz ki bugünkü vahdedi vücuda getirmeye muvaffak olan millet henüz tekamüle başlıyor. Maziye ait asırların teraküm ettirdiği hezimetlerde suiistimaller de, ahlaksızlıklar da onun hissesi pek azdır.

Binaenaleyh İstanbul muhiti müsteric olmalıdır.

> Kuva-yı milliye hiçbir zaman tereddi edemez. Anadolu'nun namütenahi menabi-i hayatiyeye malik olan ve her şeye rağmen yaşamak için aşk ve iman ile yek diğerine sarılarak tarihte misali namesbuk teşkilatını vücuda getiren sakine-i masunesi ne bizansın ne ona benzer köhne medeniyetlerin varisi değildir ki ilk (?) tekamülünde asırların mirası suiistimali olan gizli ve (?)marazlarla tereddiye ve sükuta mahkum olabilsin. Kuva-yı milliye hiçbir zaman bir fırka programıyla, bir fırka zihniyetiyle, ve fırkalara mahsus olan mevki-i iktidar

ihtirasıyla teşkil etmiş değildir. O münhasıran milletine mensuptur. Ve milletin seniyeyi har samimiyetinde kalacak, orada yaşayacak, onun kalbi masumu üzerinde çalışacaktır. (?) çatıları her devirde bin türlü hıyanet saklayan, mazlum (?) daimen müşevvik binaları bir murakıb-ı (?) mevkiinde kalacağı için tereddi ihtimalinden ve bu lüzumu endişelerden varestedir. Kuva-yı milliyenin tereddisinden korkanların onu hükümete yaklaştırmak taraftarı olmaları bilhassa nazar-ı dikkatimizi celb etmekten hali kalmadı. Kuva-yı milliye rüesasının İstanbul'a celbi ve mevki-i iktidara takribi öyle siyasetlerdir ki

sahiplerinin samimiyetinden şüpheye haklı olsak iddialarının saffetine inanmamak mecburiyetinde kalabiliriz. Memleketin son ümidi, Anadolu'nun son kuvveti, milletin yegane nokta-i istinadı kuva-yı milliyeyi vücuda getiren vahdettir. Bu vahdedin gayesi de mütarekeden beri mevki-i iktidara gelen her hükümetle pek çabuk uyuşarak memleketi (?) ve izmihlale sürülen düşmanlara mukavemettir. Hükümetçilik ve mevki-i iktidar gibi fırka zihniyetleri ne bu vahdete ne onun gayesi olan mukavemete müsait olamaz. Memleketinin bir karış yerini, istiklalinin en küçük cüzünü vermemeye ve bu uğurda fedakar olmağa azim eden millet, bir kitle-yi vahdet halinde öyle bir kuvvettir ki işgal ettiği makamın mesuliyetini, ve tarihe karşı vaziyetini düşünebilen namuslu bir hükümet için en muntazam ve en kavi arzulardan daha büyük bir istinadgah olur. Hususuyla İstanbul'un düçar olduğu tazyikat-ı hariciye altında vicdanın (?) hergün biraz daha azaldığına şüphe etmek istemediğimiz mütefekkirini Kuva-yı milliye en kuvvetli bir kabileyi ümid olmak iktiza eder.

Binaenaleyh doğar doğmaz evladını yiyen (?)hilkat-ı valideler gibi onun tereddisinden bahs edecek, yahut onu tereddiye sevk eyleyecek yerde onun tekamülüne ait laflar sarf etmek ve ona istinaden memleketi kurtarmaya çalışmak lazım gelir. Kuva-yı milliyenin tereddisine ait devri endişane mütalaat arasında İttihatçılık isnadları da yer buluyor. Anlaşılıyor ki fırkalara mensup eşhas, fırkacılığa ait zihniyetlerle o kadar hal-i işbaa geliyorlar ki mensup oldukları fırka haricinde bir millet mevcut olduğunu, ve başka fırkaların namuskar olan mensubiyetini milletten tarh (kovma, bırakma) etmeye imkan bulunmadığını kabul edemiyorlar. Kuva-yı milliye, herhangi bir veya birkaç fırkaya veya bu fırkaların mensubiyetine temayül ederek diğerlerini hariçte bırakmak suretiyle hareket etseydi ve teşkilatını bu

şekilde vücuda getirseydi o zaman daha doğmadan ölmeye mahkum, mütereddi, ve alil olduğunu iddia etmek doğru olabilirdi. Fakat teşekkür olunur ki Kuva-yı milliye arasında hiçbir fırka veya zümrenin mahdut nokta-i nazarı bu nakat-ı nazara merbut hasif husumet ve aduveti yer bulamamış hiçbir nifak için zemin bırakılmamıştır. Kuva-yı milliye, müttehid bir kitle halinde memleketin ve istiklal-i milliyenin müdafaasını tehid etmiş millet demektir. Bu gayeyi kabul ve mesaisini ona tevhiye eden her şahıs, İttihatçı olsun veya olmasın hususi fikir ve içtimadı olunura olsun, milletin evladı binaenaleyh kuva-yı milliyenin bir cüzü bir ferdidir. Millet hiçbir zaman evladından bir kısmını mevcudiyetinden tard ve def edemez. İttihatçı, mücrim demek ise, kanaat-i cürum olamaz. Maddeten ve kanunen cürmü olanları ise isimleri ne olursa olsun tedip etmek hükümete ait bir vazifedir. Vaka memleketin müdafaası, istiklalin muhafazası da hükümetlere ait olmak lazım gelir. Fakat ne yapılım ki mütarekeden beri gelen her hükümet düşmanlarla bi'littifak makusunu yaptı.

Ve bundan dolayıdır ki harici düşmana karşı mevcudiyetini müdafaa etmek vazifesi millete düştü; ve millet artık kolay kolay itimad edemez oldu. Ferit Paşa Hükümeti, mücrim veya masum İttihatçı namı altında şöhret bulmuş evladı memlekete reva gördüğü şiddet nispetinde bir salabetle (manevi kuvvet, sağlamlık) İzmir'de Yunanlılara karşı da hareket etmiş olsaydı bugün bazılarını her nedense telaşa düşüren bu muazzam vahdete belki lüzum kalmaz ve zavallı millet bir çok evladını şehit veya sefil görmek bahtsızlığına uğramazdı.

Bir daha tekrar edelim, Kuva-yı Milliye müttehid bir kitle halinde birleşmiş Anadolu demektir. Anadolu hukukunu, mevcudiyetini ve atisini müdrik olarak henüz yaşamaya başlamış, sağlam, pür-i hayat ve azimkar bir kitledir. Binaenaleyh tereddi ihtimalinden çok uzaktır.

Kuva-yı Milliye, milletin bir aguşu vahdetidir ki selameti vatan namına şahsi her türlü infialatını, nifak ve husumetlerini terk ederek memleketi kurtarmağa koşan fedakarlıklardan müteşekkildir. Mensubiyetinin kıymeti fırkacılıkla değil fedakarlığının vahdetinin derecesi ile ölçülür. Bundan sonra hala Kuva-yı Milliyenin mahiyetinden tegafül** edenleri hüsn-i niyet sahibi ad etmekde tereddüt edersek zannediyoruz ki haklı oluruz.

[Mustafa Kemal]

8 Aralık 1919/1335, Pazartesi, Sayı:15

Meclis-i Milli'de

Tam bir serbesti ile ve şayan-ı şükran bir sükun ve intizam içinde hitam bulmağa başlayan intihabat, meşrutiyetin düşmanlarını iskat * için pek beliğ bir mahiyet gösterdi. Meclis-i Mebusanın ictima na maddeten imkan olmadığını, ahval umumiyenin buna müsaid bulunmadığını, intihabat vesilesiyle memleketde tefrikalar, nifak ve husumetler uyanacağı cihetiyle milletin vahdeti namına bir müddet tehir-i intihabatdan başka çare görmediklerini söyleyenler, bugün faaliyatın bu belagatı karşısında mahçup olmasalar bile milletin itimadını müebbeden zayi etmiş oldular. İntihabata mani olan, tehirine taraftar bulunan rical içinde mahdud nazarlı (?) ve mahdud düşünceli bazı zevatı istisna edersek, mütebahisinin hemen kamilen ihtiyaç-ı hakikiden doğmamış bir fırkaya hükümetin kuvvetiyle ve binaenaleyh cebr ve tazyik ile tarafdar kazandırmaktan,ve buna muvaffak oluncaya kadar fırkalarının fırka teşkilatını göstermemek için intihabata mani

*** Bilmezliğe gelme

* Susturma

olmaktan başka gayeleri olmadığını bugün kabul etmek lazım geliyor. Çünkü tehir-i intihaba efkar-ı umumiyeyi alıştırmak için ortaya atılan evhamın hiç biri tahakkuk etmedi.

Hakimiyet-i Miliye, ilanı meşrutiyetden beri oldukça buhranlar içinde kalmıştır, bugün bütün dünya şamil bir vuzuh ve bedahatle sabit oluyor ki Türklerin hayat-ı içtimaiye ve siyasiyesinde sarsılmaz bir mevki sahibidir.

……………

Mesa'il-i hayatiyemiz üzerinde İrade-i Milliye'nin kuvvetli ve mütekasif [**], sabit ve musır tecelli etmesi mevcudiyetimizin tahlis için en müessir bir çare olacakdır. Düşmanlarımız bunu bildikleri içindir ki intihabatı (?), ictima-i tehire her ellerinden gelen vasıta ile çalıştılar. Bundan sonra da meclis-i millinin kürsi-i muhakematını atalet ve lakaydiye, muhalefetlere sevk etmek için kimbilir neler düşüneceklerdir. Fakat bir, hakimiyetine emin olan ve bu emniyetle teşkilatını teyid ve takviye eden Anadolu'nun lisan-ı azm ve metanetiyle, tekrar ederiz ki bu derenin meclisine hiçbir şaibe giremeyecek, ve vahdet-i asıl onda tecelli edecektir.

15 Aralık / 1335, Pazartesi, Sayı :16

Asri Zihniyet ve Tenakuzlarımız

Bugün memleketimizin mukadderatı üzerinde az çok haiz-i tesir bulunan mütefekkirlerimizden hiç biri yoktur ki memleketin selameti ve atisi mevzu bahis olduğu zaman birinci şart olarak asrileşmek zihniyetinin lüzumundan ve asrın hakim olan esaslarına göre

---

[**] Yoğunlaşmış

yapılacak ıslahat ve terakkiyata istinaden ispat-ı beka ve mevcudiyet eylemek fikrinden fariğ [vazgeçmiş] olsun. Filhakika her asrın öyle hakim esasları olur ki o asırda beşeriyetin müfit bir unsuru olarak yaşamak isteyen her millet ve her cemiyet, bu esaslara istinat etmedikçe bekapezir olamaz; ve bunun hilafını düşünmek, her mütefekkir için ma'yub [ayıplanan] bir zihniyet ad olunur. Memleketimizin selamet ve saadetini düşünenlerimizin de her şeyden evvel asrın bu esasat-ı hakimesine istinat etmeleri tabii ve zaruridir. Ancak bizim memleketimizde her nedense daima iddia edilen prensiplerin hilafını yapmak, ve daima yapılan şeylerin hilafını düşünmek mutat olduğu gibi vaz' edilen bir esasın istilzam ettiği teferruat da fiili ve amili programlarda ve mütalaalarda daima esaslardan ayrılarak tenakuzlar göstermekte mütemadi bir gaflet, hastalık şeklinde (?) bir gaflet teşkil ediyor. Asri zihniyetlere yaklaşmak isteyenler, ve asrileşmek lüzum ve ihtiyacını ileri sürdürerek bunun etrafında münakaşat yapanlar, nazariyat sahasından ameli ve fiili programlara, hadiseler ve meseleler üzerinde nispet edilmesi lazım gelen kanaatlere intikal edince evvelki iddialarının büsbütün makusunu ilzam ediyorlar ve belki farkında bile olmuyorlar.

Vaka-i şarkda hissiyatın fikirleri üzerine galebesi adeta şerait ve müessirat-ı tabiyenin bir netice-i zaruriyesidir. Hususuyla bizim memleketimizde terbiye-i idarenin noksanı kabul ettiğimiz fikirlere ve nazariyelere göre harekatımızın idaresinde henüz mülke peyda [açıkta, mevcut] edememiş olmamız gibi esbab-ı ruhiye kabil-i inkar değildir. Binaenaleyh fikirlerimizle düşündüğümüz zaman daima doğruya yaklaştığımız halde, harekat ve faaliyet sahasında hissimizin tesiri altında kalarak makusunu ihtiyar ettiğimiz çok vaki' ve çok tabiidir. Fakat münevver fikirli ve memlekete hakim düşüncelere salahiyatdar

zevatı bu zayıf zihniyetlere ve iradelere malik ad edemeyiz. Bu zevat-ı muhtereme arasında zamanının pek çok kısmını garp muhitlerinin saha-yı irfan ve terbiyesinde geçirerek şarka mahsus noksanlarını ıslah ve telafiye imkan bulmuş olması lazım gelenler pek çoktur. Fakat her nedense bunlarda dahi aynı tenakuzları ve aynı makus düşünce ve hareketleri görüyor ve mütellim oluyor.

Asri zihniyet bizim bildiğimiz göre beşeriyetin cemiyetler ve hükümetler teşkil etmesinde en evvel amil olan münafi müşterekeyi siyaset-i reca' esaslarda, ilim ve fennin, terakkiyat-ı umumiyenin bu güne kadar vücuda getirmiş olduğu umdelere istinad edebilmek, onlarla kabil-i telif olmayan an'anat [rivayet, tafsilat] ve esasatı tadil ve ıslah ederek istikbale kuvvet ve itimat ile yürümektir. Milletlerin hayatına tatbik ettiğimiz halde diyebiliriz ki asri zihniyet bugünün halk ve millet, vahdet ve müsavat gibi uzun asırların (?) irfanı üzerinde ilan-ı hakimiyet eden esaslarını kabul ve an'anat-ı kadimesiyle temayülat-ı ruhiyesiyle, esasat-ı diniye ve itikadiyesiyle harç etmek, terakkiyat-ı beşeriyetin her şubede vücuda getirdiği menafi-i cedideden evsaf-ı milliyesindeki hususiyetlere göre istinad ederek saadet-i umumiyeye çalışmak, kavi-yi muktedir, münevver ve müteşebbis fertlerden
mürekkep ve samimi bir tesanüdle yekdiğerine merbut bir kitle halinde milletler cemiyeti arasına karışarak mevcudiyetini ve hakk-ı bekasını ispat ve iddia etmektir. Şu halde asrileşmenin iki şartı vardır: dahilen asr-ı hazır terakkiyat-ı umumiyesine müstenid-i menabi vücuda getirerek buna istinat edecek kuvvetli bir kitle, haricen bu kitlenin mevcudiyetini ve hakk-ı bekasını diğer milletler arasındaki mevki-i şeref ve haysiyetini muhafaza edebilecek haris-i istiklal ve hayat, hassas ve metin bir vaziyet...

Asri olduğunu ve hiç olmazsa asrileşmek kabiliyetinde bulunduğunu iddia eden hiçbir millet dahilinde vahdet ve tesanüdü imhaya hariçte hakk-ı bekasını ve mevki-i şeref ve haysiyetini ihlale badi [sebep] olacak, nifak ve zilleti kabul edemez. O kadar ki
mesela bugün harb-i umumiyenin ika' ettiği harç ve mahreçler arkasında birer mustakil milliyet halinde yaşabileceklerini iddia ederek cihan-ı medeniyetin tenkid ve tedkikata arz-ı vücud eden küçük milletler mevzu bahis olduğu vakit, teşkilat-ı milliyelerinin vahdet-i tesanüte, memleketlerinin menabi-i cedide-i medeniyeye malik olup olmadığı, ve nihayet iddia ettikleri istiklal ve mevcudiyetini müdafaa ve muhafazaya kabiliyetlerinin derecesi araştırılmaktadır. Bir asır evvelki zihniyetlerle yaşayanlar, almak istedikleri mevki'in şeref ve haysiyetini düşünmeyerek her ne menfaat mukabilinde olursa olsun, şunun bunun, daha büyük ve daha zengin milletlerin alet-i ihtirası mevkine tenzil edenler, muvakkat bir müddet için zahiri bir istiklal ve mevcudiyetle şekillerini muhafaza etmiş olsalar bile baziçe [oyuncak] oldukları herhangi bir kuvvetin atide esir ve mahkumu olarak kurtulmuş zannettikleri mevcudiyetlerinin ebediyen zeval bulunduğunu görürler.

(?)maatessüf bizim memleketimizde mütefekkirlerimiz bir taraftan asri zihniyete sahip olduklarını, ve bu milletin her müstakil ve kabili inkişaf ve terkki bir mevcudiyete malik bulunduğunu ve binaenaleyh asrileşmek için lazım olan şeraiti maziyade hami olduğunu ileri sürdükleri halde diğer taraftan bütün bu harcümerç içinde ve etrafı muhit olan karanlıkta açık ve tehlikesiz bir yol bulmak çaresi mevzubahis olur olmaz, ya [m ş v m] bir korkunun, münfesir? Bir inkisar-ı maneviyatın yahut uzun ve şedid mücadelelere sükun ve huzuru atinin saadet-i ebediyesine şu birkaç günün zevk-i hayatını tercih etmekten mütevellit çirkin bir [?] tesiri altında şu veya bu devlete

yalvarmaktan şu veya bu milletin teveccüh ve merhametini celbe çalışmaktan başka çare göremiyorlar. Bir millet namına idare-i kelam edenlerin, o millete yapabilecekleri hakaretin en büyüğü ve bir memleket namına düşünenlerin o memlekete edebilecekleri hıyanetin en [m n s v r i], namus ve izzet-i nefs meselelerinde fedakarlık tavsiye etmektir. Muharebelerin meşruiyetini pek müşkilat ile kabul eden sulh ve müsalemat? taraftarları bile, yalnız namus ve şeref meselelerinde harbi bir zaruret olarak telakkiye mecburiyet görürler. Böyle olduğu halde muhafaza-ı hayat ve mevcudiyet etmek istemeyen, hakk-ı bekasını cihana ispat ihtiyacında bulunan bir millet, efkar-ı münevveresinin lisanıyla ilk hamlede şeref ve haysiyetini, namus ve izzet-i nefsini fedaya temayül gösterir ise, o millet için yaşamak hakkı nasıl kabul olunabilir ve bu ne tarz-ı müdafadır anlayamıyoruz.

Zilletle istiklal, esaretle hürriyet gibi bir arada mevcut olamayan evsaf maduttur. Başkalarının merhamet ve alucenabına?, yahut menfaatle ihtirasatına istinad ederek yaşamak isteyen bir millet üç beş günlük hayatı, ve efradının beş on günlük zevk ve sükunu mukabilinde evladının şeref-i istiklalini feda ediyor demektir. Böyle bir milletin asri kabiliyetini kim teslim edebilir. Yaşamağa istihkakını ispat etmek için hiçbir millet diğerine tecavüz mecburiyetinde ve hatta diğer bir milletin münafini? ihlal zaruratinde değildir. Milletlerin yek diğeri zararına inkişaf ve terakki edebileceklerini kabul eden insanlar hiç olmazsa dört beş asırlık hadisat ve terakkiyatın arkasında kaldılar. Artık ..... bile yaşayamazlar.

Fakat tecavüz etmemek ızrar?, tecavüzü ve zararları başkalarından görüp sükut ve tahammül etmek demek değildir. Asri zihniyet, ve asri kabiliyetlere malik bir millet, münafeata, istiklaline ve tamamiyetine? o kadar sıkı sarılmış olmalıdır ki ona gelecek en küçük

bir tecavüzün hiçbir zaman af olunamayacağını, velev milletin tamamen tarihe intikal etmesini icap edecek bir müsaraa? ihtimali bile olsa sırf şeref ve namus-u milli namına bunun göze aldırılacağını bütün cihan bilmelidir. Hakk-ı beka, hakk-ı mevcudiyet, istiklal ve şerefi milli gibi milletperver geçinen zevat-ı münevveremizin tekrar edip durdukları kelimelerin manası budur. Yoksa zahiri bir vaat tamammiyet ve şekli bir çerçeve mukabilinde şu veya bu devletin eteklerini öperek şu veya bu milletin merhamet-i vasiyetine? sığınarak zillet ve esareti peşinen kabul etmek, bu asrın millet esaslarıyla, cemiyet ve ictimaiyat prensipleriyle asla kabil-i telif olamaz.

Biz vaka' zayıf, silahsız, başkalarına pek az zarar iras edebilir bir millet haline geldik. Bu itibariyle bize tecavüz edenlerin korkusu olmayabilir. Hususuyla hiçbir devlete tecavüz ve taaruzu zihnimizden bile geçirmiyoruz; ve geçiremeyiz. Fakat asrımızın efkar ve esasiyetine vakıf olduğumuz için her millet gibi biz de beka ve mevcudiyetimizi, şeref ve istiklalimizi kime karşı olursa olsun iddia ve müdafaada, ve bunun için can vermekte bir zevk, bütün ezvakın fevkinde, bütün maddiyatın üstünde bunu anlıyor ve inkişafını, hayatını ancak bu zihniyetle mümkün görüyor. Bizim hesabımıza merhamet dileyenler bizden değildir.

[Mustafa Kemal]

12 Ocak 1920/1336, Pazartesi, Sayı: 20

Türkiye Sulhu ve Avrupa Siyaseti*

……..

Mütareke tarihinden bu güne bir sene geçtiği halde …… henüz bir düzen veremediler. Bir zaman samimiyetle tesis-i sulh uğruna çalışan Amerika hükümeti şimdi kendini kenara çekti.

Biz anlıyoruz ki hakkımızda tatbik ve irtikab edilen bu mezalim ve fecaii sırf, İngiltere ve Fransa hükümetinin planıdır.

....

Bir inkılab-ı umumi fikri ile her dakika tat'i ve seri' hatvelerle yol olan Bolşevizm emin olunuz ki sulh-u umumiyi kendi menfaatlerine uzanan Avrupa'ya dakika dakika yaklaşmaktadır. Şurasını da bilhassa söyleyeyim ki: Alem-i İslam vahdet-i milliye etrafından toparlanmak kabiliyetini idrak etmiştir. Daimi ve sıkı bir tazyik neticesinde elbette bir aks-i el-amel-i hadis olacaktır.

....

Varlığını idrak etmiş olan bir milletin imha edilemeyeceğini muhakkaktır. Binaenaleyh biz, Türkiye'nin ve alem-i İslamın atiyesinden emin olarak tazyik ve imha yolunda çalışan kuvvetlere karşı diyoruz ki "Keskin Kılınç Kullananlar Yanlış Hamleden Sakınmalıdır"

H
a
y
ri
L
ü
tf
u
ll
a
h

19 Ocak 1336/1920, Pazartesi, No: 21

Meclis-i Meb'ûsân Açıldı

Büyük bir fâsıla ve tereddütten sonra nihâyet Meclis-i Mebûsânımız açıldı. İstanbul matbûâtı ne derse desin millet meb'ûslarını şimdiye kadar icrâ edilen intihâbâta benzemeyecek derecede bir hürriyet ve serbestî ile intihâb etti. İstanbul matbûâtı demekle umûmî bir manâ kasd etmiyoruz. Ma'al-esef muzır bir kısım matbûâtımız, milletin geçirmekte olduğu devre-i intibâh ve idrâki görmeyerek ve yalnız muhîtinin ihtisâsât ve ihtirâsâtına kapılarak uzun, kısa birtakım mütâla'ât der-meyân etmekde ve icrâ edilen intihâbâtda şahsi birtakım emellerin, gizli propagandaların tesirâtını söylemektedir.

Biz onlara açıkça söyleriz ki; millet bahs olunan fenâlıklardan, levs irticâ' ve istibdâttan münezzeh ve müteâlîdir. Millet intihâbını bizzat yapmış, mebûslarını bi'l-idrâk seçmiştir.

Bugün her ferd-i millet biliyor ki; tesîr ve tehdît altında yapılan intihâbât idi ki, başımıza büyük felâketleri getirdi. Gazetelerle, hitâbelerle âlemi iğfâl ederek mebûs olan ve sofra-i ma'hûd-ı in'âmdan nevâle-çîn olarak İstanbul'un en sefîl ve pejmürde muhîtlerini kendilerine bir mahall-i zevk ve sefâhat ittihâz eyleyen ve millet umûru yerine zevk ve şahsını düşünen ve en nihâyet şuradan, buradan hattâ her yerden bir menba'-ı irâd bularak keselerini dolduran mebûslarımız idi ki, kendi heves ve arzuları uğruna bütün milleti felâkete sürüklediler. İşte bütün şu altı senelik felâket ve sefâlet altında ezilen millet emin olunuz ki, bugün kendini idrâk etmiş ve hiç kimsenin hatırıyla değil, sırf menâfi-i vataniyenin îcâbâtıyla intihâbını icrâ etmiştir. Binâ'enaleyh bu bâbda söylenen hâ'inâne sözleri milletle ve milletle alakası olan matbûâtın söyleyeceğine kâni' değiliz. Gizli emeller, gizli

propagandalar milletin kalbinden ve vicdânından doğan işlerde yer bulamaz. Belki o yazıları yazan kalemlerin, gizli parmakların getirdiği kirli altınlarla yaldızlanmış olduğuna hükm etmek lâzım gelir.

Şurasını kayd etmek isteriz ki, İstanbul'da yaşayan ve kalemleriyle (dünyâya nizâmât veren) vermek isteyen muharirlerimizin yalnız Anadolu muhîti hakkındaki idrakleri kısadır. Biz emîniz ki, bu memlekette hiçbir gayr-ı vatanî kuvvet icrâ-yı te'sîr edemez. Bu sâf ve samîmi Anadolu halkı yalnız vatanı ve vatanını sevenleri sever ve bu uğurda îcâb ederse ölür. Bu mebhasda bundan ziyâde söylemek istemiyoruz.

Uzun ve mütereddit dakîkaların kâbûs-ı zalâmı altından bugün münevver bir şeref, bir güneş doğmuş ve milliyet ve hâkimiyet-i milliye esâsâtının yeniden canlandığını görmekle iftihâr eylemiştir. Milletin bütün hukûkunu şahsına hasr etmek isteyen sâbık hükûmet ihtimâl, bu gâyeyi hiç nazar-ı dikkate almamış ve Anadolu efkâr-ı umûmiyesine karşı lâkayd görünmek istemiştir. Fakat millet medenî ve tarihî bir inkılâb ile bu hakk-ı tabî'isini tekrâr almıştır.

İstidâd-ı medenîsini, fazîlet-i fıtriyesini şu sûretle bir daha isbât eden millet emîn olalım ki, artık mevcûdiyetini tanımış -saadetimize rücû'edelim- intihâbâtını bu sûret-i ciddiyete îcrâ ve liyâkat-ı meşrûtiyesini isbât etmiştir.

Şu dakîkada millet mümessillerini İstanbul'a doğru yolcu ederken Anadolu'nun bu zulümler, esâretler, mahrûmiyetler altında ezilen harâb ve perişân Anadolu'nun hukûkunu lâyıkıyla müdâfa'a etmelerini ve siyâset-i hâriciyemizin aldığı cereyân karşısında, metîn ve bir temkîn bir fikr-i millî ve insânî ile hukûk-ı vatanı muhâfaza etmelerini temennî ederiz.

Vatanımızın ma'rûz olduğu felâketler karşısında kendilerine pek büyük vazîfeler terettüb eden hey'et-i muhtereme bilmelidir ki, millî ve vatanî kaygılar içinde bir iştirâk ve vahdet-i umûmiye ile yek-vücûd olan milletin kendilerinden beklediği şey yalnız İslâmiyet'e yakışan bir asâlet, Türklük'e yakışan bir tevekkül ve temkînde Osmânlı milletinin hayât ve istiklâlini müdâfa'a etmektir.

İstanbul muhîtinin ihtirâs bulutlarıyla dalgalanan akşâmına Anadolu'nun sâf ve samîmî rûhunu serperek umûmî bir tesânüd fikri ve rûhu husûle getirmek... Şimdiye kadar muhîte neşr-i rûh ve ihtisâs etdiğini zanneden o merkez-i mu'allâyı, muhîtinin rûhuyla yoğrulmuş bir menba'-ı feyz, bir maşrık-ı me'âlî hâline getirmekde mebûslarımızın vezâ'ifi cümlesindendir.

Şunu te'essüfle kayd etmek isteriz ki, serbest bir sûretde intihâb edilen ve şahısları milletin rûhuyla seçilmiş olan muhterem mebûslarımızın önünde pek derin uçurumlar vardır.

Siyâset-i hâriciyemizin aldığı şekil ve renge göre sarf-ı mesâ'î etmek ve bugünkü zalâm-âlûd bulutları âfâk-ı siyâsetden ayırmak pek mühim bir vazîfedir. Bi'l-hâssa bulundukları muhîtde emîn ve serbest çalışabilmeleri de müşkül olan mebûslarımızın bu bâbda gösterecekleri muvaffakiyet hakîkaten pek büyük olacaktır.

Pây-ı tahtımız, düşman işgâli altında bulunurken hiçbir kuvvetin zebûnu olmayarak, mukadderât-ı milleti idâre etmek saydığımız ve zâ'ifin cümlesinden daha mühim ve şâyân-ı dikkattir.

Bu mühim zamanda millet vekâletini deruhte ederek memleketimizi terk eden mebûslarımıza târihinde kendileri için pek şerefli bir sâhîfe hazırlayan vazîfelerinde muvaffakiyetler temennî ederken bir kelime ile sözümüze hitâm vermek isteriz. Mebûslarımız bilirler ve bilmelidirler ki, "Millet yolu hak yoludur" millet tarihine

nâmını altunla yazdırmak isteyenler mevcûdiyetini, menâfi'ini, her şeyini millete fedâ etmelidir.

Hayri Lütfullah

26 Ocak 1920, Pazartesi, No: 22

Güneş Nereden Doğacak

Karanlık her taraf karanlık. Garbın siyah bulutları arasında gurüh eden- belki de ufül eden sulh ve sadet güneşi. Seneler geçti de hala doğmuyor. Bugün meşkük ve mütereddit adımlarla kat-ı merahil (menziller) etmek isteyen sulh ve selamet düşünceleri her hatvede (adım) bir mani-yi berh ile tasarruf ederek irkiliyor, kalıyor. Daha doğrusu sözler sakalı geçmiyor.

Zulüm ve istibdat dikenlerini yıkmak, mahvetmek cihana, beşeriyete sa' adet ve rahat bahşetmek için dünyanın her tarafında başlayan milletler hareketi şübhe yok ki nail-i muvaffak olacaklardır. Fakat bu ne zaman?

Bu hareketler önünde de şüphe etmeyelim ki, ha' iller, engeller var. Bina'enaleyh buna zaman tayin etmek doğru olamaz. Şu kadar diyebiliriz ki, milletler sulhu, Avrupa sulhundan evvel olacaktır.

Garb efkarı dünyaya verilecek şekillerle müttefikleri miras- ı galibiyetlerini – sözde- taksim etmek emeliyle karanlıklarda didinirken; şarkın saf ve samimi ufuklarında umidlerle mali bir şafak belirmektedir. İşte Rusya içlerinden alınan haberler bu fikri teyit etmektedir.

Bolşevik hareketinin önüne geçmek için sarf edilen emeller, heder oluyor. Deniken ordusunun tamamen mağlubiyeti artık tahakkuk etmiş demektir. Şu hal karşısında Avrupa'nın aldığı ve alacağı vaziyet ne olacaktır. İngiltere ve Fransa'nın en benam gazeteleri bile Rusya

idaresi hakkında artık başka bir vaziyet almak zamanın hulül ettiğini itiraf etmektedir. Bütün milletleri bir zinciri vahdetle bağlamak istidadını gösteren Bolşevizm hareketi artık dünyayı korkutmuştur.

Bütün Rusya'yı, Almanya'yı, Macaristan'ı hatta Bulgaristan'ı istila eden bu milli harekatın Fransa ve İngiltere'yi de taht-ı tahakküm ve itaate alacağını cereyan göstermektedir.

Bu hareket karşısında kendi memleketlerini müdafa etmek lüzumunu hissetmesi lazım gelen galib zümre müttefiklerini hala tevsi-i istila ve istibdad amali etrafında uçuyor. Hala zulm ve itisaf yolunda kan dökmeden vazgeçmiyorlar. İngiltere'nin en ağır başlı gazetesi olan Times'ta – ki hakikati herkesden evvel müdrik olması lazımdır- hala Türkiye'nin taksiminden, Türklerin Avrupa'dan ihracından pek farzakarane bir süretde bahs ediyor.

Filhakika Fransa efkarında lehimize bir cereyan hissedilmektedir. Lakin bunu da vukuatı bil-fi'il tekzib ediyor. Fransızların o medeni milletin, nüfuzu altında elan her tarafda müslüman kanı dökülmektedir. Adana'dan o sevgili yurdumuzdan ciğerlerimize kadar uzanan kanlı el, katil kuvvet Fransa nuküd ve kuvvetine istinad ediyor. Biz müslümanlar hakkında yapılan bu fecayi ve mezalimi Fransa medeniyetine yakıştıramazken, bina'enaleyh işittiğimiz haberlere inanmamak isterken, her gün yeni bir hadise ile bir cina'i efa teyid etmektedir. Maraş ve civarında yapılan gayri insanı hareketleri tarih kaydetmeye ar edecekdir. İşte bizim ve bizim gibi mağlup milletler hakkında ittihaz ve tatbik edilen ve yirminci asrın medeniyetlerine yakışmayan celladane siyasetdir ki, dünyadan sulh ve salah ümüdini kaldırmış ve milletleri yeni bir devreye yeni bir inkılabı umumiye imale etmişdir. Diğer bir makalemizde de işaret ettiğimiz

vecihhe Avrupa siyasetinin bugünkü tutunduğu yol bir ta’vik (geciktirme) ve tehir yoludur.
İşi uzatmamak, emri vakialar icad etmek bu köhne siyasetin yegane medar ve istinadgahıdır.

Şunu da unutmamak lazımdırki Avrupa siyasetinin bu muvazenetsizliği, bu dalgalı yürüyüşü bir tesire tabidir. Her işi düşündüğü gibi yapmak, yapabilmek dünyada hiç kimseye nasib olmuş değildir.

Bina’enaleyh ne derse desün adalete, hakkaniyete müstenid olmayan mefküreler daima zevale mahkümdur. Garazkarane ve menfaat perestane emellerle ortaya atılan fikirler daima karşısında mukabil ve azimkar muhalefetlere tesadüf eder. İşte Avrupa’nın takip ettiği siyaset de böyle gayrı vicdani mefkurelerin muhassalası olduğu için önünde manialar haileler zuhür etmiştir. Emin olalım ki, dünya Avrupa’nın yaptığı ve yapacağı suhlu kabul etmeyecekdir. Görüyoruz ki yeni dünyanın ali cenab mefküresi harb ve sulh ile fiilen alakadar olduğu halde Avrupanın takip ettiği gaddar ve hunhar siyaseti, medeniyete ve insaniyete münafi addederek yapılan işlere filen iştirak etmeğe karar vermişdir. Hakikat adalet ve fikri insaniyet takib edilmeyen işlerde bu gibi muhalefetler çok görülmemelidir. İmdi bir neşve- i galibane ile adl ve hakkı çiğnemek suretiyle tanzim olunan netice itibariyle hiçbir faide temin edemeyen (Brest Litovsk ve Bükreş) muahedelerinin adalete münafi olduğunu görerek dünyayı ayaklandıran Avrupa, bugün ki siyasetiyle acaba alemi medeniyet karşısında bir tesir- i ar ve hicab hissetmeyecek midir?

Biz bütün bu hadisatı elime karşısında beşeriyetin duyduğu alam ve teserüatın yüreğimizde inlediğini hissetmekle ümid-i selamet

ve sa'adeti Avrupa'nın ihtirasları emellerle mali siyasetinde değil, yine şarkın saf ve samimi ruhunda bulacağımıza eminiz.

Evet medeniyet güneşi nasıl ki, ilk defa şarkın şirin ufukalarında tulu etmiştir. Bugün de alem- i medeniyetin halledemediği muammayı sulh ve salahı şarkın nezih ve pür-vakar medeniyeti halledecek, selamet ve saadet güneşi şarktan doğacaktır.

Hayri Lütfullah

2 Şubat 1336/1920, Pazartesi, No: 23

Bizden Ne Bekliyorlar

Tan gazetesi bir makalesinde bizden bahsederken Türklerin Anadolu'da muntazam bir kuvvet halinde teşekkül edüp edemeyeceğini ve Bolşeviklerin muhacematına karşı bir mevcudiyet gösterüp göstermeyeceklerini soruyor.

Bu sual karşısında kendimizi hayretlere müstağrak görür ve buna lazım gelen cevabı vermezden evvel şurasını söylemek isteriz ki, bu sualleri soran gazete bizce Fransızların bugünkü siyasetinden gafil görünmektedir. Fransa hükümetinin Türkler hakkında tatbikına uğraştığı tazyik ve imha politikası acaba Fransız efkar-ı umümiyesinde ne süretle telakki ediliyor? Fransızlar bilmiyorlar mı ki kendi hükümetleri hiçbir hakka müstenid olmayarak Türk'ün vatanında işgal etdiği mevaki'de pek hunhar ve Türk kanına susamış bir milleti teslih ve teşvik ederek her dakika binlerce müslüman kanı döktürmektedir. İşgal ettikleri Adana, Ayıntab ve en nihayet Maraş'ta yapılan mezalim zannediyoruz ki, Fransız efkar-ı umümiyesince malumdur. Tafsilatı gazetemizin istihbarat sütununda münderic olduğu üzere bir haftadan

beri Maraş ve civarında yapılan mezalim Fransız hükümetinin kuvvet ve nüfuzu ile Fransız hükümetinin para ve silahıyla icra edilmektedir.

Şunu itiraf etmek mecburiyetindeyiz ki, bugün Fransız işgalinde bulunan menatık İngiliz işgalinde bulunurken biz müslümanlar bu derece gaddarane ve hunharane mezalime maruz kalmamıştık.

Biz zannederiz ki, medeni milletler, harb ettikleri düşmanlarına bile insaniyetin adaletin kabul etmediği mezalimi yapmaktan ihtiraz ederler. Artık biz de kemal-i samimiyetle soruyoruz:
Ey tarihi ile medeniyeti ile hürriyet-i beşeriye yolundaki mücahedatıyla dünyayı efkar-ı umümiye ile alemi teshir eden Fransız milleti! Siz hükümetinizin hakkında tatbik ettiği zulum ve i’tisafı gördüğünüz ve bildiğiniz halde neden suküt ediyorsunuz?

Senelerden beri içinizde sesi ve gücü yetdiği kadar bağıran muterem bir (Piyer Loti) var. Türkler nazarında Fransız milletinin tecanübüne bir bir timsal-i ulvi gösteren bu zat-ı muhteremden başka acaba Fransa’da bir Fransız kalmadı mı? Artık bundan sonra Türk’ün ruhunda en yüksek mevki’i tutan Fransız milleti düşecektir. Belkide düşmüştür. Artık bundan sonra Türk’ün kalbinde, lisanında taşıdığı muhteşem ve medeni Fransa yerine, zalim ve gaddar Fransa deveran edecektir. Hiç kimse inkar edemez ki, hadisat-ı beşeriyeyi adl ve insaniyet da’iresinde tedkik ve kayd edecek bir tarih vardır.

Şimdi *Tan* muharririnin su’aline cevap verelim:
Türkler, Anadolu’da değil alem-i beşeriyetde bir kuvvetdir. Büyük bir kuvvetdir. Buna emin olunuz ki, büyük ve şanlı bir tarihe, asil ve necib bir millete mensub olan Türk milleti ölmez ve ölmemiştir. Bilinmelidir ki, dünyada her şey mahküm-ı zevaldir. Fakat kendini bilen an’anatını bilen, kuvvetini taktir eden milletler ölmez. Harb-i umümide Türk

hükümeti mağlup olmuştur. Lakin Türk milleti mağlub değildir. Ve mağlubiyeti kabul etmeyecektir. Tarih gösteriyor ki, mağlub olmamış bir hükümet yoktur. galib ve maglub olmak hükümetler için, düşmek ve kalkmak kadar tabi'idir. Nitekim, Fransa tarihi bu gibi hadiselerin şahididir. Söz Avrupa'nın tiril tiril titrediği Bolşevizim hareketine intikal edince, buna evvel ki makalemizde de söylediğimiz vecihle bir hareket-i milliyeden başka bir şey diyemeyeceğiz. Hakkını, menefi'ini namus-ı milliyesini muhafaza etmek için silaha sarılan bir milleti Avrupa takdir etmelidir. Bu mese'elede şayan-ı istizah bir iki noktada vardır.

Evvela: Bolşevizm hareketinin sebeb ve sa'iki. Rusları mağlub bir mevkide bırakan Almanya'nın takib ettiği haris ve istilacı politika.

Saniyen : bu hareketın devam ve istilasına sebeb de Almanya'yı mağlub ederek dünyayı taht-ı hakimiyetine almak isteyen zümre-i galibenin amal-i istila ve ihtirası değil midir ?

Bina'enaleyh biz zannediyoruz ki, Bolşevizm harekatının tevsi ve istilasına meydan vermemek Avrupa'nın yed-i iktidarındadır. Eğer bugünkü takib edilen imha ve istila politikası yerine milletlerin namus ve haysiyet-i milliyesini okşayarak dünyaya, beşeriyete sulh ve selamet nurlarını saçacak bir yol takip edilmiş olsa idi alemde Bolşevizm harekatını tasvib edecek bir ferd tasavvur edilemezdi. Şu halde kendini, menafi'ini muhafaza etmek için başka milletleri çalıştırmak ve uğraşdırmak isteyen Fransızlara deriz ki, size körü körüne arz-ı hizmet edecek dünyada bir ferd yokdur. Yalnız Rusya'ya inhisar etmeyen ve belki de sizin ve bütün dünya'nın ciğerini kemiren Bolşevizim harekatının önüne geçmek isteseniz milletlerin namus ve haysiyetini ve muhafaza etmeğe çalışınız.

Bil-hassa: Türk vatanında icra etdiğiniz mezalimi nazar-ı dikkate alınız. Sizin için en samimi ve enmerd bir dost olmak isti'dadında bulunan Türkleri kendi vatanlarında ezerken, öldürürken onlardan düşmanlarınıza karşı mu'avenet beklemek gülünç olmaz mı ?

Bina'en aleyh Türklerin kuvvetinde istifade isteyen Tan muharririnin evvela kendi hükümetine söz geçirmesi lazımdır. Bizim için bugünkü Fransa siyaseti bir Bolşevizm harekatı kadar müthiş ve mühliktir. Tarihlerini zulm ve i'tisaf ile lekeleyen Fransızlar acaba bizden ne bekliyorlar ?...

Hayri Lütfullah

16 Şubat 1336/1920, Pazartesi, No: 25

En Büyük Tehlike

Garib bir mesele-i ruhiyedir ki, bütün bir cihan bir alemi beşeriyet, senelerden beri yekdiğerini öldürüyor, boğuyor, kanlar akıtıyor, tufanlar yapıyor da şu hale şu felaketlere bir saik aramak bir sebeb bulmak kimsenin hatırından geçmiyor.

Şimdi bu heyet-i beşeriye haricinde bir mevcudiyet bulunsa da bize sorsa ki; Nedir ey insanlar; birbirinizi niçin boğup öldürüyorsunuz?.. Buna ne cevap vereceğiz. Hiç. Fil-hakika dünyada beşeriyeti yekdiğerine düşman gösteren yeşil masaların üzerinden verdikleri kararlarla insanları birbirine boğduran siyasilerin o vicdanlarında zerre kadar terahhum bulunmayan gaddar ve pür – ihtiras insanların her biri buna kendi menfai ve siyasetine göre bir cevap vermek arzusunu gösterirler.

Mesela : Fransa der ki ben Alsas-Loren için harb ettim. İngiltere der ki: ben medeniyet için bu cidale girişdim, öteki, beriki, her biri lisan ile kendini haklı göstermek ister. Biz bu gayri hakiki ve insani nakaratı her gün bir başvekilin lisanından işidiyoruz. Hakikat hangisini dinlerseniz onun takip ettiği yol bir hak yoldur dersiniz ve inanırsızınız. Zavallı beşeriyete bu inanmakdır ki, seni üzüp mahv etmekdedir. Bir kere o heyetten mesela Fransa'ya sorunuz. Madem ki maksadın Alsas Loren idi. Artık evveline na'il oldun. Bu günkü dökdüğün kanların, yaptığın cinayetlerinin sebebi nedir? Memleketini düşman istilasından kurtardın. Şimdi Adana da ne işin var? Maraş'ta neye cinayetler yapıyorsun? Suriye'de neden fitneler koymayup çıkarıyorsun?

Buna ne cevap verecek? Tabii uzunu kısaya uydurarak yine hareketini haklı göstermeğe çalışacaktır. Fakat, artık meselenin iç yüzü

bütün cihan-ı medeniyetçe anlaşılmıştır. İşte munfa'at, istila ve gasb ve garetden başka bir gaye ta'kib edilmiyor.

Kezalik İngiltere'ye ve buna teb'an harb eden diğer hükümat-ı medeniyeye sorunuz. Madem ki, sizin maksadınız hakkın zulme galebesi, medeniyetin itilası idi. Düşmanın medeniyet saydığınız kuvveti öldürdünüz. Artık insanlardan ne istiyorsunuz? Bu da aynı süretle kendini haklı göstermeğe çalışacak ve uzun uzun hikayelerle efkarı kandıracaktır. Lakin netice yine aynıdır.

Gasb-ı hukuk, katl-ı nüfus, tevsi-i istila ve teksir-i misal işte gaye bu. En büyük kuvvetlerin başında beşeriyeti adat ve an' anat-ı ferdiye muhalif hareketlere sevk eden bu adamlar, işte bu siyasiler, bu gaddarlardır ki, insanların başına bin türlü felaketler getirmişler ve getireceklerdir. Dünyada hiç bir din ve meslek yoktur ki, mesela, hırsızlığı mübah görsün. Dünyada hiçbir kanun yok ki, cinayeti, zulmü, gasb ve gareti helal göstersin. İmdi: Kavanin- i ictimaiye ve edyan-ı umumiyetinin beşeriyete ferden ferda tahrim etdiği bütün bu hareket –ı şena'at karaneyi, bütün bu cinayet-i vahşiyaneyi cidden ve kahren insanlara yapdıran haris ve gaddar kuvvetlerdir ki, dünyada en büyük lanetlere müstehak olmalıdır. İşte: Bir taraftan medeniyet için harb ettiğini ve küçük milletlerin muhafaza-i hukuku gayesini takip ettiğini ve küçük milletlerin muhafaza-i hukuku gayesini takip etdiğini ilan ederken, yanı başındaki küçük bir ada halkını İrlandalıları kasaplar gibi boğazlayan İngiltere, işte istiklal ve istikbal vadeleriyle beraber sabık şerifin hazinesini altunlarla dolduran halifesine isyan ettiren ve maksadına nail olduktan sonra memleketini istilaya koşan ve en nihayet Anadolu'ya masum kanlar ve ateşler püskürerek hücum eden Fransa, işte daha Balkanlarda yaptığı cinayetlerden ellerinin kanı kurumamış olduğu halde güya temeddün gayesiyle güzel vatanımızı istilaya

uğraşan gaddar ve hunhar Yunan hükümetleri. Hiç şüphe etmeyelim ki, bu hükümetleri, bu hükümetleri teşkil eden milletleri ahlaksızlığa, kavanın-ı içtima'ya hilafında hareketle sevk eden, başlarında bulunan haris ve püremel siyasiler Loyd Corc'lar, Klemenso'lar, Venizolos'lardır.

Demek ki beşeriyet kendin düşmanını kendisi doğurmuşdur. Bina'en aleyh; Efkarı umumiyeye karşı zehirler saçarak medeniyetin üç büyük tehlike karşısında bulunduğunu ve bunlardan birini ezmek için diğerleriyle hoş geçinmek lazım geldiğini söyleyen *Tan* gazetesi bilmelidir ki, milletler masumdur. *Tan*'ın tehlikeleri; Bolşevizm, Rus milliyetperverleri, Türk ve Müslüman milleyetperverleridir. Onun fikrince Bolşevikleri imha etmek için diğerleriyle uyuşmak lazım imiş. Demek ki: Avrupa kendi işini görebilmek için tehlikeli saydığı mevcudiyetlere bile kendi elini uzatacak. Demek ki: birinci tehlike bertaraf olduktan sonra nöbet diğerlerine gelecek ve nihayet zavallı ve masum milletler birer birer Avrupa'nın zehrin siyasetinin kurbanı olacaktır. Ey gittiği yolu bilmeyen, hem cinsini tanımayan had- bin insanlar...

Biliniz ki fıtrat herkesi bir şekil ve hilkatde yaratmıştır. Biliniz ki, milletler tehlike değildir. Onları tehlike haline sokan ve tehlikeli süretde idare eden yine sizin gibi hodbin ve muhteris siyasetçilerdir. Artık insanları birbirine boğdurmakdan vaz geçiniz ve inanınız ki, en büyük tehlike başınızdaki yılanlardır.

Hayri
Lütfullah

23 Şubat

1920, Pazartesi,

Sayı: 26

Belediye İntihabatı

Belediye intihabatı denilince bizim memlekette hasıl olan fikir mateessüf tasvir edilemeyecek derecede şayan-ı tesirdir. Gerçi vilayet-i sairemizde bizden pek farklı değilse de yaklaşık bir zihniyeti umumi olmasıyla memleketimiz halkının bu baptaki mesuliyeti umumiye ve milliyeden teberru etmesini icap ettirmez. Belediye intihabatı mateessüf hasıl olan zihniyete göre bir iki zatın memleket namına Ankara'ya kabul etmesi diğer birkaç zatın da belediye azası olmuş denebilmesinden başka bir amel ve gayesi yoktur. Bu tarz tefekkür ve zihniyetle memleketimizin ne imarına ne de ihyasına imkan yoktur.

Bütün dünyada belediye demek, o memleketin her türlü terakki ve taaliyasından saadet ve selametinden refah ve ümranından mesul ve amil olan bir heyet demektir.

Daha açık sade bir fikir ile belediye demek her hangi bir şehrin nazım-ı imarı hal ve istikbalde o şehrin yaşanabilecek bir şekle efragından? mesul olan bir heyet demektir.

Bir evde reis-i aile ne gibi bir vazife ile mükellef ise ve ne demekse, bir memlekette de belediye heyeti ve reisi o demektir.

Binaenaleyh belediye intihabatı yapılırken memleketimiz halkının asrın bu gibi telakkiyatına atf-ı ehemmiyet etmesi icap eder. Ve asırlardan beri devam eden tarz-ı telakkinin bu memleketi ihyaya ziyade tahrip eylediğini nazar-ı itibara alarak vicdanen mazip? olması lazımdır .

Bir defa düşünelim, bu memlekette yaşayan insanlar, asırlardan beri belediye namına bilvasıta, bir çok paralar vermişlerdir. Buna mukabil şimdiye kadar gelip geçen heyetler milletin gösterdiği şu hizmete karşı takdir edilebilecek ne nimet gösterebilmişlerdir. Hiç değil mi?

Bu neden, kabahat millette mi, heyette mi? Bu uzun bahsi başka zamana terk ederek, illeti teşhis için hülaseten şunu demek isterim ki kabahat tarz-ı telakkidedir. Bizde matessesüf her şeyi nazar-ı lakayidiyla görüldüğü gibi hayat bile ihmal edilmiştir. Artık ikinci derecede olan memleket kaygısı artık bir mevkuttur?. Ve onun hiçbir kıymeti yoktur. Memleket (?) ferd-i inkişafımız umumileşmemiştir. Onlara göstereceğimiz mevcudiyetimizin hududu tevsi edemez nefse mahsustur. Bu gün en zavallı addettiğimiz bir fakirin iyi kötü başını sokacağı bir eve giriniz. Haliyle mütenasip bir tahareti bir nezafeti ve bir tezi..?..si vardır. Mümkün olabildiği kadar mefruştur. Hiç değilse bir huzuru? bulunur. Şimdi bu adamın yirmi dört saatlik hayatını tetkik ve taksim edelim. Evinde oturmak için ne kadar zaman kalır. Sekiz saat uyku birer saatte akşam, sabah yemeklerinde geçireceği zaman azami bir saat de misafir veya her hangi bir sebeple evinde bulunabilsin. Mütebaki on üç saati şehir dahilindedir. Hayatından üç saatini [e m r a r] ettiği bir mahalli tezinat? ve [tthir]atına verdiği ehemmiyetle on üç saatlik kıymetli ve uzun bir hayatını geçirdiği umumi mahallelerin yani sokak, çarşı, vesairenin ?klsizliği pisliği arasında münasebet var mıdır. Hayat evinde kıymetli iken çarşıya çıktığı zaman la-yemut ehemmiyetini kayıp ediyor. Niçün ? Bir kere böyle pis ve müstekire? yerlerde hayatımı israf ediyorum diye düşünmeye lüzum görmüyor. Bu melun cahillik mhlk? tahribatıdır. Bu gibi hususat hakkında sütunlarla yazı yazılsa maksat tamamıyla teşrih edilemez. Esasen gazetenin hacmi

de müsaid olduğu için memleketimizin buna taaluk dertlerini fırsat buldukça efkar-ı umumiye arz etmeyi bir vazife telakki etmekteyiz. Saadede rücu ederek şunu demek istiyorum ki belediye intihabatı yapılırken hayatımıza taaluk eden bu meseleyi filan efendi veya yakin selamıyla değil bu işte layıkı olabilenlerin intihab edilmesine ihtimam ederek ortalığa getireceğimiz heyet hiç değilse bütün mahlukatın bizar olduğu sui [v k f a r] kadar sokaklarımıza çarşı ve pazarlarımıza bir şekl-i nezafet ve [? p u ş i d e] taharat temin edilebilecek bir liyakat gösterebilsin. Senelerden beri ihmal edilen belediye şüphe yok ki bir senede beş senede derece-i matlubeye isal olunamaz.

Lakin bugünkü vaaz eleminde de kalmamalıdır. Bu günah bizim, yani umumiyetindir. Cezası da bire beş peşindir. Ve her gün onun pençe-i imanında? kıvranıyoruz. Sokaklarda akşama kadar sürünen dilenci, zavallı, fakirler ve vezaifi belediyenin ihmalinden teksir ve tadat ediyor. Dünyada bulunan bütün milletlerin hiç birinde dilenci yoktur (?), Kuva-yı içtimaiyemizin ve ali cenabımızın bütün milletlere tefevikıne rağmen bize mahsus bir felaket ve hastalıktır. Halbuki en adi ve basit birer meseledir (?) mevcuttur. Yeter ki bir vazife edinebilecek ortalıkta bir heyet belediye vücuda gelebilsin.

İşte bu ve emsali dertlerimizle ilgilenecek olan belediyedir. O da intihap edeceğimin zevatın kıymetli mütenasip bir mevcudiyet gösterir fazla bir şey olamaz. Sütten yoğurttan tereyağı çıkar, balıkyağı beklemek abestir. İntihabatta hak-ı reyi olan zevat altı aza intihap ederken, altısının da riyasete kabiliyeti aşağı yukarı müsavi olabilecek erbab-ı namus ve layıkı intihab ederse, milletine kıymetli bir belediye heyeti vücuda getirmiş olmakla hizmet etmiş olur. Aksi taktirde yaptığı hata olur ve cezasını birlikte çekeriz.

H

a

li

s

T

u

r

g

u

t

1 Mart 1336/1920, Pazartesi, No: 27

Acaba Nümayiş mi Yapıyorlar ?

Son gelen havadislere nazaran İngilizler İstanbul önüne son sistem (drevnavt) lardan mürekkeb bir filo göndermişlerdir. Londra Süfera Konferansı'nda İstanbul'un makarr-ı saltanat ve hilafet olarak Türklerde fenası hakkında verilen kararı ta'kiben yapılan şu hareketli dostane telakki edilse bile bir tehdit ma'nasını tazammun etmektedir. Esasen düvel-i mütelife bizimle alet ettikleri mütareke ahkamının kırılmadık bir kıt'asını bırakmadılar ki, bu hareketi de muhalif kava'id doludur diye ta'ayyüb ve müaheze edelim.fakat işte nazar-ı dikkati celb edecek bir mes'ele varsa, o da şu hareketin konferans kararını ta'kiben vuku'a gelmesidir.

Harb-i umümi ve onu ta'kib eden ve bizim için harb-i umümiden daha elim safhalar gösteren devre-i mütareke bütün dünyaya anlatdı -ki, Avrupa hükümetlerince tehdidin bir hükmü; imzanın-ki namüs-ı devlet ve millet demekdir- bir mahiyet ve ehemmiyeti yoktur. kezalik o hükümetler için sabit ve an'anevi bir siyaset ta'kib etmek

ca’iz değildir. Bütün (?) menfaat, hırs, istila, hırs (?) siyasetlerde tebeddül edemeyiz. (?) tevali eden cerayanlardan anladık ki, (?) kararları, ahd-u penmanları, hülasa her şeyleri (?)onların iyi sözlerine güzel va’adlerine inanmak ahmaklık ise tehditlerine, nümayişlerine aldanmak da o kadar budalalık olur. bina’en aleyh şu bahs ettiğimiz hareketi gayet tabi’i ve İngilizlerin siyaset-i hodgamanesine (?) idariyelerine pek muvafık bir hareket olarak kabul etmek tabi’i ve zaruridir. İzzet Paşa kabinesini ta’kiben tevali eden İstanbul hükümetleri, şimdiye kadar düşmanlarımızın her hareketine boyun eğdiler.

Mütarekenamenin mevadd-ı mahsusa ve kanuniyesi ahkamına muhalif olarak İngilizlerin, Fransızların İtalyanların hatta Yunanlıların İstanbul’a asker ve kuvve-i inzibatiye ihracına nazar-ı la-kaydı ile baktılar. Bunun neticesi idi ki, Venizellos’un lisan-ı tehdidi demek olan (Avazof) (?) O bizim en hunhar, en gaddar düşmanımız, toplarının halife-i mu’azzamamızın sarayını tehdid eder bir şekilde tutarak İstanbul sularında yan geldi.

Bunun neticesi idi ki; ecnebi kuvvetler istanbul’un idare-i inzibatiyesini ele alarak bir avuç Rum’un Makarr-ı Hilafetde küstahane hareketlerine kadar meydan vermişti. Hatta bir zamanlar Ayasofya mukadderatını mevzu-ı bahs etmek derecesine varmışlar idi. İşte bu yapılan hareketlerin hepsi mütareke ahkamına muhalif idi.

İşte bu hareketin cümlesi Avrupa’nın ta’kib etdiği siyasetin en bariz birer delili, birer bürhani idi. Hiç şüphe yok ki, bütün bu hareketin (?) müşevviki bi’l-hassa İstanbul Hükümeti’nin, Avrupa’nın tehdidkar hareketlerine karşı gösterdikleri mutava’at ve za’fiyetdir.

İşte İngiltere’nin bu son hareketi, bu hareketin aşikaranesi de şu bahiste indirdiğimiz halet-i ruhiyenin bir netice-i tabi’yesidir.

Beşeriyetin fıtrat-ı asliyesindendir ki "Eğilen baştan yumruk eksik olmaz". Bilhassa bu darb-ı mesel bugünkü Avrupa'nın umde-i siyasetidir. Şu satırları yazarken büyük bir üstadımızın kürsi-i tedrisinden bize –talebelerine- medeni Avrupa'yı tasvir ve teşhir ederken –330 senesinde- lazım gelen resmi ve umümi tebligatı ikmal ettikden sonra, yine fısıldayarak ifham ve birkaç kelime ile ibham etdiği bir maani-i hitabeyi tekrar etmek isterim. O zat diyor ki; Efendiler ! size parlak ve medeni bir süretde tasvir etdiğim Avrupa'nın birde iç yüzü vardır ki, onun gayesi, menfa'at, menfa'at ve menfa'atdir. Onun nazarında dünya barbar, beşeriyet vahşi. Yalnız Avrupa, yalnız o, sadece sefahat ve sefalet medenidir. Bunlar haşin ve hırçın bir çocuk gibi babasının elinden yırtarak ve yırtılarak ekmeğini almaya çalışırlar.

O zaman vicdanımızı müte'essir eden şu sözlerin bu gün fi'ilen zuhurunu görüyoruz. Fakat ne çare ki, pek acı bir süreçde (?) İşte şimdiye kadar her dakika bir suretle kırılmak isteyen izzet-i nefs-i millimize İngilizlerin vurmak istedikleri darbeden biriside şu bahs ettiğimiz hareketde, memleketimizin idare-i dahiliyesine kadar el uzatmak isteyen hodbin galiblerin bize aid tazyikleri tekemmül ve tekamül etdikçe, bizde milletimizin seri ve kat'i bir intibah ile dostunu düşmanını tefrik etmek liyakatını göstermekde olduğunu iftiharlarla görmekteyiz. Beşeriyetin halet-i ruhiyesini ta'kib ve tedkik edenlerce malumdur ki, zulm ve tecavüzle izzet-i nefs-i milliye ta'arruz milletlerde bir intibah ve intikam hissinin uyanmasına ba'is olur.

Londra Konferansı'nda hukukumuzun muhafaza edilmete olduğunu görmekle memnun olan efkar-ı umumiye-i islamiyeyi, Makarrı-ı Hilafet-i uzmaya, filolar göndermek suretiyle tehdid ve tahvif etmek isteyen İngiliz hükümetine karşı bu tehdidlerin alem-i İslamı yalnız rencide etmekten başka bir mahiyeti olmayacağını anlatmak

isteriz ve İslamla hoş geçinmek mukteza-yı menfa'atden olan hükümet-i mezküreye deriz ki:

Tehdid ve tahvif siyasetinin İstanbul'da te'sir-i mahsusu olsa bile pek büyük menafi'in masdarı olan pek uzak mahallerde bil-hassa üç yüz milyon Müslüman nazarında bir kıymet ve ehemmiyeti olamaz. Binaen' aleyh, Müslümanları kazanmak arzu ederseniz, bu yolu değitirmeli ve bil-hassa düşmanlarımızı memleketimizden ve pay-i tahtımızdan çıkarmak çaresine tevessül ederseniz, o zaman biz müslümanlarda İngiliz dostluğunun ufak bir tebesümünü görmüş ve ona bel bağlamış oluruz.

Hayri Lütfullah

4 Mart 1336/ 1920, Perşembe, Sayı:28

Cemiyet-i Ahmediye Yahut Şer ve Fesad Ocağı

Ferid Paşa, Ali Kemal, malumeleri son uğradıkları hezimet-i [khkrına] üzerine yeni bir melanete başlamışlar ve milleti birbirine kırdırmak için yeni bir çare tevsil etmişlerdir.

Hürriyet-i İtilaf Fırkası şimdiye kadar takip ettiği programıyla millete ihanet ve hıyanetten başka bir şey temin eyleyemediği tahakkuk ederek nazar-ı millet de sükut edince bu defa da milletin mukaddesatına el atarak çehre-i melanetlerini din perdesi ile örtmek istiyorlar.

Milletimizin din-i mübeyyin (beyan eden) Ahmediyedeki sarsılmaz kanat ve imanını bir esiri cehalet ve taassubu telakki eyleyerek teşkil ettikleri şer ve fesad ocağının kuvvetle (?) iştigal ve sirayeti için utanmadan, haya etmeden ismine Cemiyet-i Ahmediye unvan-ı muhteremini veriyorlar

ve bununla Müslüman kardeşlerimize ikinci bir ihanet ve iftirada bulunuyorlar.

Halbuki milletimiz hamd olsun bu gibi vatansızların dinsizlerin ne maksatla hareket ettiklerini pek iyi bilmektedirler.

Cemiyet-i Ahmediye mukadderatımızın mevzu bahis olduğu ve hakkımızın, hakk-ı hayat ve istiklalimizin iyi kötü Avrupaca takdir edilmeye başlandığı şu sırada efkar-ı umumiye-i cihanı aleyhimize tahrik için İngiliz liralarıyla vücuda gelmekte olduğunu ilana lüzum yoktur.

Bu cemiyet takip ettiği maksat-ı malumanesiyle İslamları yek diğerine kırdırarak düşmanlarımızın pek kolayca emellerine nail olmasına hizmet edecek ve bin üç yüz senelik hilafet-i islamiyeyi Hıristiyan bir devletin taht-ı himayesine verdirerek makam-ı hilafete bi'lnetice Hıristiyanları hakim kılacaktır.

On iki senelik hayat-ı meşrutiyette fırka ve cemiyetlerin ne elim ne feci zulümlerini gördük ve bizar [küskün, rahatsız] olduk hem şeriat-ı gira-yı Ahmediye ümmet-i muhammedin vahdetini tecemmuunu temin etmiştir. Milletimizin bunun fevkinde bir Cemiyet-i Ahmediye'ye ne ihtiyacı ne de arzusu yoktur.

Bu ünvan elinde toplananlar daha dün vatanımızı Ermenistan'a peşkeş eden Ferit Paşa ile kadınları erkeklerle bir sınıfta tahsile icbar eden Ali Kemal değil midir?

Böyle gecenin hayrı umulur mu seherinden. Biz bunlara sorarız İslamiyet ne demektir, derece-i alakanız nedir. Başınıza yeşil sarmakla ne … olduğunuzu kimden saklayabilirsiniz.

Daha düne kadar Ermeniler ve Rumlarla tevhid-i mukadderat eden ve milletin saadetlerine bir lahza olsun mesai etmeyen ve menfaati

için Mihran ile birleşerek *Peyam-ı Sabah* olan Ali Kemal Bey mi Cemiyet-i Ahmediye teşkil ediyor.

Yarap sen bunlara lanet et! Ey millet bu ne hakarettir ne hainliktir. Bu milleti dininden gafil, irfanından cahil farz eden bu adamlar hangi millete istinat ederek mukadderatımızla alakadar olmak istiyorlar.

Bu ne ceraattir. Bunlar alem-i islamı ve ummet-i Muhammedi karnavalda toplanmış olanlar mı teşbiye ediyorlar ki yüzlerine geçirecekleri maske ile sırıtan mahiyet-i aslilerine nazar-ı müsamaha ile bakılsın.

İşte Cemiyet-i Ahmediye nam-ı muhteremi altında teşkil eden şer ve fesad ocağı İngiliz paralarıyla tedarik edecekleri adamları evvela İzmir cephesine sevk ederek Kuva-yı Milliye'yi dağıtmağa ve bu suretle Anadolu'nun kalbi olan ve binlerce arz ve namus ve hayatımızın Yunan mezalimiyle heder olduğu o sevgili memleketimizi Rumlara peşkeş edecekler ve sonra kabineye bir muhtıra vererek İngilizlerin muavenetinden bi'listifade kabineyi iskat [susturma] ettikten sonra Ferit Paşa veyahut Kiraz Hamdi[482] Paşayı mevki-i iktidara getirmek bi'lnetice İngiliz ve Fransızların himayesini kabul eyleyerek Adana'da dahil olduğu yedi sekiz vilayetimizi Ermenistan'a mütebakisini de düvel-i müttefike beyanında taksim eyleyerek bunların himayelerinde kalmaya temin eyleyeceklerdir. Bundan başka dahilde bulunan anasır-ı islamiyeyi birbiri aleyhine kıyam ettirerek kızdırmak, Anadolu'yu iğtişaş [kargaşalık] ve anarşi içinde bulundurarak mütareke ahkamı mucibince düvel-i ihtilafiye'ye işgal ettirmek ve Anadolu'nun dini,

[482] Kiraz kelimesine nazar-ı dikkatinizi celb ederim

milleti ve vatanı için çarpan kalpleri, çırpınan ummet-i Muhammedi birer birer mahv ve nabud eylemektir.

İşte İstanbul'un milletimizce malum olan sine-i bizansından çıkan yeni melanet!

Halis Turgut

8 Mart 1336/1920, Pazartesi, No: 29

Kundakçılık Siyaseti

Bizans'ın o muhit-i şer ve fesadın; müra'i afakını yine kara bulutlar kapladı. Nihayet bizi ezmek öldürmek isteyen düşmanlarımızın vatanımızı kuvvetleriyle, silahlarıla her her türlü vahşetleriyle parçalamaya muvaffak olmak hırsıyla bütün kuvvetlerini, kundakçılığa hars ederek pay-ı tahtımızı umulmayan hadisatın vuku'una muvaffak oldular. Memleketine en nazik ve mühlik bir zamanda arz-ı hizmet eden, vatanın mukadderatını bir vatan evladına yakışır surette müdafa'a ve idare etmeye çalışan Ali Rıza Paşa kabinesini istifaya icbar ettiler.

Bu emr-i vaki karşısında Anadolu halkının bağırları yanarken İstanbul'un bir kısmı vatansızları, başımıza vurulan bu darbenin, muvaffakiyetini ihzar ettiler. İngiliz siyasetinin vatansızlar eliyle, vicdansız vatandaşlar eliyle başımıza indirdiği bu darbe, bizim için pek mühlik dakikaların hulül ettiğini göstermektedir. Tarihinin pür-mefahir sahifelerinde- belki en müşkül zamanlarda bile- mahkümiyet ve esaret kaydı bulunmayan Osmanlı saltanat ve milleti için bu felaket bir an-ı mahkumiyet ve esaretin yaklaştığını ihbar ediyor.

Düşmanlarımızın umur-ı dahiliyemize kadar müdahalesine icab ettiren tali'siz, haris kundakçılar bugün millet karşısında

utanmazlarsa, yarın tarih sayfalarında isimlerini nefrin ve tel'in ile kayd edileceğini düşünmüyorlar mı? Vatanını para mukabilinde satmak şena'atini irtikab eden ha'in fırkacılar, kocaman bir milletin zevalini ihzar eden hareketlerini acaba nasıl bir maske ile kapayacaklardır? Zehrin yılanlar gibi kıvrım kıvrım kıvranarak her dakika bir şekilde giren gaddar vatan düşmanları, muhterem ve mu'azzez bir kelimeyi ağızlarına yakışmayacak mukaddes bir ismi illet-i şer ve fesat ederek acaba milleti iğfal edeceklerine mi kani' oluyorlar? Milletin mukaddesaratını arzu-yu milli ile eline almağa muvafffak olmayan cahil siyasetciler, düşman kuvvetlerile millete hakim olmak mı istiyorlar ?

Heyhat. Ey vatansızlar! Ey bu vatanın kanıyla yoğrulup büyüyerek hayatına kasd eden gaddarlar. Biliniz ki, tuttuğunuz yol sizin maksadınıza isal edemeyecekdir. Mahkümiyet ve esarete sevk etmek istediğiniz millet emin olunuz ki, hayat ve istiklali için çarpışmıştır. Çarpışacaktır. Ölünceye kadar çarpışacaktır.
Ne istiyorsunuz ? İngiliz mu'avenetini mi? İngiliz himayesini mi?

Muhteris adamlar, İngilizler bu vatanı himaye etmez. Ancak sizin gibi istikbal ve i'tila arzu-keşlerini sevmeyen millete karşı himaye eder. Sizin utanmadan kendi menafi'nizi kendi millet ve hükümetinize karşı himaye ettirdiğiniz İngilizlerin mu'aveneti, işte bu dereceyi geçmez. Sizin himayenizi elde alet ederek milletinizi ezmek isterler.

İngilizleri mi seviyorsunuz? Fakat onlar sizin menfa'atlerinizden ziyade sevmezler. Düşününüz sizi Paris konferansı hareketle huzurundan kovarken haminizin ağzı niçin açılmamış idi ? Demek aldanıyorsunuz. Gözleriniz kararmıştır. Asabınızı hırs ve emel istila etmiştir. Fakat bu hareketinizle milleti nerelere sürüklediğinizi biliyor musunuz ? Düşmanınızın pençe-i esaret ve tahakkümüne.

Ahval-i ruhiye-i alemi tedkik edenler bilirler ki, dünya her dakika yeni inkılabların sahnesi olmaktadır. Milletleri öldürmek, mahvetmek imkanı yoktur.

Bin üç yüz senedir payidar olmuş İslam milleti vardır ki, onu top, tüfek kuvvet-i zulm, gard hiçbir şey mahküm-ı zeval edemez. Hülasa milletler ölmez, öldürülemez. Şu halde vatansızların, vatan düşmanlarıyla el ele vererek yapmak istedikleri, yaptıkları hareket-i irtica'iye sırf makam-ı hilafet ve saltanatın zeval ve izmihlali gayesine matufdur...

Hakanına ihanet eden, halifesine karşı felaketler ihzarına çalışanları hiç süphesiz ki, bu millet kabul etmez ve etmeyecekdir. Büyük düşmanımızın parasıyla, silahıyla desiseyle kurduğu planlar, en nihayet İstanbul muhitinde mahall-i tatbik buldu. Her biri bir nam ile ortaya atılan kundakçılar, keselerini doldurmak için, sahıslarını kurtarmak için milleti feda etmekten çekinmiyorlar

Fakat şu hal, İngilterenin medeni siyasetine bir şahitdir. Masum bir millete karşı onun gaddarlarıyla, zalimleriyle içten içe hileler, fesadlar kurmak, kurdurmak medeni İngilizler için mucib-i hicab olsa gerektir. Diyeceksiniz ki, siyasetde hamiyet ve merhametin yeri yoktur. Fil-hakika bugünün medeniyeti bu şa'ibe ile lekedardır.

Ancak beşeriyet zararına oynatılan bu facianın henüz son perdesi açılmamıştır. Ehl-i salib ordularının icra edemediği (...?) Müslümanların imhası politikasını bir iki vatansızın kuvvetiyle mevk-i fi'ile isal edebileceğine zahib olan medeni bir hükümetin mütefekkir ricali, elbette bilmelidir ki, bu korkunç bir yoldur. Bu medeniyet ve insaniyet haricinde bir hareket bir korsanlık, bir kundakçılıktır.

Biz müslümanlar, mertliği namusu; menafi'a, ihtirasa değişmeye alışmamış, o süretle terbiye görmüş olduğumuz için büyük

ve asri bir milletin tevessül etdiği bu hareketi nefretlerle takbih etmemek elimizden gelmez.

Şunu da bilmelidir ki, şimdiye kadar bin türlü tazyik ve i'tisaf altında öldürülmeyen bir millet, bu kundakçılığa karşı, merdane göğüs gerecekdir. Siyaset-i umimiye henüz nokta-i istikrarını bulmamış olduğu için, bu yapılan işleri bir zaaf ve acz alameti görmekte haklıyız.

Henüz ortasında bulunduğumuz faci'anın son perdesine daha çok zaman vardır. Gün doğmadan meşime-i şebden neler doğar. Binaenaleyh, biz son perdeyi çekecek medeni bir kuvvetin zuhuruna intizaren azm ve imanımızla bütün bu faciyi'a göğüs gereceğiz. Mevcudiyetimizn müdafasına uğraşacağız ve en nihayet adalet intikamını alacaktır.

Hayri Lütfullah

15 Mart 1920, Pazartesi, No: 30

Hülasa Doğru

Geçen hafta makalemizde haber-i istifasını teessüflerle kayd ettiğimiz Ali Rıza Paşa Kabinesini Salih Paşa Kabinesinin istihlaf ettiğini şükran ve memnuniyetle duyduk. Memleketimizde irade ve kudret- i milliyenin hakimiyetini büyük cihana karşı ilan ve izhar eden bu istihlaf hadisesi karşısında milletin mukadderatını baziçe-i hevesat ve ihtiras eylemek isteyenlerin kulakları çınlasın.

Biz burada bir meselenin avamil ve ledünyatını tedkik edecek değiliz. Bu meselenin tetkik ve muhakemesini tarihin hak-bin sahifelerine terk ederiz. Meclis-i Milli huzurunda ittifaka karib ve ekseriyetle mazhar-ı itimad olan bir kabinenin tarik-i mesaisinde önüne engeller, ha'iller çıkmasını millet arzu etmezdi. Alınan telgraflardan

anlaşıldığına göre buhran-ı vükela kabineden yalnız Ali Rıza Paşa'nın infikakinden başka bir netice vermemiştir.

Demek ki, milletin iradesi ihtirasata ifsadata galebe etmiş, demek ki, masum millet bir felaket-i muhakkadan kurtulmuştur. Yeni teşekkül eden kabinemize Cenab-ı Hak' dan muvaffakiyetler temenni ederken İstanbul'un afak-ı pür–zalamında fırtınalar yapan kara poyrazın Anadolu'nun sakin ve masum muhitinde ufak bir ağacın dalını bile tahrik edecek kıymet ve mahiyetde olmadığını teşrih etmek isteriz.

Alem ne derse desin... Vatan ve namusunu müdafa etmek için el ele veren Anadolu halkı azm ve iradesinin sahib ve esiridir. Onu azminden, iradesinden döndürecek hiçbir kuvvet yoktur. İşte düşmanlarımızın tarik-i istilalarında bir mani'a olarak gördükleri ve bina'enaleyh imhasını arzu ettikleri Kuva-yı Milliye bu azmin, bu birliğin mevlüdüdür. Bizim iştirak ettiğimiz dört senelik harb-i umumide düşmanlarımız bile takdir ve itiraf etmiştir ki, Osmanlılar medeni bir millete yakışır bir vaziyette harb etmiştir. Düşmanlarımız hem cinsini öldürmek için bin türlü mefsedet-i fenniye ararken, onlar muhnik gazlarla, dom domlu kurşunlarla beşeriyeti ifnaya uğraşırken Türk' ün necib an'anatı düşmanla yalnız merdane çarpışmayı emir ettiğini bir Türk neferi unutmamış, bina'en aleyh Avrupa'nın medeniyet alakasından tecerrüd ederek yaptığı ferayiha al sancağın saye-i ulviyesinde harb eden Türkler iştirak etmemiş, iffet ve ismet-i ahlakiyesini muhafaza etmişlerdir.

Düşmanlarımızın bize katliamlar isnadını memleketimizde anarşi ve iğtişaşatın vücudu hakkındaki müfteriyatını kemal-i nefretle reddetmek bir vazifedir. Evamir-i diniye ve ananatı örfiye ve milliyemiz, bize za'iflerin himayesini emretmiştir. Bina' en aleyh düşmanlarımızın bu müfteriyatının sırf kendi menafi-i hasiselerinin

te'mini gayesine ma'tuf bir siyasi entrikadan başka bir şey olmadığını söylemeyi bile za'id görürüz ve bil-hassa şunu söylemek isteriz ki, Anadolu'nun saf ve sakin muhiti, bütün dünyanın gözünün önünde olduğu üzere ne vakit bir ecnebi fırıldağının sahnesi olursa o zaman fırtınalar yapıyor. Misaller meydandadır. Bugün binlerce müslümanın kanını heder eden İzmir hadisesi olmasaydı, Adana ve Maraş harekatını ecnebi kuvvetler kabül ve tasvip etmemiş bulunsa idi, Anadolu da tabiatiyle çıt bile çıkmazdı.

Şu halde biz, isnadatda bulunan muhteris ve müstevli kuvvetlere deriz ki; Anadolu' da nerede bir ecnebi parmağı varsa , orada ateş, kan, iğtişaş ve ihtilal vardır ve bu kanlar sizin kurşununuzla akıyor. Bu ateşler sizin toplarınızla ikad edilmektedir.

Ey medeniyetin ismet ve namusunu kanlı elleriyle hetk etmek isteyen kanlı muhterisler! Masum milletleri zıncir-i istibdat önünde istediğiniz tarafa sevk etmek maharetini sizin elinize tevdi eden bu muhlik senelerin verdiği cürret ve kuvveti, ile'lebed muhafaza edemeyeceğinize kani olunuz ki yarın sizin düşmanınızın kendi milletiniz olduğunu göreceksiniz ve onun karşısında onun adaletle, medeniyetle inkişaf eyleyen mefküresi karşısında yaptığınız fenalıkların cezasını göreceksiniz.

Kanun-ı tabi'i insanlara müdafa-i nefs hasleti-i fıtrıyesini bir hak olarak bahş etmiştir ki, bu hakkı hiçbir vakit insanlardan nez edemez. Hakkımıza, hayatımıza istiklalimize açık darbeler vurulurken, memleketlerimiz birer birer elimizden alınırken ecnebi ayağının girdiği yerlerde ırz ve namus-ı umumi pay-mal edilirken, düşmanlarımızın karşısında el pençe divan durmak bizim an' anemize muhalifdir. Eğer Avrupa altı yüz senelik bir istiklalin mübarek bayrağını omuzunda taşıyan vakur ve azim, bir millete nefs ve namusunu müdafa etmeyi çok

görüyor ve bunu bir hata telakki ediyorsa pek ziyade yanılıyor demektir. Eğer onlarda memleket ve milletimize karşı hüsn-i niyet ve samimiyet varsa, eğer onlarda medeniyet ve insaniyete karşı bir hürmet ve muhabbet varsa, bizim bu bir hakk-ı tabi'i olan hareketimizi takdir ve teşvik etmeleri icab erderdi. Şüphesiz ki bu hakkı tanımamakla beraber bizim idare-i dahiliyemize kadar müdahale etmek isteyen kuvvetler, alem nazarında ve kendi milletleri huzurunda zulm ve istibdadın aletleri olarak telakki edilmeleri icab eder. Hülasa: İstanbulumuzu tahtı işgalde tutmak ve orada icra edeceği nümayişler ve milletin hey'eti umumiyesini tehdit ve tahvif etmek isteyen İngiliz Hükümetinden rica ederiz ki; karşısında bugün mağlub bir vaziyet te bulunan fakat, hakikat de merd ve azimkar bir millet olan biz Türklerin siyasi entrikalardan ziyade, merdane herekata tevazu kar bulunduğumuzu takdür etsinde tarih nazarında İngilizlerin adl ve hakka olan an anesi merbütiyetlerini göstersün. İşte bu politikadır ki cihanda salah ümidinin parladığını gösterir. Valla düşman düşmandır.

Hayri

Lütfullah

1 Nisan 1920, Perşembe, No: 34

İstanbul ve Matbuatı

Son posta ile gelen İstanbul gazetelerini okurken insanın ne feci bir esaret hevhası karşısında bulunduğunu görerek tüyleri ürpertiyor. Hakikat bu gazeteler birer boş kağıttan ibaret gibi görünüyor. İstibdad ve itisaf o derece sıkı tatbik edilmektedir ki, vatanı için iki satır yazı yazmakdan, memleketi için ağlamaktan İstanbul halkı men olunuyor.

Zavallı memleket! Zavallı matbuat... Serbest-i matbuatın bütün milleti mütemeddinece kabul edilmiş bir esası medeni olduğu düşünülürse itilaf devletlerinin memleketimizde tatbik ettikleri cebr ve tazyik politikasının nasıl bir halet- i ruhiye neticesi olduğu derhal tezahür eder.

Demek ki İslam'ın makkarr-ı hilafeti bütün manasıyla esirdir. Demek ki Türk'ün malları saltanatı vatanın cüz'ü la-yenfekki olan sevgili İstanbul matbuatıyla mukaddesatıyla herşeyiyle beraber esaretin zincirleri altında inliyor. Avrupa medeniyetlerinin vatanımızda tecelli eden şu tarzı nevini karşısında bilmem ki ne söyleyelim. (?) haif ve hain bir vaziyetle yılanlar gibi kıvrıla kıvrıla en nihayet bütün muhitini istila eden ve intani bir vahşetle şiddetini, istibdadını, zulmünü artıran bu kuvve-i galibenin merdliğe ve insaniyete yakışmaz hareketlerini düşmanlıktan yüksek bir hıyaneti medeniye telakki etmek en zaruri bir yoldur. Beşeriyetin en sevgili en mümtaz bir haslet-i tabiyyesine, bir fazilet-i fıtriyesine hıyanet edenlere onu muhteris ve kirli elleriyle telvis etmeğe çalışanlara bin nefret.

Fakat bu nedendir ki, esir vatanımızın harabe köşelerinde bir de baykuş-ı mehin ve hain nağmeleriyle bir baykuş sesi de işitiyoruz.

Oh... Bu ses bizi düşmanın kurşunundan, istibdadın itisafın kanlı pençelerinden daha ziyade dilgır ediyor.. Vatan alakasından cemiyet ve hissi-i milliyeden tecerrüd etmiş üryan ve sefil düşmanlarına sakilik eden, nefsini namusunu onların zevkine ikmali zevk hayvaniyesine terk eden bir fahişenin nağme-i ser- mestanesini andıran bu ses Ali Kemal'in sesidir.

*Peyam-ı Sabah'*ın o düşman mefküresiyle intişar eden yazıları o ismet ve namus perdesini kat kat tecavüz eden hainane neşriyatı Anadolu muhitinde yer bulamayacak mühinane ifadeleri nedir? Yarabbi vatana hiyanetin bu mertebesi artık havsalaya sığacak bir şekilde değildir.

Gözlerinin önünde düşmanlar ezim ezim ezmek isterken milletin şeref ve izzeti nefsine tecavüz ederken, gözlerinin önünde makamı hilafet ve saltanat tahkir olunurken, hülasa İslamiyet'in imha ve istilası esasları kendi meclislerinde kararlaştırılırken, bu vatan hainlerinin kopardığı yaygaralara bir mana vermek elden gelmiyor.

İngiliz liralarının, sarı sterlinlerin tesir ve siharıyla ortaya atılan bu vatansızların yaygaraları hiç şüphe yok ki, yalnız kendi muhitlerinde mahsür kalacakdır. Emin olsunlar ki, bu eracifi o muhitde de dinleyecek namuslu bir ferd yoktur. Yalnız acıdığımız bir şey varsa Ali Kemal'in ve rüfekasının para ile satılan vicdanları namusları değil... Bu kancık ve zehirli fikirlerin bizim lisanımızla, bizim hurufatımızla ifade olunuşudur. Ali Kemal şu hareketle vatana, namus-ı milliye hıyanet etmekden başka lisanımızın, hurufatımızın elfaz ve kelimat- ı Osmaniyenin de şerefini kırmaktadır.

Düşmanlarımızın kuvveti, siyaseti, entrikaları memleketlerimizi işgal ederken, altunlarının da lisanımızı işgal etmiş olmasına ne kadar acısak yeri vardır. Biz zannederdik ki, milletin namusunu, istiklalini, kılıncından, kudretinden ziyade lisanı ve mefkuresi müdafa eder.

Yine zannederdik ki, bu vatanın evladları mukaddesatını para ile satmak hiyanetine tenezzül etmez. Fakat Ali Kemal gibi bir vatansız, bu mefkureyi de alt üst etmek istiyor. (?) belki bir İslam sulbünden meydana gelmiş olan o menfür ve müteaffin vücudu kendisinden

saymıyor. Anadolu o namerdi, o sefil şahsiyeti vatandaşlıktan çıkarmışdır.

Bina'en aleyh onun sözlerini bir düşman tüfengisinden çıkan tarrakaya, onun fikrini tam manasıyla düşman mefkuresine benzetiyoruz. Bizim nazarımızda bir zamanlar Darül'fünun dershanelerini vatani düşünceleriyle milli mefküreleriyle tenvir eden sabık Ali Kemal olmuştur. Çünkü o zat artık eski kafasının sahibi değildir. Sabık mefkuresinden vazgeçmiş ve irtidad etmişdir.

İhtiras uğrunda, gizli emeller peşinde vatanı satmaktan çekinmeyen mahlukatın bu vatanla bir alakası yoktur. Düşman ordusunu ittihak eden vatansızların sözleri, propagandaları hir şeyleri namusuyla yaşamak azmini taşıyan millet karşısında, irade ve imanı milli muvacehesinde erimişdir.

İşte İstanbul'un zavallı ve esir matbuatı arasında düşman menfatini müdafa eden, bir tek *Peyam-ı Sabah* paçavrası vardır ki, kendi vadisinde serbest intişar etmektedir.

İstanbul'un içinde hadis olan mesalili tedkikden men edilen ahvali dahiliye ve milliye namına bir kelime bile yazamayan bi-çare matbuatımız, şimdi bu paçavranın tahakkümü altında ezilmektedir. Çünkü mumcunun oğlu düşmanlara kandil vazifesi yapıyor. Bir kelime yazmak cürretini gösteren muharrirler birer birer toplanıyor. Fakat Ali Kemal emin olsun ki, başına şabka da koysa bugünkü dostları nazarında kendisinin bir İngiliz yahud bir Fransız kadar kıymet-i medeniye ve içtimaiyesi olmayacaktır. Bina'en aleyh yakın bir zamanda -eğer utanırsa- kendisini dostlarının sille-i tahkiri altında göreceğimize eminiz.

Hayri
Lütfullah

12 Nisan 1336/1920, Pazartesi, No: 36

Meclis-i Millî-i Fevkal'âde

Meclis-i Meb'ûsân-ı Osmânînin ahîren İngilizler tarafından her türlü desâtir-i hukûkiyeyi ve milletlerin hakk-ı hâkimiyet ve hürriyetleri hakkında Fransa inkılâb-ı kebîrinden beri temerküz eden esâsât-ı beşeriyeyi ayaklar altına alarak bir kısım mebûslarımızı Meclis-i Millî hâl-i ictimâ'da iken kuvve-i cebriye ile süngüler arasında cebren ve kahren götürdükleri ve diğerlerini birer sûretle taht-ı tevkîfe alarak bi'l-fi'il umûr-ı milleti tedvîr ve hâkimiyet-i milliyetimizin tecellîsine imkân bırakılmadığı tahakkuk eylemesi üzerine bütün Anadolu ve Rumeli ahâlî-i İslâmiyesi şu hareket-i medeniyeti bütün gayz ve nefretiyle protesto etmişlerdi.

Meşrûtiyetle idâre edilen milletler ve be-tahsîs ni'met-i meşrûtiyetden bi-hakkın nasîbini alan milletler-ki, millet-i İslâmiye bin üç yüz senedir bu kısma dâhildir-murâkabe-i milliyeleri lâ-hıkk olmayan mehâm umûr-ı devlet ve milleti mu'ayyen ve mahdûd zevâtın uhdesine sellemehü's-selâm teslîm edemezler. Zîrâ yirminci asır medeniyetini yaşayan akvâm ve milletlerin çobanla idâre edilir koyun sürüleri olmadığı ve olamayacağı bir emr-i muhakkaktır. Bu itibârla onu idâre edenlerin yanı başında ve hâkimiyet-i milliyenin, ya'ni parlamentonun ictimâ'î bir zarûret-i meşrûtiyetdir. Mütârekeyi müte'âkib mevcûd olan parlamento dâhilî ve hâricî bin türlü hiyel ve desâ'is ile fesh edildiği zaman, her türlü ma'yubâtıyla berâber millet bu feshi hukuk-ı hâkimiyete bir darbe telakkî etmekde pek haklı olduğu hâlde Kânûn-ı Esâsî'nin bahş etdiği selâhiyet ve sarâhat dolayısıyla bunu da kendine mahsûs bir i'tidâl-i demle karşıladı ve müddet-i mu'ayyenesi zarfında yeni intihâba kemâl-i sükût ve huzûrla intizâr etti.

Fakat ma'ateessüf milletin hakîkaten şâyân-ı takdîr ve gıbta sükûn ve sükûtu ulu ve azîmkâr milletimizin arz vaz'ına ve adem-i kâbiliyetine hamledildi veyâhûd bir takım bed-hâhân bunu bu sûretle gösterebilir. Türk milletinin__seciye-i mahsûsunda hâkânına ve ona izâfeten hükûmetine itâ'at en yüksek bir hasletidir. Fakat bu inkiyâdı mutlak ve körü körüne değildir. Milletin hâlet-i rûhiyesinden gâfil olanlar bu hakîkati takdîr edemedikleri için milletin bütün dünyâdaki milletlere tefevvuk edercesine gösterdiği vaz-ı medenîsini sû-i isti'mâl etmeğe yeltendiler. Milletimiz şu tecâvüz-i muhakkaka karşı hakk-ı tabî'i ve kânûnîsini isti'mâl ederek hemen intihâbâta şürû' ederek ve etdirerek intihâb etdiği meb'ûslarını ma'lum ve muhakkak olan tehlikeye rağmen Makarr-ı Saltanat ve Hilâfetde ictimâ'a sevk etti ve toplandı. Milletlerin nasıl lâ-yemut bir kuvvet olduğunu takdir etmeleri îcâb eden düvel-i mu'telife ve bi't-tahsis İngiltere zimâmdârânı ve bunların yardakçıları azm-i millîden de tegafül ile teşkilât ve kuvâ-yı milliyeyi bir blöf sûretiyle görmeğe ve göstermeğe başladılar.

Bizans ruhunu yaşayan muhît-i mülevvesin beş – on şahsa inhisâr eden yaygarası, gafleti, bulanık suda balık arayanlara fırsat verdi ve ma'lûm olan hâdise-i hakâret meydâna geldi. Bununla azm-i millîiye hakim olacaklarını ve milleti pestî-i esâret ve dereke-i hakârete sürükleyeceklerini zannettiler. Çünkü Kuva-yı Milliye sekiz on şahsın eser-i tasnî-i telakki edilmekte ve bunun uzv-ı mühimmi meclis-i millîye a'zâ olarak geldikleri için kapanda olduklarına zâhib oldular. Ey Ulu Millet! İşte seni râh-ı selâmete götürmek isteyen ve bu suretle mukadderâtına el uzatan adamların zihniyeti acaba bu tarz-ı mesâ'î ile bu milletin kabrini mi kazmak istiyorlar?!.. Yoksa enkâz-ı milletin üzerinde bir baykuş vaz'-ı selîfinden mi lezzet alıyorlar.

Millet bu vatansızların harekât-ı hıyânetkârâneleri ile muhakkak olan tehlikenin tahakkuku üzerine bilâ – fütur vahdet ve tesânüdü takviye ederek bir meclis-i millî-i fevka'l-âde arzu-yı umûmî ile a'zâlarını intihâb ederek Ankara'da ictimâ' etmek üzere gönderildi.

Bununla hakk-ı hâyat ve meşrûtiyete liyâkatini bir kat daha yâr u ağyar-ı cihâna ilân etdi ve edecek. Bakalım bundan sonra ve mel'ânet, ne iftirâ ve bühtân tasnî'edecekler. Hakkını tanıtmayan milletlerin hukûkuna riâyet olunmaması kavânîn-i tabî'iyedendir.

[Hâzır ol cenge eğer ister isen sulh ve salâh] mısrâ'ı işte bu nazariyenin sırrını nâtıkdır. Beşeriyeti bu dereke-i süflâda görmek ma'âliyât-ı insâniye ile kâbil-î tevfîk değildir. Fakat mâ'a't-te'essüf yirminci asır medeniyeti dedikleri terakkiyât-ı hâzıra hakkın ancak kuvvetle muhâfaza-i mevcûdiyet edebileceği düsturuna meydâna getirebilmişdir. İlerisi yoktur ve maskeyi kaldırdığınız zaman görülecek manzara vahşetdir.

Bu ciheti takdîr edemeyen bazı sâfdiller, Avrupa hükûmetlerinin esâsât-ı siyâsiyelerinin hak ve adalete müstenid olduğu zehâbında bulunuyorlar. Şu beş senelik bâdire-i azmi, o perde-i iğfâli olanca şiddet ve kuvvetiyle yırtmışdır. Hakîkat güneş gibi parlamağa başlamıştır. Fakat za'af-ı basara mâlik olanların gözünü kamaştırır, bakamazlar.

Bir kere düşünelim düvel-i mu'telifenin ta'kîb etdikleri siyâsetin mâ-bihi'l-istinâdı menfa'atdir. Başka bir âmil aramak yumurtada kulb bulmağa çalışmak kadar abesdir. Hem ne hâcet Hindistân, Mısır, Irak, Arabistân, Tunus, Cezâir, Fâs, Trablus, daha dünkü Rumeli göz önünde. Bunları tedkîk ve tahkîk edelim. Medeniyet getüreceğini cihâna i'lân eden Avrupa, bu kıt'alara zulm ve vahşetden başka ne yapmışdır ve niçin yapsun? Hak denilen şey kuvvetle kâ'im

olunca, kuvvetini ya'ni mevcûdiyet-i siyâsiye ve milliyesini gâ'ib eden bir milletin artık hakdan bahs eylemesi ma'nâsız olmaz mı? Ve bir sem'-i kabûl bulabilir mi?

Onun artık hakkı zulm ve işkence altında çalışması, mahvolmasıdır. Din ve milliyet gibi mukaddesâtdan hissesi bir sâ'at evvel hâk ile yeksân olmasıdır.

Ahkâm-ı şer'iye, ehâdis-i nebeviye bu hakîkati olanca vuzûhuyla bin üç yüz sene evvel İslâmlara i'lân ve iblâğ etmiştir.

Fakat mâ'ateessüf her şeyde olduğu gibi, bunda da gösterdiğimiz ihmâl ve teseyyüb bizi bu dereceye sürüklemiştir. Bir millet lâyık olduğu hükûmete nâ'il olur. Düstur-ı hadîsdir. Şu iddiamı vehleten herkes Jan Jak Russo'nun (J.J. Rousseau) nazariyesinden inhihâl sûretiyle telakkî edeceklerdir. Halbuki Jan Jak Russo hadisden isti'âne etmiştir. Bununla demek istiyorum ki, bir millet istikbâlini kendi eliyle hazırlar. Hakk-ı hayât ve istiklâl ile hür ve serbest olmak isterse, mesâ'îsi bu gâyeyi istihdâf etmelidir. Aksi takdîrde ma'azallah felâket pek yakındır.

Milletimizin müstakil bir hilâfet ve saltanatla tamâmiyet-i mülkiyesinden başka bir gâyesi olmadığı için edecek Meclis-i Millî de bu gâyeyi istihsâl edecektir.

Hayri Lütfullah

6 Mayıs 1336/1920, Pazartesi, Sayı: 39

Mukavemet-i Milliyemiz … Ve Fransa İhtilal-i Kebiri

Birçok milletimizin tarih-i inkılabı esas itibariyle yek diğerine müşabih … Fakat mahiyet, asır ve fedakarlık cihetinden bir çok tezad ve eşkali muhtevidir. Şu sırada maruz ve müsadif olduğumuz mehalih[*] fakat neticesinden mansur ve muzaffer çıkacağımıza iman ettiğimiz eyam!..

Aynen Fransa ihtilal-i kebirinde istiklal ve namus-u milli namına kıyam eden (zey)savet(li) bir milletin isyan-ı müsellah ve muhtezemine müşabih ve ihtimal aynen vaka'dır. Yalnız bizde bazen şeref ve zafer ve bazen hezimet ve nekbet saçan beş senelik medid bir harbin taab-ı (?) ile ne yılmış ve usanç getirmiş bir millet bulunduğu halde.. Fransa'da vatan tehlikesi görmemiş düşmanı kapılarında karşılamamış zinde ve metin bir kuvvet mevcud idi. her şeyi yapabilir ve bütün mühacem devletlere nefir-i amm[**] suretle topladığı ordularında başlarında meclis-i milli vekilleri olduğu halde ana vatanı

ve muhafaza için saldır(t)ıyordu.

Fransa'nın siyasasından ve ruhundan memleketi çiğnetmememk duygularından tahasul ve terkib eden bu müdafa-yı milliye… bizde de aynen ve bir sene evvel başlamıştı. Medeni ve muazzam tanıtılan hükümetlerin … bildiğimiz mümessillerine …. Bir itimad ile bağlanarak imza ettiğimiz mütarekenamenin akdinden sonra ortada bir sebebi muşru' olmasığı halde her türlü esasat-ı fazilet ve adaletin çiğnendiğini ve mütarekeden mahsad silahlarımız, toplarımız

[*] tehlikeli işler, yerler
[**] halkı askere sürme

en mühim ve mütena kuva-yı müdafaamızın ellerimizden alınarak merkez hilafet ve saltanata yerleşmek ve 1916 intilafnamesiyle muharraz olan taksim ve imha-yı umumiyesine başlamak(ta?) olduğunu anlayan ve bunun bir (?) olarak da İzmir (satır okunmuyor) ve diğer tarafların işgali ve istila kuvvetlerinin tedricen dahile doğru ilerlemelerini gören ve o vakt ki hükümn bu ahvale seyirci ve lakayd bir vaziyette kaldığını takdir eden millet hakkının ve son (?) olsun şerefli ve meşru bir suretde ölmeyi arzu ettiği toprağının müdafaasına, tarihinin muhafazası için meslihen kıyam ve (?) mecbur oldu.

…………

Büyük bir ihtilal ve inkılab yapmış olan Fransa, ecdad-ı gibi mücadele edenlerin feryadını ve kıymetli mücadelesini işitmiyorlar mı?

Sayı 68,
19 Nisan 1921
(Pazartesi)

Niçin Gizli Kalsın*

Karilerimizce malumdur ki: İM tarih intişarını tahip eden [vvtnalı] ve azgın devrelerde Sivas'ın (?)toplanan bir avuç erbab-ı (?) o azim ve fedakar kahramanların milletin ve (?) aldığı can ve kan ile

cihan-ı garb ve şarka sada-i intikam ve müdafaasını bağıran ve (?) tarihi ilk alemdarıdır.

Bu kıymetli alemdarın milli mücahedatı nasıl başlamışsa, arasıra vaki' olan sekte-i intişardan sarf-ı nazar öylece devam etmiş ve tazik-i mücahede de hiçbir kuvvetin esir ve zebunu olmamışdır.

Binaenaleyh "İrade-i Milliye" Anadolu'nun ilk kahramanı, milletin Anadolu'da ilk lisan-ı müdafaa ve intikamıdır.

Bir milletin kahr ve tedmirine yürüyen hain kuvvetlerin karşısında ilk sada-i itirazı yükselten o mühin kuvvetlere ilk darbe-i intikamı konduran yine "İM"dir.

Maateessüf "İM"nin şayan-i ihmal olmayan tarihi hidmetleri ona yabancı olan ve onun kıymetini idrak edemeyenler tarafından arasıra unutulmuş ve tarih-i intişarında iki defa sekte-i tatile uğramıştır ki; bundan dolayı gazetemiz millet nazarında mesul olmasa gerekir.

İrade-i Milliye niçin susmuştu?

İrade-i Milliye hiçbir kuvvet ve şahsiyet karşısında mesleğinden inhiraf etmez ve edemezdi.

İki buçuk aylık sükut (?) da bu mebrur mesleğinden inhiraf etmemek gayesini takiben ihtiyar etmiştir. Hakikat budur; sükut. İrade-i Milliye'ye daha hür ve azimkar suretde çalışmak için millet nazarında büyük bir mevki ahzar edilmişdir.

Çünkü onu mesleğinden çevirmek isteyen kuvvetler gayr-ı milli ve bu şuur idi. Bunu biizmle beraber bütün bir memleket idrak etmiş ve bu gayr-ı milli kuvvet karşısında tesir ve nefretini gizlememişdir.

Maksadımız şahsiyet değildir. Yalnız İrade-i Milliye'mizi ve onun pak ve nezih sükutunu müdafaa etmektir. Karilerimizden rica

ediyoruz; bundan iki buçuk ay evvel çıkan (67) numaralı İrade-i Milliye serlevhasıyla çıkan gazeteyi okusunlar!

Birinci sahifeyi kudsi bir vazife-i misafirperverinin uzayıp uzadığı bir levha-yı ihtiram… Bu bila zeyn tamamı tamamına İrade-i Milliye'nindir.

Bir de ikinci sahifeyi çevirsinler. "Muhasebe-i vilayetinin iç yüzü" serlevhası altında iraz-ı şahsiyenin millet ve memleket zararına ihtira ve icad edilen müfteriatın malus şutûmi … İşte bu sütunları dolduranlar İrade-i Milliye'nin pak ve teyiz sütunlarını telvis etmek, onun lekesiz tarihine iras-ı levs eylemek düşüncesiyle hırsızca derc edilmiş kahrev ve cebrev neşr edilmiş şeylerdir.

Evet! Niçin saklayalım!

Vilayet matbaasının cabbar amirleri gazetenin sırf kendi yollarına çalıştırmak hevesiyle, memlekete tecavüz ettiler.

Çünkü o gün kuvvet onlardaydı.

Çünkü İrade-i Milliye memleketin selameti namına onların oturduğu makama ihtiram ediyordu.

Teesüf olunur ki: Kanun'ın tatbikine memur olanlar onu ayakları altında çiğnedi. Ve gazetenin kanunen muhafaza olan hak-ı hürriyetine tecavüz etti.

Şu izahatden bundan iki buçuk ay evvel çıkan (67) numrolu gazetenin "İrade-i Milliye" olmadığı anlaşılmıştır. O şahsiyat ve müfteriyatın tercümanı olan yalancı bir maskeye bürünen gazete parçası "İrade-i Milliye" değil vasıta-yı ağraz olan "Gaye-yi Milliye"nin ilk nüshasıdır.

İddiamızın isabetinde şüphe edenler "Gaye-yi Milliye"nin ateşler kusan ilk nüshasını okusunlar.

Şurasını söyleyeyim ki: sukut ve ulviyetini muhafaza için izzet ve ikbal ile meydanı intişardan çekilen "İrade-i Milliye"ye serü'lhalef olan "Gaye-yi Milliye" gazetesi müddet-i intişarınca yüksek makamına pek alçak havsat ile kirlenmi ve güzel namı bu şeyde müsavi edenler leh el-hamd bugün erkan-ı asliye yıkılıp gitmiştir.

Evet, Sivas'ın sabır ve hakikat bir (?) halkı "gaye-yi milliye"yi havsat şahsiyeye alet edenlerin yuvarlandığını, zülmün yıkılıp halkın galebe ettiğini bir daha sabr ve temaşe etmişlerdir.

Şunu cananı hakdan tazarru' ederiz ki; memleketimiz bir daha böyle çürümüş ve kokmuş mefkurelere (?) vücud olmasın. Ve Sivasımız bu bedbahtlığı tekrar görmesin. Sözümüze nihayet verirken ilk mevlüd-i mücahederi olan Sivas pek çok sevdiğini gösteren B.M.M.'ne ve onun büyük hükümetine !!!!!!!!

6 Haziran 1337/1921, Pazartesi, No: 84

Hala Usanmamışlar

Avrupa siyasetinin bizim için tuttuğu yol tahrik ve ifsad yoludur. Bugüne kadar ceryan eden bu politikanın gün değiştikçe safhası değişir ve her gün yeni bir şekilde tecelli eder. Son asrın tarihi tedkik edilirse hududları Avrupa'nın göbeğine kadar dayanan Osmanlı ülkesinin tedricen düşman illerine intikal etmesinin en başlı sebebi ve ameli bu tahrik ve ifsad politikasıdır.

Zaten şark memleketlerinde bilhassa İslam vatanında Avrupa medeniyetinin her asırda tatbik ettiği bu usul; hatta Romalılar zamanında biri Avrupa için bir prensip ve bir gaye olmuşdur. Onlar

(Asya'nın barbarlarını) şark milletlerini öldürmek, vatanlarını parçalamak ve en nihayet hukuk medeniyetlerini gasp ederek kendilerini esir haline koymak için pek eski zamanlarda bu yolu kurmuşlar "DİVİDE ET PARA" [tefrike düşür sonra zabt et] usulünü vaz etmişledir.

İşte bu usul Afrika'nın, Hindistan'ın hulasa Avrupa müstemlekatının hepsinde tatbik edilmiş ve en caniyane ve gaddarane şekli memleketimiz, vatanımız için düşünülmüştür.

Bir asırdan beri devam edip Romanya'nın, Bulgaristan'nın Sırbistan'ın, Bosna'nın, Arnavudluk'un ve en nihayet Arabistan'ın idare-i Osmaniyeden çıkmasına sebeb olan bu usulü kadimin elyevm bizim hakkımızda tatbiki zaruri bir kanun halinde devam ettiğini görüyoruz. Ve elyevm Ermenistan, Kürdistan, Kilikya, Trakya, Pontus (?) nameleriyle vatanımıza sokulan fitne ve fesad ocaklarının kurula gelinmekte olduğuna şahit oluyoruz. Bunlar yetişmiyormuş gibi Anadolu'da yuvasını muhafazaya uğraşan, arslanlar gibi düşmanların tehacümüne göğüs geren ve mevcudiyeti milliyesini kurtarmaya azm eden bir avuç Türk bile onların nazarında çok görülüyor da kendi içimizde öz milletimiz arasında da tefrike ikama çalışıyorlar. Ve avn-ı (?) ile artık bütün bu devletlerin(?) günah-ı hakikatini idrak etmiş olan hükümet-i milliyemize mukabil tedabirlerle bu entrika ocaklarının (?) matuf olan gayret ve mesaisi olanları olanca kuvvetiyle kışkırtıyor. Bu cümleden olarak İngilizlerin memleketimizde yeni bir takım uygunsuzluklar çıkarmak vesaitine teşebbüs ettiğini anlıyoruz ki bu da Rusya ve Asya içerilerinde bulunan bazı vatandaşlarımızı Anadolu'ya göndererek aksi propagandalar yaparak ve bil-netice hükümet-i milliyemizi ikinci bir ihtilal dahili karşısında bulundurmak hakkında ki karar ve teşebbüsleridir.

Biz bu haberi kayd-ı ihtiyatla telakki etmekle beraber bütün cihana karşı açıkça söyleriz ki artık millet kendini koruyacak. Mukadderat ve mukaddesat milliyesini idare ve muhafaza edecek. Şekl-i idareyi kurmuş ve bu idarenin menafi-i milliye umumiye- i milliyeyi takip de gösterdiği celadet ve kudreti bi't-tecrübe idrak etmiş olduğu için bu idarenin aleyhinde icra edilecek propagandalara katiyyen ehemiyet vermeyecek bilakis müteşebbüslerini bütün ruhuyla tayin edecektir. İngilizler anlamalıdır ki cahil ve barbar dedikleri ve öyle gördükleri Türk milleti aldanmaz bir seviyeye gelmiştir. Onun ruhunda men-i mefkuresini nez edecek hiçbir kuvvet kalmamıştır. Ve bundan sonra kılavuza da ihtiyacı yoktur.

Bu hakikattir ki iddia ve isbat (eder?) biz büyük bir kanaatle söyleriz ki bundan düşmanlarımız başlarını hangi taşa vursalar netice kendileri için hüsran olacaktır..

Hayri Lütfullah

29 Haziran 1337/1921, No: 95

Taklid mi? Tenzir mi?

On Asır Evvel On Asır Sonra

Bundan on asır evvel Kraliçe Elizabeth Hindistan– İngiliz şirketinin ticari imtiyazını vermiş ve bir alay İngiliz erbab-ı fesadını Hindistan sahillerinde ticaret etmek için göndermiştir. Bu şirketi ticariye idi ki İngiliz Krallarının başına Hindistan İmparatorluğu tacını giydirdi. İşte bu şirketler idi ki İngiltere'nin şark siyasetini – evvel tefrike düşür sonra zabt et – nazariyesini vücuda getirdi. Ve

Hindistan'ın saf ve temiz ruhuna lekeler iras ederek Hind racalarını yek diğeri aleyhine teşvik eyliyerek ; Hind topraklarında mütemadi kanların alınmasına ve yerli hükümetlerin yek diğerlerini ifna ve imha ederek kocaman Hind kıtasının İngilizlerin yed- i gasb ve idaresine geçmesine sebeb ve amel oldu.

Bu bir misal-i tarihdir ki : Sonra Avrupalılar için bir siyaset-i sabit halini alan ve elyevm devam etmekte buluna hulul ve ifsad politikasına esas olmuş, şarkın saf, latif ve zengin topraklarını birer müstemleke halini almasına ve Avrupa siyasiye ve ticariyesinin bugünkü şeklini tevlide ba'is olmuştur. Tarihin hakayık-ı tabiiyesi sırasında bulunan bu meselenin tuhaf bir şekil ile bugün kendi memleketimizde tatbikine uğraşıldığını söylesek pek de garib görünmez zannediyoruz.

Geçen makalemizde mevzu bahis ettiğimiz vechile memleketimizin her köşesinde bu İngiliz ticaret şirketine benzeyen bir Amerika şirketi hayriyesi yerleşmiş aynı gaye ve aynı usul ile bir hulul politikası icad ve takip etmektedir. Maatessüf gözümüzün önünde yapılan bin türlü tecrübeler, bin türlü efsadatı görüp dururken bu sahib-i hayr müesseselere maksadlarının tarihi bir şeklin yeniden ihyası olduğunu anladığımızı anlatamıyoruz. Bu şirketin bizim memleketimizde takip ettiği maksad ve gaye kemal-i emniyetle söyler ve ısrar ederiz ki Hindistan ticaret şirketleri gayesinden başka bir şey değildir. Mukayese edelim:

İngiliz Şirketleri Hindistan'a ticaret için girmişlerdi. Amerikan şirketi de bizim memleketimize icrayı hayır ve hasanete geldi. Hakikat on asır evvel ahval-ı ruhiyeye göre bugün Amerikalıların hayır ve

hasanet politikası her halde bu işte İngilizlerden daha ziyade düşündüklerini anlatıyor.

İngilizler Hindistan' da bir tarafın hukukunu muhafazayı deruhte ederek diğer tarafı da boğdurmak ve sonra tuttukları tarafı da kendi elleriyle imha etmek yolunu tutmuştu. Amerikalılarda bizim memleketimizde sözde hayr ve hasanet namına tebamız olan bir kısmını kendilerine bend ve esir ederek onları matbualarından soğutarak, onların ruhuna gizli bir takım hülyalarını sokarak esasat-ı siyasilerini ihzar ediyorlar.

İngiliz şirketleri Hindistan'da asker ve ordu tedarik etmişler ve yek diğeri aleyhine sevk ettikleri (?) mülükden galip olanları da bunlar vasıtasıyla imha ederlerdi. Amerika şirketi hayriyesi de bugün bütün (?) asker yetiştirmek ordu ihzar etmek gayeleriyle meşguldur. Bu mesele hakkındaki meşhudatımızı ve malumatımızı bugün açıkça söylemekten vicdanımız bizi men ediyor.

Hülasa : Sivas'ta, Harbut'ta, Maraş'ta, Ayntap'ta, Merzifon'da ve daha bir çok yerlerde açılan Amerika şubeleri Hıristiyan milletleri saye-i himayelerine alarak matbualarına düşman olarak yetiştirmek onlara - bilhare ellerinden almak şartıyla - sermayeler vermek... Bilmem neler yapmak suretiyle memlekette fesad ikasına uğraşdığı gibi bununla da kalmayarak, Kürtleri ve hatta Türkleri bile efsada uğraştıklarını gözlerimizle görüyor ve bittabi müteessir oluyoruz.

Şuna emin olalım ki bütün bu (?) bizimle beraber memleketin havas ve avamı takdir etmiş ve efkar-ı umumiye bugün bu mesele ile pek alakadar suretde meşgul olmakta bulunmuştur.

Binaenaleyh tekrar ederiz ki: Türk ve müslüman efkarı umumiyesi her propagandaya boyun eğecek kadar kudretsiz gören ve

bu adem-i kuvvetten istifade etmek isteyen Amerika Cizvitlerine bir demir kadar ser ve soğuk bir lisanla kudret-i ruhiye ve fikriyatımızı anlatmak ister ve gayelerinin artık suya düşmüş olduğunu söyleriz. Ümid ederiz ki kendileri bu hakikati anlayarak bizi kendi halimize terk etmeği münasib görürler. Burası Hindistan değildir. Türk'ün öz vatanı, can evidir.

Hayri
Lütfullah

14 Eylül 1337/1921, Çarşamba, No: 134
***İrade-i Milliye*'nin Yevm-i İntişarı**

Gazetemiz bugün (?) etmiş üçüncü sene-i devriye intişarına rast etmiş oluyor. İki senelik hayatı mesaimizi (?) kucağına atarken velev bir (?) evvelin arkamızı dönmek, tarihe karışan hayatımızı bir an için tahattür etmek mecburiyetinde bulunuyoruz.

14 Eylül bu tarihi gün; bizi pek kıymetli hatıralara terk ederek maziye intikal ediyor. Hayalimizi bu tarihi günün arkasında bıraktığı iki senelik hadisat-ı umumiye etrafında gezdirecek olursak bu günün yalnız *İrade-i Milliye'*nin yevm-i intişarına tesadüf etmekle değil hayat-ı (?) olan tesiri itibarıyla pek (?) olduğunu idrak edeceğiz.

Şu halde maziye doğru umumi bir nazar çevirelim: İki sene evvel aynı günde idi ki: *İrade-i Milliye* Sivas'da ilk seda-yı mücahedeyi yüksetmiş ve Anadolu ceryan-ı milliyesinin ilk defa kahramanı olmuş idi.

İstanbul'un iki dakikalık bir atiyi idrak edemeyecek derecede gözleri dumanlanmış olan rical-ı hükümeti memleketin, vatanın mukadderatını, tarihimize nihayet vermek isteyen, milletin karar-ı

idamını hazırlamağa uğraşan İngiliz siyasetinin parçası (?) ecnebi entrikalarının şuursuz, vicdansız bir aleti olmuş ve Anadolu'yu baştan başa istila ve taksime uğraşan kuvvetlerle el ele vermişti.

O dakikalarda ve hatta maruz olduğu mehleke izmihlalinden kurtarmak azmiyle Erzurum'da toplanarak, mücahede-i milliyenin ilk zeminin hazırlayan bir avuç mücahid -Mustafa Kemal Paşa ve Rüfekası- Sivas'ta umumi bir Kongre yapmak azmiyle memleketimizi teşrif etmişlerdi. Bu vatanperver mücahitler burada bir hain-i vatan gibi İstanbul hükümetinin takikatına maruz olurken ve bunların hükmü idamı ihzar ve tebliğ edilirken Sivas bu muhterem mücahidleri (?) kuvvet olarak kabul etmiş, onlara sinesini büyük bir muhabbetle ve hürmetle açmış idi. İşte o dakikada idi ki *İrade-i Milliye* Sivas'da inkişaf eden ceryan-ı milliyenin (?) olarak intişare başlamış "Metalib-i ve amal-i milliyenin müdafii" olduğunu aleme ilan etmişti.

İşte bu dakikadan itibaren mücahede-i milliyesine başlayan gazetemiz bin türlü ceryanlara bin türlü hadiseler içinde hayat mücahedesinde devam etmiş bir dakika olsun mesleğinden ayrılmamış menafi milliyenin icab ettiği ceryanları (?) amel-i milliyenin teminine hazır-ı mesai etmiştir.

İrade-i Milliye hayat mesaisinde pek çok dikenlere, pek çok manilere tesadüf etmiş fakat onları bila-perva çiğnemiş, mücahedesine devam etmiştir. Bu manada İstanbul hükümetinin katl ve idam tehditlerine karşı bile göğüs açmış ve o tehditleri yüksek sedasıyla, kuvvetli kanaatıyla red etmiş, çekinmemiş, korkmamış, adımlarını bilaperva atmıştır.

İrade-i Milliye tarihinin ilk sahifasını Sivas'ta açan ve bugün -Allahıma şükür olsun- azmiyle, imanıyla bir hükümet teşkil eden hükümeti milliyenin ilk tarihi gazetesidir. Bundan dolayı pek büyük bir

kıymet-i tarihiyesi vardır. Bunun takdirini tarihin doğru sözlü sahifalarına terk ederek; mevzumuza intikal ediyoruz.

İrade-i Milliye hayat mesaisi içinde düşmanların takibatına maruz olduğu gibi bir iki kere de kendi zemini mesaisinde kardeş darbesine de maruz olmuş ve iki kere (?) tatile uğramıştır. Birinde Reşid Paşanın kahrına , diğerinde Cemal Bey'in gazabına uğramıştır. Reşid Paşa, Cemal Bey. Bu iki zatın (?) darbeleri *İrade-i Milliye* tarih mesaisinde birer fasıla bırakmış ve hayat-ı intişarını sektedar etmiştir. Bu meseleyide haliyle tarihe terk etmek zaruretindeyiz.

Hülasa ; *İrade-i Milliye* vatan ufuklarında kanlı bulutlar dolaşırken memleket ve millet (?). felakete sürüklenirken Şark'da ta Erzurum'da (?) neşr-i feyz etmeye başlayan milli mücadeleyi ilk defa alkışlamış ve bu (?)uğraşan kuvvetlere karşı ilk itiraz bayrağını açmış, ilk seda-yı ihtarı yükseltmiştir.

Bugün, ordusuyla, azmiyle, imanıyla zalim bir düşmanın karşısında vatan muhafazasına uğraşan hükümeti milliyenin dünkü medar-ı istinadı (?) *İrade-i Milliye* ve onun ihzar ettiği efkar-ı umumiye idi.

Şu dakikada kahraman ordumuz, hain düşmanı memleketten (?); bir seneden beri yaptğı facianın, cinayetin hesabını verirken *İrade-i Milliye* de üçüncü sene-i devriyesine intikal etmektedir. Bunu millet ve memleketimiz için bir (?) haber ad ederiz.

Gazetemiz bu (?) umumi ve milli iradesinde tarihine bir sahife daha ilave ederken şimdiye kadar takip ettiği meslek-i milletde daha emin daha azimkar bir surette devam edebilmek için cenab-ı hakdan muvaffakiyet milletden müzaheret niyaz eder.

H

ayri

Lütfullah

3 Aralık 1922, Perşembe, No: 254

Pay-i Taht-ı Milli

Türk milleti başlattığı inkılabı arzu ve emel-i millisi dairesinde intac ederek gaye-i millisini birer birer (?) ederken yeni Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin makarr-ı idaresi ve programı ve (?) bir ifade ile pay-ı taht-ı milli neresi olacağı hakkında birçok süal tevarüd eylemekde ve bunun için (?) zihin eylemekle beraber bütün vilayet ve livaların teşebbüsat-ı lazımede bulunma yolunda oldukları evrak-ı havadisde görülmekdedir. Buna cevap verebilmek için yapılan ve ne dereceye kadar semeredar olabileceğini tesbit ve muhtelif liva ve vilayetlerden vaki olan teşebbüslerinin ne dereceye kadar muhikk (?) mahiyet taşıdığı (?) alameti ve belkide nazar-ı itibara olmak (?) fenni, siyasi, ictima-i, ikdisadi ve coğrafi nokta-i nazarından tedkik ve (?) bir gazete büyük bir meseleyi (?) ile kıyam eylemesi ve bu sual-i varideda'ir halen (?) cevab verebilmesinin ne kadar cür'et ve müşkil olacağı malüm olan bir keyfiyettir. (?)

Bu mevzu-ı bahs etmekteki (?) hikmet nedir? Sualine karşı bugünkü Türkiye'nin maziden ibret halen (?) nazar-ı i'tibara alarak böyle bir netaic karşısında bulunduğumuza nazar-ı dikkati (?) celb ederek erbab-ı dikkati ve arifi ve mütefikkirini (?) bu mes'ele-i atiye arız-ı amik istintaka davet eylemekteler ve milli umudelere (?) istinad ederek te'essüs eden (?) edecek o yeni Türkiye'nin layık olduğu ehemmiyetle (?) feza'ilin en başlıcalarından ve belki birincisi bu me'seledir. Gerçi misak-ı milliyemizin henüz tamamen istihsal

eylemekde bulunduğu bir anda değiliz. Yapılacak daha çok mesa'il-i mühimme vardır. Fakat tanrının yardımı ulu milletimizin azm ve celadeti mesa'i-i milliyemizi, gayelerimizi istihdaf ve istihsal edici bir şekl-i kaviyeye ifrağ eylemiştir. Onun için (?) Misak-ı Millimize tahakku etmiş bir emr-i varide şeklinde bakabiliriz.

Pay-ı taht-ı milliye (?) henüz te'sir işinde mesele nedir? Bunun üzerine imal-i fikr ve neşr eylemek zamanı henüz hasıl olmuşdur. Amma dünyanın bunca mesa'il (?) Büyük Millet Meclisi ve hükümeti (?) mahlülünde hall ve fasl eder (?) şimdiden bununla meşgul avanı beyhude (?) nazarı dikkate alacak bir cihet varsa o da (?) Saniyen memlekette gözüken (?) ıttıla'ına arz ile her (?) nokta-i meçhüle bırakılmaması salisen böyle bir talebin memleketin ve milletin için daha naf'i olacağı kanaati ve bu kanaatde de isabet edilmiş bulunur(?). Böylece B.M.M ve hükümetinin veza'ifini teshil ve mes'elesini tenkis etmiş olur.

Bina'enaleyh bugün Sivas'ın ve Sivaslıların bununla meşgul olması heder edilmiş bir mesa'i değil memleketin menafi'i maliyesine ma'tüf bir teşebbüs olur. Şu vücüb tahakkuk edince bu mes'eleye ibtidar olmak lazımdır. Acaba bu lüzüm ne için ve kim için denirse bir Türk olmak i'tibariyle bugünkü Türkiye'nin sa'adet ve selamet-i atiye ve müstakbelesi ve bir Sivaslı bulunmak dolayısıylada memleketin ve bütün Anadolunun ümran ve refahı içindür derim. Hemşerilerimin bu sistemdeki mesa'i-i mevcüdemize müzahir olmalarını rica etmekle beraber bu mes'elenin Sivas için faydalı mesa'ilden olduğunu arz eylerim.

Memleketin bu babdaki faliyet ve çalışmalarını hukuki, tarihi, coğrafi, siyasi, idari, ictima'i, iktisadi, dini, ilmi ve fen nokta-i nazarlardan delinen ira'e ve isbat edecek efkar ve (?) bunu mütakib

neşr edilecek diğer mütalaaların efkar-ı umümiyeye arz edilecek ve (?) mesa'imin iştirakiyle de mes'ele daha ziyade teşvik ve tevzi olunacakdır. Mesa'i bizden tevfik Allah'tandır.

Halis Turgut

Gaye-i Milliye **2 Mart 1337 /1921**

Çarşamba, Sayı:1

MESLEK VE GAYEMİZ

Ne yapacağız, Nasıl Yapacağız, Nereye Ulaşacağız?

Gaye-i Milliye, fıkra-yı ahalinin hukukuna, tagallub ve tenfizin refine, muhafaza-i ahkam-ı kavanine ve hulasa disipline sa'y ve gayret ederek doğru fıkraların nihayet'ül umur (?) galebe ettiği hakkında kanaat-ı kaviyesi olduğundan, tenkidatta hedef olmaktan korkmayıp hata ve hareketinde nebat gösterecekir.

Gaye-i Milliye daima hükümran olan kusurumuzu, mesalik ashabının bu memlekette fıkdanını [yokluk] ve her işte aylıkçılık gibi maişet derdinin girdiğini daima düşünecek bütün manası ile hür zevatın bu memleketde nedretinin millet için hakikatten bir felaket olduğunu hiçbir vakit zihninden çıkarmayarak daima bu vadide çalışacaktır.

Gaye-i Milliye büyük tesirler husule getirmek mutlaka bağırıp çağırmağa müteveffik olmadığına, selim bir manıtkın, mutedil bir lisanda matlup olan tesiri husule getireceğine ka'il olduğundan mesleğinde bu taziki ihtiyad edecektir.

Gaye-i Milliye başkalarının dimağlarında (?) kabil olmayan fikirlerin onlara kabul ettirilmesine çalışmak gibi ikna (?) mesa'iye nihayet vermek (mücahedat-ı fikriye yalnız ilm ve irfan ile olur) mutalaasını derhatır ile memleketimizde hukuki ictimaatlar, hukuki mübahaseler vuku'a getirmek isteyecektir.

Gaye-i Milliye, ahaliyi mesalih-i umumiyeye bağlamak ona hayat memleketdeki menfaati anlatarak murakebe-i milliyeyi kuvvetli esaslara ibtina etmek (?) kendisi için bir vacibe bilecektir.

Gaye-i Milliye, efkar-ı umumiyeyi meyusiyyete sevk edecek; nesl-i cedid hakkında dahilde, hariçte itimad eksiltecek ahvalinin her nerede olursa ve her kimde görülürse görülsün aleyhdarı kesilecek ve tekmil kuvvet ve kudreti ile onun üzerine hücumu kendisine bir vazife ad eyleyecektir.

Gaye-i Milliye, tefkir bir mevcudiyetin vekili (olarak?) hayat-ı siyasiye ve idariyede iyi işlere vazifenin hüsn-ü ifası nazarıyla bakacakdır.

Gaye-i Milliye, tecrübeler (?) çekmek, na-hukuk fiiliyat ile uğraşmak mesleğini kabul ettiğinden hiçbir zaman nazariyata mağlup olmayacak ve semeresi meçhul işlerle uğraşmayacakdır. Onun gözettiği gaye ahalinin ihtiyacatına ve memleketin ahvali ruhiyesine nazaran evvel yakın zamanlarda meyve verecek fiiliyat ve icraata yer vermek olacaktır.

Gaye-i Milliye, hadiseleri neticelerinden ziyade eşbab-ı mevlideleri itibariyle göz önüne alacak ve muhakematını o noktadan yürütecektir. Hiçbir vakit ilk tesire tabii olma illeti ile mağlup olmayacaktır.

Gaye-i Milliye, ictima-i işlerde yalnız (hak) nazariyesine boyun eğilecek olursa tekamülün müşkilata(?) tesadüf edeceğini dahi (?) onun için muhitin ahval-i ruhiyesini daima göz önünde bulunduracak ve mesela: henüz yeni iktisab edilmiş bir hukuk son derece bir hararetle(?) kullanılmasından nasıl bir netice doğacağını düşünecek ve ona göre bir yol tutturacaktır.

Gaye-i Milliye, kanun-u tekamül haricinde yapılan şeylerin, söylenen sözlerin daima aks-i neticeleri ile neticelendiği takdir ve vakada tekamülün icabatını ve bulunduğu muhiti nazar-ı dikkate alarak gaye ve münafi-i umumiye namına fedakarlıklar ihtiyar edecek ve

böylece şimdi müşkül görünen ahvalin isalini(vusul buldurma) kolaylaştıracaktır.

Gaye-i Milliye memlekette bir muhafaza-i intizam teşkilini "SERYICE DORDRE"[483] vücuda getirmeğede hazır mesa'i eyleyecektir.

Gaye-i Milliye, müveffiktir, tebrik ve tahsisinden başka muamele görmemek isteyenlerin umumi işlere karışmalarına – vukuatının her zaman o suretle ceryanını daire-i imkan dahilinde görmediğinden (?) tarafdar olmadığından teşebbüsün doğru ve hayırlı olduğunu bildiğini işlerde münafi umumiye namına göreceğini ihtimal dahilinde a'd ettiğini (?) da mukadder olmayacak ve gaye-i milliyeyi takipde devam eyleyecekdir.

Gaye-i Milliye, her işte ve fakat en ziyade mesalih-i umumiyede ilk şera'itinden biri kanaatle - bu benim işimdir diyerek çalışmak lüzumuna ve Fransızların "FUESACRE" dedikleri şevk-i vicdanla uğraşmak ve tereddüdler, yarım tedbirlerin hiçbir vakt netayic –i matlube husule getirmeyeceğine kanidir.

Gaye-i Milliye, hakikatlere göz kapamayacak, hakikatleri görüp gayrı müsaid ihtimale karşı çareler gösterecektir.

---

[483] Metin içinde latin harfleri ile yazılı halidir.